

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

HIV-i TEMAATIKAGA SEOTUD TEADMISED, HOIAKUD JA KÄITUMINE EESTI NOORTE HULGAS

UURIMUSRAPORT 2007

Liilia Lõhmus, Aire Trummal

Tallinn 2007

Tervise Arengu Instituut
National Institute for Health Development

**HIV-i TEMAATIKAGA SEOTUD
TEADMISED, HOIAKUD JA KÄITUMINE
EESTI NOORTE HULGAS
UURIMUSRAPORT 2007**

Lilija Lõhmus, Aire Trummal

Tallinn 2007

Uurimuse läbiviimisel osalesid:

Uurimuse koordineerimine: Liilia Lõhmus

Koolides küsitluse koordineerimine: Ludmilla Jakobson

Ankeetide koostamine: Aire Trummal, Liilia Lõhmus

Venekeelsete ankeetide ja raporti redigeerimine: Ljudmilla Priimägi

Valimi moodustamine: Kristiina Rajaleid

Posti teel küsitluse ettevalmistamine: Sigrid Vorobjov, Tiiu Vahtramäe

Kontaktisik posti teel küsitluse läbiviimisel: Tiiu Vahtramäe

Koolides küsitluse läbiviimine: Andres Julle, Jelena Smirnova, Katrin Kaasik, Meeli Zahhartsenko, Siim Kinnas, Vilma Tikerpuu

Andmete sisestamine: Haide Rannakivi, Hanna Mathilda Metshein, Hannes Paldrok, Karme Ama, Ludmilla Jakobson, Marian Kivila, Tuuli Zahvatkin, Ville Karel Viirelaid

Andmete esinduslikkuse analüüs: Kristiina Rajaleid

Andmete kaalumine: Liilia Lõhmus

Retsenseerisid: Dagmar Kutsar, Kai Part, Kristi Rüütel, Siim Värv

Käesolev uurimus ja raport on finantseeritud Ülemaailmse AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondi Eesti programmi eelarvest

Tasuta jagamiseks.

Kujundus ja küljendus: OÜ Dada AD

ISBN 978-9985-9820-7-5

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE UURIMUSE TEOSTAMISEST	7
2. VALIMI SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISED ANDMED	10
3. ELUVIIS	16
3.1. PEREKOND	16
3.2. VABA AJA VEETMINE	18
3.3. SÕLTUVUSAINETE TARVITAMINE	21
3.4. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	31
4. HIV-NAKKUSEGA SEOTUD TEADMISED	32
4.1. TEADMISED HIV-NAKKUSE LEVIKUTEEDEST	32
4.2. TEADMISED EMALT LAPSELE HIV-I EDASIKANDUMISE RISKI VÄHENDAMISE VÕIMALUSTEST	35
4.3. TEADMISED SEKSUAALSEL TEEL LEVIVATE INFEKTSIOONIDE VÄLTIMISE MEETODITEST	39
4.4. KOOLITUNDIDES KÄSITLETUD TEEMAD	42
4.5. TEEMAD, MILLE KOHTA VAJATAKSE ROHKEM INFORMATSIOONI	46
4.6. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	49
5. HIV-I NAKATUMISEGA SEOTUD ARUSAAMAD JA USKUMUSED	52
5.1. ARUSAAMAD HIV-I NAKATUMISE VÕIMALUSTEST OLMEKONTAKTIDES	52
5.2. SUHTUMINE HIV-I NAKATUNUD INIMESTESSE	55
5.3. HIV-I JA AIDS-IGA SEOTUD USKUMUSED	59
5.4. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	62
6. SEKSUAALSUHTED JA KONDOOMI KASUTAMINE	64
6.1. SUHTUMINE KONDOOMI KASUTAMISSE	64
6.2. SEKSUAALPARTNERID	67
6.3. KONDOOMI KASUTAMINE	71
6.4. KONDOOMIDE HANKIMINE	75
6.5. KONDOOMI KASUTAMATA JÄTMISE PÕHJUSED	78
6.6. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	81
7. HIV-TESTIMINE	84
7.1. KÄITUMINE STLI-DE KAHTLUSE KORRAL	84
7.2. HIV-TESTI TEGEMINE	85
7.3. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	88
8. RISKIRÜHMAD	90
8.1. NÄITAJAD RISKIRÜHMADES	90
8.2. KOKKUVÕTE PEATÜKIST	93
KOKKUVÕTE	94
LISA: ANDMETE ESINDUSLIKKUSE ANALÜÜS	100

SISSEJUHATUS

Uurimust „HIV-i temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas“ viidi 2007. aastal läbi kolmandat korda. Varasemad andmekogumised toimusid 2003. ja 2005. aastal. Uurimuse korraldas Tervise Arengu Instituut Ülemaailmse AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondi Eesti programmi tegevuste raames.

Uurimuse peamiseks eesmärgiks on saada ülevaade olukorrast ja tendidest seoses Eesti noorte HIV/AIDS-i teemaliste teadmiste, arusaamade, suhtumiste ning riskikäitumisega seksuaalsuhetes. Kogutud andmed aitavad planeerida noortele suunatud ennetustegevusi Eestis ning hinnata riiklikku HIV-i ja AIDS-i strateegia tulemuslikkust. Järgnev uurimusraport on mõeldud eelkõige HIV/AIDS-i ja seksuaaltervise valdkonnaga seotud spetsialistidele ning haridus- ja noorsootöötajatele kuid ka kõigile, kes tunnevad antud temaatika vastu huvi.

Kõigil kolmel aastal on uurimust teostatud 10-29-aastaste Eestimaal elavate noorte hulgas. Lääne-Tallinna Kesksaigla HIV-nakkuse Referentslaboratooriumi andmetel oli 31.08.2007. aasta seisuga ametlikult Eestis kokku registreeritud 6148 HIV-nakkuse juhtu, neist 63% 15-24-aastaste noorte seas ning 18% 25-29-aastaste elanike grupis. Lisaks eeltoodud vanusgruppidele on uurimusse haaratud ka 10-13-aastased, sest varane ennetustegevus teismeliseikka jõudvate noorte hulgas aitab ära hoida hilisemat riskikäitumist ning võimalikku nakatumist HIV-i või sugulisel teel levivatesse infektsioonidesse.

Käesolev raport koosneb kaheksast peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade uurimuse korraldamise käigust ning meetoditest. Sellele järgneb valimi sotsiaal-demograafiliste andmete tutvustus. Kolmandas peatükis kirjeldatakse taustainformatsioonina noorte üldist eluviisi. Neljas peatükk käsitleb andmeid seoses noorte teadmistega HIV-nakkuse levikuteedest ja sugulisel teel levivate infektsioonide vältimise meetoditest. Sellele järgnevalt kajastatakse noorte seas levinud ekslikke arusaamu seoses HIV-i võimaliku levikuga olmekontaktides ning suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse. Kuues peatükk annab ülevaade noorte seksuaalpartneritest ja kondoomi kasutamise sagedusest ning seitsmendas peatükis kirjeldatakse HIV-testimisega seonduvaid teemasid. Uurimusraporti viimane peatükk võtab kokku noorte seksuaalse riskikäitumise näitajad jagades vastajad erineva riskitasemega gruppidesse.

Uurimuse läbiviijad tänavad kõiki küsitluses osalenud koole ja ankeedile vastanud noori kaasa löömise eest!

1. ÜLEVAADE UURIMUSE TEOSTAMISEST

2007. aastal kolmandat korda teostatud üle-eestilise noorteuurimuse raporti esimene peatükk annab ülevaate valimi moodustamise põhimõtetest ning küsitluse läbiviimise ja andmete analüüsi meetoditest.

Valimi moodustamine

Uurimus viidi läbi 10-29-aastaste Eesti elanike seas ning üldkogumisse kuulusid Eestis elavad antud vanuses noored¹. Moodustati kaks omaette valimit – 10-18-aastaste ja 19-29-aastaste jaoks. 10-18-aastaste puhul moodustati valim üldhariduskoolide IV-XII klasside õpilaste seas ning 19-29-aastaste puhul Rahvastikuregistris registreeritud inimeste seas. IV-XII klassis õppis Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel 2006/2007 õppeaastal 127 613 õpilast. Statistikaameti andmete kohaselt elas 2007. aasta 1. jaanuari seisuga Eestis 219 770 19-29-aastast noort.

Valimi suuruse arvutamisel on arvestatud, et võrreldes 2005. aasta andmetega on noorte teadlikkus HIV-i levikuteedest tõusnud 11-18% ja kondoomi kasutamine juhuvahekordades suurenenud 19-27% erinevates vanusrühmades. Arvestatud näitajate muutus on seotud ennetustegevusele seatud eesmärkidega. Saamaks tagasi analüüsiks piisav hulk andmeid on valimi suuruse arvutamisel arvesse võetud ka 2005. aasta küsitluse vastamismäärad, et kompenseerida kadu, mis võib tulla õpilaste puudumise, vastamisest keeldumise või vanuse mittesobivuse tõttu. Uurimuse võimsus on 95%.

10-18-aastaste vanusrühm jagati omakorda kaheks: 10-13-aastased (IV-VI klass) ja 14-18-aastased (VII-XII klass). Mõlemad vanusgrupid jaotati kolme piirkonda: Harjumaa, Ida-Virumaa ja muu Eesti. Kõikides piirkondades jagati koolid kolmeks: eestikeelsed linnakoolid, venekeelsed linnakoolid ja maakoolid. Selliselt moodustus 18 kihti. Igas kihis teostati lihtne juhuvalim koolidest ning igas koolis võeti valimisse juhuslikud klassikomplektid. Kokku kujunes valimi suuruseks 2 896 10-18-aastast noort, kes moodustasid üldkogumist 2,3%. Soovitud tagastatud ankeetide hulgaks oli 1 300 ehk 1,0% üldkogumist.

19-29-aastased jagati vanuse alusel kolmes piirkonnas (Harjumaa, Ida-Virumaa ja muu Eesti) kaheks: 19-24- ja 25-29-aastased. Nii moodustus 6 kihti. Igas kihis moodustati lihtne juhuvalim. Kokku kujunes valimi suuruseks 5 446 19-29-aastast noort ehk 2,5% üldkogumist. Soovitud tagastatud ankeetide hulk oli seejuures 2 200 ehk 1,0% üldkogumist.

Ankeetküsitluse läbiviimine

Eraldi küsimustikud koostati kolmele vanusrühmale: 10-13-aastased; 14-18-aastased ja 19-29-aastased. 10-13-aastaste ankeeti ei olnud lisatud täpsustavaid küsimusi seksuaalelu kohta, mis olid olemas vanemate vanusrühmade ankeedis. 19-29-aastastele ei esitatud kooliga seotud küsimusi. Ankeedis kasutati valdavalt samu küsimusi, mis 2003. ja/või 2005. aasta küsimustikus, mille koostamisel osales laiapõhjaline töörühm. Kasutusel olid nii eesti- kui venekeelsed ankeetid.

10-18-aastaste seas viidi küsitlus läbi koolide küllastamise käigus. Kooliõpilased täitsid ankeedi klassis ühe koolitunni vältel. Küsitlemist teostasid Tervise Arengu Instituudi poolt palgatud küsitlajad, keda instrueeriti eelnevalt. 19-29-aastastele saadeti ankeetid koos kaaskirjaga posti teel koju.

Andmete kogumise perioodiks oli aprill kuni juuni 2007.

Uurimuse eetika

Ankeetid olid anonüümsed ning sellele vastamine vabatahtlik. Ankeedil ega tagastatavatel ümbrikel ei olnud koodi. Koolides küsitluse läbiviimisel teavitati eelnevalt kooli direktoreid kirja teel ning küsiti kirjalikku nõusolekut küsitluse läbiviimiseks antud koolis. Nõusolekule kirjutas alla kooli direktor ja lapsevanemate esindaja. Ankeedi täitmisel ei viibinud klassis õpetajaid ning peale ankeetide täitmist pandi need ümbrikusse ning suleti.

¹ Uurimus ei kajasta erikoolide õpilasi, koolist väljalangenud noori ning 18-aastaseid ja nooremaid põhihariduse baasil kutseharidust omandavaid noori.

1. ÜLEVADE UURIMUSE TEOSTAMISEST

IV-VI klassi õpilastele ei esitatud küsimusi seksuaalelu kohta. Posti teel küsitluse läbiviimisel saadeti vastajale ankeet koos kirjaga, milles tutvustati uurimuse eesmärke, anonüümsuse ja valimi moodustamise põhimõtteid ning esitati uurimuse läbiviijate andmed. 19-29-aastastel oli täiendava informatsiooni saamiseks võimalus helistada Tervise Arengu Instituudi kontaktisikule. Täidetud ankeetides sisalduv info jõudis ainult uurimuse läbiviijateni.

Uurimus on heaks kiidetud Tallinna Meditsiiniuuringute Eetikakomitee poolt.

Vastamismäär

IV-VI klassi õpilastelt (10-13-aastased) koguti 811 täidetud ankeeti, millest analüüsiks sobis 803. VII-XII klassi õpilastelt (14-18-aastased) koguti 1 644 ankeeti ning analüüsiks sobilikke ankeete oli 1 462. Kokku oli analüüsikõlblikke kooliõpilaste ankeete 2 265 ehk 78,2% algsest valimist ja 174,2% soovitud valimist. Ankeedi täitmisest keeldus 5 õpilast (ehk vähem kui 1% algsest valimist) ja koolist puudus küsitluse toimumise ajal 436 õpilast (ehk 15,1% algsest valimist).

19-29-aastastest tagastas ankeedi 2 037 inimest. Analüüsikõlblikult oli täidetud 2 026, mis moodustavad välja- saadetud küsimustikest 37,2% ning soovitud valimist 92,1%. Kohaldatud vastamismäär² oli 38,9%.

Analüüsist väljalangemise põhjusteks oli vanuseline mittesobimine, ankeedi puudulik täitmine või täitmine vale inimese poolt.

Andmete analüüs

Peamiselt on andmeid analüüsitud soo, vanuse, rahvuse, piirkonna, asulatüübi ning 19-29-aastaste puhul ka haridustaseme ja sotsiaalse staatuse lõikes. Kui antud näitajate lõikes vastanute seas olulisi erinevusi ei esine, ei ole seda raportis mainitud.

Andmete analüüsis on vastajad jaotatud kolme põhilisse vanusrühma: 10-13-, 14-18- ja 19-29-aastased. Oluliste erinevuste puhul on kasutatud ka viiest jaotust, kus kaks vanemat vanusrühma on veel kord kaheks lahutatud. Kasutatav viiene vanuseline jaotus on:

- 10-13-aastased;
- 14-15-aastased;
- 16-18-aastased;
- 19-24-aastased;
- 25-29-aastased.

Rahvusega seoste leidmiseks on vastajad jagatud kahte rühma: eestlased ning mitte-eestlased. Mitte-eestlaste gruppi kuuluvad nii venelased kui ka teiste rahvuste esindajad, sest muust rahvusest noorte (peale eestlaste ja venelaste) osakaal valimis on väga väike.

19-29-aastaste seas haridusega seoste leidmiseks on vastajad jagatud kolme taseme vahel:

1. tase – põhiharidus või alla selle, keskharidus omandamisel;
2. tase – keskharidus, kutsekeskharidus omandamisel või lõpetatud;
3. tase – kõrgharidus omandamisel või lõpetatud.

Asustuse tüübi alusel andmeid analüüsides on vastajad jagatud kaheks: linn ja maapiirkond (alevik, küla).

Piirkondlike erinevuste väljatoomiseks on vastajad jagatud kolmeks:

- Harjumaa – elanike arvult suurim maakond Eestis ning võrreldes teiste piirkondadega suurem HIV-i nakatunud inimeste osakaal;
- Ida-Virumaa – võrreldes teiste piirkondadega suurem HIV-i nakatunud inimeste osakaal;
- muu Eesti – kõik ülejäänud maakonnad Eestis.

2007. aasta andmeid on võrreldud ka 2003.³ ja 2005.⁴ aasta küsitlustulemustega.

Andmete esinduslikkuse kontrollimiseks ehk hindamaks valimi vastavust üldpopulatsioonile viidi läbi eraldi analüüs eelkirjeldatud viies vanusrühmas. Andmeid kontrolliti soo, rahvuse, elukoha ja piirkonna suhtes.

² Kohaldatud vastamismäära arvutamisel on arvestatud ainult nendega, kes teadaolevalt said vastata, so said ankeedi kätte. Vastata mitte saavate isikute hulka arvestati need, kes viibisid küsitlusperioodil väljaspool Eestit, sõjaväes või vanglas, kelle aadress oli vale ning kelle tervislikud põhjused ei võimaldanud vastata. Teadaolevalt oli sellistel põhjustel mitte vastajaid kokku 234. Info selle kohta saadi kontaktisikule telefoni teel antud tagasiside kaudu.

³ L. Lõhmus, A. Trummal, M. Harro (2003): HIV/AIDS-i temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas. Tallinn: TAI; www.sm.ee – publikatsioonid 2003

⁴ L. Lõhmus, A. Trummal (2005): HIV/AIDS-i temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas. Tallinn: TAI; http://www.tai.ee/failid/_le_eestiline_noorteuurimus_2005.pdf

10-13- aastaste koolinoorte puhul selgus, et võrdluses üldkogumiga on valim esinduslik soo ja asustuse tüübi suhtes ning 14-15-aastaste vastajate andmed on esinduslikud sugude lõikes. Ülejäänud vanusrühmades (16-18-, 19-24- ja 25-29-aastased) ei osutunud andmed ühegi näitaja osas esinduslikuks. Üldkogumi ja valimi täpne võrdlus on toodud raporti lisas.

Analüüsi teostamiseks andmed kaaluti. 10-13- aastaste puhul võeti andmete kaalumisel arvesse üldkogumi jaotumist rahvuse ja piirkonna järgi ning 14-15-aastaste puhul üldkogumi jaotumist rahvuse, asustuse tüübi ja piirkonna suhtes. Kolmes vanemas vanusrühmas kaaluti andmed üldkogumi soo, rahvuse, elukoha ja piirkonna andmete alusel. Üldkogumi andmed võeti Eesti Statistikaameti koduleheküljelt (www.stat.ee).

Andmeanalüüs on kasutatud statistilise andmetötluse paketti SPSS 10.1. Andmete kirjeldamiseks kasutatakse tunnuste jaotumist, mis on välja toodud sagedustabelitega ning keskmist näitajat (mis iseloomustab tunnuse üldist taset). Mitme tunnuse ühisjaotusi on kirjeldatud risttabelite abil. Erinevuste hindamiseks on kasutatud χ^2 (hii-ruutu), t-testi, ANOVA LSD testi, Kruskal-Wallis testi ja Wilcoxon Mann-Whitney testi. Erinevus loetakse oluliseks, kui olulisuse nivoo $\alpha \leq 0,05$. Kahe tunnuse vahelise seose olulisust ja tugevust on kontrollitud Spearmani astakorrrelatsiooni kordajaga ρ (roo).

2. VALIMI SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISED ANDMED

Järgnevalt antakse ülevaade valimi soolis-vanuselise ja rahvusliku koosseisust, kirjeldatakse vastajate haridustaset, sotsiaalset staatust ning piirkondlikku jagunemist. Lisaks on esitatud võrdlus üldkogumi andmetega. 2003. ja 2005. aasta noorteuurimuse valimi sotsiaal-demograafilisi näitajaid saab vaadata antud aastatel publitseeritud raportitest.

Sugu ja vanus

Uurimuses osalenute hulgas on neidusid kümnendiku võrra enam kui noormehi – vastavalt 55% ja 45%. Toodud üldisest soolisest jaotusest erinevad 10-13- ja 14-15-aastased, kelle hulgas on tütarlaste osakaal keskmisest väiksem. Vanimas vanusrühmas (25-29-aastased) on noori naisi aga keskmisest tasemest oluliselt rohkem (vt tabel 1).

Kui võrrelda valimi andmeid Eesti noorte ehk üldkogumi tegeliku jagunemisega sugude lõikes, ei erine vastajate sooline jaotumine sellest kahes nooremas vanusrühmas (10-13, 14-15). Ülejäänud vanusrühmades (16-18, 19-24 ja 25-29) on valimis meeste osakaal väiksem kui üldkogumis (üldkogumi ja valimi võrdlust vt raporti lisas).

Tabel 1: Vastajate sugu vanusrühmades

Vanusrühm	mees		naine		KOKKU		sugu märkimata
	n	%	n	%	n	% kogu valimis	n
10-13	395	49,7	399	50,3	794	100	9
14-18	681	49,9	769	50,1	1450	100	12
- sh 14-15	338	49,3	348	50,7	686		9
- sh 16-18	343	44,9	421	55,1	764		3
19-29	822	41,0	1185	59,0	2007	100	19
- sh 19-24	579	42,1	797	57,9	1376		8
- sh 25-29	243	38,5	388	61,5	631		6
- sh vanus märkimata	4		1		5		0
KOKKU	1898	44,6	2353	55,4	4251	100	40

Rahvus

Ankeedile vastanud noortest ligi 2/3 moodustavad eestlased ja 1/3 venelased. 10-13-aastaste seas on eestlaste osakaal kõrgem ning 19-29-aastaste vanusrühmas väiksem kui kõigi vastanute hulgas kokku (vt tabel 2).

Teiste rahvuste esindajaid on valimis vähe – umbes 3%. Seetõttu on edaspidises analüüsis vastajad jagatud kaheks rahvusrühmaks – “eestlased” ja “mitte-eestlased”.

Võrreldes andmeid üldkogumiga selgub, et 10-13-aastaste grupis on valimi hulgas vähem mitte-eestlastest lapsi. Ülejäänud vanusrühmades on mitte-eestlaste osakaal suurem kui Eesti noorte üldkogumis (üldkogumi ja valimi võrdlust vt lisas).

Tabel 2: Vastajate rahvus vanusrühmades

Vanusrühm	eestlased		venelased		muud rahvused		KOKKU		rahvus märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	n
10-13	626	78,0	163	20,3	14	1,7	803	100	
14-18	935	64,0	487	33,3	40	2,7	1462	100	
- sh 14-15	447	64,3	230	33,1	18	2,6	695		
- sh 16-18	488	63,6	257	33,5	22	2,9	767		
19-29	1144	56,7	810	40,2	63	3,1	2017	100	9
- sh 19-24	770	55,8	566	41,0	44	3,2	1380		4
- sh 25-29	374	58,7	244	38,3	19	3,0	637		
- sh vanus märkimata	3		2				5		
KOKKU	2705	63,2	1460	34,1	117	2,7	4282	100	9

Haridus

10-13- ja 14-18-aastaste puhul loetakse haridustase edaspidises analüüsis ühtseks – kõik vastajad käivad koolis. 10-13-aastased õpivad IV-VI klassis (ehk omandavad põhiharidust) ja 14-18-aastased on VII-XII klassi õpilased (ehk omandavad kas põhiharidust või keskkharidust). Kooliõpilaste vanemas vanusrühmas ei analüüsita eraldi põhiharidust ja keskkharidust omandavaid õpilasi, sest siin on haridus tugevas seoses vanusega ning erinevused haridustasemete vahel tulevad välja analüüsidest andmeid täpsemates vanusrühmades: 14-15-aastased ja 16-18-aastased.

19-29-aastaste puhul tuuakse haridustase välja kõrgeima omandatud hariduse põhjal. Vastajatest suurima grupi moodustavad noored, kellel on kutsekeskharidus või kõrgharidus omandamisel – mõlemad on neljandiku jagu. Kõige vähem on antud vanusrühmas neid, kes omandavad keskkharidust või kutsekeskharidust – mõlemad vähem kui kümnendik.

Võrreldes omavahel 19-24-aastaseid ja 25-29-aastaseid, on vanemate hulgas vähem madalaima (1. tase) ning rohkem kõrgeima (3. tase) haridustasemega vastajaid (vt tabel 3).

Tabel 3: 19-29-aastaste vastajate haridus vanusrühmades

Haridus	19-24		25-29		KOKKU		vanus märkimata
	n	%	n	%	n	%	
Tase 1	266	19,2	70	11,0	336	16,7	2
- sh põhiharidus lõpetatud või alla selle	170	12,3	57	9,0	227	11,3	
- sh keskkharidus omandamisel	96	6,9	13	2,0	109	5,4	
Tase 2	578	41,8	284	44,7	862	42,7	3
- sh keskkharidus lõpetatud	158	11,4	82	12,9	240	11,9	
- sh kutsekeskharidus omandamisel	117	8,5	7	1,1	124	6,1	
- sh kutsekeskharidus lõpetatud	303	21,9	195	30,7	498	24,7	
Tase 3	538	38,9	282	44,3	820	40,6	1
- sh kõrgharidus omandamisel	402	29,1	71	11,2	473	23,4	
- sh kõrgharidus lõpetatud	136	9,8	210	33,1	346	17,2	
KOKKU	1382	100,0	636	100,0	2018	100,0	
haridustase märkimata	4		2				6

Naistel on **meestega** võrreldes kõrgem haridustase. Nii 19-24- kui 25-29-aastaste grupis on madalama ja keskmise haridustasemega (1. ja 2. tase) meeste osakaal suurem ning kõrgema haridustasemega (3. tase) meeste osakaal väiksem kui naiste hulgas. Suurimad sugude vahelised erinevused ilmnevad 25-29-aastaste seas, kus 1. haridustasemega mehi on naistest 9% võrra rohkem (osakaalud vastavalt 15% ja 6%), 2. haridustasemega mehi 19% võrra rohkem (osakaalud vastavalt 54% ja 35%) ning 3. taset omavaid mehi 28% võrra naistest vähem (osakaalud vastavalt 31% ja 59%).

Rahvuste vahelises võrdluses on 19-24-aastaste eestlaste haridustase madalam ja 25-29-aastaste eestlaste haridustase kõrgem kui mitte-eestlastel. Nooremas vanusrühmas on võrreldes muust rahvusest vastajatega madalama haridusega eestlasi 10% võrra rohkem (osakaalud vastavalt 12% ja 22%) ning kõrgeima haridusega eestlasi 7% võrra vähem (osakaalud vastavalt 44% ja 37%). Vanemas grupis on võrreldes muust rahvusest noortega keskmise haridustasemega eestlaste osakaal 16% võrra väiksem (osakaalud vastavalt 56% ja 40%) ning kõrgeima haridustasemega eestlaste osakaal 18% võrra suurem (osakaalud vastavalt 32% ja 50%).

Sotsiaalne staatus

Sotsiaalset staatus on võimalik välja tuua 98% (n=1990) 19-29-aastaste noorte kohta, kes küsitluses osalesid. Ligi pool ehk 48% vastajatest töötavad. Õppijaid leidub üle kolmandiku – 35% (sh 16% samal ajal ka töötab). Töötu staatus on märkinud alla viie protsendi vastanuteist. Majanduslikult mitteaktiivseteks noorteks on rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibijad ning kodused inimesed – neid leidis kümnendiku jagu. Kategooria „muu“ alla on klassifitseeritud ajateenijad ja invaliidsuspensionil viibijad (vt tabel 4).

Kahe vanusrühma võrdluses on 19-24-aastaste hulgas rohkem õppivaid noori ning töötuid, 25-29-aastaste seas aga suuremal määral töötavaid ja majanduslikult mitteaktiivseid vastajaid.

Tabel 4: 19-29-aastaste vastajate sotsiaalne staatus vanusrühmades

Sotsiaalne staatus	19-24		25-29		KOKKU		vanus märkimata
	n	%	n	%	n	%	
töötav	532	39,1	426	67,6	958	48,1	5
töötav/(üli)õpilane, kraadiõppur	253	18,6	73	11,6	326	16,4	
(üli)õpilane, kraadiõppur	360	26,5	20	3,2	380	19,1	
töötu	75	5,5	11	1,7	86	4,3	
majanduslikult mitteaktiivne	112	8,2	97	15,4	209	10,5	
muu	28	2,1	3	0,5	31	1,6	
KOKKU	1360	100	630	100	1990	100	5
staatus märkimata	26		8		34		

Sugude lõikes on meeste hulgas naistest enam töötavaid inimesi (osakaalud vastavalt 61% ja 36%) ning vähem õppijaid (vastavalt 16% ja 22%) ja majanduslikult mitteaktiivseid vastajaid (vastavalt 1% ja 21%). Majanduslikult mitteaktiivsete puhul ilmneb antud erinevus seetõttu, et nende hulgas on ka rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibijad.

Rahvust analüüsi aluseks võttes tuleb esile üks erinevus, mis puudutab töötavaid (üli)õpilasi. Võrreldes muust rahvusest noortega on eestlaste hulgas enam neid, kes töötavad ja õpivad üheaegselt – osakaalud on vastavalt 11% ja 19%.

Elukoht asustuse tüübi järgi

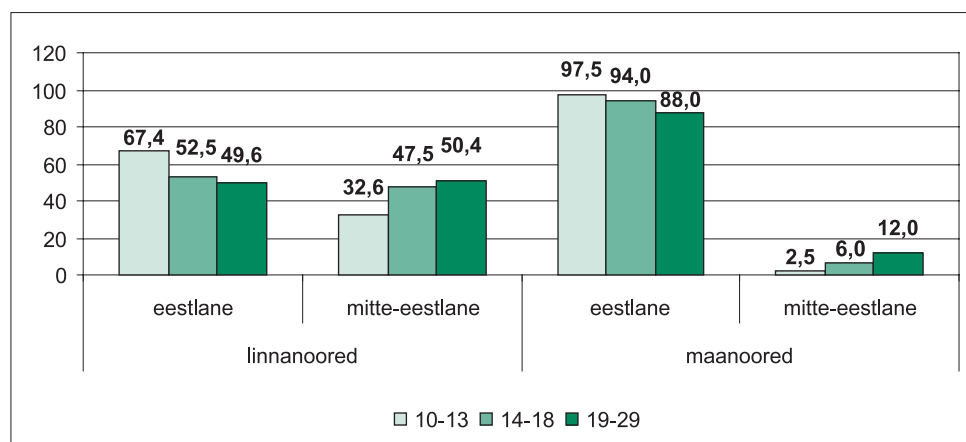
3/4 uurimuses osalenutest on linnanooded. 10-13- aastaste vanusrühmas on võrreldes üldise näitajaga linnaelanike osakaal oluliselt väiksem, 19-29-aastaste puhul aga suurem (vt tabel 5).

Võrreldes andmeid üldrahvastikuga selgub, et 10-13-aastaste valimi jagunemine asustuse tüübi alusel ei erine olulisel määral üldkogumist. Ülejäänud vanusrühmades on valimi linnaelanike osakaal suurem kui Eesti noorte hulgas tegelikult (üldkogumi ja valimi võrdlust vt lisas).

Tabel 5: Vastajate jagunemine elukohtade järgi vanusrühmades

Vanusrühm	linn		maa		KOKKU		elukoht märkimata
	n	%	n	%	n	%	
10-13	521	65,0	280	35,0	801	100	2
14-18	1059	72,4	403	27,6	1462	100	
- sh 14-15	529	76,1	166	23,9	695	100	
- sh 16-18	530	69,1	237	30,9	767	100	
19-29	1638	81,4	375	18,6	2013	100	8
- sh 19-24	1140	82,7	238	17,3	1378	100	6
- sh 25-29	498	78,4	137	21,6	635	100	2
- sh vanus märkimata	5		1		6		
KOKKU	3218	75,3	1058	24,7	4276	100	10

Rahvusgruppide lõikes on maal eestlaste osakaal suurem ning mitte-eestlaste osakaal väiksem kui linnades (vt joonis 1).

Joonis 1: Vastajate rahvus elukoha lõikes vanusrühmades (%)

19-29-aastaste linnanoorte **haridustase** on maanoortest kõrgem. Kui madalaima haridustasemega vastajad moodustavad linnanoortest veidi rohkem kui kümnendiku, siis maanoortest umbes neljandiku. Keskmise haridustasemega vastajaid on linnas elavate noorte hulgas veidi rohkem kui kolmandik, maanoorte grupis umbes poole jagu. Linnanoorte seas moodustavad kõrgeima haridustasemega vastajad ligi 50%, maal on sellise haridusega noori ligi neljandik.

Sotsiaalse staatuse järgi on 19-29-aastaste linnanoorte seas enam õppivaid noori – 40% (sh samal ajalt töötavaid 19%) ja vähem töötuid (3%) ning majanduslikult mitteaktiivseid inimesi (9%). Maanoorte hulgas on õppijaid 26% (sh samal ajal töötavaid 11%), töötuid 6% ja majanduslikult mitteaktiivseid noori 13%.

Piirkondlik jagunemine

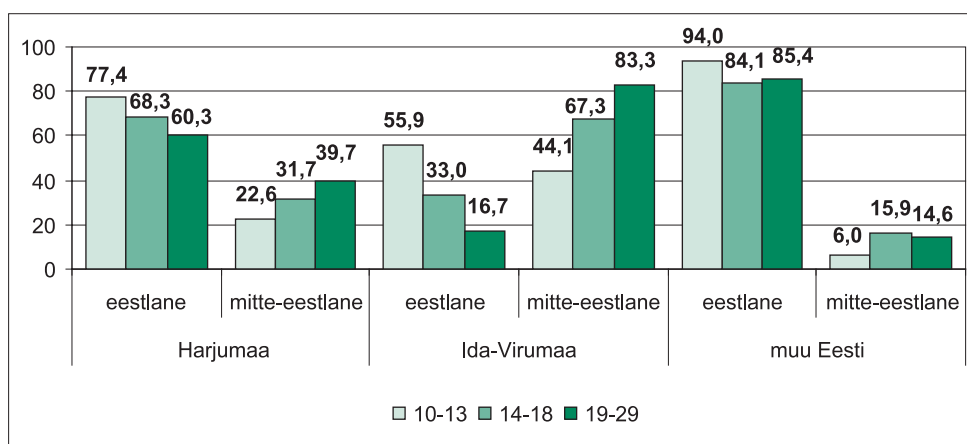
Andmeanalüüsi jaoks on vastajad jagatud kolme piirkonda – Harjumaa, Ida-Virumaa ja muu Eesti. Üle kolmandiku ankeedile vastanutest elab Harjumaa, veidi rohkem kui viiendik on märkinud elukohaks Ida-Virumaa ning umbes kolmandik elab mujal Eestis (vt tabel 6).

Võrdluses Eesti noorte üldkogumiga ei ole andmed esinduslikud ühegi vanusrühmi puhul. 10-13- ja 19-24-aastaste seas on valimis rohkem Ida-Virumaa vastajaid ja vähem mujal Eestis (va Harjumaa) elavaid noori. 14-15- ja 16-18-aastaste osas on valimis rohkem Harju- ja Ida-Virumaa elanike ning vähem muu Eesti elanike. 25-29-aastaste hulgas on rohkem Ida-Virumaalt pärit vastajaid ning vähem Harjumaalt ja mujal Eestis ankeedile vastanud (üldkogumi ja valimi võrdlust vt lisas).

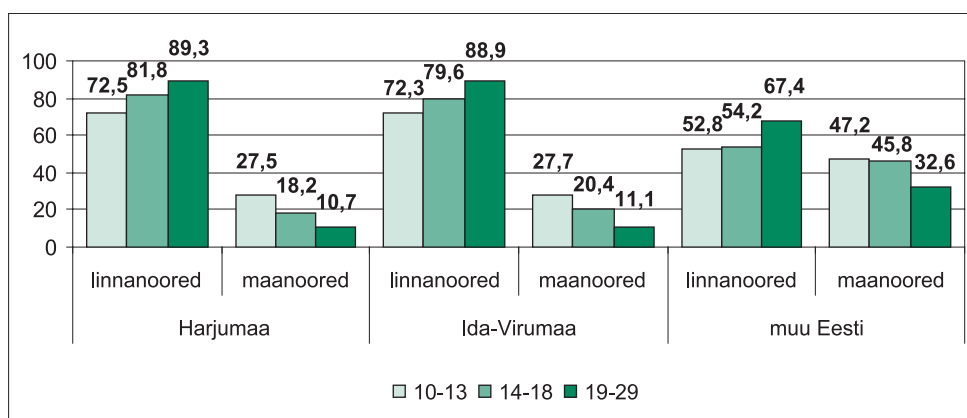
Tabel 6: Vastajate jagunemine piirkondade lõikes vanusrühmades

Vanusrühm	Harjumaa		Ida-Virumaa		muu Eesti		KOKKU		piirkond märkimata
	n	%	n	%	n	%	n	%	
10-13	288	35,9	213	26,5	302	37,6	803	100	
14-18	609	41,7	388	26,5	465	31,8	1462	100	
- sh 14-15	278	40,0	176	25,3	241	34,7	695	100	
- sh 16-18	331	43,2	212	27,6	224	29,2	767	100	
19-29	715	35,6	566	28,2	727	36,2	2008	100	13
- sh 19-24	501	36,4	373	27,1	503	36,5	1377	100	7
- sh 25-29	214	33,9	193	30,6	224	35,5	631	100	6
- sh vanus märkimata		1		2		2		4	
KOKKU	1612	37,7	1167	27,3	1494	35,0	4273	100	13

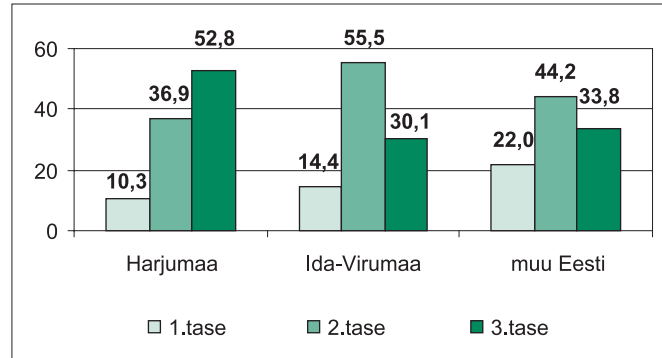
Rahvusele vastavalt on Ida-Virumaal mitte-eestlaste osakaal oluliselt suurem eestlaste hulgast. Erandi moodustavad 10-13-aastased lapsed – nende puhul on valimis Ida-Virumaal elavaid eestlaseid kümnendiku võrra rohkem kui muude rahvuste esindajaid. Piirkonnas „muu Eesti“ moodustavad eestlased ülekaaluka enamuse. Muu Eesti puhul on 10-13-aastaste valimis teiste vanusrühmadega võrreldes mitte-eestlaste osakaal väiksem (vt joonis 2).

Joonis 2: Vastajate rahvus piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

Asustuse tüübi alusel on linnanoori maanoortest rohkem Harju- ja Ida-Virumaal (vt joonis 3).

Joonis 3: Vastajate elukoht piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

Jooniselt 4 on näha, et Harjumaa 19-29-aastastel vastajatel on kõrgem **haridustase** kui noortel teistes piirkondades. Umbes pooled Harjumaa vastajatest on kõrgharidusega või omandavad seda (3. tase) ning kümnendik omab madalaimat haridustaset. Keskmise haridustasemega noorte osakaal on suurim Ida-Virumaal – rohkem kui pooled vastajatest.

Joonis 4: 19-29-aastaste vastajate haridustase piirkondade lõikes (%)

Sotsiaalse staatuse poolest erineb kõige rohkem Ida-Virumaa – võrreldes teiste piirkondadega on seal kõige vähem õppivaid ja samal ajal töötavaid noori (8%) ning kõige rohkem töötuid (9%) ja majanduslikult mitteaktiivseid noori (14%). Harjumaal moodustavad üheaegselt õppivad ja töötavad noored 21% ning mujal Eestis 15% vastajatest. Töötute osakaalud on vastavalt 2% ja 4%. Majanduslikult mitteaktiivsete inimeste puhul erineb Ida-Virumaa Harjumaast, kus on koduseid või rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibijaid 8% (mujal Eestis 11%).

Uurimuse valimi võrdlustest Eesti noorte üldkogumiga oli näha, et mitmete näitajate osas on valim üldkogumist oluliselt erinev. Seetõttu on järgneva analüüsi tarvis andmed kaalutud vastavalt üldkogumi näitajatele (vt andmete kaalumise kohta ka ptk 1).

3. ELUVIIS

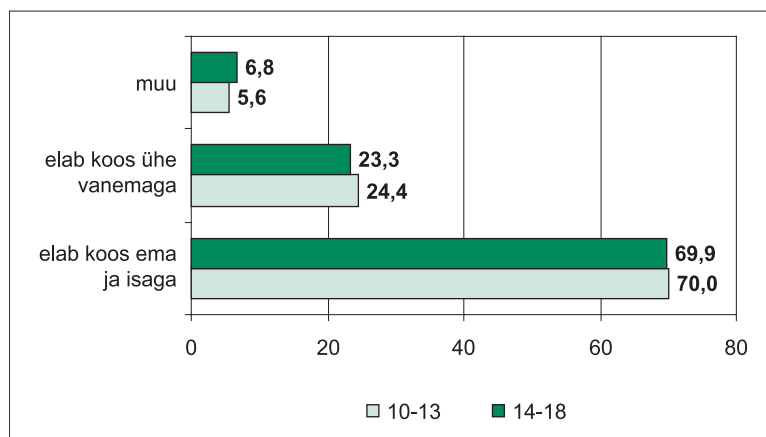
Üldise taustainformatsioonina uuriti noortelt nende vaba aja veetmise viiside ja perekonna kohta. Lisaks annab raporti kolmas peatükk ülevaate sõltuvusainete tarvitamisest.

3.1. Perekond

10-18-aastastelt vastajatelt ehk kooliõpilastelt küsiti, kellega nad koos elavad ning paluti hinnata pere majanduslikku olukorda. 19-29-aastastelt uuriti majandusliku olukorra ja partnersuhete kohta.

Kooliõpilaste perekonna koosseis

70% nii 10-13- kui 14-18-aastastest noortest elab kodus koos mõlema vanemaga. Veerandi jagu on neid, kes elavad koos ühe vanemaga; enamasti koos emaga. Alla kümnendiku kooliõpilastest nimetasid mõnda muud kooselu vormi täiskasvanutega. Valdav osa nendest elab sugulaste-tuttavate juures (vt joonis 5).

Joonis 5: 10-18-aastaste noorte kooselu täiskasvanutega vanusrühmades (%)

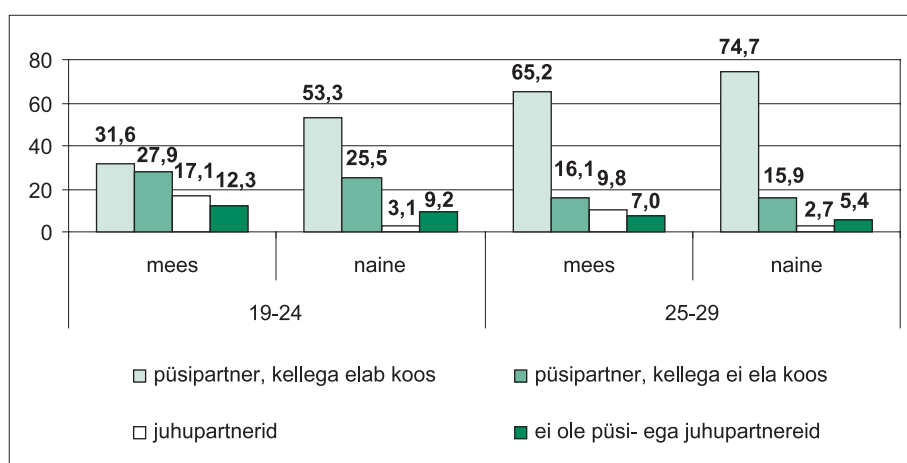
Oluline statistiline erinevus tuleb esile 14-18-aastaseid **linna- ja maanoori** võrreldes. Linnanoordest rohkem maanoori elab koos mõlema vanemaga (osakaalud vastavalt 65% ja 78%) ning vähem koos ühe vanemaga (osakaalud 28% ja 16%).

2003. aastal oli küsimus perekonna koosseisu kohta esitatud teistmoodi kui järgnevatel küsitlusaastatel. 2005. aastaga võrreldes ei erine täiskasvanuga kooselu vormid käesoleval aastal olulisel määral.

19-29-aastaste partnersuhe

19-29-aastastelt uuriti nende partnersuhte kohta viimase 4 nädala jooksul. Võrreldes 19-24-aastastega elavad 25-29-aastased sagedamini koos püsipartneriga (osakaalud vastavalt 43% ja 70%) ning harvem on tegemist püsipartneriga, kellega ei elata koos (osakaalud 27% ja 16%). Noorema vanusrühma esindajatel on sagedamini juhu-partnereid (19-24-aastased 10%, 25-29-aastased 6%) ning rohkem leidub vastajaid, kellel ei ole viimase 4 nädala jooksul ühtegi seksuaalpartnerit olnud (19-24-aastased 11%, 25-29-aastased 6%). Vähem kui 1%-l 19-29-aastastel on olnud viimase 4 nädala jooksul suhe nii püsi- kui juhupartneriga.

Võrreldes **meestega** elavad **naised** sagedamini koos püsipartneriga ning omavad harvem juhupartnereid. Antud trend tuleb esile mõlemas vanusrühmas (vt joonis 6). 2003. ja 2005. aastaga võrreldes andmed oluliselt ei erine.

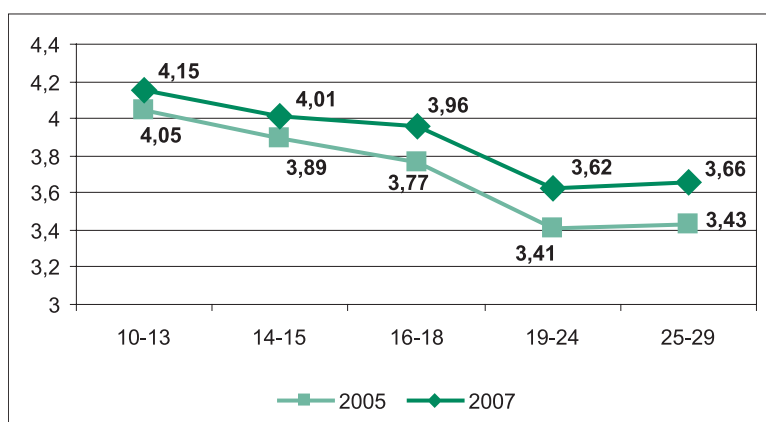

Joonis 6: 19-29-aastaste partnersuhted viimase 4 nädala jooksul sugude lõikes vanusrühmades (%)

Perekonna majanduslik olukord

Kõigil vastajatel paluti hinnata oma perekonna majanduslikku olukorda viiepallisel skaalal (1 – elame puuduses, 2 – kehvapoolne, 3 – ei ole hea, aga tuleme toime, 4 – hea, 5 – väga hea). Sellisel skaalal on keskmine hinnang 3 ja mida parem on perekonna majanduslik olukord, seda kõrgem on keskmine hinnang. Andmeid ei võrrelda 2003. aastaga, kuna siis kasutati majandusliku olukorra hindamiseks teistsugust skaalat.

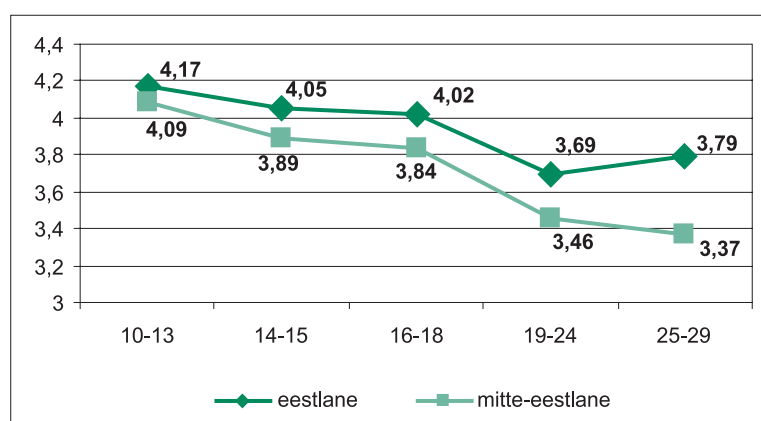
Kõigis vanusrühmades hinnatakse oma perekonna majanduslikku taset keskmisest kõrgemalt. Joonisel 7 on näha trendi, mille kohaselt vanuse kasvades muutub hinnang oma pere majanduslikule olukorrale halvemaks (ehk keskmise hinnangu väärtus kahaneb). Võrreldes 2005. aastaga on praktiliselt kõikidest vanusrühmadest vastajad hinnanud oma pere majanduslikku olukorda paremaks. Erandi moodustavad 10-13-aastased, kelle hinnang on jäänud samale tasemele eelmise küsitluskorraga (vt tabel 7).

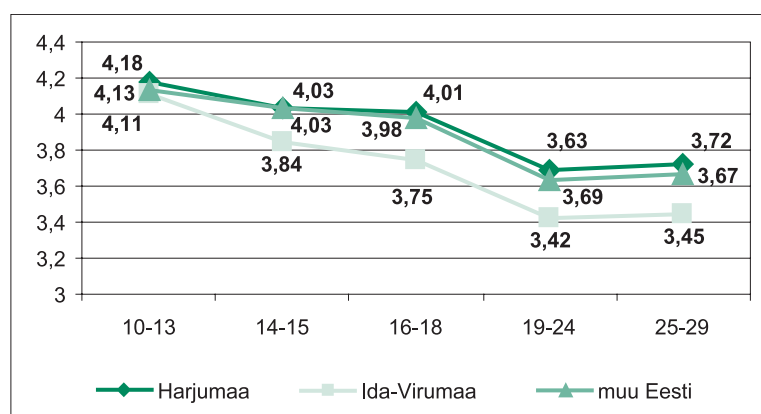
Joonis 7: Keskmine hinnang oma pere majanduslikule olukorrale vanusrühmades 2005, 2007

Sugude lõikes ilmnevad erinevused 16-18- ja 25-29-aastaste seas. 16-18-aastaste puhul on võrreldes neidudega noormehed oma pere majanduslikku olukorda kõrgemalt hinnanud (keskmised näitajad vastavalt 3,91 ja 4,02). 25-29-aastaste hulgas on olukord vastupidine - naised peavad võrreldes meestega oma perekonna majanduslikku olukorda mõnevõrra paremaks (keskmised näitajad 3,74 ja 3,60).

Valdavalt hindavad eestlased oma majanduslikku olukorda positiivsemalt kui muust rahvusest noored. Erinevus kahe **rahvusgrupi** vahel ei ilmne vaid 10-13-aastaste hulgas. Ida-Virumaa noored on teiste **piirkondadega** võrreldes hinnanud oma pere majanduslikku olukorda madalamaks. 10-13-aastaste vastustes regionide lõikes erinevusi ei esine (vt joonis 8 ja 9).

Joonis 8: Keskmine hinnang oma pere majanduslikule olukorrale rahvuste lõikes vanusrühmades

Joonis 9: Keskmine hinnang oma pere majanduslikule olukorrale piirkondade lõikes vanusrühmades

19-29-aastaste andmetest selgub, et mida kõrgem on vastaja **haridustase**, seda paremaks ta hindab oma pere majanduslikku olukorda. Kui madalaima haridusega vastajate keskmine hinnang on 3,43, siis kõrgeimalt haritud noorte puhul 3,83 (keskmise haridustasemega noortel 3,54).

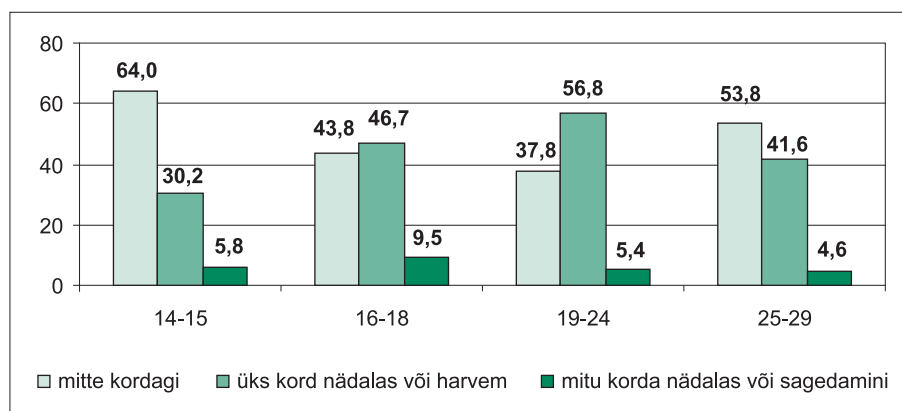
Oma pere majanduslikku taset peavad paremaks töötavad (üli)õpilased (keskmine hinnang 3,79). Nendest ei erine olulisel määral vaid õppijad (keskmine hinnang 3,71). Võrreldes kõikide ülejäänud **staatusgruppidega** hindavad pere majanduslikku olukorda madalaimalt töötud noored (keskmine hinnang 3,40). Töötavate ja majanduslikult mitteaktiivsete noorte hinnang on ühesugusel tasemel – vastavalt 3,60 ja 3,62.

3.2. Vaba aja veetmine

Vaba aja veetmisega seotud andmeid küsiti eelnenud nelja nädala kohta. Noored andsid vastuseid viiesel hinnanguskaalal (1 – mitte kordagi, 2 – harvem kui 1 kord nädalas, 3 – 1 kord nädalas, 4 – mitu korda nädalas, 5 – iga päev). Analüüsi käigus on vastused kodeeritud ümber kolmeks grupiks: mitte kordagi, üks kord nädalas või harvem, mitu korda nädalas või sagedamini. Võrdlust 2003. ja 2005. aasta andmetega saab esitada vaid sportimisega seoses, sest muude vaba aja veetmise viiside osas on 2007. aastal küsimuse esitust muudetud.

Klubide ja baaride külastamine

Pubides, baarides ning ööklubides vaba aja veetmise kohta küsiti andmeid 14-18- ja 19-29-aastastelt. Kõige rohkem on nimetatud asutuste külastajaid 19-24-aastaste hulgas – 62%. 25-29-aastaste grupis on see näitaja kümnendiku võrra väiksem. Ka kooliõpilaste seas on märkimisväärselt neid, kes külastasid eelneva nelja nädala jooksul pubisid-baare või ööklubisid – 14-15-aastastest 37% ja 16-18-aastaste seas 56%. Viimati mainitud vanusrühmas on see näitaja suurem kui 25-29-aastaste hulgas (vt joonis 10).

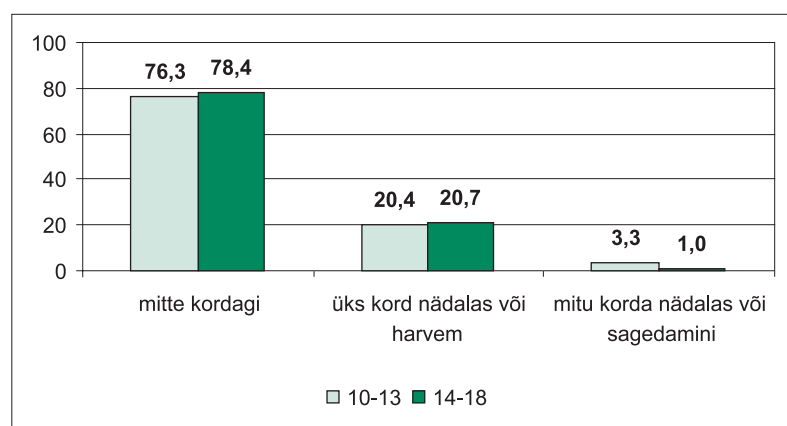
Joonis 10: Pubi, baari või ööklubi külastamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Sugudevaheline erinevus tuleb esile 19-29-aastaste hulgas – võrreldes naistega veedavad mehed sagedamini oma vaba aega pubides-baarides või ööklubides. 19-24-aastaste puhul on küsitlusele eelnenud kuu jooksul käinud nimetatud lõbustusasutustes 67% meestest ja 57% naistest. 25-29-aastaste hulgas on meeste ja naiste erinevus veelgi suurem – vastavalt 56% ning 36%.

Linna- ja maanoorte vahelist erinevust ei tule esile vaid 14-15-aastaste grupis. Teistes vanusrühmades on linnaste seas rohkem noori, kes on külastanud pubisid-baare või ööklubisid. Suurim erinevus ilmneb 25-29-aastaste seas, kus linnanoorte puhul on antud näitaja 50% ning maal elavate noorte seas 35%. 16-18- ja 19-24-aastaste seas on erinevus 11%. 16-18-aastastest linnanoortest on viimase 4 nädala jooksul baare, pubisid või ööklubisid külastanud 60%, maanoortest 49%. 19-24-aastaste hulgas on antud osakaalud vastavalt 66% ja 55%.

Koolipidudel osalemine

Kooliõpilastelt küsiti andmeid ka koolipeol tantsimas käimise kohta viimase 4 nädala jooksul. Neljandik nii 10-13- kui 14-18-aastastest noortest vastas koolipidudel osalemise kohta jaatavalt (vt joonis 11). Vanema grupi siseselt 14-15- ja 16-18-aastased omavahelises võrdluses ei erine.

Joonis 11: Koolipidude külastamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Sugudevaheline erinevus tuleb esile 10-13-aastaste hulgas. Võrreldes tüdrukutega on poiste hulgas rohkem neid, kes on viimase nelja nädala jooksul osalenud koolipidudel – osakaalud vastavalt 21% ja 27%.

Ka **rahvusrühmade** vahelised erinevused ilmnevad 10-13-aastaste seas. 39% muust rahvusest noortest on küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul käinud koolipidudel. Eestlaste hulgas on antud näitaja 18%.

14-18-aastased **maanoorte** hulgas on rohkem koolipidudel osalenuid (27%), kui **linnanoorte** grupis (18%).

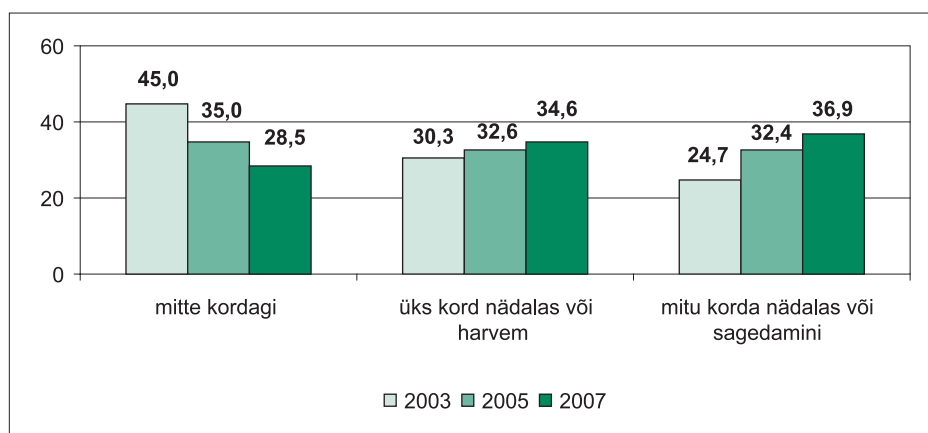
Piirkondlikud andmed näitavad, et erinevad 14-18-aastased Harju- ja Ida-Virumaa noored. Ida-Virumaa noortest on koolipidudel osalenud 31% ja Harjumaa noortest 18%.

Spordiga tegelemine

Kooliõpilased on täiskasvanud noortest aktiivsemad spordiga tegelejad. Kui 19-29-aastate seas on viimase nelja nädala jooksul sportinud 72%, siis 10-13-aastaste seas oli see näitaja 83% ja 14-18-aastaste grupis 84%.

10-13- ja 16-18-aastaste hulgas on spordiga tegelemise sagedus jäänud 2005. aastaga samale tasemele. Viimase 4 nädala jooksul tegi seda üks kord nädalas või harvem 21% 10-13-aastaste vanusrühmast ja 26% 16-18-aastastest. Mitu korda nädalas sportis vastavalt 62% ja 57% antud vanusgruppide noortest.

Võrreldes eelmiste küsitlusaastatega on tervisesport muutunud populaarsemaks 14-15- ning 19-29-aastaste grupis. 14-15-aastaste hulgas on 2007. aastal 2005. aastast 5% vähem kord nädalas või harvem sportijaid (2005 – 25%, 2007 – 20%) ning 6% rohkem mitu korda nädalas tervisespordiga tegelejaid (2005: 57%; 2007: 63%). 2003. aasta andmed 2005. aastast ei erine. Suuremad muutused on toimunud 19-29-aastaste grupis, kus aasta-aastalt on vähenenud nende noorte osakaal, kes küsitlusele eelnenud kuul ei tegele kordagi spordiga ning tõusnud on mitu korda nädalas sportijate hulk (vt joonis 12).

Joonis 12: 19-29-aastaste spordiga tegelemise sagedus viimase 4 nädala jooksul 2003-2007 (%)

Noormehed tegelevad spordiga **neidudest** sagedamini. Erandiks on 14-15-aastaste grupp, kus erinevusi ei esine. Muudu on noormeeste seas neidudest rohkem mitu korda nädalas sportijaid ning vähem maksimaalselt kord nädalas spordiga tegelejaid (vt tabel 7).

Tabel 7: Spordiga tegelemise sagedus viimase 4 nädala jooksul sugude lõikes vanusrühmades (%)

Sagedus	10-13		14-15		16-18		19-29	
	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine
mitte kordagi	19,3	15,0	15,3	18,3	17,4	14,9	27,0	30,0
üks kord nädalas või harvem	17,4*	24,2	19,0	21,7	19,8	33,6	32,4	37,0
mitu korda nädalas või sagedamini	63,3	60,8	65,7	60,0	62,8	51,5	40,6	33,0

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) sugude vahel vanusrühmade sees

Rahvuste vaheline erinevus ilmneb 19-29-aastaste grupis. 76% eestlastest tegelesid viimase nelja nädala jooksul tervisespordiga (sh 38% mitmeid kordi nädalas). Muust rahvusest noorte hulgas on see näitaja 61% (sh mitmeid kordi nädalas 33%).

Piirkonniti ei tule erinevused esile vaid 16-18-aastaste kooliõpilaste seas. Ülejäänud vanusrühmades ilmnevate erinevuste puhul on raske tuua esile üldist trendi (vt tabel 8):

- 10-13-aastaste hulgas on mitu korda nädalas sportijaid Ida-Virumaal ja Harjumaal rohkem kui ülejäänud Eesti piirkondades. Regioonis „muu Eesti“ on Harjumaast enam neid vastajaid, kes spordivad kord nädalas või harvem.
- 14-15-aastaste puhul on Harjumaal Ida-Virumaast vähem neid, kes ei ole kordagi küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul trennis käinud või omal käel spordiga tegelenud ning rohkem mitu korda nädalas spordi tegijaid.
- 19-29-aastaste puhul on Ida-Virumaal teistest piirkondadest rohkem spordiga mitte tegelenud noori. Üks kord nädalas või harvem sportinute osakaal on piirkonnas „muu Eesti“ suurem kui Ida-Virumaal.

Tabel 8: Spordiga tegelemise sagedus viimase 4 nädala jooksul piirkondade lõikes (%)

Sagedus	10-13			14-15			16-18			19-29		
	H*	IV	ME	H	IV	ME	H	IV	ME	H	IV	ME
mitte kordagi	15,4	11,6	19,9	11,1	26,0	18,2	16,5	20,2	15,4	26,4	39,4	27,0
üks kord nädalas või harvem	16,6**	19,8	23,3	19,9	20,8	20,5	22,2	23,6	30,1	34,7	28,7	36,2
mitu korda nädalas või sagedamini	68,0	86,6	56,8	69,0	53,2	61,3	61,3	56,2	54,5	38,9	31,9	36,8

* H – Harjumaa; IV- Ida-Virumaa; ME – muu Eesti

** Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) piirkondade vahel vanusrühmade sees

19-29-aastaste **haridustasemete** lõikes ilmneb selge trend – mida kõrgem on noorte haridus, seda enam tegeletakse tervisespordiga. Kui madalaima haridusega noortest ei tegele spordiga küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul kordagi 38%, siis kõrgeima haridustasemega noorte seas on selliseid 21%. Madalaima haridustasemega noorte hulgas sportis mitu korda nädalas või sagedamini 30% ning kõrgeima haridustasemega noorte seas 42%.

3.3. Sõltuvusainete tarvitamine

Järgnevas alapeatükis kajastatakse tubakatoodete, alkoholi ja narkootikumide tarvitamise teemat. Noorte käest küsiti sõltuvusainete tarvitamise sagedust küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul ning vastata paluti viiepallisel skaalal (1 – mitte kordagi, 2 – harvem kui üks kord nädalas, 3 – üks kord nädalas, 4 – mitu korda nädalas, 5 – iga päev). Lisaks uuriti, millises vanuses noored proovisid esimest korda sigarette, alkoholi ja narkootikume. 19-29-aastastelt küsiti vanust ainult narkootiliste ainete esmakordsel tarvitamisel.

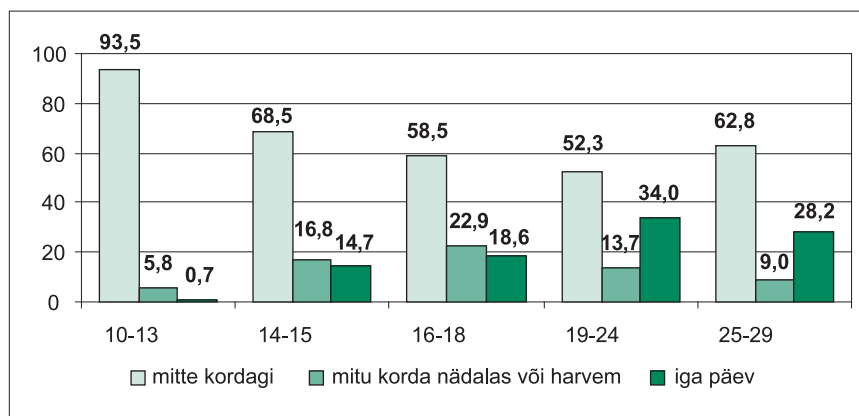
Suitsetamine

Nii nagu kahel varasemal küsitlusaastal, suureneb ka 2007. aasta andmetel õpilaste hulgas vanuse kasvades kiiresti noorte osakaal, kes on oma elu jooksul vähemalt üks kord suitsetanud – 32% 10-13-aastastest, 69% 14-15-aastastest ning 77% 16-18-aastastest. Võrreldes 2005. aastaga ei ole 2007. aastal vähemalt ühel korral suitsetanute osakaal muutunud.

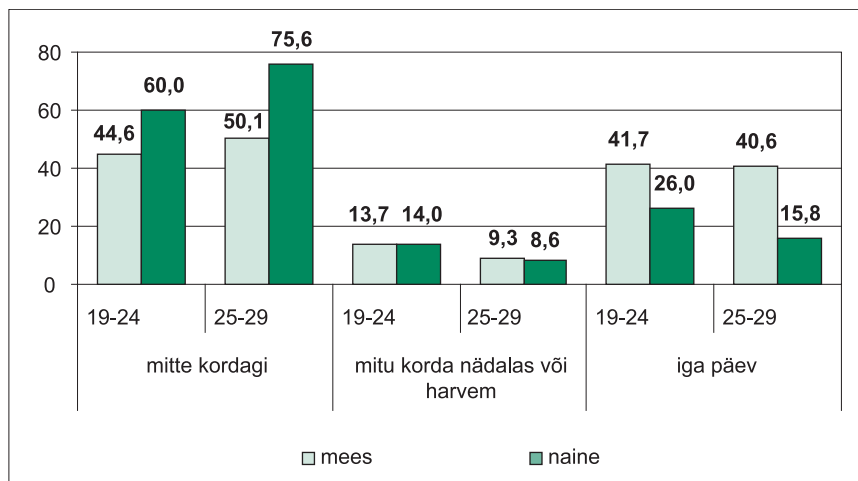
Suitsetamisega kokku puutunud 10-13-aastaste laste keskmine vanus esmakordsel sigareti proovimisel on 8,8 eluaastat, 14-15-aastastel 10,8 ja 16-18-aastastel 11,6. Võrreldes eelmiste küsitlusaastatega on 14-15-aastased kooliõpilased esimese sigareti proovimise ajal mõnevõrra vanemad – 2003. aastal oli keskmine vanus 10,3 ja 2005. aastal 10,4.

Kuni vanusrühmani 19-24 väheneb vanuse suurenedes mittesuitsetajate osakaal ning kasvab igapäevasuitsetajate hulk. 10-13-aastastest lastest ei ole väga valdav enamus küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul kordagi suitsetanud ning igapäevaseid suitsetajaid leidub 1% jagu. 14-15-aastaste seas on mittesuitsetajaid umbes 2/3 ning 16-18- ja 19-24-aastaste seas üle poole. 14-15-aastaste hulgas suitsetab iga päev üle kümnendiku, vanemate koolilaste seas ligi viiendik ning 19-24-aastaste hulgas kolmandik (vt joonis 13). Võrreldes 2003. ja 2005. aastaga ei ole suitsetamise sagedusega seotud andmed nendes vanusrühmades muutunud.

25-29-aastastest ei suitseta üle 60% ja iga päev teeb seda vähem kui kolmandik (vt joonis 13). Kui kahel varasemal küsitlusaastal on suitsetamise tase antud vanusrühmas olnud ühesugune, siis 2007. aasta andmed näitavad suitsetajate osakaalu vähenemist. Võrreldes 2005. aastaga on 25-29-aastaste mittesuitsetajate osakaal suurenenud 8% ja igapäevaste suitsetajate osakaal vähenenud 5%.

Joonis 13: Suitsetamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Kahel varasemal küsitlusaastal on **sugudevaheline** erinevus tulnud esile kõikides vanusrühmades, 2007. aastal vaid 19-24- ja 25-29-aastaste hulgas, kus leidub enam suitsetajaid meeste hulgas. Suuremad erinevused tulevad esile 25-29-aastaste seas – mitteduitsetavate naiste osakaal on meestest 25% võrra suurem ning igapäevasuitsetajate osahulk samavõrra väiksem (vt joonis 14).

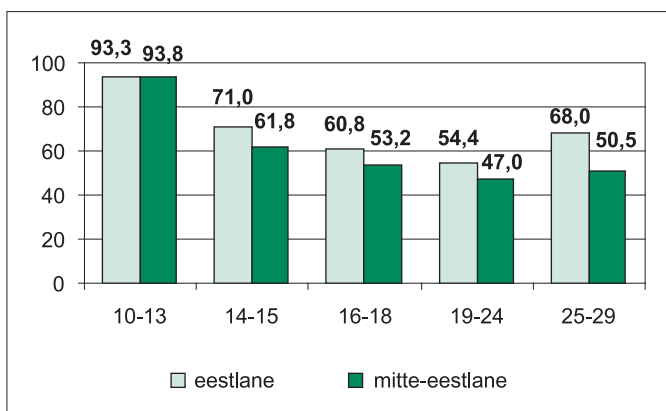

Joonis 14: 19-29-aastaste suitsetamise sagedus viimase 4 nädala jooksul sugude lõikes vanusrühmades (%)

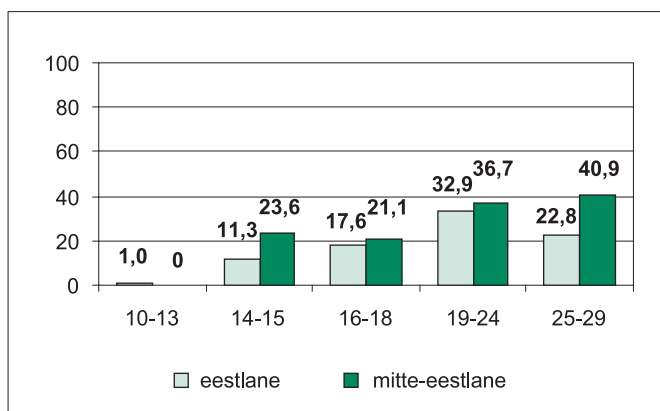
Võrdluses 2003. ja 2005. aastaga tulevad esile järgmised erinevused:

- 16-18-aastaste noormeeste hulgas on vähenenud igapäevasuitsetajate osakaal – kahel varasemal aastal on neid olnud 26%, 2007. aastal 18%.
- 16-18-aastaste neidude hulgas on aga vähenenud mitteduitsetajate osahulk ja suurenenud igapäevaselt suitsetanute osatähtsus. See erinevus tuleb esile võrreldes 2005. aastaga. Kui eelmisel küsitluskorral oli mitteduitsetajaid 68% ja igapäevasuitsetajaid 13%, siis 2007. aastal vastavalt 58% ja 19%.
- 25-29-aastaste naiste hulgas on suurenenud mitteduitsetajate osakaal ning vähenenud iga päev tubakatooteid tarvitavate naiste osahulk. Kahel varasemal aastal ei suitsetanud küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul kordagi 65-67% ja iga päev suitsetas 22-24%, 2007. aastal on need näitajad 76% ja 16%.

Eestlaste ja muust rahvusest noorte erinevad tubaka tarvitamise harjumused tulevad esile 14-15-, 19-24- ja 25-29-aastaste vanusrühmas, kus mitte-eestlased suitsetavad sagedamini. 14-15- ja 25-29-aastaste grupis puudutab see mitteduitsetajaid ja igapäevasuitsetajaid ning 19-24-aastaste grupis vaid neid, kes ei suitsetanud küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul kordagi. Suurimad erinevused tulevad esile 25-29-aastaste hulgas – võrreldes eestlastega on muust rahvusest noorte seas 17% võrra vähem mitteduitsetajaid ja 18% võrra rohkem igapäevaselt tubakatoodete tarvitajaid. 14-15-aastaste puhul on mitte-eestlaste grupis eestlastest umbes kümnendiku võrra vähem mitteduitsetajaid ja samas osakaalus rohkem igapäevaseid suitsetajaid. 19-24-aastaste seas jäävad erinevused alla 10%-i (vt joonis 15 ja 16).

Joonis 15: Mitteduitsetajate osakaal vanusrühmades rahvusrühmade lõikes (%)

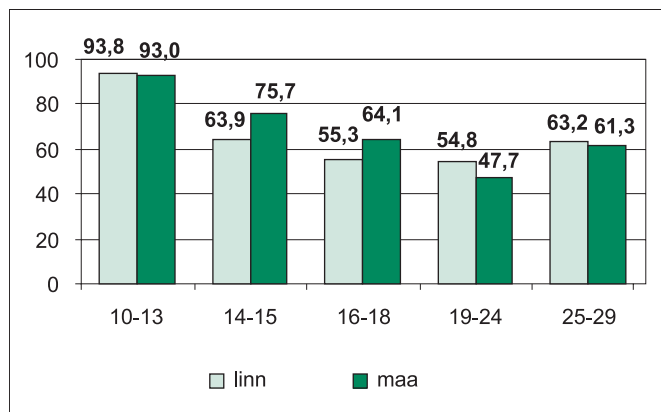

Joonis 16: Igapäevasuitsetajate osakaal vanusrühmades rahvusrühmade lõikes (%)

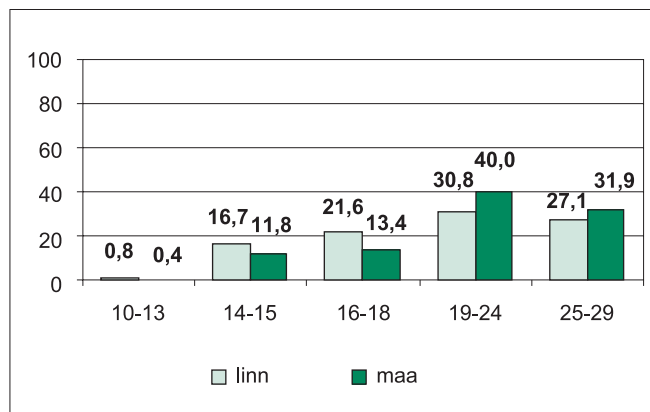
Kahe varasema küsitlusaastaga võrreldes on 2007. aastal 25-29-aastaste eestlaste hulgas tubakatoodete tarvitamine vähenenud. Kui varem oli mitteduitsetajate osakaal 58-60% ja igapäevasuitsetajate osatähtsus 30%, siis 2007. aastal on need näitajad vastavalt 68% ja 23%.

Asustuse tüübi alusel andmeid analüüsid on näha, et 14-15- ja 16-18-aastaste linnanoorte hulgas on suitsetajaid rohkem kui maanoorte seas; 19-24-aastaste grupis on aga olukord vastupidine.

- 14-15-aastaste vanusrühmas tulevad erinevused esile mittesuitsetajate ja mitu korda nädalas või harvem suitsetavate noorte osas. Viimati nimetatute puhul on linnanoorte näitaja 19% ja maanoorte näitaja 12%. Mittesuitsetajaid on maanoorte hulgas 12% vähem (vt joonis 17).
- 16-18- ja 19-24-aastaste seas ilmnevad varieeruvused mittesuitsetajate ja igapäevasuitsetajate osas. Erinevused jäävad veidi alla 10%-i (vt joonis 17 ja 18).

Joonis 17: Mittesuitsetajate osakaal vanusrühmades asustuse tüüpide lõikes (%)

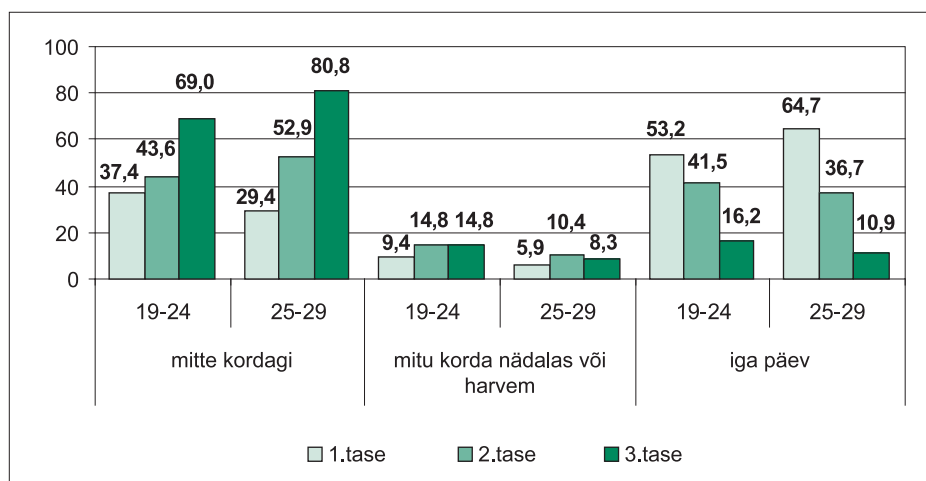
Joonis 18: Igapäevasuitsetajate osakaal vanusrühmades asustuse tüüpide lõikes (%)

Piirkondade andmed erinevad 19-29-aastaste puhul. Nii 19-24- kui 25-29-aastaste grupis suitsetavad Ida-Virumaa noored sagedamini. Ida-Virumaal on 19-24-aastaste seas mittesuitsetajaid 41% ja igapäevasuitsetajaid 44%, kahes ülejäänud piirkonnas ei suitsetanud viimasel kuul kordagi rohkem kui pooled ja iga päev tegi seda umbes kolmandik. 25-29-aastastest Ida-Virumaa noortest ei suitsetanud 45% ja igal päeval tarvitas tubakatooteid 43%, Harjumaal ja mujal Eestis on mittesuitsetajaid üle 60%-i ning igapäevasuitsetajaid vähem kui kolmandik.

Võrreldes andmeid 2003. ja 2005. aastaga ilmnevad muutused 10-13-aastaste puhul Ida-Virumaal ning 16-18-, ja 25-29-aastaste noorte seas Harjumaal:

- 10-13-aastaste Ida-Virumaal elavate noorte hulgas on võrreldes 2005. aastaga vähenenud mittesuitsetajate osakaal (2005 – 99,5%, 2007 – 93%) ja suurenenud mitu korda nädalas või harvem suitsetavate laste hulk (2005 – alla 1%-i, 2007 - 7%), saavutades nii 2003. aasta taseme. Sarnaselt 2005. aastaga ei sattunud valimisse ühtegi last, kes suitsetas küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul iga päev.
- 16-18-aastaste Harjumaal elavate noorte hulgas on võrreldes kahe eelmise küsitlusaastaga suurenenud mitu korda nädalas või harvem suitsetajate osakaal ning vähenenud igapäevaste suitsetajate osatähtsus. Kui 2003. ja 2005. aastal oli mitu korda nädalas või harvem suitsetajaid viiendiku jagu, siis 2007. aastal 27%. Igapäevasuitsetajaid oli varasemalt neljandik, 2007. aastal 16%.
- 25-29-aastaste Harjumaal elavate noorte hulgas on võrreldes 2005. aastaga suurenenud mittesuitsetajate osakaal (2005 – 54%, 2007 – 68%) ja vähenenud nii mitu korda nädalas (2005 – 15%, 2007 – 8%) kui iga päev suitsetajate osatähtsus (2005 – 31%, 2007 – 24%). Sama oli suitsetamise sageduse tase ka 2003. aastal.

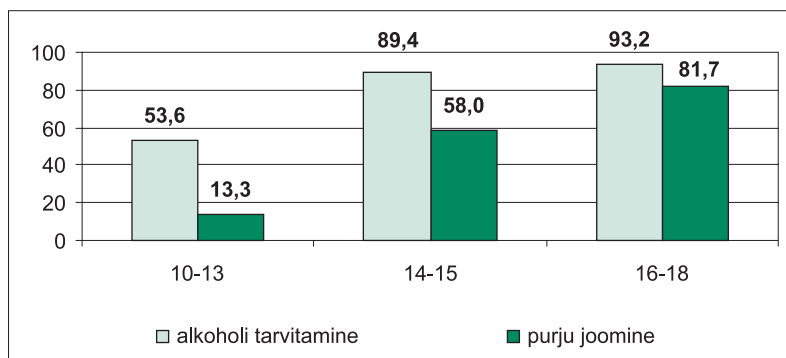
Sarnaselt 2003. ja 2005. aastaga tulevad väga suured erinevused esile **haridustasemeti**. Mida kõrgem on 19-29-aastaste vastajate haridus, seda väiksem on suitsetajate osakaal. Erinevused tulevad esile nii 19-24- kui 25-29-aastaste hulgas. Eriti palju on igapäevasuitsetajaid madalaima haridusega 25-29-aastaste noorte grupis – ligi 2/3; samas kõrgeima haridustasemega noortest suitsetab igapäevaselt kümnendik. Vaid veidi vähem kui kolmandik 25-29-aastastest 1. haridustasemega noortest ei suitseta, samas kõrgharidust omavatest või omandavatest (3. tase) noortest on mittesuitsetajad 81% (vt joonis 19). Võrreldes kahe varasema küsitlusaastaga ei ole tubakatoote tarvitamise harjumused haridustasemeti muutunud.

Joonis 19: 19-29-aastaste suitsetamise sagedus viimase 4 nädala jooksul haridustasemete lõikes vanusrühmades (%)

Alkoholi tarvitamine

Rohkem kui pooled 10-13-aastastest koolilastest on oma elu jooksul vähemalt ühel korral tarvitanud alkoholi ning purju on ennast joonud enam kui kümnendik. Vanemate kooliõpilaste hulgas on alkoholi vähemalt ühel korral proovinud juba valdav enamus. Vanusega kasvab kiiresti ka purjus olnud noorte osakaal ning 16-18-aastaste hulgas on selliselt vastanud juba üle 80%-i (vt joonis 20). Võrreldes 2003. ja 2005. aastaga ei ole nende näitajate osas olulisi muutusi toimunud.

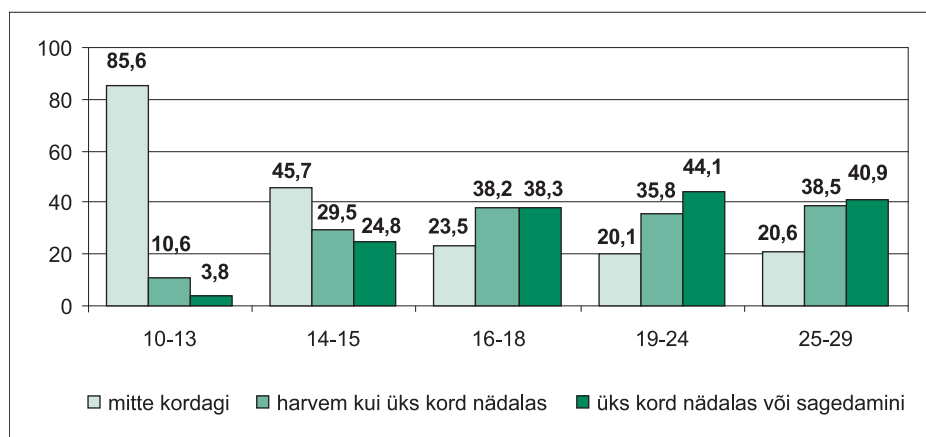
Joonis 20: Vähemalt üks kord elu jooksul alkoholi tarvitanud ja purju joonud noored vanusrühmades (%)

Noorte alkoholi proovimisega alustamise iga on praktiliselt kõikides vanusrühmades jäänud samaks nagu 2005. aastal. Erandina tulevad esile 14-15-aastased, kus esmakordse purju joomise keskmine vanus (12,7 eluaastat) on tõusnud. Samas vanuses olid antud grupi noored esmakordsel purju joomisel ka 2003. aastal (vt tabel 9).

Tabel 9: Keskmine vanus alkoholi esmakordsel tarvitamisel ja purju joomisel vanusrühmades 2003-2007

Vanusrühm	alkoholi tarvitamine			purju joomine		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007
10-13	9,2	8,6	8,5	10,9	10,4	10,3
14-15	10,9	10,6	10,7	12,7	12,4	12,7
16-18	12,0	11,9	11,8	13,9	13,6	13,7

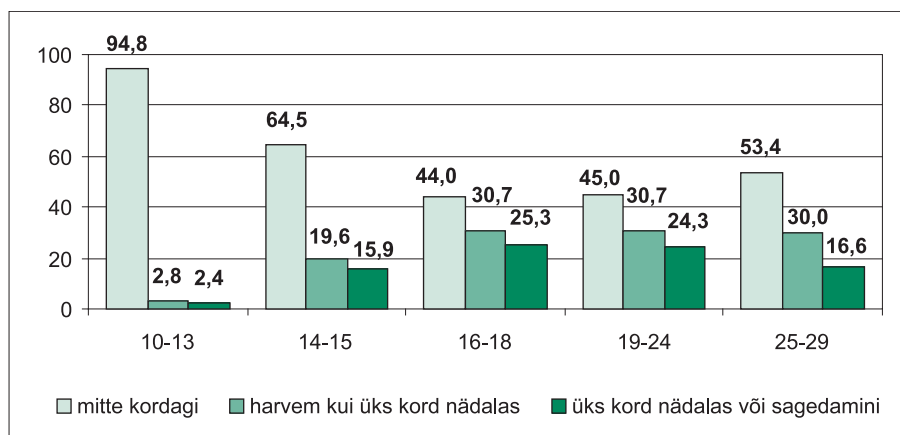
Küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul oli alkoholi tarvitanud 14% 10-13-aastastest lastest ning 4% oli seda teinud vähemalt kord nädalas. 14-15-aastastest 54% oli alkoholi joonud ning neljandik tegi seda vähemalt kord nädalas. 16-18-aastaste grupis on alkoholi pruukinute näitaja 77%. Enam kui kolmandik antud vanusrühmast on alkohoolseid jooke tarbinud kord nädalas või sagedamini. Täiskasvanud noorte hulgas oli viimasel kuul alkoholi tarvitanud 80% vastajatest ning üle 40%-i tegi seda vähemalt kord nädala jooksul (vt joonis 21).

Joonis 21: Alkoholi tarvitamise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Kui 2005. aastal oli võrreldes 2003.-ndaga alkoholi tarbimine muutunud sagedasemaks kõigis vanusrühmades peale 10-13-aastaste, siis 2007. aastal on see üldiselt jäänud 2005. aastaga samale tasemele. Erandina saab välja tuua 10-13-aastased. Aastate jooksul ei ole muutunud viimasel kuul alkoholi tarvitanute osahulk, kuid võrreldes 2005. aastaga on tarvitamine muutunud sagedasemaks. Eelmisel küsitluskorral ei sattunud valimisse ühtegi last, kes oleks pruukinud alkoholi kord nädalas või sagedamini, käesoleval aastal on neid 4% (see näitaja ei erine 2003. aastast). 19-24-aastaste puhul on mõnevõrra suurenenud noorte hulk, kes ei tarvitanud küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul kordagi alkoholi. 2005. aastal oli selliseid noori 16% ja 2007. aastal 20%. Samaväärne oli alkoholi mittetarvitajate osakaal ka 2003. aastal.

Küsitlusele eelnenud kuu jooksul on ennast purju joonud 5% 10-13-aastastest, 35% 14-15-aastastest, 55-56% 16-18- ja 19-24-aastastest ning 47% 25-29-aastastest. Ligi viiendik 14-15-aastastest ning veerand 16-18-aastastest on viimasel kuul olnud purjus vähemalt kord nädalas (vt joonis 22).

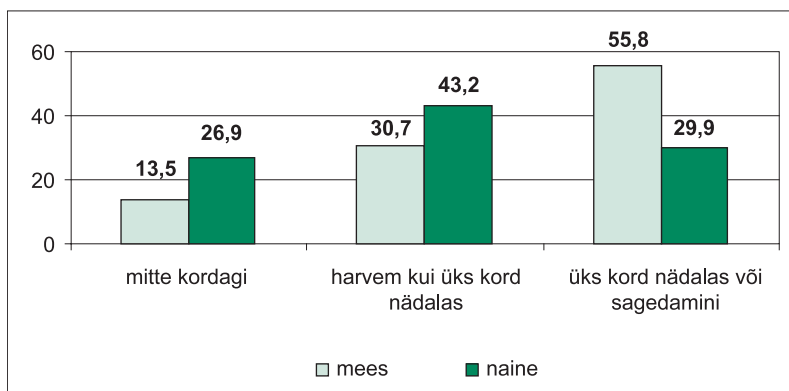
Joonis 22: Purju joomise sagedus viimase 4 nädala jooksul vanusrühmades (%)

Esimese küsitlusaastaga (2003) võrreldes olid noored 2005. aastal sagedamini purjus ning käesoleval aastal püsib näitaja samal tasemel 2005.-ndaga. Erandiks on 10-13-aastased, kelle hulgas on eelneva 4 nädala jooksul mitte kordagi purjus olnud noorte osakaal jäänud samaks, kuid purju joomise sagedus on suurenenud. Kui 2005. aastal ei olnud valimis ühtegi last, kes oli vähemalt kord nädalas purjus, siis 2007. aastal on selliselt vastanud 2% (näitaja ei erine 2003. aastast). 25-29-aastaste puhul ei ole muutunud purju joomise sagedus, kuid võrreldes eelmise küsitlusaastaga on suurenenud noorte osakaal, kes ei olnud eelnenud kuul kordagi purjus. Andmed on järgmised: 2003 – 63%, 2005 – 47% ja 2007 – 53%.

Korrelatsioonanalüüsis selgub statistiliselt oluline positiivne seos alkoholi tarvitamise ja purju joomise vahel. 10-13-aastaste puhul tuleb esile nõrk seos ($\rho=0,3$), 14-18 ja 19-24-aastaste puhul tugev (14-15: $\rho=0,8$; 16-18 ja 19-24: $\rho=0,7$) ning 25-29-aastaste osas keskmise tugevusega seos ($\rho=0,6$). Ehk noored, kes tarvitavad sagedamini alkoholi, on ka sagedamini purjus.

Et alkoholi tarvitamine ja purju joomine on omavahel seotud, siis järgnevalt analüüsitakse alagruppide lõikes põhjalikumalt vaid alkoholi tarvitamise sagedust viimase 4 nädala jooksul.

Sugudevahelisest võrdlusest selgub, et noormehed joovad tütarlastest sagedamini alkoholi. Erinevused ilmnevad 10-13- ja 19-29-aastaste vanusrühmas. 10-13-aastaste puhul on võrreldes poistega tüdrukute hulgas 9% rohkem neid, kes ei tarvitanud küsitlusele eelnenud kuu jooksul kordagi alkoholi – osakaalud vastavalt 81% ja 90%. Harvem kui üks kord nädalas tegi seda 14% poistest ja 7% tüdrukutest. 19-29-aastaste osas on viimasel kuul alkoholi mittetarvitanuid ja seda harvem kui kord nädalas teinud vastajaid neidude hulgas noormeestest enam. Vähemalt üks kord nädalas alkoholi pruukijaid on aga meeste hulgas rohkem. Et 19-29-aastaste grupi sees 19-24- ja 25-29-aastased omavahelises võrdluses ei erine, on joonisel 23 näidatud meeste ja naiste andmed kogu täiskasvanud noorte grupi kohta.

Joonis 23: 19-29-aastaste alkoholi tarvitamise sagedus viimase 4 nädala jooksul sugude lõikes (%)

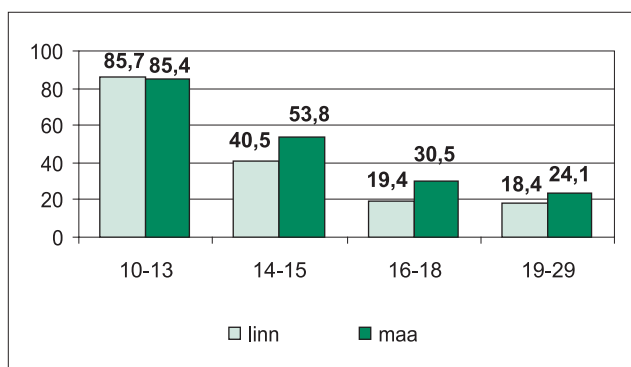
Võrreldes kahe varasema küsitlusaastaga tulevad muutused esile põhiliselt neidude hulgas; 10-13-aastaste puhul lisaks ka noormeeste seas. Praktiliselt kõikides mainitud gruppides on alkoholi tarvitamine sagenenud. Vanusrühmades on andmed järgmised:

- 10-13-aastaste tüdrukute ja poiste puhul on mõlemas grupis suurenenud laste hulk, kes küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul pruukisid alkoholi kord nädalas või sagedamini. 2005. aasta valimis ei olnud ühtegi antud sagedusega alkoholi tarvitanud last.
- 14-15-aastaste neidude hulgas on võrreldes 2005. aastaga vähenenud vastajate osakaal, kes ei tarvitanud eelnenud kordagi alkoholi. 2005. aastal oli neid 53% ja 2007. aastal 44% (näitaja oli samaväärne ka 2003. aastal). Suurenenud on vähemalt kord nädalas alkoholi pruukinute hulk. 2003. ja 2005. aastal oli sellise sagedusega alkoholi tarvitajaid 17-20% ning 2007. aastal 27%.
- 16-18-aastaste neidude puhul on võrreldes 2003. ja 2005. aastaga vähenenud alkoholi mittetarvitanute osakaal. Kahel varasemal aastal oli taoliselt vastanud 29-33%, 2007. aastal 23%. Aasta-aastalt on suurenenud vähemalt kord nädalas alkoholi joonute hulk: 2003 – 21%; 2005 – 26%; 2007 - 36%.
- 19-24-aastaste neidude seas tuleb esile eelpool kirjeldatust vastupidine trend ehk suurenenud on viimasel kuul alkoholi mitte tarvitanute osakaal (2005 – 20%, 2007 – 26%).
- Noormeeste puhul sages alkoholi tarvitamine 2005. aastal võrreldes 2003.-ndaga, käesoleval aastal on see jäänud eelmise küsitluskorraga samale tasemele.

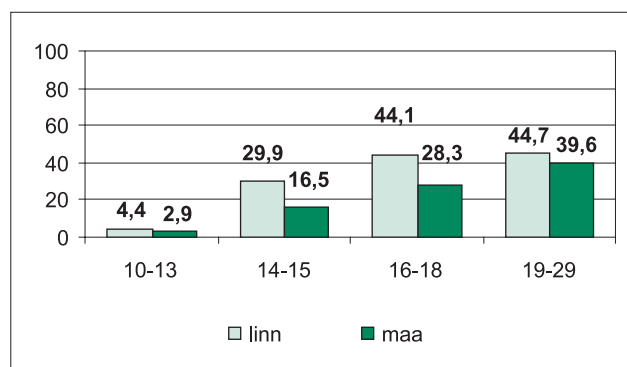
Rahvuste lõikes erinevad noored omavahel 16-18-aastaste grupis, kus eestlaste alkoholi tarvitamine on sagedasem. Mitte-eestlaste seas on eestlastest umbes kümnendiku võrra rohkem vastajaid, kes tarvitasid alkoholi harvem kui kord nädalas (osakaalud vastavalt 45% ja 36%) ning samavõrra vähem vähemalt üks kord nädalas alkoholi pruukinuid (osakaalud vastavalt 32% ja 41%).

Küsitlusaastate võrdluses tuleb alkoholi tarvitamise sageduses erinevus esile mõlema 10-13-aastaste rahvusrühma esindajate hulgas, kuna 2005. aasta valimis puudusid lapsed, kes oleks tarvitanud alkoholi kord nädalas või sagedamini. 19-24-aastaste eestlaste grupis on 2005. aastaga võrreldes 2007. aastaks suurenenud alkoholi mittetarvitanute hulk – osakaalud vastavalt 16% ja 20% (näitaja oli 2007. aastaga samaväärne 2003. aastal).

Linna- ja maanoorte vahelised erinevused ilmnevad pea kõikides vanusrühmades, välja arvatud 10-13-aastased. Võrreldes maanoortega tarvitavad linnas elavad noored alkoholi sagedamini. 14-15-aastaste grupis on alkoholi mittetarvitanute osakaalu erinevus 13%, 16-18-aastaste seas 11% ja täiskasvanud noorte grupis 6% (vt joonis 24 ja 25).

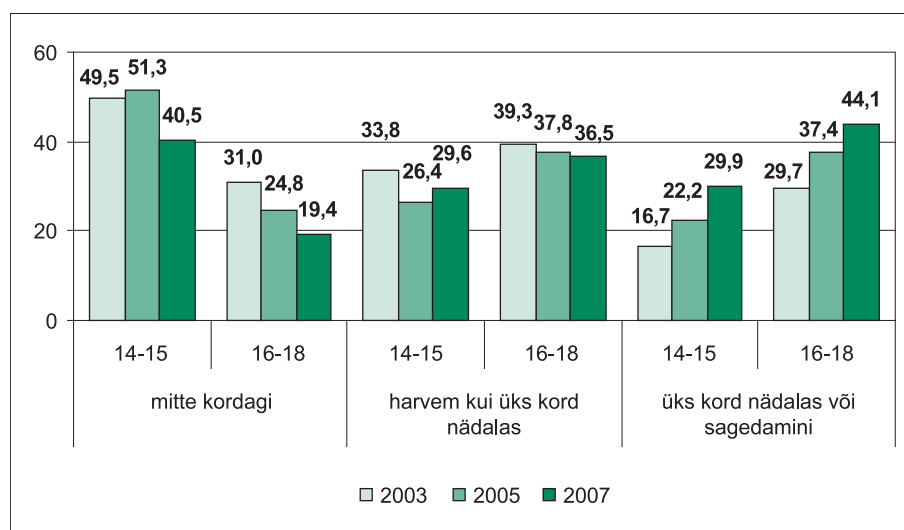

Joonis 24: Alkoholi mittetarvitanute osakaal viimase 4 nädala jooksul asustuse tüübi lõikes (%)

Joonis 25: Alkoholi vähemalt üks kord nädalas tarvitanute osakaal viimase 4 nädala jooksul asustuse tüübi lõikes (%)

Võrreldes 2007. aasta andmeid kahe eelmise küsitlusaastaga tuleb asustuse tüüpide alusel erinevus esile 10-13-aastaste hulgas, sest 2005. aasta valimis ei olnud ühtegi kord nädalas või sagedamini alkoholi pruukinud last. Üldistades võib 14-15- ja 16-18- aastaste puhul välja tuua trendi, mille kohaselt linnanoorde hulgas on aasta-aastalt vähenenud alkoholi mittetarvitanute osahulk ja suurenenud kord nädalas või sagedamini alkoholi pruukinute osakaal (14-15-aastaste puhul on alkoholi mittetarvitanute osakaal langenud 2007. aastaks) (vt joonis 26).

Joonis 26: 14-18-aastaste linnanoorde alkoholi tarvitamise sagedus viimase 4 nädala jooksul 2003-2007 (%)

Piirkondlikke erinevusi 2007. aasta andmetes ei esine. Võrdlusest kahe eelneva küsitlusaastaga on näha muutusi kõigi piirkondade 10-13-aastaste hulgas (kuna 2005. aastal ei olnud valimis vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitanud lapsi). 19-24-aastaste grupis on andmed muutunud piirkonnas „muu Eesti“. Võrreldes 2005. aastaga on 2007. aastal suurenenud küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul alkoholi mittetarvitanute hulk – osakaalud vastavalt 15% ja 23% (näitaja oli 2007. aastaga samaväärne ka 2003. aastal). 2003. aastaga võrdluses on vähenenud harvem kui üks kord nädalas alkoholi pruukinute osakaal. 2007. aastal on sellise sagedusega alkoholi tarvitajaid 35%, 2003. aastal 45% (2005. aasta näitaja oli 40%).

Haridustasemeti 19-29-aastaste andmeid analüüsid ilmneb, et madalama ja keskmise haridustasemega võrreldes on kõrgeima tasemega noorte hulgas rohkem neid, kes on küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul tarvitanud alkoholi harvem kui üks kord nädalas. Kahe madalama haridustasemega noortest pruugib alkoholi sellise sagedusega kolmandik, kõrgharidust omavatest või omandavatest (3. tase) noortest 42%. Kord nädalas või sagedamini alkoholi pruukivaid noori on kõige enam keskmise haridustasemega grupis (47%). See näitaja erineb oluliselt 3. tasemega gruppi kuuluvatest noortest, kellest nimetatud sagedusega tarvitab alkoholi 39% (1. taseme näitaja on 43%). Võrreldes 2003. aastaga suurenes alkoholi tarvitamise tihedus 2005. aastal kõigi kolme haridustaseme puhul, 2007. aastal on see jäänud samale tasemele 2005. aastaga kahes madalama haridusega grupis. Kõrgeima haridusega noorte puhul on vähemalt kord nädalas alkoholi pruukivate noorte osahulk vähenenud 8% võrra, jäädes siiski kõrgemaks 2003. aastast. Andmed on järgmised: 2003 – 31%; 2005 – 44%; 2007 – 39%.

Narkootikumide tarvitamine

Narkootiliste ainete seoses küsiti noortelt, kas nad on kunagi narkootikume proovinud ning kas nad on neid tarvitanud küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul. Lisaks uuriti, kas vastajate tutvusringkonnas on narkootikumide tarbijaid ning kas neile endile on narkootikume pakutud.

10-13-aastaste seas on narkootikume proovinud või korduvalt tarvitanud lapsi 13 ehk 2%. Antud näitaja on püsinud samal tasemel kõigil küsitlusaastatel. 13 lapsest 6 on narkootikume tarvitanud enam kui üks kord.

10-13-aastastest lastest 6% omab tutvusringkonnas inimesi, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume süstamise teel. Sama palju on ka neid, kelle tuttavate hulgas on narkootikume muul viisil pruukinuid. 2%-le 10-13-aastastele lastele on pakutud küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul narkootikume, mõni laps (n=4) on ka ise endale eelmisel kuul narkootikume muretsenud.

Järgnevalt kirjeldatakse täpsemalt 14-29-aastaste noorte andmeid.

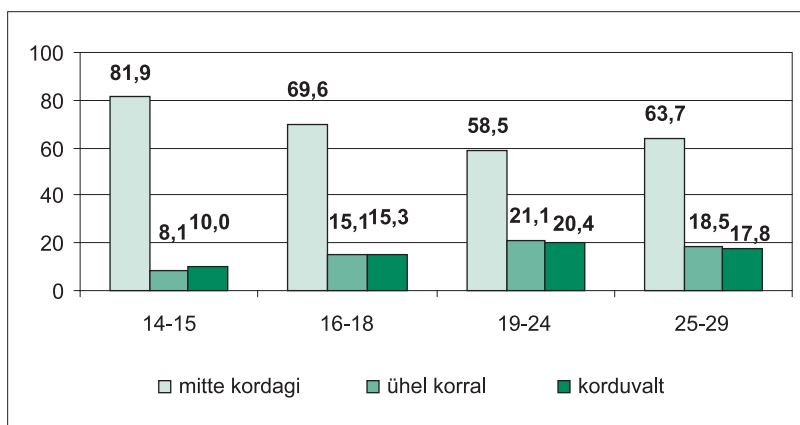
Sarnaselt 2003. ja 2005. aastaga on 16-18- ja 19-24-aastastel noortel tutvusringkonnas kõige enam uimasteid proovinud või tarvitavaid inimesi. Nendest veidi vähem kui viiendik teab inimesi, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume süstamise teel (16-18-aastased – 17%, 19-24-aastased – 18%) ning rohkem kui 60%-l on tuttavaid, kes on seda teinud mõnel muul viisil (16-18-aastased – 64%, 19-24-aastased – 62%).

2005. aastal oli esimese küsitluskorraga võrreldes kõikides vanusrühmades suurenenud noorte hulk, kelle tutvusringkonnas oli mõnel muul viisil kui süstides narkootikume proovinud või tarvitavaid inimesi. 2007. aastal on suurenenud selliseid tuttavaid omavate noorte hulk 14-15-aastaste grupis (2003 – 36%, 2005 – 43% ja 2007 – 51%). Ülejäänud vanusrühmades on näitaja jäänud samale tasemel 2005. aastaga. Aasta-aastalt on 16-18-aastaste hulgas vähenenud noorte hulk, kelle tutvusringkonnas on süstamise teel narkootikume manustavaid inimesi (2003 – 29%, 2005 – 23% ja 2007 – 17%). 19-24-aastaste vanusrühmas on tutvuskonnas narkootikumide süstijaid omavate noorte hulk vähenenud 2007. aastal. Kui kahel eelneval aastal oli selliste noorte osahulk 24-26%, siis 2007. aastal 18%.

6%-le 25-29-aastastest on pakutud küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul uimasteid. Ülejäänud vanusrühmades on see näitaja suurem küündides üle kümnendiku: 14-15-aastased – 15%, 16-18-aastased – 19% ja 19-24-aastased – 11%. 7%-le 14-15-aastastele, 8%-le 16-18-aastastele, 5%-le 19-24-aastastele ja 2%-le 25-29-aastastele on eelneva kuu jooksul pakutud narkootikume kord nädalas või sagedamini.

Aasta-aastalt on 14-15-aastaste seas suurenenud kokkupuude narkootikumidega. Võrreldes 2003. aastaga on 2007. aastaks suurenenud noorte hulk, kellele pakuti narkootikume, 10% võrra ja võrreldes 2005. aastaga 4% võrra. 19-24-aastaste vanusrühmas on võrreldes 2005. aastaga 3% võrra vähenenud noorte hulk, kellele pakuti eelnenud kuul narkootikume.

Suur osa noori on ise vähemalt korra narkootikume tarvitanud – 18% 14-15-aastastest, 30% 16-18-aastasest, 41% 19-24-aastastest ja 36% kõige vanema vanusrühma noortest. Võrdvärsel hulgal on vanusrühmades neid noori, kes on narkootilisi aineid tarvitanud üks kord ning neid, kes on seda korduvalt teinud (vt joonis 27).

Joonis 27: Narkootikumide tarvitamine vanusrühmades (%)

Küsitlusaastaid võrreldes tuleb muutus narkootikumide tarvitamise tasemes esile 14-15-aastaste vanusrühmas, kus mõnevõrra on vähenenud nende osakaal, kes ei ole narkootikume proovinud. Erinevus tuleb esile võrreldes 2003. aastaga, mil narkootikume ei olnud kordagi tarvitanud 87% antud vanusrühmast. 2007. aastal

on see näitaja 82% (2005. aastal 86%). 3% võrra on 14-15-aastaste grupis suurenenud korduvalt narkootikumide pruukinute osakaal – kahel varasemal aastal oli see näitaja 7%, 2007. aastal 10%. 16-18-aastaste narkootikumide tarvitamise tase on püsinud ühesugusena läbi kolme küsitlusaasta. 19-29-aastaste puhul tuli narkootiliste ainete tarvitamise suurenemine esile 2005. aastal võrreldes esimese küsitlusaastaga. 2007. aastal on see jäänud 2005.-ndaga samale tasemele.

Korrelatsioonanalüüsis selgub keskmise tugevusega (16-18 ja 25-29: $X=0,5$; 14-15 ja 19-24: $X=0,4$) statistiliselt oluline positiivne seos narkootikumide tarvitamise ja tutvusringkonnas nende tarvitajate olemasolu vahel. Samasugune seos ilmneb ka narkootikumide tarvitamise ja narkootikumide pakkumise sageduse vahel. Noored, kellel on tuttavate seas narkootikumide tarvitanud inimesi ning kellele on küsitlusele eelnenud kuu jooksul pakutud narkootikumide, tarvitavad uimasteid ka ise suurema tõenäosusega.

Korrelatsioonanalüüsi abil kontrolliti ka narkootikumide tarvitamise seoseid suitsetamise, alkoholi tarvitamise, pubide-baaride või ööklubide külastamise, koolipidudel käimise, tervisespordiga tegelemise ning pere majandusliku olukorra vahel. Koolinoorte puhul ilmneb keskmise tugevusega (14-15: $X=0,5$ ja 16-18: $X=0,4$) positiivne seos narkootikumide tarvitamise ja suitsetamise vahel. 14-15-aastaste puhul esineb keskmise tugevusega ($X=0,4$) positiivne seos ka narkootiliste ainete ja alkoholi tarvitamise vahel. Ehk kooliõpilased, kes suitsetavad ja tarvitavad alkoholi sagedamini, pruugivad ka narkootikumide rohkem. Ülejäänud vanusrühmades tuleb toodud näitajatega seoses esile statistiliselt oluline kuid nõrk seos. Kõikides vanusrühmades tulevad esile nõrgemad positiivsed seosed narkootikumide pruukimise ning pubide-baaride või ööklubide külastamise vahel. Nii nagu 2005. aastal, ei ilmne ka käesoleval aastal narkootikumide tarvitamisel olulisi seoseid sportimise, koolipeol tantsimas käimise ja perekonna majandusliku olukorraga.

Lisaks eeltoodule küsiti noortelt vanust esmakordsel narkootikumide proovimisel. Kooliõpilaste puhul eristati seejuures süstides ja muul viisil narkootikumide tarvitamine, 19-29-aastaste käest küsiti üldiselt vanust esmakordselt kokkupuutel narkootikumidega. 14-18-aastaste seas on narkootikumide süstinud vaid 11 inimest, mistõttu ei ole edaspidi süstimise kohta eraldi andmeid esitatud.

Võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastal 14-15- ja 16-18-aastaste vanus esimesel narkootikumide tarvitamisel tõusnud, vanemates vanusrühmades aga vähenenud. 2007. aastal on antud näitaja jäänud 2005. aasta tasemele. 14-15-aastaste keskmine vanus esmakordsel narkootiliste ainete tarvitamisel oli 13,7 eluaastat, 16-18-aastaste puhul 15,1, 19-24-aastastel 17,3 ja 25-29-aastastel 19,1 eluaastat.

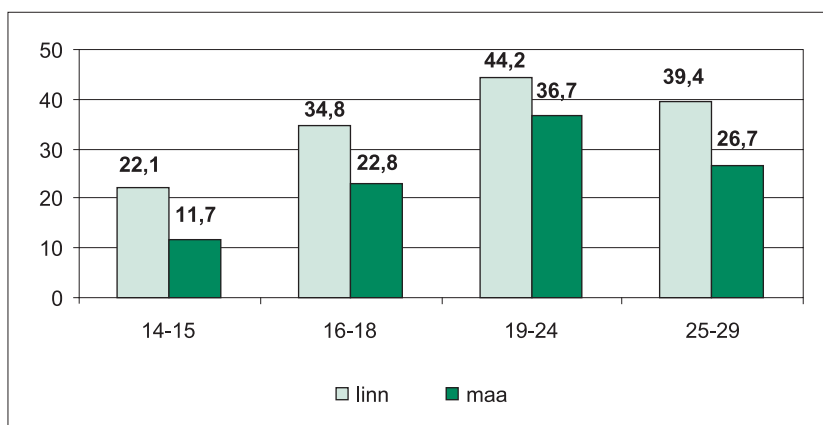
Kui varasemalt on **noormeeste ja neidude** erinev narkootikumide tarvitamise tase tulnud esile kõikides vanusrühmades, siis 2007. aastal ilmnevad erinevused 19-29-aastaste seas. 19-24-aastaste vanusrühmas on võrreldes meestega naiste hulgas 17% vähem narkootikumide tarvitanuid – osakaalud vastavalt 50% ja 33%. 25-29-aastaste seas on soogruppide erinevus 27% – osakaalud vastavalt 50% ja 23%.

Võrdluses varasemate andmetega ilmnevad muutused narkootikumide tarvitamise tasemes kooliealiste neidude puhul. Nii 14-15- kui 16-18-aastaste seas on vähemalt ühel korral narkootikumide proovinute osahulk võrreldes 2005. aastaga suurenenud vastavalt 6% ja 7%. 14-15-aastaste neidude seas on narkootikumidega kokku puutunud 17% ja 16-18-aastaste hulgas 28%. Viimati nimetatud grupis oli narkootikumide tarvitamise tase sama ka 2003. aastal.

Eestlaste ja muust rahvusest noorte vahel ilmnevad erinevused 16-18- ja 25-29-aastaste vanusrühmas. 16-18-aastaste puhul on eestlaste hulgas võrreldes mitte-eestlastega 12% rohkem narkootikumide tarvitanuid – osakaalud vastavalt 34% ja 22%. 25-29-aastaste hulgas on olukord vastupidine – eestlastest on narkootikumide tarvitanud 33% ja mitte-eestlastest 44%.

Võrreldes 2003. ja 2005. aastaga ilmneb 16-18-aastaste eestlaste hulgas narkootikumide tarvitamise suurenemine. Kui kahel varasemal küsitlusaastal on narkootikumide tarvitanud 28% antud grupi noortest, siis 2007. aastal 34%. Samavanuste mitte-eestlaste seas on tendents aga vastupidine – 2003. aastal oli narkootiliste ainete kokku puutunud 38%, 2005. aastal 29% ja 2007. aastal 22%.

Linna- ja maanoori võrreldes tuleb statistiliselt oluline erinevus esile kõikides vanusrühmades ning linnas on narkootikumide tarvitamise tase kõrgem. Suurimad on gruppide vahelised erinevused 16-18- ja 25-29-aastaste hulgas – üle kümne protsendi (vt joonis 28).

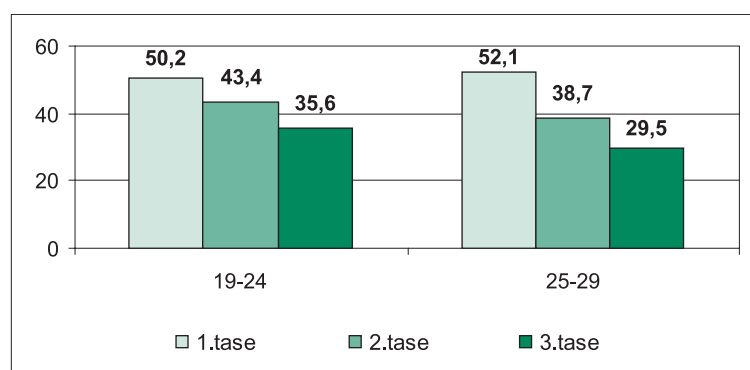
Joonis 28: Vähemalt korra narkootikume tarvinud noored asustuse tüübi lõikes vanusrühmades (%)

Küsitlusaastate võrdluses tuleb muutus narkootikumide tarvitamise tasemes esile 14-15-aastaste linnanoorde hulgas. Kui 2003. ja 2005. aastal oli narkootikumidega kokku puutunud antud grupis 15-16%, siis 2007. aastal 22%.

Piirkonniti tulevad erinevused esile täiskasvanute seas. 19-24-aastaste grupis on võrreldes Harju- ja Ida-Virumaal elavate noortega mujal Eestis vähem neid, kes on oma elu jooksul narkootikume proovinud – 36%. Harjumaa on selliste noorte osakaal 48% ja Ida-Virumaal 45%. 25-29-aastaste puhul on piirkonnas „muu Eesti“ narkootikume tarvinud 31% ning nad erinevad olulisel määral Harjumaa noortest (41%). Ida-Virumaal on antud näitaja 39%.

Võrdluses eelnevate küsitlusaastatega tulevad muutused esile kooliõpilaste grupis piirkonnas „muu Eesti“. Nii 14-15- kui 16-18-aastaste puhul on narkootikumide tarvitamise tase tõusnud. 14-15-aastaste seas oli kahel varasemal aastal vähemalt korra narkootikume tarvinud 9-12%, 2007. aastal aga 18%. 16-18-aastaste vanusrühmas oli 2003. ja 2005. aastal antud näitaja 22-23%, 2007. aastal 30%.

19-29-aastaste erineva **haridusega** noorte puhul tuleb selgelt esile trend, mille kohaselt hariduse kasvades väheneb narkootikumide tarvinute osakaal. Kui madalaima haridusega noortest on narkootilisi aineid pruukinud pooled, siis kõrgeima haridustasemega noortest 19-24-aastaste puhul veidi üle kolmandiku ja 25-29-aastaste seas vähem kui kolmandik (vt joonis 29).

Joonis 29: Vähemalt korra narkootikume tarvinud 19-29-aastased noored haridustasemete lõikes (%)

2005. aastal oli 25-29-aastaste erineva haridusega noorte narkootikumide tarvitamise tase ühtlane. 2007. aastaks on toimunud muutused. Madalaima haridusega 25-29-aastaste noorte hulgas on vähemalt korra narkootikumide tarvinute osakaal suurenenud iga küsitlusaastaga enam kui kümnendiku võrra. 2003. aastal oli selliselt vastanud 20%, 2005. aastal 36% ja 2007. aastal 52%. Kõrgeima haridusega 25-29-aastaste noorte (3.tase) seas on vähemalt ühel korral narkootikumide proovinute osahulk võrreldes 2005. aastaga vähenenud, jõudes tagasi 2003. aasta tasemele. Uimasteid tarvinute osakaalud on järgmised: 2003-aastal – 22%, 2005-aastal – 38% ja 2007-aastal – 30%. 19-24-aastaste grupis on erinevate küsitlusaastate andmed ühesugusel tasemel.

3.4. Kokkuvõtte peatükist

Eeltoodud peatükis kirjeldati noorte eluviisi ning olulisemad näitajad on järgmised:

- 70% kooliõpilastest (10-18-aastastest) elab koos mõlema vanemaga ning 1/4 elab koos ühe vanemaga, kelleks on sagedamini ema.
- 19-24-aastatega võrreldes elab 25-29-aastastest noortest suurem osakaal koos püsipartneriga (vastavalt 43% ja 70%) ning väiksemal hulgal on juhupartnereid. Juhupartnereid on viimase 4 nädala jooksul olnud kümnikul täiskasvanud noortest. Võrreldes meestega elavad naised sagedamini koos püsipartneriga ning omavad harvem juhupartnereid.

Suitsetamine

- Vanuse kasvades suureneb kiiresti koolilaste osakaal, kes on vähemalt korra suitsetanud. 10-13-aastaste grupis on seda teinud 32%, 14-15-aastaste seas 69% ja 16-18-aastaste grupis 77%. Igapäevasuitsetajaid on 14-15- ja 16-18-aastaste koolinoorte seas 15-19% ning täiskasvanud noorte grupis kolmandiku ringis. 10-13-aastastest märkis 1%, et suitsetavad iga päev.
- 2005. aastaga võrreldes on suitsetajate osakaal vähenenud 25-29-aastaste grupis.
- Enamus vanusrühmades leidub mitte-eestlaste seas rohkem suitsevaid noori kui eestlaste grupis. 19-29-aastased Ida-Virumaa noored suitsetavad enam kui Harjumaa ja piirkonna „muu Eesti“ noored.
- 14-15- ja 16-18-aastased linnanoored suitsetavad maanoortest sagedamini. 19-24-aastaste vanusrühmas on suitsejaid enam maanoorte seas.
- Mida kõrgem on täiskasvanud noorte haridustase, seda vähem leidub nende hulgas suitsetajaid.

Alkoholi tarvitamine

- Koolilaste hulgas suureneb vanuse kasvades alkoholi tarvitavate ja purju joonud noorte osakaal. 10-13-aastastest on vähemalt korra alkoholi joonud 54% ja purjus olnud 13%. 14-15-aastaste grupis on need näitajad vastavalt 89% ja 58% ning 16-18-aastaste seas 93% ja 82%.
- Viimase 4 nädala jooksul on alkoholi pruukinud 14% 10-13-aastastest, 54% 14-15-aastastest, 77% 16-18-aastastest ning 80% 19-29-aastastest. Purjus on olnud 5% 10-13-aastastest, 36% 14-15-aastastest, 56% 16-18-aastastest, 55% 19-24-aastastest ja 47% 25-29-aastastest vastajatest.
- 2005. aastal oli võrreldes 2003.-ndaga alkoholi tarbimine sagenenud pea kõigis vanusrühmades. 2007. aastal on see üldiselt jäänud 2005. aastaga samale tasemele. Erandiks on 10-13-aastased, kelle seas ei ole küll vähenenud alkoholi mittetarvitavate hulk, kuid on suurenenud alkoholi tarvitamise ja purju joomise sagedus.
- Noormeeste hulgas on neidudega võrreldes alkoholi tarvitamist enam noorimas vanusrühmas ja täiskasvanud noorte seas.
- Võrreldes maanoortega tarvitavad linnas elavad noored alkoholi sagedamini (va 10-13-aastased).

Narkootikumide tarvitamine

- 10-13-aastastest koolilastest on narkootikume vähemalt korra tarvitavud 2%. 6%-l on tutvusringkonnas inimesi, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume ning 2%-le on küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul narkootikume pakutud.
- 14-15-aastaste seas on narkootikume manustanud 18%, 16-18-aastaste seas 30%, 19-24-aastaste grupis 42% ja 25-29-aastaste vanusrühmas 36%. Võrreldes kahe eelmise küsitlusaastaga on narkootikumide tarvitamise tase suurenenud 14-15-aastaste hulgas.
- 16-18- ja 19-24-aastastest noortest umbes viiendikul on tuttavaid, kes on tarvitavud või tarvitavad praegu narkootikume süstides ning 60% teavad inimesi, kes on narkootikume tarvitavud mõnel muul viisil. 14-15- ja 25-29-aastastel noortel on narkootikume süstinud tuttavaid samal määral ning pooled teavad inimesi, kes on narkootikume tarvitavud muul viisil.
- 6%-le 25-29-aastastest vastajatest pakuti küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul narkootikume. Ülejäänud vanusrühmades on see näitaja suurem: 14-15-aastaste seas 15%, 16-18-aastaste grupis 19% ja 19-24-aastaste hulgas 11%.
- Linnanoorte hulgas on kõikides vanusrühmades maanoortest enam narkootikumidega kokku puutunud noori.
- Täiskasvanud noorte grupis on Harjumaa ja Ida-Virumaaga võrreldes piirkonnas „muu Eesti“ vähem noori, kes on proovinud või tarvitavad narkootikume.
- Mida suurem on 19-29-aastaste noorte haridustase, seda vähem on vastajate hulgas narkootikume manustanud noori.
- Noored, kellel on tutvusringkonnas narkootikume proovinud või tarvitavaid inimesi, on ka ise narkootilisi aineid enam pruukinud. Kooliõpilaste hulgas, kes tarvitavad tubakatooteid ja alkoholi, on rohkem neid, kes on ka narkootikume manustanud.

4. HIV-NAKKUSEGA SEOTUD TEADMISED

HIV-nakkus levib kaitsmata seksuaalvahekorras nakatunud inimesega, narkootikumide süstimisel nakatunud inimesega ühise süstlaga, nakatunud doonorvere või -elundite ülekande kaudu (riikides, kus ei kontrollita doonorverd ja -elundeid piisavalt). HIV levib ka nakatunud emalt lapsele (raseduse ajal, sünnituse käigus või rinnapiimaga toitmisel), kuid seda on võimalik suure tõenäosusega vältida. Nakatumine HIV-i toimub vere, tupeperitise, sperma või rinnapiima sattumisel limaskestale või lahtisesse haava.

Järgnev peatükk kajastab noorte teadmisi seotuna HIV-nakkuse levikuteedega ja suguhaigustest hoidumise võimalustega. Samuti uuritakse, mida õpilastele on koolitundides räägitud, kellega on noored ise HIV/AIDS-i teemal vestelnud ning mille kohta vastajad vajaksid veel informatsiooni.

4.1. Teadmised HIV-nakkuse levikuteedest

Noorte HIV-nakkuse levikuga seotud teadmisi hinnatakse 5 küsimuse põhjal. 2003. aastal oli esitatud kaks teadmistega seotud küsimust veidi teistsuguse sõnastusega ja ei ole seetõttu üheselt võrreldavad kahe hilisema küsitlusaastaga. Muudetud sõnastust ja sellega kaasnenud andmete muutust on täpsemalt kirjeldatud 2005. aasta uurimuraportis. Tabelis 10 on näidatud viiele teadmiste küsimusele õigesti vastanute andmed 2005. ja 2007. aastal. Samuti esitatakse küsitlusaastate võrdlus järgnevas alapeatükis vaid kahe viimase küsitlusaasta kohta.

Jätkuvalt on noored kõige enam kursis sellega, et süstides eelnevalt kasutatud süstlaga, võib ka ise nakatuda HIV-i. Samuti teatakse hästi, et HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada kasutades iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Vanemate vastajate hulgas on nimetatud küsimustele õigesti vastanuid üle 90%-i. 10-13-aastaste vanusrühmas on süstimisega seotud küsimusele õige vastuse märkinud rohkem kui kolmveerand lastest ja kondoomi kasutamise seotud küsimusele vähem kui 2/3. Sarnaselt 2005. aastaga tekitab noorte hulgas kõige enam kahtlusi sääsehammustusega seotud küsimus. Kahes vanemas vanusrühmas teab vaid veidi rohkem kui 40%, et sääsed HIV-nakkust ei levita; kahes nooremas grupis on õigesti vastanuid alla 40%-i (vt tabel 10).

2005. ja 2007. aasta andmeid võrreldes selgub, et 10-13-aastaste grupis on 9% võrra vähenenud laste hulk, kes teavad, et eelnevalt kasutatud süstlaga süstides võib nakatuda HIV-i. 6% võrra on suurenenud sääsehammustusega seotud küsimusele õigesti vastanute osakaal. 14-15-aastaste seas on 5% rohkem noori, kes on kursis, et HIV-i nakatumise riski saab vähendada olles seksuaalvahekorras ühe nakatumata ja truu partneriga ning et ka väljanägemiselt terve inimene võib viirusekandja olla. 16-18-aastaste hulgas on 2007. aastal 8% võrra vähenenud sääsehammustusega seotud küsimusele õigesti vastanute osakaal (vt tabel 10).

Tabel 10: HIV-nakkuse levikuteede küsimustele õigesti vastanud vanusrühmades 2005-2007 (%)

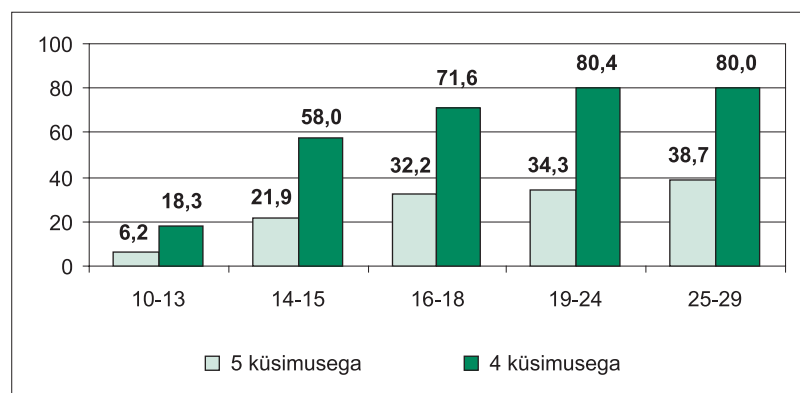
Küsimus	10-13		14-15		16-18		19-29	
	2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007
1. Kas HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada kasutades iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi? (jaatav vastus)	64,4	61,8	88,9	89,7	94,7	94,9	95,4	95,1
2. Kas HIV-i nakatumise riski on võimalik vähendada olles seksuaalvahekorras vaid ühe nakatumata ja sulle truu partneriga? (jaatav vastus)	41,2	38,7	74,2	79,1	88,1	85,5	92,4	92,2
3. Kas inimene võib nakatuda HIV-i süstides süstlaga, mida keegi enne teda on kasutanud? (jaatav vastus)	87,9	79,4	95,4	94,6	95,8	96,5	98,6	98,4
4. Kas inimene võib nakatuda HIV-i sääsehammustuse kaudu? (eitav vastus)	31,8	38,3	39,5	36,3	50,7	42,6	40,4	41,8
5. Kas inimene, kes näeb terve välja, võib olla nakatunud HIV-i? (jaatav vastus)	55,6	54,6	74,1	79,0	88,9	88,2	88,1	90,1
Vastas õigesti kõigile 5-le küsimusele	7,1	6,2	22,8	21,9	40,4	32,2	34,1	35,7

Noorte HIV-i levikuteede alaste teadmiste koondtaseme hindamiseks kasutatakse järgnevalt teadmiste indikaatorit, mis arvutatakse viie küsimuse põhjal kokku. Ehk vaadatakse nende noorte hulka, kes on vastanud korraga õigesti kõigile tabelis 10 toodud teadmiste küsimustele.

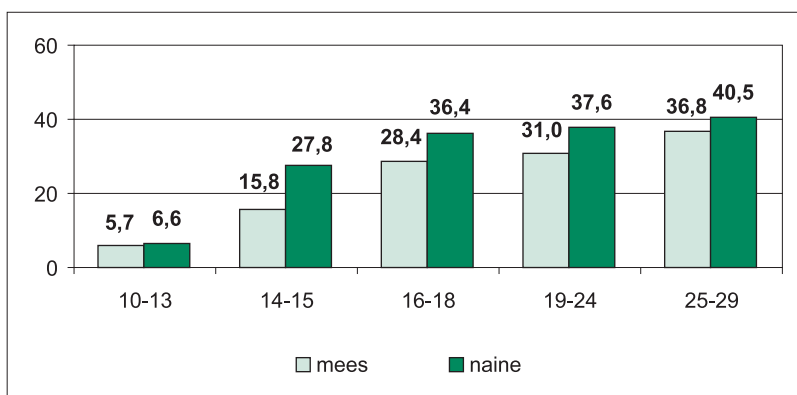
Arvutatud indikaatori järgi on kõige madalam teadmiste tase 10-13-aastastel lastel. Nii nagu 2005. aastal, jääb ka 2007. aastal kõigile viiele küsimusele korraga õigesti vastanute osakaal alla kümnendiku. 14-15-aastaste hulgas omab korrektseid teadmisi veidi üle viiendiku vastajatest ning 16-18- ja 19-29-aastastest umbes kolmandik. Võrreldes 2005. aastaga on 16-18-aastaste seas teadmiste tase langenud 8% võrra. Kahes nooremas kooliõpilaste rühmas küsitlusaastate andmed omavahelises võrdluses ei erine.

Tabelis 10 on esitatud andmed kogu 19-29-aastaste vanusrühma kohta kokku. 2007. aasta andmete osas antud grupi sees nooremad ja vanemad vastajad üksteisest ei erine. Kahe küsitlusaasta võrdluses ilmneb, et 19-24-aastaste teadmiste tase muutunud ei ole (2005 – 36% ja 2007 – 34%). 25-29-aastaste puhul on kõigile viiele küsimusele õigesti vastanute osakaal suurenenud 6% võrra (2005 – 33% ja 2007 – 39%).

Nagu ka varasematel aastatel, avaldab teadmiste tasemele kõige suuremat mõju sääsehammustuse küsimus, millele õigesti vastanute osakaal on väga palju väiksem võrreldes teiste küsimustega. Kui nimetatud küsimus indikaatorist välja jätta, tõuseb näitaja rohkem kui kaks korda ning ulatub vanemates vanusrühmades üle kolmveerandi (vt joonis 30).

Joonis 30: Korrektset teadmiste taset HIV-nakkuse levikuteedest 5 ja 4 küsimuse (va sääsehammustuse küsimus) põhjal vanusrühmades (%)

Teadmiste taseme erinevused sugude lõikes tulevad esile 14-15-, 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas, kus neidudel on noormeestest paremad teadmised. Suurim erinevus (12%) puudutab 14-15-aastaste gruppi (vt joonis 31).

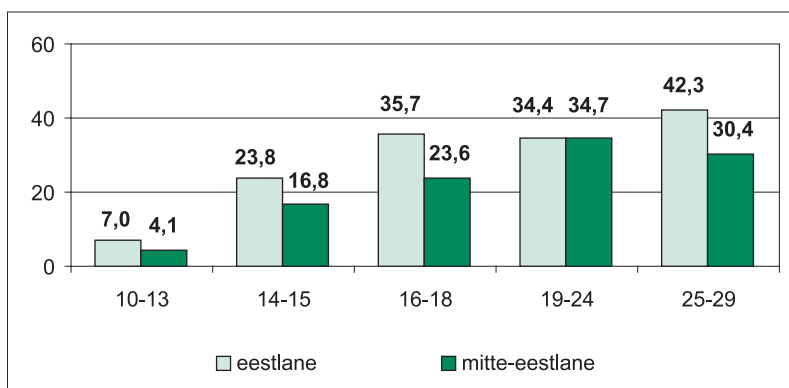

Joonis 31: Korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest sugude lõikes vanusrühmades (%)

Võrreldes 2005. aastaga on 16-18-aastaste nii noormeeste kui neidude teadmised HIV-nakkuse levikust vähenenud vastavalt 10% ja 6% võrra. 25-29-aastaste naiste seas on kõigile viiele küsimusele õigesti vastanute osakaal aga suurenenud 8% võrra.

Muust rahvusest noorte teadmiste tase on madalam kui **eestlastel** 14-15-, 16-18- ja 25-29-aastaste vanusrühmas. Kahes vanemas grupis on erinevus 12% ning 14-15-aastaste seas 7% (vt joonis 32).

Kahe aasta eest kogutud andmetega võrreldes on 2007. aastaks 16-18-aastaste mitte-eestlaste teadmiste tase langenud 10% ja 25-29-aastaste eestlaste indikaatori seis tõusnud 7%.

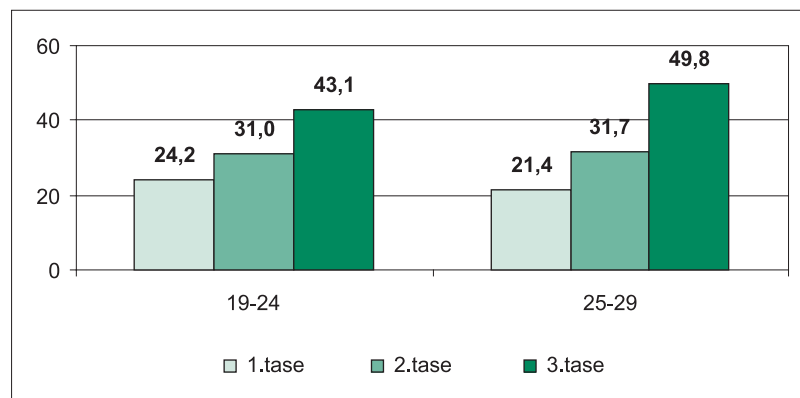
Joonis 32: Korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest rahvuste lõikes vanusrühmades (%)

Asustuse tüübi alusel teadmistes erinevusi esile ei tule, kuid võrreldes 2005. aastaga on märgata muutuseid 16-18- ja 25-29-aastaste linnanoorde seas. Kui kaks aastat tagasi omas 41% 16-18-aastastest linnanoordest korrektsed teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest, siis 2007. aastal on õigesti vastanuid kümnendiku võrra vähem ehk 30%. 25-29-aastaste vanusrühmas on muutus vastupidine – 2005. aastal omas korrektsed teadmisi 34% ja 2007. aastal 40% vastajatest.

Ka **piirkonniti** ei erine teadmiste tase olulisel määral. Võrreldes 2005. aastaga on käesoleval aastal 16-18-aastaste Ida-Virumaal elavate noorte seas indikaatori väärtus vähenenud – osakaalud vastavalt 47% ja 26%. Ka piirkonnas „muu Eesti“ on näha langustendentsi 16-18-aastaste teadmiste osas – 2005. aastal oli näitaja 42% ja 2007. aastal 35%.

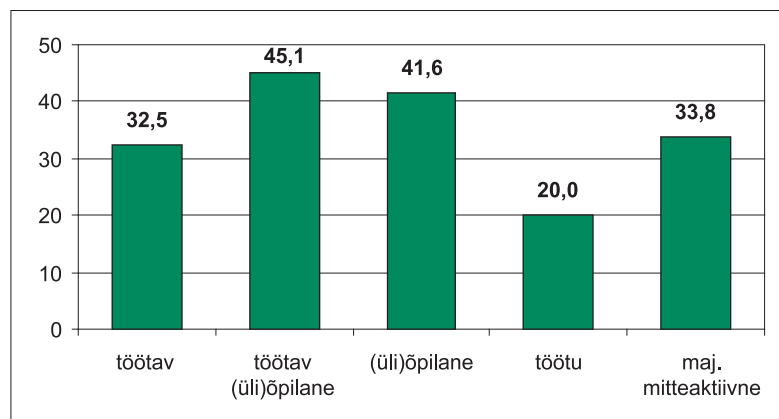
19-29-aastased kõrgeima **haridusega** noored eristuvad parema teadmiste taseme poolest kahest madalama haridusega grupist. Suurem on erinevus 25-29-aastaste vanusrühmas, kus kõrgharidusega noorte hulgas on kõigile küsimustele õigesti vastanud pooled. Keskmise haridustasemega 25-29-aastaste grupis on see näitaja 18% madalam ja maksimaalselt põhiharidusega noorte hulgas 28% väiksem (vt joonis 33).

Võrdluses 2005. aastaga tuleb esile üks muutus – 19-24-aastaste 1. haridustasemega noorte hulgas on korrektsete teadmistega noorte osahulk vähenenud 9% võrra.

Joonis 33: 19-29-aastaste korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest haridustasemetel lõikes (%)

Staatusgruppide alusel on paremad teadmised 19-29-aastastel õppimisega seotud noortel (nii ainult õppivatel kui ka õppimise kõrval töötavatel noortel), kellest rohkem kui 40% oskas kõigile viiele teadmiste küsimusele õigesti vastata. Olulisel määral erinevad nad nii töötavatest kui töötutest noortest (vt joonis 34).

Joonis 34: 19-29-aastaste korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest staatuste lõikes (%)

4.2. Teadmised emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamise võimalustest

Kui ennetavaid meetmeid kasutusele ei võeta, võib HIV-nakkus emalt lapsele kanduda kuni 40% juhtudel.⁵ Vastavate meetmete õigeaegse kasutuselevõtuga on võimalik nakkuse ülekandumise riski vastsündinule vähendada mõne protsendini. Nendeks meetmeteks on profülaktilise ravi rakendamine nii HIV-i nakatunud rasedale kui vastsündinule, sünnitamine keisrilõikega ning lapse rinnapiimaga toitmisest loobumine. HIV ei ole päritav.

Antud teemat käsitlevad küsimused esitati kooliõpilastele alates 14. eluaastast ja täiskasvanud noortele. Kuna 14-18-aastaste grupi sees erinevusi esile ei tule, on järgnevalt andmed esitatud kolmes vanusrühmas – 14-18, 19-24 ja 25-29.

Kõige enam on Eesti noored kursis sellega, et rinnapiimaga mittetoitmine aitab ära hoida HI-viiruse edasikandumist emalt lapsele. Antud meetodi osas vastavad õigesti rohkem kui pooled kõigi vanusrühmade noortest. Sarnaselt 2003. ja 2005. aastaga on vastajad kõige vähem teadlikud keisrilõikega sünnitamise vajadusest nakkuse edasikandumise riski vähendamiseks. 14-18-aastastest peab seda vajalikuks viiendik, 19-24-aastastest enam kui neljandik ning 25-29-aastastest üle kolmandiku (vt tabel 11).

Võrreldes kahe eelneva küsitlusaastaga on 2007. aastaks teadlikkus kõikidest ennetavatest tegevustest tõusnud. Kõige suurem muutus on aset leidnud seotuna rinnapiimaga mittetoitmisega – õigesti vastanute osahulga tõus võrreldes 2005. aastaga on erinevates vanusrühmades 16-20% (vt tabel 11). 2003. ja 2005. aasta võrdluses oli erinevusi näha vaid 14-18-aastaste grupis ning õigeaegset ravi puudutavalt oli muutus negatiivne.

⁵ Vt WHO (2000): Fact Sheets on HIV/AIDS for Nurses and Midwives.

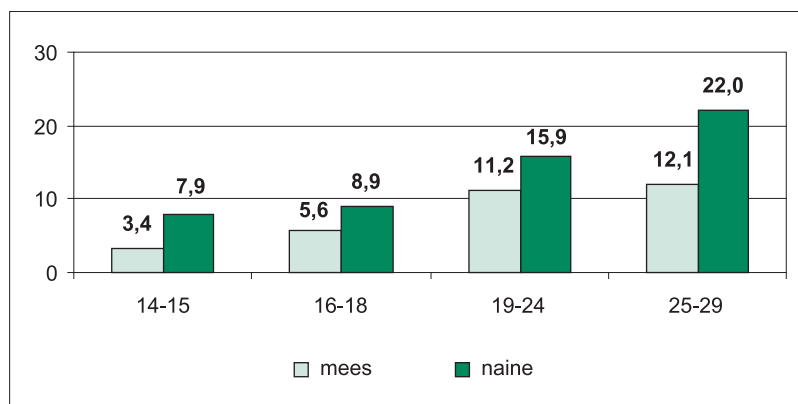
Tabel 11: Korrektsed teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamise kohta vanusrühmades 2003-2007 (%)

Väide	14-18			19-24			25-29		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
õigeaegne ravimite võtmine (jaatav vastus)	35,6	30,1	42,4	32,1	34,6	44,5	30,2	34,2	44,2
keisrilõikega sünnitamine (jaatav vastus)	15,5	15,9	19,3	22,9	23,4	29,1	27,3	25,9	35,0
rinnapiimaga mittetoitmine (jaatav vastus)	36,1	40,2	56,2	33,1	37,1	56,8	31,8	32,0	50,6
Vastas õigesti kõigile 3-le väitele	6,0	3,9	6,4	8,0	9,4	13,7	9,0	9,4	17,1

Ka HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise vähendamise seotult on välja arvatud indikaator, mis kajastab noorte hulka, kes vastasid õigesti kõigi kolme meetodi osas. Tabelist 11 on näha, et indikaatori tase on kõige madalam 14-18-aastaste seas – alla kümnendiku. 19-24- ja 25-29-aastaste puhul omab korrektseid teadmisi üle kümnendiku vastajatest.

Kõigis kolmes vanusrühmas on 2005. aastaga võrreldes korrektseid teadmisi omavate noorte osahulk tõusnud. 19-24- ja 25-29-aastaste puhul on 2007. aasta näitaja suurem nii 2003. aasta kui 2005. aasta andmetest (2003. ja 2005. aasta omavahelises võrdluses ei erine). 14-18-aastaste puhul on käesoleva aasta näitaja suurem 2005. aastast. Samas on see 2003. aastaga ühesugusel tasemel (vt tabel 11).

Naistel on meestest paremad teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele leviku riski vähendamise meetoditest täiskasvanud noorte hulgas. 19-24-aastaste grupis on naiste teadmiste tase 5% suurem ning 25-29-aastaste seas 10%. 14-18-aastaste puhul tuleb neidude ja noormeeste vaheline 4,5%-ne erinevus esile 14-15-aastaste alagrupis (vt joonis 35).

Joonis 35: Korrektsed teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamisest sugude lõikes vanusrühmades (%)

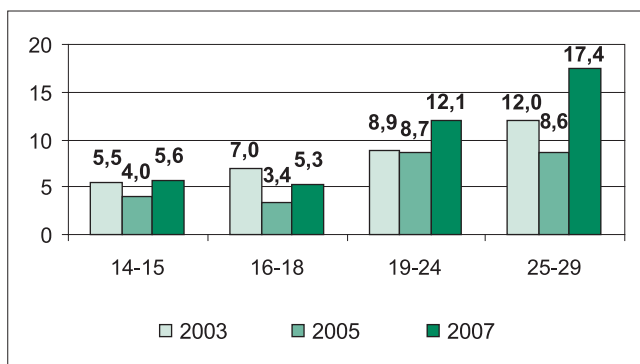
Võrreldes 2003. ja 2005. aastaga on käesoleval aastal nii 19-24- kui 25-29-aastaste meeste ja naiste teadmised oluliselt paremad. Ka siin tuleb valdavalt esile trend, mille kohaselt 2003. ja 2005. aasta andmed on ühesugusel tasemel ning 2007. aastal on teadmiste tase paranenud. Täpsemalt kirjeldades on erinevused järgmised:

- suurim muutus tuleb esile 25-29-aastaste naiste seas – kahel varasemal aastal omas korrektseid teadmisi 12-13% vastajatest ning 2007. aastal 22%;
- 19-24-aastaste naiste puhul toimus teadmiste taseme tõus 2005. aastal võrdluses 2003.-ndaga (näitaja vastavalt 13% ja 10%) ning käesoleva aasta andmed erinevad võrdluses just 2003. aastaga;
- täiskasvanud noormeeste hulgas jäävad toimunud muutused alla kümne protsendi – kahel varasemal aastal omas korrektseid teadmisi 6-7% 19-24-aastastest ja 5-7% 25-29-aastastest ning 2007. aastal on näitajad vanusrühmades vastavalt 11% ja 12%;
- 16-18-aastaste puhul tuleb muutus esile noormeeste seas – 2005. aastal andis õigeid vastuseid 2% noormeestest, 2003. ja 2007. aastal 6%;
- 14-15-aastaste grupis erinevad andmed tütarlaste hulgas, 2003. ja 2005. aastal omas korrektseid teadmisi emalt lapsele HIV-i edasikandumise vältimisest 4% ning 2007. aastal 8%.

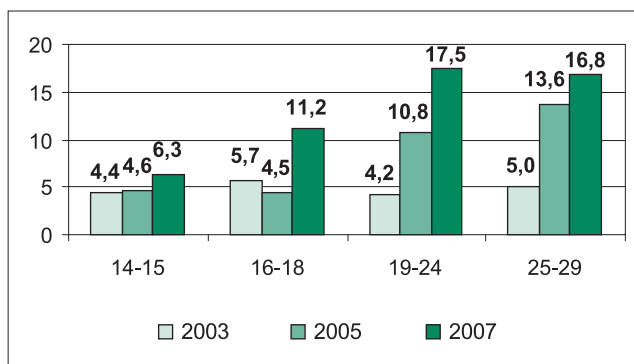
Võrreldes eestlastega on muust rahvusest noortel paremad teadmised 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas. Rahvusrühmade vahelised erinevused on 5-6% (vt joonis 36 ja 37).

Praktiliselt kõikides vanusrühmades (v.a 14-15-aastased) tulevad esile küsitlusaastate jooksul toimunud muutused. Valdavalt on muutused aset leidnud 2005. ja 2007. aasta omavahelises võrdluses, täpsemalt (vt joonis 36 ja 37):

- 16-18-aastaste eestlaste grupis oli 2005. aastal esimese küsitlusaastaga võrreldes madalam teadmiste tase. 2007. aastal ei ole eestlaste seas muutusi toimunud ning näitaja on 2005. aasta seisuga kõrvutades suurenenud muude rahvuste esindajate hulgas.
- 19-24-aastaste mitte-eestlaste seas on teadmiste tase HIV-nakkuse emalt lapsele kandumise vältimise võimalustest kasvanud aasta-aastalt. Eestlaste puhul on positiivset muutust märgata kahe viimase küsitlusaasta võrdluses.
- 25-29-aastaste mitte-eestlaste puhul toimus teadlikkuse tõus 2005. aastal võrdluses 2003.-ndaga ning käesoleva küsitluskorra andmed 2005. aastast ei erine. Eestlaste grupis on kahe esimese küsitluskorra andmed ühesugusel tasemel ning positiivne muutus on näha 2007. aastal.

Joonis 36: Eestlaste korrektsed teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamise kohta 2003-2007

Joonis 37: Mitte-eestlaste korrektsed teadmised HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamise kohta 2003-2007

Asustuse tüübi järgi andmeid analüüsid ilmneb, et 19-24-aastaste linnanoorte teadmised antud teemal on paremad kui maanoortel – indikaatori seis vastavalt 15% ja 11%.

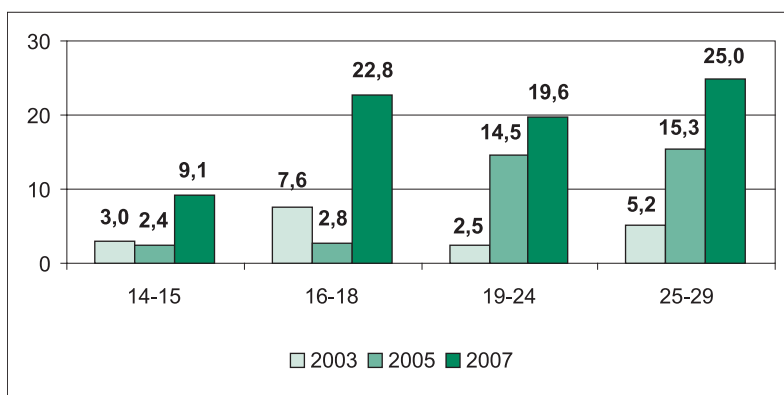
Küsitlusaastate lõikes tulevad esile muutused 16-18-aastaste linnanoorte ning 19-24- ja 25-29-aastaste linna- ja maanoorte hulgas:

- 16-18-aastaste puhul oli teadmiste tase kolme küsitluse võrdluses madalaim 2005. aastal (3%) ning 2007. aastal on see võrdväärne 2003. aastaga (mõlemal küsitlusaastal 7%).
- Täiskasvanud maanoorte (nii 19-24- kui 25-29-aastaste) puhul erinevad 2007. aasta andmed 2005. aastast ning korrektsete teadmistega noorte osakaal on nooremas rühmas suurenenud 4% (2005 – 7%; 2007 – 11%) ja vanemas grupis 9% (2005 – 7% ja 2007 – 16%).
- 19-24-aastaste linnanoorte puhul erinevad 2003. ja 2007. aasta andmed. Esimesel küsitlusaastal oli korrektsete teadmistega noori 8% ning 2007. aastal 15%.
- 25-29-aastaste linnanoorte grupis omas 2003. ja 2005. aastal emalt lapsele HIV-i ülekandumise vältimise meetoditest korrektseid teadmisi 10% vastajatest. 2007. aasta küsitluse ajaks on see näitaja tõusnud 18%-ni.

Piirkondlikud erinevused on statistiliselt olulised 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas. Mõlemal juhul on Ida-Virumaa noortel paremad teadmised. 16-18-aastaste Ida-Virumaa noorte seas vastas kõigi kolme meetodi osas õigesti 23%. Harjumaal ja mujal Eestis on see näitaja 5%. 19-24-aastaste Ida-Virumaa noortest omab antud teemal korrektseid teadmisi 20%, Harjumaal ja mujal Eestis 13%.

Kolme küsitlusaasta lõikes on kõigis vanusrühmades näitaja tase tõusnud Ida-Virumaal. Kahes nooremas grupis on teadmiste tase paranenud võrreldes nii 2003. kui 2005. aastaga. Eriti paistavad silma 16-18-aastased, kelle hulgas on 2007. aastal eelmise küsitlusega võrreldes 20% enam noori, kes on teadlikud HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamise võimalustest. Kahes vanemas grupis erinevad 2007. aasta andmed 2003. aastast (vt joonis 38).

Lisaks Ida-Virumaale tulevad muutused esile 19-24-aastaste seas piirkonnas „muu Eesti“ ja 25-29-aastaste hulgas nii Harjumaal kui mujal Eestis. 19-24-aastaste mujal Eestis elavate noorte puhul on teadmiste tase paranenud 2007. aastal (indikaatori seis 13%) ning 2003. ja 2005. aastal olnud ühesugusel tasemel (8-9%). 25-29-aastaste Harjumaal ja muu Eesti noorte seas tuleb erinevus esile võrreldes 2005. aastaga. Mõlemas grupis oli eelmisel küsitluskorral kolme meetodi osas õigesti vastanud 9%. 2007. aastal on Harjumaal näitaja 18% ja „muu Eesti“ näitaja 15%.

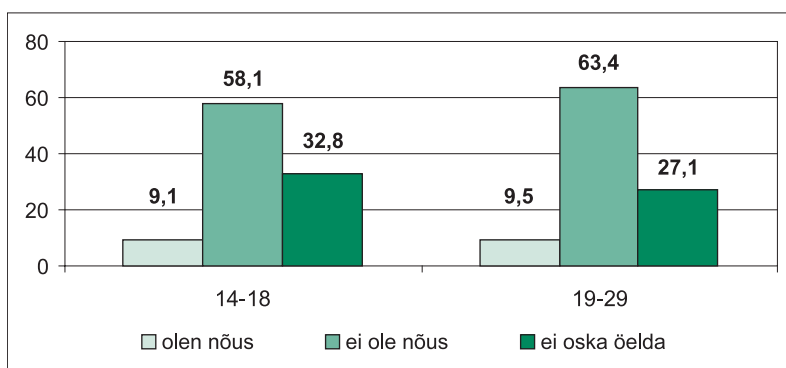

Joonis 38: Ida-Virumaa noorte korrektsed teadmised HIV-nakkuse emalt lapse edasikandumise riski vähendamise kohta 2003-2007

2007. aastal ei tule esile **haridustasemete** vahelisi erinevusi. Küsitlusaastate võrdluses ilmnevad muutused 2. ja 3. haridustasemega grupis. 2. ehk keskmise haridustasemega noorte puhul on teadmiste tase tõusnud 2007. aastal ning kahel eelmisel küsitlusaastal olnud ühtlane. 19-24-aastaste seas on 2003. ja 2005. aasta indikaatori väärtus 7% ning 2007. aastal 13%. 25-29-aastaste puhul omal eelnevatel küsitlusaastatel korrektsed teadmised 9-10% ja 2007. aastal 16% vastajatest. 19-24-aastaste kõrgeima haridusega noorte seas on kahel viimasel küsitlusaastal teadmiste tase samaväärne (2005. aastal 13% ja 2007. aastal 16%), kuid erinevus tuleb esile võrreldes 2003. aastaga, mil korrektset teadmistega noori oli 9%. 25-29-aastaste grupis on antud haridustaseme puhul erinevused märgata 2007. ja 2005. aasta omavahelisel võrdlemisel – näitaja tase vastavalt 21% ja 11%.

Erineva **sotsiaalse staatusega** noorte teadmised emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamise võimalustest on üldiselt ühtlased, kuid erandina tulevad esile majanduslikult mitteaktiivsed inimesed. Nendest omab korrektseid teadmisi 27%. Ülejäänud staatusgruppide puhul on see näitaja 11-17%. Antud erinevus võib olla seotud asjaoluga, et majanduslikult mitteaktiivsete inimeste suurema osa moodustavad rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibivad naised, kelle jaoks antud teema on ka aktuaalsem.

Kolme tabelis 11 toodud meetodile lisaks pakuti noortele vastamiseks väidet, mille kohaselt nakkuse emalt lapsele ülekandumise riski vähendamiseks ei saa midagi ette võtta. Rohkem kui pooled nii 14-18- kui 19-29-aastastest selle väitega ei nõustu ning kümnendiku jagu on valesti vastajaid ehk väitega nõustujaid. Küllalt palju on noorte hulgas ka neid, kes on valinud vastusevariandi "ei oska öelda" – 14-18-aastastest kolmandik ning 19-29-aastastest rohkem kui neljandik (vt joonis 39).

Joonis 39: Vastused väitele „HIV-i nakatunud rase naine ei saa midagi ette võtta vähendamaks emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski“ vanusrühmades (%)

4.3. Teadmised seksuaalsel teel levivate infektsioonide vältimise meetoditest

10-13-aastaste laste teadmiste selgitamiseks seksuaalsel teel levivate infektsioonide (STLI) vältimisest pakuti neile vastamiseks kolme meetodit: rasestusvastased tabletid, kondoom ja seksimisest hoidumine. Vanematel noortel paluti jaatavalt või eitavalt vastata seoses nelja meetodiga: rasestusvastased tabletid, kondoom, katkestatud suguuhe ja emakasisene spiraal. STLI-sid aitab pakutud meetoditest ära hoida kondoom ja mitte seksimine. Ka siin on eraldi välja arvatud teadmiste indikaator (nagu ka teadmiste taseme hindamisel seotuna HIV-i levikuteedega). Näitajasse on arvestatud nende noorte hulk, kes oskavad korraga õigesti vastata kõigi pakutud meetodite osas.

10-13-aastased

Esmalt käsitletakse 10-13-aastaste teadmisi STLI-de vältimisest. Kuna kõige nooremale grupile esitati erinevaid väiteid võrreldes 14-18 ja 19-29-aastatega, moodustus ka indikaator erinevalt.

10-13-aastased lapsed on kõige enam kursis sellega, et kondoomi kasutamine aitab ära hoida nakatumist STLI-desse – seda teab rohkem kui 2/3 vastajatest. Võrreldes 2005. aastaga on sellest meetodist teadlike noorte hulk 5% vähenenud. Rohkem kui pooled teavad, et mitte seksimisel suguhaigused ei ähvarda ning umbes kolmandik märgib, et rasestumisvastaste tablettide tarvitamine ei ole STLI-de vältimise meetod. Analoogsed olid andmed ka 2005. aastal (vt tabel 12).

Tabel 12: 10-13-aastaste seas STLI-de vältimise meetodite küsimustele õigesti vastanud 2003-2007 (%)

Meetod	2003	2005	2007
kondoom (jaatav vastus)	71,7	74,7	69,4
mitte seksimine (jaatav vastus)	45,7	57,9	56,3
rasestumisvastased tabletid (eitav vastus)	31,9	38,9	34,9
Õige vastus kõigi 3 meetodi osas	17,0	24,1	21,7

Nagu tabeli 12 viimaselt realt on näha, suutis kõigile kolmele väitele korraga õigesti vastata viiendik 10-13-aastastest. Võrreldes 2003. aastaga ilmneb kahel järgmisel küsitlusaastal kõrgem korrektsete teadmiste tase. Kaks viimast küsitlusaastat omavahelises võrdluses ei erine.

Kolme meetodi põhjal kokku arvatud indikaatorit analüüsi aluseks võttes ilmnevad statistiliselt olulised erinevused rahvusrühmades ja asustuse tüübi lõikes. Võrreldes **muust rahvusest** noortega on **eestlaste** teadmised suguhaiguste vältimise meetoditest paremad. 10-13-aastastest eestlastest omab korrektseid teadmisi 26%, mitte-eestlastest 10%. Kolme küsitlusaasta vältel on mitte-eestlaste teadmised püsinud samal tasemel, eestlaste puhul toimus tõus 2005. aastal võrreldes 2003. aastaga (korrektsete teadmistega noori oli 2003. aastal 19% ja 2005. aastal 29%). Käesoleval aastal on see jäänud võrdväärsele tasemele eelmise küsitluskorraga.

Asustuse tüübi alusel ilmneb linnalaste madalam teadmiste tase võrreldes maal elavate noortega. Linlastest vastas kõigile kolmele väitele õigesti 18% ja maanoortest 28%. Teadmiste tõus toimus 2005. aastal, mil võrreldes 2003. aastaga oli linnalaste hulgas näitaja tase suurenenud 6% võrra ja maanoorte grupis 13%. 2007. aasta andmed eelmisest küsitluskorrapist ei erine.

14-29-aastased

Ka teistes vanusrühmades on noored kõige enam teadlikud, et kondoom aitab ära hoida nakatumist STLI-desse – nii väidab ligi sada protsenti kõikidest vanusgruppidest. Koolilaste hulgas on kõige vähem neid, kes teavad, et emakasisene spiraal suguhaiguste eest ei kaitse – 14-15-aastastest vastab õigesti vähem kui kolmandik ja 16-18-aastastest rohkem kui pooled. Täiskasvanud noorte puhul on teadmised erinevate meetodite osas ühtlasemad (vt tabel 13).

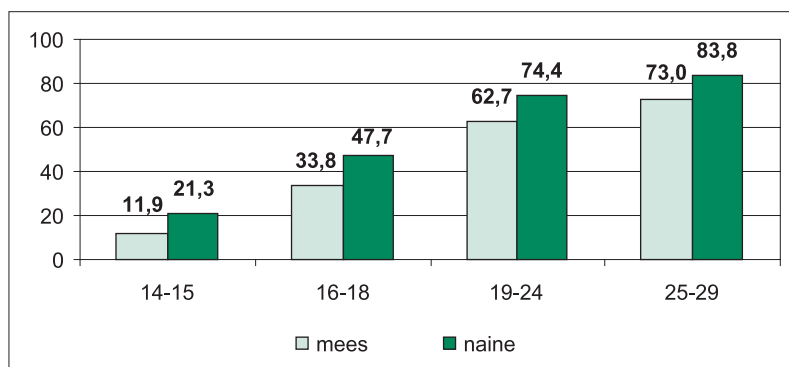
Küsitlusaastate jooksul toimunud muutused on aset leidnud peamiselt 14-18-aastaste seas. Juba 2003. aastal teadis väga valdav enamus, et kondoom kaitseb STLI-de eest, kuid 14-15-aastaste puhul on teadmised aasta-aastalt paranenud. Kui 2003. aastal vastas antud väitele õigesti 89%, siis 2007. aastal 98%. Rasestumisvastaste tablettidega seotud teadmiste puhul ei erine kahe viimase küsitlusaasta andmed. Võrreldes 2005. aastaga on 14-15- ja 16-18-aastased enam kursis, et katkestatud suguuhe ei kaitse STLI-de eest – õigesti vastanute osahulga tõus vastavalt 7% ja 5%. Emakasisese spiraali puhul on 16-18-aastaste grupis toimunud aga negatiivne muutus – võrreldes 2005. aastaga on antud väitele õigesti vastanute osahulk vähenenud 7% võrra. Ülejäänud vanusrühmades (19-24 ja 25-29) erinevad omavahelises võrdluses 2003. ja 2005. aasta andmed ning esimesel küsitlusaastal olid noorte teadmised halvemad (vt tabel 13)

Tabel 13: 14-29-aastaste seas STLI-de vältimise meetodite küsimustele õigesti vastanud 2003-2007 (%)

Meetod	14-15			16-18			19-24			25-29		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
kondoom (jaatav vastus)	89,1	95,2	98,0	96,1	98,2	97,5	97,4	98,2	98,6	97,4	98,2	98,9
rasestumisvastased tabletid (eitav vastus)	50,1	67,8	65,6	71,0	86,8	85,4	86,2	91,8	91,5	87,7	93,6	93,4
katkestatud suguühe (eitav vastus)	37,9	36,5	43,3	59,4	60,1	64,9	79,4	82,2	80,6	86,4	90,6	90,0
emakasisene spiraal (eitav vastus)	26,8	32,4	29,3	51,1	62,7	56,2	76,6	81,7	79,5	86,5	91,1	89,3
Õige vastus kõigi 4 meetodi osas	13,1	16,4	16,9	34,7	44,0	40,8	62,6	69,3	68,6	71,3	80,2	78,5

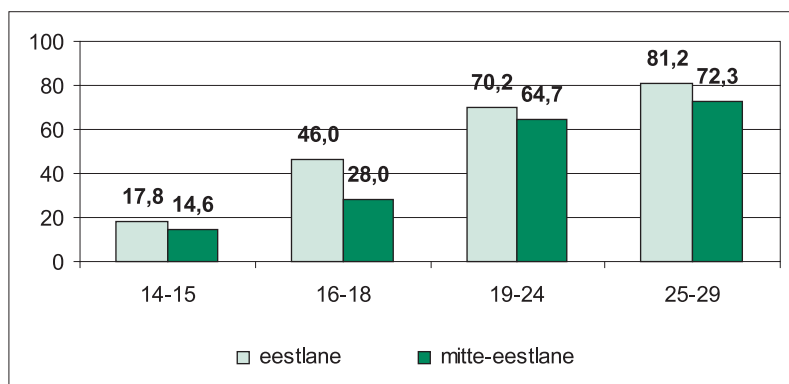
Tabeli 13 viimasel real on näidatud noorte hulk, kes oskasid vastata korraga õigesti kõigi ankeedis pakutud meetodite osas. Praktiselt kõikides vanusrühmades leidis teadmiste taseme tõus aset 2005. aastal võrreldes 2003. aastaga (erandiks 14-15-aastased). Käesoleval aastal on STLI-de vältimise meetoditega seotud teadmised jäänud eelmise küsitluskorraga samale tasemele. STLI-de vältimise meetodist omab korrektseid teadmisi vähem kui viiendik 14-15-aastastest, tublisti alla poole 16-18-aastastest, 2/3 19-24-aastastest ning üle kolmveerandi 25-29-aastastest noortest.

Nii nagu kahel varasemal küsitlusaastal, tulevad ka 2007.-ndal esile **neidude** paremad teadmised võrreldes **noormeestega**. Erinevus ilmneb kõikides vanusrühmades varieerudes 9%-st 14%-ni (vt joonis 40).

Joonis 40: 14-29-aastaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest sugude lõikes (%)

Võrreldes 2005. aastaga on 7% võrra vähenenud korrektsete teadmistega 16-18-aastaste noormeeste hulk (2005 – 41%, 2007 – 34%). 2003. aastaga võrreldes toimus 2005. aastal enamikes vanusrühmades teadmiste taseme tõus.

Rahvusgruppide vaheline erinevus tuleb esile kõikides vanusrühmades, välja arvatud 14-15-aastased. Eestlaste hulgas on rohkem noori, kes omavad korrektseid teadmisi STLI-de vältimise meetoditest. Eriti paistab see silma 16-18-aastaste hulgas, kus teadlike eestlaste osakaal on 18% võrra kõrgem kui mitte-eestlaste grupis. Kahes vanemas rühmas on erinevus 6-9% (vt joonis 41).

Joonis 41: 14-29-aastaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest rahvusrühmade lõikes (%)

Üldisele trendile vastavalt paranes ka rahvusrühmades teadmiste tase 2005. aastaks ning käesoleval aastal ei ole see enam muutunud. Erandiks on 16-18-aastased mitte-eestlased, kelle hulgas on võrreldes eelneva küsit-

lusaastaga oluliselt vähem korrektseid teadmisi omavaid noori (2005 – 42%, 2007 – 28%). 2007. aastaga sarnasel tasemel oli antud näitaja ka 2003. aastal.

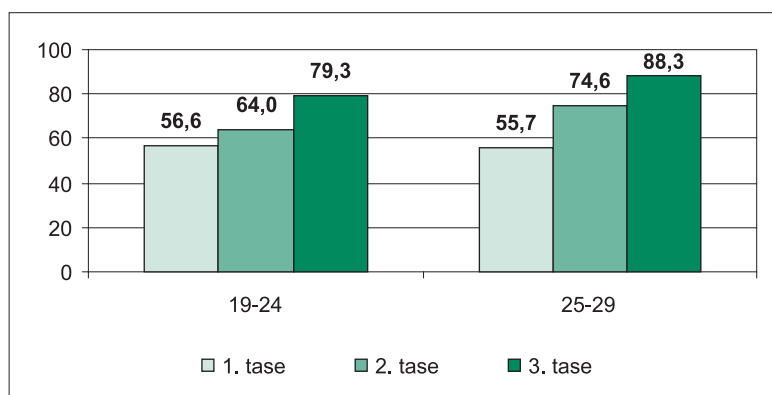
Kui kahel varasemal aastal ei ole **linna- ja maanoorte** teadmised erinenud, siis 2007. aastal tuleb erinevus esile 14-18-aastaste kooliõpilaste seas. Võrreldes linnas elavate noortega on maanoorte hulgas rohkem neid, kes omavad korrektseid teadmisi suguhaiguste vältimise meetoditest. 14-15-aastaste seas on erinevus 8% (osakaalud vastavalt 14% ja 22%) ning 16-18-aastaste grupis 14% (osakaalud vastavalt 36% ja 50%).

2005. aastaks oli esimese küsitlusaastaga võrreldes kõikides vanusrühmades tõusnud linnanoorte teadmised. 2007. aastal on toimunud vaid üks ja negatiivne muutus. Kui 2005. aastal omas korrektseid teadmisi 47% 16-18-aastastest linnanoortest, siis 2007. aastal 36%. Maanoorte teadmiste tase on kolme küsitlusaasta vältel püsinud peaaegu kõikides vanusrühmades ühesugusel tasemel. Erandiks on 25-29-aastased, kelle hulgas 2003. aastaga võrreldes suurenes STLI-de vältimise meetoditest teadlike noorte osakaal 2005. aastaks 10% võrra.

Varasemalt ilmnis Ida-Virumaal madalam teadmiste tase praktiliselt kõikides vanusrühmades (erandiks olid 16-18-aastased); 2007. aastal tuleb see esile vaid 25-29-aastaste hulgas. Ida-Virumaal omab STLI-de vältimise meetoditest korrektseid teadmisi 65% kõige vanema grupi vastajatest, Harjumaal 81% ja mujal Eestis 80%. **Piirkondlik** erinevus tuleb esile ka 16-18-aastaste hulgas, kus Harju- ja Ida-Virumaaga võrreldes on mujal Eestis oluliselt parem teadmiste tase – näitajad on vastavalt 33%, 25% ja 49%.

Kolme küsitlusaasta andmed erinevad 16-18-aastaste vanusrühmas. Nimelt Harju- ja Ida-Virumaal on võrreldes 2005. aastaga käesolevaks aastaks korrektsete teadmistega noorte osakaal langenud 2003. aasta tasemele. 2005. aastal oli STLI-de vältimisega seotud indikaatori väärtus nii Harju- kui Ida-Virumaa 16-18-aastaste grupis 44%. Hajumaa noorte teadmiste tase on käesolevaks aastaks langenud 33%-ni ja Ida-Virumaa noorte puhul 25%-ni.

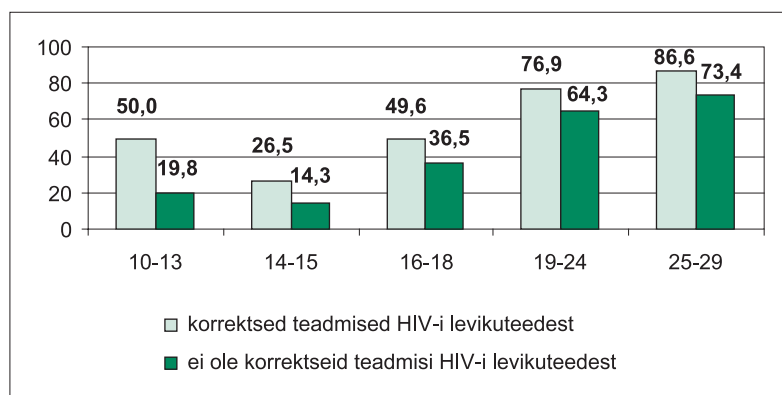
19-29-aastaste andmeid **haridustasemete** järgi analüüsid ilmnep, et võrreldes kahe madalama haridusgrupiga on kõrgeima haridusega noorte teadmised suguhaiguste vältimisest paremad (vt joonis 42). Praktiliselt kõikide haridustasemete puhul on 2003. ja 2005. aastat omavahel võrreldes teadmised paranenud. Viimase kahe aasta jooksul ei ole muutuseid toimunud.

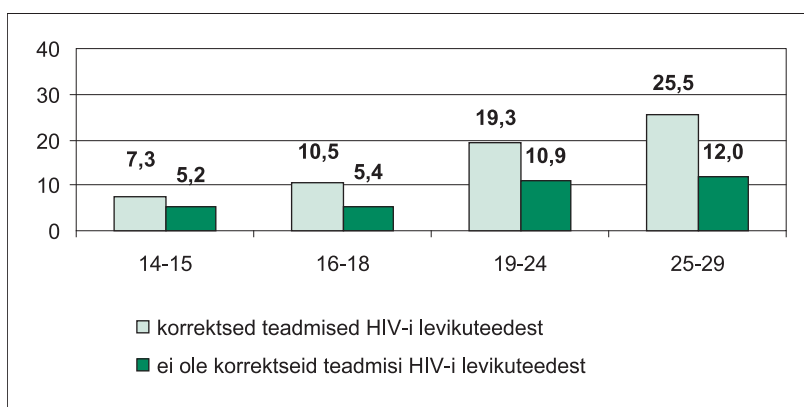
Joonis 42: 19-29-aastaste korrektseid teadmised STLI-de vältimise meetoditest haridustasemete lõikes (%)

Staatusgruppide lõikes ilmneb 19-29-aastaste töötute seas oluliselt madalam teadmiste tase. Töötutest noortest vastas kõigi nelja STLI-de vältimise meetodi osas korraga õigesti 47%. Ülejäänud gruppides on see näitaja 70-79%.

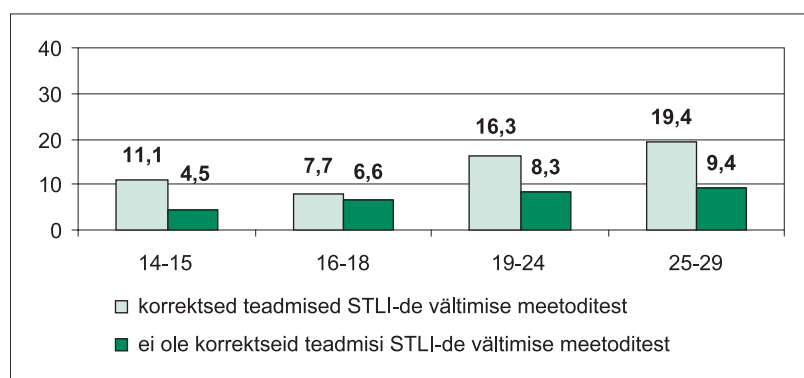
Andmete analüüsil kontrolliti ka erinevate teadmiste vahelisi seoseid. Sarnaselt varasemaga tuleb esile, et noorte seas, kellel on korrektseid teadmised HIV-i levikuteedest, on ka enam neid, kes omavad korrektseid teadmisi STLI-de vältimise meetoditest ja HIV-i vertikaalse leviku riski vähendamise kohta. Viimati nimetatud juhul ei tule erinevus esile vaid 14-15-aastaste seas. Noortel, kes omavad korrektseid teadmisi STLI-de vältimisest, on paremad teadmised ka emalt lapsele HIV-i edasikandumise vältimisest. Antud juhul ei tule erinevust esile vaid 16-18-aastaste seas (vt joonis 43-45).

Joonis 43: Korrektseid teadmised STLI-de vältimise meetoditest seoses teadmistega HIV-i levikuteedest vanusrühmades (%)

Joonis 44: Korrektseid teadmised HIV-i vertikaalse leviku riski vähendamise meetoditest seoses teadmistega HIV-i levikuteedest vanusrühmades (%)

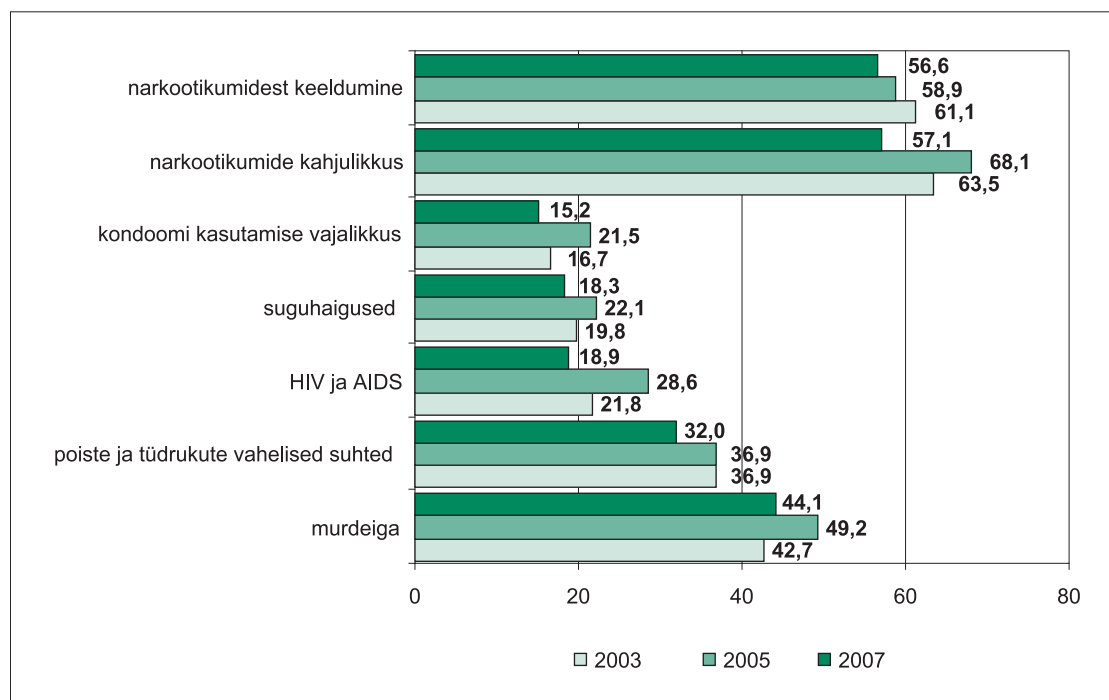
Joonis 45: Korrektseid teadmised HIV-i vertikaalse leviku riski vähendamise meetoditest seoses teadmistega STLI-de vältimise meetoditest vanusrühmades (%)

4.4. Koolitundides käsitletud teemad

Koolinoortelt (10-18-aastased) uuriti lisaks, millised HIV-i ja AIDS-iga seotud teemad on leidnud koolis kajastamist inimeseõpetuse või mõnes muus tunnis. Hinnangud käsitletud teemadele anti 4-pallisel skaalal (1 – jah, põhjalikult; 2 – jah, aga mitte põhjalikult; 3 – väga vähe; 4 – üldse mitte). Järgnevalt analüüsitakse koolis põhjalikku käsitlemist leidnud teemasid.

Jätkuvalt on koolis 10-13-aastastele kõige enam räägitud narkootikumidega seotult. Rohkem kui pooled vastajatest väidavad, et neid teemasid on inimeseõpetuse või muudes tundides põhjalikult käsitletud. Kõige vähem on käsitlemist leidnud kondoomi kasutamise, suguhaiguste ning HIV-i ja AIDS-iga seotud valdkonnad – vähem kui viiendik lastest on pidanud nendest teemadest rääkimist põhjalikuks.

Võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastaks poolte teemade puhul (murdeiga, HIV ja AIDS, kondoomi kasutamise vajalikkus, narkootikumide kahjulikkus) kasvanud 10-13-aastaste osakaal, kes leidsid, et neid valdkondi on koolis põhjalikult käsitletud. 2007. aastaks on sellisel arvavate koolilaste osahulk praktiliselt kõikide teemade osas vähenenud. Kõige suuremad, ligi kümneprotsendilised, muutused on aset leidnud seoses narkootikumide kahjulikkuse ning HIV-i ja AIDS-iga seotud teemadega. Vaid narkootikumidest keeldumise teema kajastamine on jäänud samale tasemele eelmiste aastatega. (vt joonis 46).

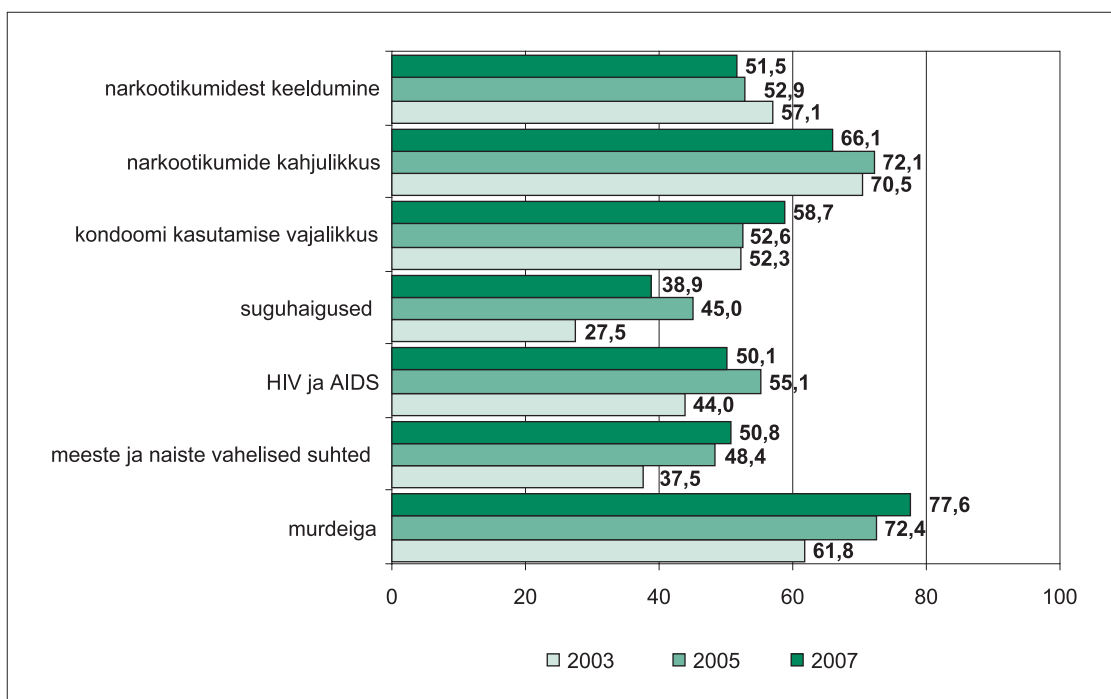

Joonis 46: 10-13-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad 2005-2007 (%)

14-18-aastaste andmetest paistab silma, et kõige sagedamini on hinnatud põhjalikuks murdeega seotud teema käsitletust koolis – sellise hinnangu on andnud umbes kolmveerandi jagu noori. 2/3 14-18-aastastest leiab, et põhjalikult on käsitletud narkootikumide kahjulikkust ning rohkem kui pooled on andnud sellise hinnangu kondoomi kasutamise seotud valdkonnale. Poolte arvates on põhjalikku teemakäsitletust leidnud meeste ja naiste vahelised suhted, HIV ja AIDS ning narkootikumidest keeldumine. Kõige vähem on tundides räägitud suguhaigustest (vt joonis 47).

14-18-aastaste gruppi kaheks jagades selgub, et nooremate seas on enam neid, kes hindavad murdeea teemat koolis põhjalikult käsitletuks – 14-15-aastastest vastab nii 80% ja 16-18-aastastest 76%. Vanematele koolinoortele on aga enam räägitud HIV-ist ja AIDS-ist (põhjalikuks hindas teemakäsitletust 44% 14-15-aastastest ja 55% 16-18-aastastest), suguhaigustest (vastavalt 34% ja 44%) ning kondoomi kasutamise vajalikkusest (vastavalt 52% ja 65%).

2005. aastaks oli kasvanud 14-18-aastaste noorte hulk, kes hindasid põhjalikuks suguhaiguste, HIV/AIDS-i, meeste ja naiste vaheliste suhete ning murdeega seotud teemadest rääkimist koolitundides. Negatiivne muutus oli toimunud seoses narkootikumidest keeldumise valdkonnaga. 2007. aastaks on suurenenud nende noorte osahulk, kes hindasid põhjalikuks murdeea (muutus 5%) ja kondoomi kasutamise vajalikkusega (muutus 6%) seotud teemade kajastamist. HIV-ist ja AIDS-ist (muutus 5%), suguhaigustest (muutus 6%) ja narkootikumide kahjulikkusest (muutus 6%) on koolis räägitud vähem kui kaks aastat tagasi (vt joonis 47).

Joonis 47: 14-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad 2003-2007 (%)

Järgnevalt ei ole analüüsitud noormeeste ja neidude vahelisi erinevusi, sest üldiselt on koolides segaklassid ning info antud teemadel jõuab nendeni ühesugusel määral.

Rahvusgruppide lõikes tuleb 10-13-aastaste seas esile, et muust rahvusest noored on hinnanud ankeedis pakutud teemade käsitlemist põhjalikumaks kui eestlased praktiliselt kõikides valdkondades. Erandiks on siin murdeea ja suguhaigustega seonduv. 14-15-aastaste puhul on trend vastupidine – murdeea ja suguhaiguste teemat on eesti noored rohkem kuulda saanud kui mitte-eestlased. 16-18-aastaste grupis ilmneb, et võrreldes muust rahvusest noortega on eestlaste hulgas rohkem neid, kes on hinnanud põhjalikult käsitletuks suguhaiguste temaatikat ning vähem vastajaid, kelle arvates räägiti koolitundides põhjalikult narkootikumide kahjulikkusest (vt tabel 14).

Tabel 14: 10-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad rahvusrühmade lõikes (%)

Teema	10-13		14-15		16-18	
	eestlane	mitte-eestlane	eestlane	mitte-eestlane	eestlane	mitte-eestlane
murdeiga ja muutused murdeeas	44,4	42,9	84,0	69,3	77,3	71,3
meeste ja naiste vahelised suhted	27,1*	44,7	51,1	43,6	52,5	52,0
HIV ja AIDS	14,5	31,2	45,6	41,0	54,0	58,5
suguhaigused	17,7	20,2	37,6	23,4	46,0	37,8
kondoomi kasutamise vajalikkus	11,5	25,2	53,4	48,9	64,4	65,0
narkootikumide kahjulikkus	53,7	66,4	65,8	70,2	61,9	73,2
narkootikumidest keeldumine	52,8	67,1	54,1	52,7	47,0	54,9

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) rahvusgruppide vahel vanusrühmade sees

10-13-aastaste seas leidub **asustuse tüübi** alusel üks erinevus – võrreldes maal elavate noortega leiab suurem hulk linnanoori, et HIV/AIDS-i teemat on koolitundides põhjalikult käsitletud. Vanemate õpilaste seas on erinevusi rohkem ning olukord vastupidine. 14-15-aastaste linnanoortega võrreldes on samavanuste maal elavate noorte seas rohkem neid, kelle arvates on põhjalikult räägitud järgmistel teemadel: murdeiga, meeste ja naiste vahelised suhted, suguhaigused, kondoomi kasutamise vajalikkus ning narkootikumidest keeldumine. 16-18-aastaste puhul tulevad erinevused esile meeste ja naiste vaheliste suhete, suguhaiguste ja kondoomi kasutamise vajalikkusega seotud teemadel (vt tabel 15).

Tabel 15: 10-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad asutuse tüüpide lõikes (%)

Teema	10-13		14-15		16-18	
	linn	maa	linn	maa	linn	maa
murdeiga ja muutused murdeeas	44,1	43,8	76,8	84,9	74,1	78,3
meeste ja naiste vahelised suhted	33,8	28,6	41,6	60,9	49,5	57,5
HIV ja AIDS	21,6*	14,0	45,0	43,2	55,6	54,8
suguhaigused	16,5	21,9	29,6	40,0	39,7	50,2
kondoomi kasutamise vajalikkus	15,8	14,2	48,1	58,9	61,6	69,6
narkootikumide kahjulikkus	57,0	57,6	65,6	69,1	66,9	62,5
narkootikumidest keeldumine	55,8	58,5	50,2	59,7	51,5	45,7

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) asutuse tüüpide vahel vanusrühmade sees

Piirkondlikke andmeid analüüsides tulevad erinevused 10-13-aastaste seas esile kõikide teemadega seoses. Enamasti on Harjumaa koolilapsed hinnanud teemakäsitleti põhjalikumaks kui ülejäänud Eestis elavad noored. Vaid HIV/AIDS-i teema puhul on Ida-Virumaa 10-13-aastaste hulgas rohkem lapsi, kelle arvamus kohaselt on sellest põhjalikult räägitud. Kondoomi kasutamise vajalikkuse ja narkootikumide kahjulikkuse teema puhul erinevad Harjumaa lapsed piirkonnast „muu Eesti“. 14-15-aastaste seas tulevad erinevused esile kolme teema osas: murdeiga, meeste ja naiste vahelised suhted ning HIV ja AIDS. Murdeea ja sugudevaheliste suhete osas on piirkonna „muu Eesti“ noored hinnanud valdkonna käsitlemist enam põhjalikuks. Esimesel juhul tuleb statistiliselt oluline erinevus esile võrreldes Ida-Virumaaga ning teisel juhul võrreldes Harjumaaga. HIV-i ja AIDS-i teema on aga leidnud vähem põhjalikku käsitlemist võrreldes nii Harju- kui Ida-Virumaaga. 16-18-aastaste grupis on piirkondlikke erinevusi näha praktiliselt kõikides valdkondades, erandiks on narkootikumidest keeldumise teema. Nelja teema puhul (murdeiga, meeste ja naiste vahelised suhted, suguhaigused ja kondoomi kasutamise vajalikkus) on võrreldes Harjumaa noortega piirkonnas „muu Eesti“ rohkem neid, kes on hinnanud nende käsitlemist põhjalikuks. Ida-Virumaa noorte hulgas on rohkem vastajaid, kelle arvates on koolis põhjalikult räägitud HIV/AIDS-i ning narkootikumide kahjulikkusega seotust. Esimesel juhul tuleb erinevus esile võrreldes Harjumaaga ning teisel juhul piirkonnaga „muu Eesti“ (vt tabel 16).

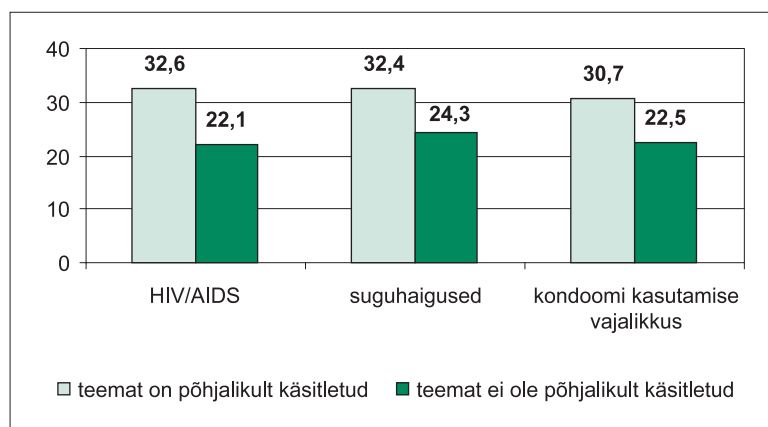
Tabel 16: 10-18-aastaste hinnangul koolis põhjalikult käsitletud teemad piirkondade lõikes (%)

Teema	10-13			14-15			16-18		
	H*	I-V	ME	H	I-V	ME	H	I-V	ME
murdeiga ja muutused murdeeas	60,6**	31,8	36,4	77,1	69,7	83,6	69,4	74,7	80,0
meeste ja naiste vahelised suhted	43,1	25,3	26,4	41,6	49,3	53,5	45,4	52,7	57,0
HIV ja AIDS	17,5	37,2	16,4	49,8	57,9	38,4	49,4	64,8	57,0
suguhaigused	23,6	13,1	16,2	32,0	30,3	35,2	36,7	37,4	49,6
kondoomi kasutamise vajalikkus	22,7	17,4	10,5	51,8	55,3	51,9	58,2	62,0	69,3
narkootikumide kahjulikkus	65,4	57,0	52,3	66,5	68,8	66,8	66,9	79,1	60,9
narkootikumidest keeldumine	70,7	48,2	50,0	54,9	52,6	53,5	48,1	56,0	48,9

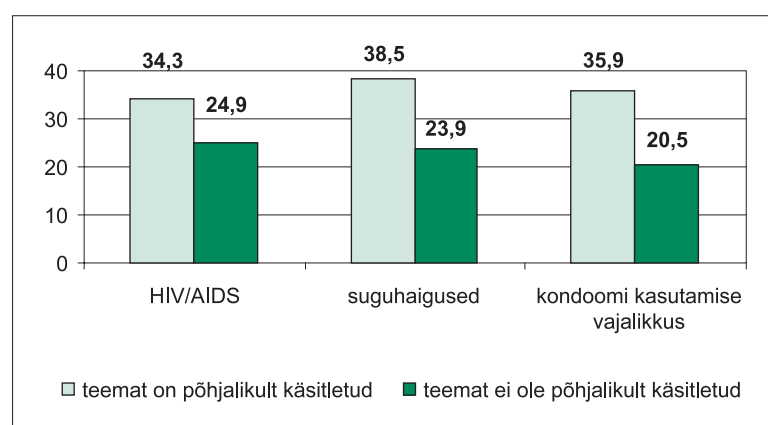
* H – Harjumaa; I-V- Ida-Virumaa; ME – muu Eesti

** Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) piirkondade vahel vanusrühmade sees

Andmete analüüsi käigus kontrolliti ka seoseid tegelike teadmiste ja koolitunnis räägitud teemade vahel. Esile tõusid kolm teemat – HIV/AIDS, suguhaigused ja kondoomi kasutamise vajalikkus. 14-18-aastaste õpilaste hulgas, kes on hinnanud teemade käsitlemist põhjalikuks, on ka enam neid, kes omavad korrektseid teadmisi HIV-i levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest (vt joonis 48 ja 49).

Joonis 48: 14-18-aastaste korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest seoses koolis käsitletud teemadega (%)

Joonis 49: 14-18-aastaste korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest seoses koolis käsitletud teemadega (%)

Ka 10-13-aastaste seas tulevad esile seosed koolis käsitletud teemade ja tegelike teadmiste vahel. Koolilaste hulgas, kelle hinnangul on käsitletud põhjalikult murdeea ja sugudevaheliste suhetega seotud teemasid, on rohkem STLI-de vältimise meetoditest korrektsed teadmisi omavaid noori. 10-13-aastaste seas, kes märkisid, et koolis on põhjalikult räägitud kondoomi kasutamise vajalikkusest, on suurem osakaal lapsi, kes omavad HIV-i levikuteedest korrektsed teadmisi. Antud teemat põhjalikult käsitletuks pidanud lastest 12% vastas kõigile HIV-i levikuga seotud küsimustele õigesti. Nendest, kes leidsid, et kondoomi kasutamisest ei ole põhjalikult räägitud, omab korrektsed teadmisi 5%.

HIV-i ja AIDS-iga seoses uuriti kooliõpilastelt lisaks, kas ja kui põhjalikult on nad sellest rääkinud oma vanemate, sõprade ja õpetajaga. Üle poole 10-13-aastastest on sel teemal rääkinud vanemate (54%) ja sõpradega (53%). Vähem on HIV/AIDS-ist vesteldud õpetajaga (42%). 14-18-aastaste seas on palju noori, kes on sel teemal rääkinud oma sõpradega – 14-15-aastastest 80% ja 16-18-aastastest 88%. Vähem on vesteldud vanemate (14-15-aastased – 62%, 16-18-aastased – 66%) ja õpetajaga (14-15 – 66%, 16-18 – 71%). Enamasti ei ole aga jutuajamised olnud põhjalikud – üldiselt on vähem kui viiendik hinnanud vestluseid sõprade, vanemate ja õpetajaga põhjalikuks. Erandina on 16-18-aastaste puhul 24% märkinud, et jutuajamised sõpradega on olnud põhjalikud.

4.5. Teemad, mille kohta vajatakse rohkem informatsiooni

Informatsiooni vajaduse hindamiseks kasutati 4-pallist skaalat: 1 – vajan väga, 2 – vajan vähem, 3 – ei vaja üldse ja 4 – ei oska öelda. Järgnevalt analüüsitakse neid vastajaid, kes hindasid informatsiooni vajadust suureks ehk märkisid ankeeti vastuse „vajan väga“.

Teemad, mille kohta vajatakse lisateavet, on üldiselt vanusrühmades samad. 10-13-aastased on märkinud, et vajavad kõige enam infot ravi kohta HIV-i ja AIDS-i korral, HIV-i levimise viiside ja STLI-de vältimise teemal. Vähem on nad huvitatud sellest, kuidas kondoomi kasutada ja paluda partneril seda teha. 14-15-aastased tunnevad enam huvi järgmiste teemade vastu: ravi HIV-i ja AIDS-i korral, STLI-de vältimine, HIV-i levimise viisid ja HIV-testi tegemise võimalused. Vähem huvipakkuvaks on osutunud murdeea ning meeste ja naiste vaheliste suhetega

seotud valdkonnad. 16-18-aastased soovivad rohkem teada HIV-i ja AIDS-iga seotud ravi, HIV-testi tegemise võimaluste ning STLI-de vältimise kohta. Väga väike on nende noorte osakaal, kes sooviksid lisateavet murdeega seotud teemadel. Täiskasvanud noortele on enam huvipakkuvaks HIV-i ja AIDS-i ravi, HIV-testi tegemise võimalused ning HIV-i levimise viisid. Vähem soovitakse infot narkootikumide kahjulikkuse teemal (vt tabel 17).

Tabel 17: 10-29-aastased noored, kes hindavad oma informatsiooni vajadust toodud teemadel väga suureks vanusrühmades (%)

Teema	10-13	14-15	16-18	19-24	25-29
murdeiga ja muutused murdeegas	15,3	8,5*	4,7	-	-
meeste ja naiste vahelised suhted	15,0	12,0	12,1	-	-
kondoomi õige kasutamine	13,4	15,4	10,1	-	-
kuidas paluda partnerit kondoomi kasutada	11,5	16,2	9,9	-	-
HIV ja AIDS	30,3	22,5	15,2	13,2	14,2
HIV-i levimise viisid	35,8	31,1	22,9	26,7	24,1
STLI-de vältimine	34,6	36,0	27,4	23,2	19,2
HIV-testi tegemise võimalused	24,0	30,0	27,2	31,8	22,7
ravi HIV-i ja AIDS-i korral	39,8	42,7	32,5	35,0	30,2
narkootikumide kahjulikkus	24,8	15,8	10,6	11,7	9,2

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) kahe suurema vanusrühma (14-18 ja 19-29) sees.

Sugudevaheline erinevus tuleb esile seoses mõne teemaga ning üldiselt on noormeeste infovajadus suurem kui neidudel. Koolinoorte puhul puudutab see kõikides vanusrühmades murdeega seotud teemat. 10-13-aastaste seas on infot väga vajavate poiste ja tüdrukute osakaalud vastavalt 19% ja 12%, 14-15-aastaste seas 12% ja 6% ning 16-18-aastaste grupis 7% ja 2%. Lisaks on 10-13-aastastel noormeestel suurem huvi kondoomi kasutamise suhtes (poistest vajab väga infot 18% ja tüdrukutest 9%) ning 16-18-aastastel narkootikumide kahjulikkuse küsimustes (noormeestest vajab väga infot 13% ja tütarlastest 8%). Täiskasvanud noorte puhul tulevad sooga seotud erinevused esile 25-29-aastaste seas. Võrreldes naistega vajavad mehed rohkem teavet testimisvõimaluste (vastavalt 18% ja 28%) ja HIV/AIDS-i ravi kohta (vastavalt 25% ja 36%). Naised aga sooviksid rohkem infot HIV-i levimisviiside kohta – naistest märkis suurt infovajadust 28% ja meestest 21%.

Rohkem erinevusi tuleb esile **rahvusgruppide** lõikes andmeid analüüvides. Enamasti on muust rahvusest noored suurema infovajadusega kui eestlased. Vaid 10-13-aastaste seas tuleb nelja teema puhul esile eestlaste suurem huvitatus.

10-13-aastaste muust rahvusest noorte suurem vajadus info järele ilmneb järgnevate teemade puhul (sulgudes on märgitud esmalt mitte-eestlaste ja siis eestlaste andmed):

- murdeiga (25% ja 12%);
- poiste-tüdrukute vahelised suhted (22% ja 13%).

Eestlaste hulgas on suurem huvi järgmiste teemade vastu:

- HIV ja AIDS (25% ja 32%);
- HIV-i levimise viisid (27% ja 39%);
- ravi HIV-i ja AIDS-i korral (31% ja 43%);
- narkootikumide kahjulikkus (19% ja 27%).

14-15-aastaste muust rahvusest noorte hulgas on eestlastest suurem osakaal noori, kes vastasid, et vajavad väga lisateavet, järgmisel neljal teemadel:

- murdeiga (14% ja 6%);
- meeste-naiste vahelised suhted (16% ja 11%);
- HIV-i levimise viisid (38% ja 29%);
- STLI-de vältimine (45% ja 33%).

16-18-aastaste seas on nendeks teemadeks:

- murdeiga (10% ja 2%);
- meeste-naiste vahelised suhted (21% ja 9%);
- HIV ja AIDS (22% ja 13%);
- STLI-de vältimine (37% ja 24%);
- narkootikumide kahjulikkus (16% ja 8%).

19-24-aastaste grupis on mitte-eestlaste infovajadus eestlastega võrreldes suurem järgmistel teemadel:

- HIV ja AIDS (18% ja 11%);
- HIV-i levimise viisid (31% ja 25%);
- STLI-de vältimine (28% ja 21%).

25-29-aastaste seas tulevad rahvusgruppide erinevused esile viie teema osas:

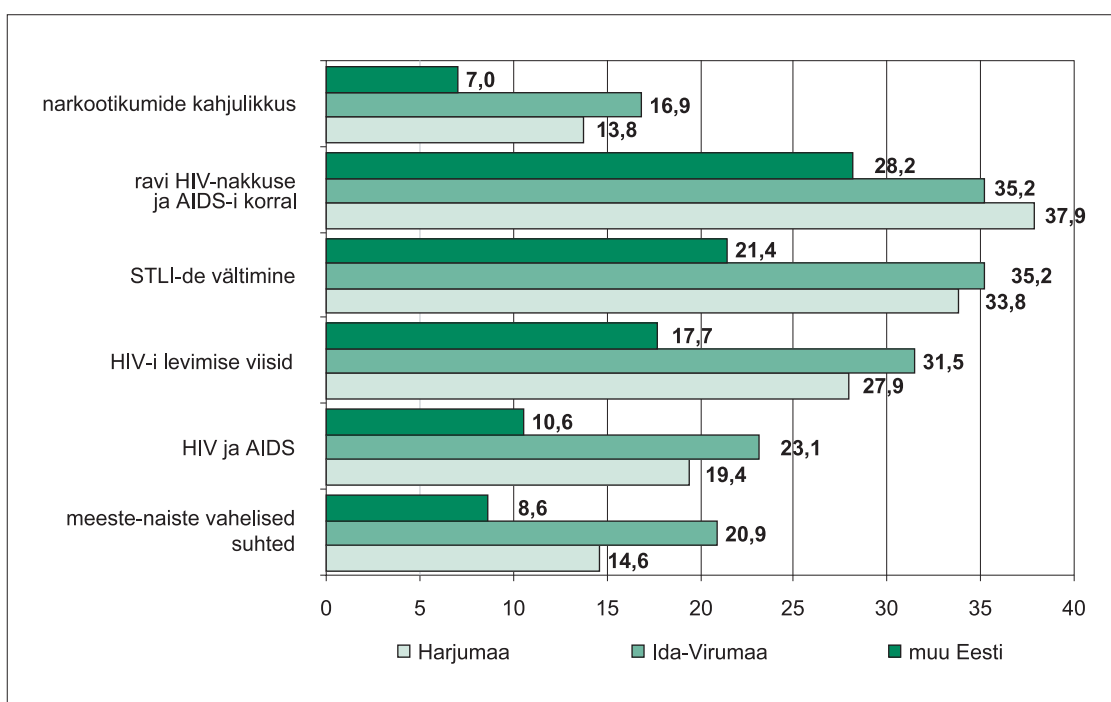
- HIV ja AIDS (20% ja 11%);
- HIV-i levimise viisid (33% ja 205%);
- STLI-de vältimine (28% ja 15%);
- HIV-testi tegemise võimalused (31% ja 19%);
- narkootikumide kahjulikkus (14% ja 7%).

Võrreldes linnanoortega on maal elavate 10-13-aastaste hulgas rohkem neid, kes hindavad teabe vajadust väga suureks HIV-i ja AIDS-i (osakaalud vastavalt 26% ja 39%), HIV-i levimisviiside (31% ja 45%), HIV-testi tegemise võimaluste (21% ja 30%) ning HIV/AIDS-i ravi (37% ja 47%) teemal. 14-18-aastaste seas on **asutuse tüüpide** lõikes olukord vastupidine: linnanoored vajavad rohkem infot kui maal elavad noored. 14-15-aastaste puhul tuleb erinevus esile järgmistel teemadel: murdeiga (linnanoortest vajab väga infot 11% ja maanoortest 5%), meeste-naiste vahelised suhted (15% ja 7%) ja HIV-i levimise viisid (34% ja 26%). 16-18-aastaste seas tuleb ainus erinevus esile sugudevaheliste suhete teemal (15% ja 8%). 19-24-aastased linnanoored tunnevad maanoortest enam huvi HIV-testi tegemise võimaluste vastu – näitaja vastavalt 34% ja 28%. Samavanused maal elavad vastajad soovivad enam teavet saada narkootikumide kahjulikkuse kohta – maanoorte näitaja on 15% ja linnanoorte puhul 10%. 25-29-aastased linlased huvituvad enam narkootikumide kahjulikkusest – 11% hindab oma info vajadust sel teemal väga suureks. Maanoorte vastav näitaja on 5%.

Piirkondlikud erinevused tulevad esile koolinoorte hulgas. 10-13-aastaste puhul ei saa siinjuures teha üldistusi:

- Murdeiga: Ida-Virumaa lapsed vajavad rohkem infot võrreldes muu Eestiga – osakaalud vastavalt 23% ja 13% (Harjumaal 17%).
- Poiste-tüdrukute vahelised suhted: Harjumaal lapsed vajavad rohkem infot võrreldes piirkonnaga „muu Eesti“ – osakaalud vastavalt 21% ja 11% (Ida-Virumaal 19%).
- HIV ja AIDS – lisateabe vajajaid on võrdväärset hulgal nii Harjumaal kui mujal Eestis – vastavalt 31% ja 32%. Nad erinevad Ida-Virumaa noortest, kelle näitaja on 16%.
- Partneri palumine kondoomi kasutada: Harjumaal lastest vajab sel teemal väga teavet 17% ning erinevus on oluline võrreldes nii Ida-Virumaa (7%) kui muu Eestiga (9%).
- Narkootikumide kahjulikkus: muu Eesti lastest huvitub antud teemast väga 28% ja erinevus on oluline võrreldes nii Harjumaal (21%) kui Ida-Virumaal (18%).

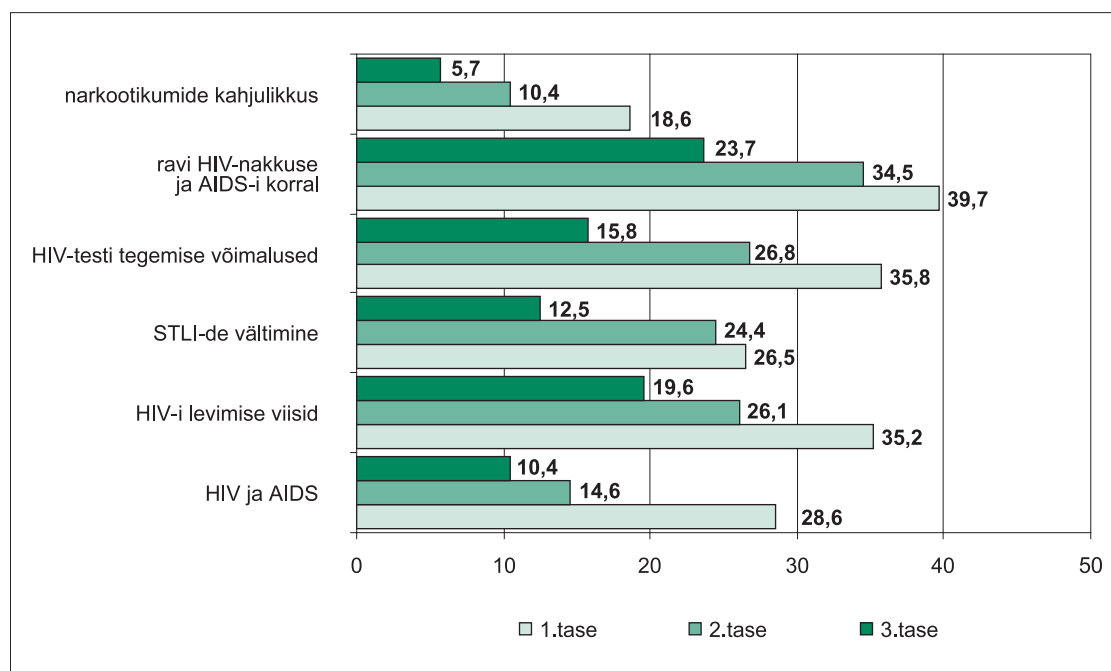
14-15-aastaste grupis eristub piirkondade lõikes vaid üks teema – murdeega seonduva vastu tunnevad enam huvi Ida-Virumaa noored, antud teemal soovib väga infot 16% vastajatest. Harjumaal ja mujal Eestis on näitaja poole väiksem – 8%. 16-18-aastaste grupis tuleb erinevus esile kuue teema puhul, mis on näidatud joonisel 50. Harju- ja Ida-Virumaa noorte hulgas on võrreldes muu Eestiga rohkem teavet vajavaid noori.

Joonis 50: 16-18-aastased noored, kes hindavad oma infovajadust toodud teemadel väga suureks, piirkondade lõikes (%)

19-29-aastaste andmeid **haridustasemete** lõikes analüüsid tulevad gruppidevahelised erinevused 19-24-aastaste seas esile kolme teema puhul ja 25-29-aastaste hulgas kõikide teemadega seoses. Üldiselt on kõrgeima haridusega grupi infovajadus väiksem kui kahes madalama haridustasemega rühmas ning eriti tuleb see trend esile vanemate vastajate hulgas (vt joonis 51). 19-24-aastaste puhul ilmnevad erinevused järgmiste teemade osas:

- HIV ja AIDS – 1. haridustasemega noortel on suurem vajadus info järele võrreldes nii 2. kui 3. tasemega noortega (näitajad vastavalt 21%, 13% ja 9%);
- STLI-de vältimine – suurim on infovajadus 2. haridustasemega noorte seas (29%), erinevus tuleb esile nii 1. taseme (21%) kui 3. tasemega (17%) võrreldes;
- narkootikumide kahjulikkus – võrreldes 3. haridustasemega noortega (8%) on madalama (15%) ja keskmise haridusega (14%) vastajate infovajadus suurem.

Joonis 51: 25-29-aastased noored, kes hindavad oma infovajadust toodud teemadel väga suureks, haridustasemete lõikes (%)

Ülejäänud **staatusgruppidega** võrreldes tunnevad majanduslikult mitteaktiivsed noored vähem huvi HIV-testi tegemise võimaluste kohta. Antud teemal soovib senisest enam infot 21% vastajatest ning teistes staatusgruppides varieerub näitaja 28-37%-i vahel.

4.6. Kokkuvõtte peatükist

Neljandas peatükis käsitleti noorte teadmisi seoses HIV/AIDS-i ja STLI-dega, vaadati, millest on neile koolis räägitud ning millistel teemadel sooviksid noored ise rohkem infot saada.

HIV-nakkuse levikuteed

- Jätkuvalt on väga suur osa noori kursis sellega, et süstides eelnevalt kasutatud süstlaga võib ka ise nakatuda ning nakatumise riski on võimalik vähendada kasutades iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Vanemate vastajate hulgas on õigesti vastanud noori vähemalt 90% ning 10-13-aastaste seas umbes 2/3.
- Kõigil küsitlusaastatel esineb kõige väiksem osakaal (alla poole) neid noori, kes teavad, et sääsed HIV-nakkust ei levita.
- 6% 10-13-aastastest, 22% 14-15-aastastest, 32% 16-18-aastastest ning 36% 19-29-aastastest noortest vastas õigesti kõigile viiele teadmiste küsimusele ehk omab korrektseid teadmisi HIV-nakkuse levikuteedest.
- Võrreldes 2005. aastaga on 16-18-aastaste vastajate seas teadmiste tase langenud ning 25-29-aastastes seas tõusnud.
- Enamus vanusrühmades on mitte-eestlaste teadmiste tase eestlastes madalam.
- Kõrgema haridustasemega ja parasjagu õppimisega seotud täiskasvanute hulgas (19-29-aastased) on suurem osakaal korrektseid teadmisi omavaid noori, kui madalama haridustasemega ja töötavate/töötute vastajate grupis.

Emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamine

- Kõige enam on 14-29-aastased noored kursis sellega, et rinnapiimaga toitmisest hoidumise abil saab vältida imiku nakatumist HIV-i – seda teavad üle poole vastajatest. (10-13-aastastele antud küsimust ei esitatud.)
- Kõige vähem teatakse keisrilõikusega sünnitamisest kui nakkuse levikut ennetavast meetmest. 14-18-aastastest vastab õigesti viiendik, 19-24-aastastest vähem kui kolmandik ning 25-29-aastastest umbes kolmandik.
- Korrektseid teadmisi omab ehk vastab korraga õigesti seoses kõigi kolme esitatud meetodiga 6% 14-18-aastastest, 14% 19-24-aastastest ning 17% 25-29-aastastest.
- Võrreldes 2005. aastaga on kõikides vanusrühmades suurenenud noorte osakaal, kes omavad korrektseid teadmisi emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamise kohta.
- Naistel on meestest paremad teadmised HIV-nakkuse emalt-lapsele leviku riski vähendamise meetoditest täiskasvanud noorte hulgas.
- Võrreldes eestlastega on muust rahvusest noortel paremad teadmised 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas. Samades vanusrühmades on Ida-Virumaa noorte hulgas enam korrektsete teadmiste omajaid kui teistes Eesti piirkondades.
- Majanduslikult mitteaktiivsete 19-29-aastaste noorte grupis (sealhulgas rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibijad) on paremad teadmised HIV-nakkuse emalt-lapsele edasikandumise riski vähendamise kohta.

STLI-de vältimise meetodid

- Noored on kõige enam kursis sellega, et kondoomi kasutamine aitab ära hoida nakatumist STLI-desse – 10-13-aastaste seas teab seda umbes 2/3, vanemate hulgas ligi sada protsenti.
- 10-13-aastased on kõige vähem kursis sellega, et rasestumisvastased tabletid suguhaigusi ära ei hoiu ning 14-18-aastaste seas on õigesti vastanute hulk väiksem seoses emakasisese spiraaliga. Täiskasvanud noorte hulgas on teadmised erinevatest meetoditest ühtlasemad.
- STLI-de vältimise meetoditest omavad korrektseid teadmisi ehk vastas kõigi meetodite osas õigesti 22% 10-13-aastastest, 17% 14-15-aastastest, 41% 16-18-aastastest, 69% 19-24-aastastest ning 79% 25-29-aastastest (10-13-aastastele pakuti vastamiseks kolm meetodit ja vanematele neli meetodit).
- Võrreldes 2005. aastaga ei ole teadmiste tasemes muutuseid toimunud.
- Neidudel on STLI-de vältimise meetodite osas noormeestest paremad teadmised.
- Eestlaste seas on muust rahvusest noortest enam korrektseid teadmisi omavaid vastajaid (v.a. 14-15-aastased).
- Võrreldes kahe madalama haridusgrupiga on kõrgema haridusega 19-29-aastaste noorte teadmised suguhaiguste vältimise kohta paremad. Staatusgruppide lõikes ilmneb 19-29-aastaste töötute seas oluliselt madalam teadmiste tase.

Koolitundides käsitletud teemad

- Sarnaselt eelmiste küsitlusaastatega on noortele koolitundides enam räägitud murdeest ja narkootikumide kahjulikkusest. 10-13-aastaste hinnangul on vähem käsitletud teemasid: kondoomi kasutamise vajalikkus, suguhaigused ning HIV/AIDS. 14-18-aastaste arvates ei ole põhjalikult räägitud suguhaigustest.
- Võrreldes 2005. aastaga on 10-13-aastaste seas vähenenud vastajate osakaal, kelle hinnangul on ankeedis vastamiseks pakutud teemasid koolis põhjalikult käsitletud. 14-18-aastaste hulgas on eelmise küsitluskorraga võrreldes rohkem noori, kelle arvates on põhjalikult käsitletud murdega ja kondoomi kasutamist. Taolist hinnangut andnute osakaal on aga vähenenud seoses teemadega: HIV ja AIDS, suguhaigused, narkootikumide kahjulikkus.
- Vanemate kooliõpilaste puhul (14-18-aastased) on maanoortele mitmetest teemadest põhjalikumalt koolitundides räägitud, kui linnanoortele – nt meeste-naiste vahelised suhted, suguhaigused, kondoomi kasutamise vajalikkus.
- Rahvusgruppide lõikes hakkab kõige enam silma, et 10-13-aastaste puhul on muust rahvusest noored hinnanud pea kõigi ankeedis pakutud teemade käsitlemist koolis põhjalikumaks kui eestlased.
- Piirkondlikke andmeid analüüsisid tuleb taas eelkõige esile 10-13-aastaste grupp, kus Harjumaa kooliõpilased on valdavalt hinnanud teemakäsitleti põhjalikumaks kui ülejäänud Eestis elavad lapsed.

Informatsiooni vajadus

- Noored vajavad rohkem informatsiooni HIV/AIDS-i ravi, STLI-de vältimise, HIV-i levimise viiside ning HIV-testi tegemise võimaluste kohta.
- Koolinoored on vähem huvitatud murdeest ja meeste-naiste vaheliste suhetega seotud teemadest ning täiskasvanud noorte hulgas on vähem lisateabe soovijaid seoses narkootikumide kahjulikkusega.
- Sugude lõikes on silmahakkavam erinevus see, et koolinoorte grupis (10-18-aastased) soovivad noormehed neidudest enam informatsiooni seotuna murdeest.
- Rahvusgrupe vaadates on muust rahvusest noored paljude teemade osas suurema infovajadusega kui eestlased.
- Võrreldes linnanoortega on maal elavate 10-13-aastaste hulgas rohkem neid, kes hindavad HIV/AIDS-iga seotud teabe vajadust väga suureks. 14-18-aastaste grupis on olukord vastupidine: mitmetes küsimustes vajavad linnanoorde rohkem infot kui maal elavad õpilased.

- Piirkondade lõikes eristuvad kõige paremini 16-18-aastased, kus Harju- ja Ida-Virumaa noorte hulgas on võrreldes muu Eestiga paljude teemade puhul rohkem teavet vajavaid noori.
- Noorte hulgas, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, on suurem osakaal ka neid, kes teavad STLI-de vältimise meetoditest ning HIV-i emalt lapsele edasikandumise riski vähendamise. Viimati nimetatul ei tule seost esile 14-15-aastaste seas.
- 14-18-aastaste õpilaste grupis, kes leiavad, et koolitundides on põhjalikult käsitletud HIV/AIDS-i, suguhai- guste ja kondoomi kasutamise teemat, on suurem hulk vastajaid, kes omavad korrektsed teadmisi HIV-i levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest.

Indikaatorid ennetustöö programmidele

- Eesti riikliku HIV-i ja AIDS-i strateegia (aastateks 2006-2015) üheks sihtrühmaks on 10-29-aastased noored üle Eesti. Antud vanusrühma teadmiste taseme hindamiseks kasutatakse indikaatorit, mis koosneb kolmest teadmiste küsimusest seotuna kondoomi kasutamise, ühte truud partneri ja eelnevalt kasutatud süstlaga süstimisega (küsimused 1-3 tabelis 10). Kõigile kolmele küsimusele vastas korruga õigesti 72% 10-29-aastastest noortest. 2005. aastal oli see näitaja 69% ehk kahe küsitlusaasta andmed ei erine.
- 2003. aasta oktoobrist kuni 2007. aasta septembrini tegutses Eestis HIV-ennetustöö programm Ülemaailmse AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondi rahastamisel (toetades riikliku strateegia elluviimist). Osa programmi tegevustest olid suunatud 15-24-aastastele noortele ehk vanusrühmale, kelle hulgas on seni avastatud kõige enam HIV-nakkuse juhte. Ka siin kasutati programmi hindamiseks indikaatorit, mis koosneb kolmest teadmiste küsimusest. Indikaatori kohaselt omab 15-24-aastastest noortest HIV-nakkuse levikuteedest korrektsed teadmisi 82%. 2005. aastal oli see näitaja 81% ehk muutusi ei ole toimunud.

5. HIV-I NAKATUMISEGA SEOTUD ARUSAAMAD JA USKUMUSED

Järgnev peatükk kajastab noorte arusaamu HIV-i edasikandumise võimalusest olmekontaktide kaudu, suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse ning HIV-iga seotud uskumusi. Selleks esitati noortele mitmesuguseid väideteid, mida hinnati 5-pallisel skaalal (1 – täiesti nõus, 2 – pigem nõus, 3 – pigem ei ole nõus, 4 – üldse ei ole nõus, 5 – ei oska öelda). Andmete analüüsimisel liideti kokku nõustuvad vastused „täiesti nõus“ ja „pigem nõus“ ning mittedõustuvad vastused „üldse ei ole nõus“ ja „pigem ei ole nõus“.

5.1. Arusaamad HIV-i nakatumise võimalustest olmekontaktides

HIV-nakkus ei levi õhu, vee või tolmuuga ega sülje, higi, pisarate, ninasekreedi, väljaheidete või oksemassi kaudu. HIV ei levi olmekontaktides nagu ühiste ruumide, nõude, käterättide kasutamisel ega kätlemisel, kallistamisel või musi andmisel. HIV ei levi köhides ega aevastamisel.

Saamaks ülevaadet, kui võrd on noorte seas levinud valearusaamad HIV-i võimalikust levikust olmekontaktides, esitati neile vastamiseks neli väidet, millele nõustumine näitab ekslikke arusaamu:

- ujudes basseinis koos HIV-i nakatunud inimesega võib ka ise nakatuda;
- kallistades HIV-i nakatunud inimest võib ka ise nakatuda;
- süües samadest toidunõudest HIV-i nakatunud inimesega võib ka ise nakatuda;
- kasutades HIV-i nakatunud inimestega ühist tualetti (WC) võib ka ise nakatuda.

Pooled 10-13-aastastest lastest on ekslikul arvamusel, et HIV-i võib saada süües HIV-i nakatunud inimesega samadest toidunõudest ning üle 40%-i leiab, et nakatuda võib viirusekandjaga koos basseinis ujudes. Kolmandiku jagu on neid, kes nõustuvad kallistamise ning ühise tualeti kasutamise seotud valearusaamadega. Vanemate vastajate hulgas on taoliste valearusaamade omajaid juba oluliselt vähem, kuid sarnaselt varasematele küsitlusaastatele on noored kõige enam arvamusel, et HI-viiruse võib saada kasutades nakatunud inimestega ühiseid toidunõusid või ühist tualetti. 14-15-aastaste seas on väitega nõustujaid üle viiendiku, 16-18- ja 19-29-aastaste grupis vähem kui viiendik (vt tabel 18). Tabelis 18 on 19-29-aastaste andmed esitatud ühe vanusrühmana, kuna suure vanusrühma sees tuleb esile vaid üks erinevus. Nooremas grupis on enam levinud arusaam, mille kohaselt võib viiruse saada HIV-i nakatunud inimesega ühist tualetti kasutades. 19-24-aastastest arvab nii 17% ja 25-29-aastastest 12%.

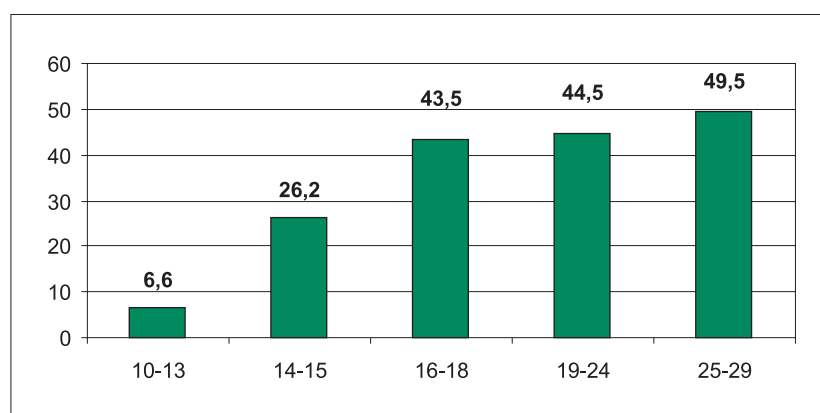
Võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastaks enamus väärarusaamu rohkem levinud. Erandina tuli esile 16-18-aastaste grupp, kus ekslike seisukohti omavate noorte osakaal oli vähenenud (va kallistamisega seotud väide). 2007. aastaks on positiivsed muutused toimunud 14-15-aastaste seas, kus on vähenenud ekslikud arusaamad seotuna nakatunuga koos basseinis ujumise ja kallistamisega (mõlemal juhul muutus 4%) ning samadest toidunõudest söömisega (muutus 6%). 10-13- ja 16-18-aastaste hulgas on aga käesoleval aastal eelneva küsitluskorraga võrreldes toimunud negatiivsed muutused, seda seotuna viirusekandjaga koos basseinis ujumise ning kallistamise väitega. 10-13-aastaste grupis on antud väidete osas ekslike arusaamade omajate osakaal suurenenud 5-6% ning 16-18-aastaste seas 2-4%. Täiskasvanud noorte andmed on jäänud 2005. aasta tasemele (vt tabel 18).

Tabel 18: Noored, kes nõustuvad, et olmekontaktides võib HIV-i nakatuda, vanusrühmades 2003-2007 (%).

Väide	10-13			14-15			16-18			19-29		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
koos basseinis ujumine	32,1	36,8	41,9	13,4	17,6	14,0	9,0	6,7	10,8	6,2	11,8	12,4
kallistamine	24,1	28,7	34,9	8,1	13,2	9,0	4,8	5,0	7,2	2,3	9,1	8,5
samadest toidunõudest söömine	45,1	46,3	49,3	28,6	27,6	21,7	21,0	14,8	15,0	12,5	16,0	15,1
ühise tualeti kasutamine	27,3	34,6	34,5	19,0	23,8	23,0	21,3	15,5	15,1	10,9	15,5	15,5

Väidete põhjal arvutati analoogselt teadmiste indikaatoritele ka näitaja, mis väljendab noorte osahulka, kellel ei ole valearusaamu HIV-i nakatumise võimalustest igapäevaelu kontaktides. Indikaatorisse on arvatud need noored, kes on korraga õigesti vastanud kõigile neljale väitele.

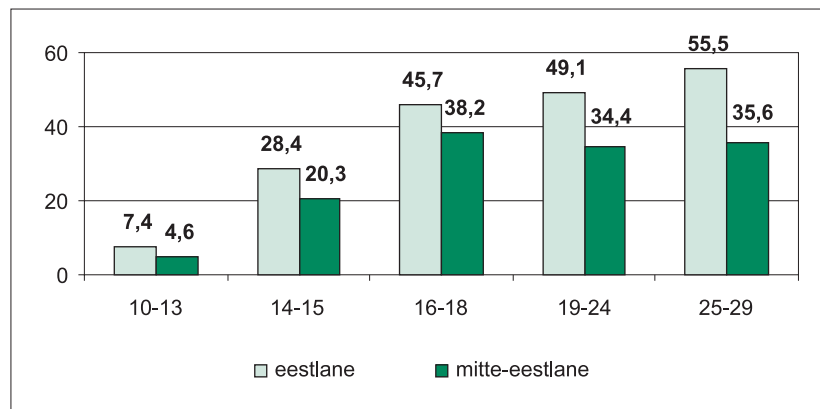
Sarnaselt varasemate küsitlusaastatega tõuseb õpilaste hulgas vanuse kasvades noorte osakaal, kes ei oma valearusaamu. 16-18- ja 19-24-aastaste seas on võrdsel määral noori, kellel ei ole valearusaamu seoses HIV-i võimaliku levikuga olmekontaktides. Kõige enam on õigete teadmistega vastajaid 25-29-aastaste grupis (vt joonis 52).

Joonis 52: Noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades (%)

Võrreldes 2003. aastaga olid 2005. aastaks toimunud indikaatori seisus osas positiivsed muutused 14-18-aastaste grupis. Õigete arusaamadega noorte osahulk aga vähenes 19-29-aastaste seas. 2007. aasta andmed on jäänud 2005. aastaga samale tasemele.

Sugudevaheline erinevus tuleb esile 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas, kus neidude hulgas on noormees-tega võrreldes rohkem neid, kes ei oma valearusaamu HIV-i levikust olmekontaktides. 16-18-aastaste seas on erinevus 12% (noormehed 38% ja neidud 50%) ning 19-24-aastaste grupis 10% (osakaalud vastavalt 40% ja 50%). Võrdluses 2005. aastaga ei ole muutusi toimunud.

14-15-, 19-24- ja 25-29-aastaste vanusrühmades ilmneb, et võrreldes muust rahvusest noortega on eestlaste hulgas rohkem õigete arusaamadega vastajaid. Sarnane trend on tulnud esile ka varasematel küsitlusaastatel. **Rahvusgruppide** vaheline erinevus on suurim 25-29-aastaste seas, kus leidub mitte-eestlastega võrreldes 20% rohkem eestlasi, kellel ei ole väärarusaamu (vt joonis 53). Ka rahvusgruppides ei ole võrreldes eelmise küsitluskorraga mingeid muutusi toimunud.

Joonis 53: Noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, rahvusrühmade lõikes (%)

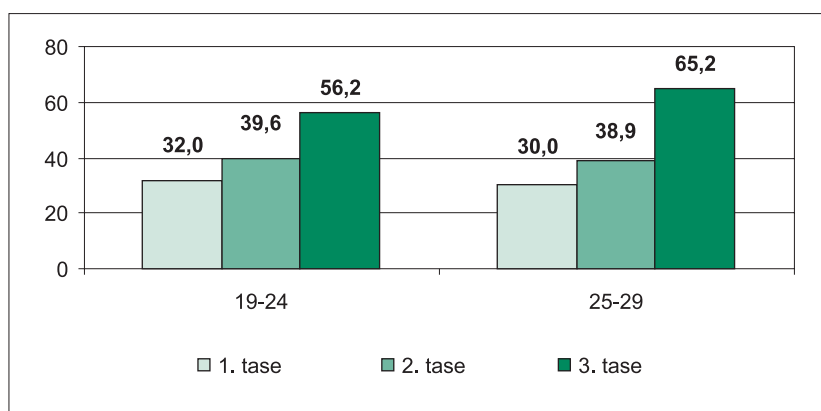
Linna- ja maanoorte erinevused ilmnevad 14-15- ja 19-24-aastaste vanusrühmas. Mõlemas grupis on linnanoorte hulgas rohkem ekslikke arusaamu mitteomavaid noori. 14-15-aastastest linnanoortest on kõigile väidetele õigesti vastanud 29% ja maal elavatest noortest 21%. 19-24-aastaste puhul on näitajad vastavalt 47% ja 40%.

Võrreldes 2005. aastaga on 14-15-aastaste maanoorte seas toimunud negatiivne muutus. Kui kaks aastat tagasi ei omanud valearusaamu 33% vastajatest, siis 2007. aastal 21%. Käesoleva aasta tasemel oli antud näitaja ka 2003. aastal.

Piirkondade lõikes andmeid analüüsid tuleb esile 25-29-aastaste vanusrühm, kus Ida-Virumaal on teiste piirkondadega võrreldes oluliselt vähem noori, kellel ei ole valearusaamu HI-viiruse levikust olmekontaktide kaudu. Osakaalud on vastavalt: Ida-Virumaal 34%, Harjumaal 55% ja piirkonnas „muu Eesti“ 48%.

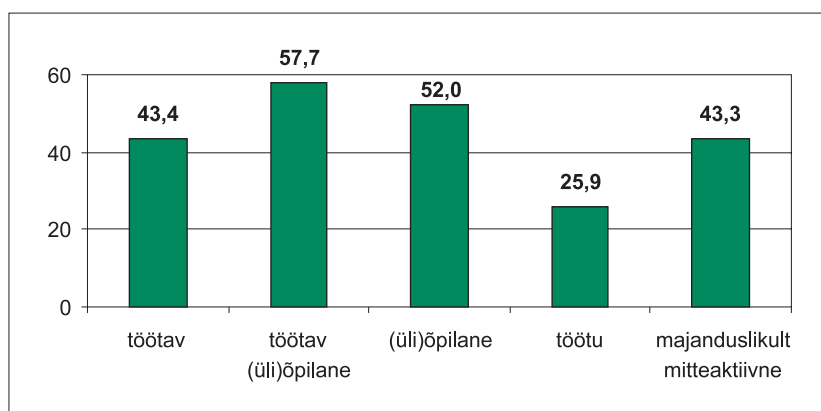
Küsitlusaastate jooksul on muutused toimunud 14-15- ja 19-24-aastaste grupis. Mõlemas vanusrühmas on võrreldes 2005. aastaga käesolevaks aastaks Ida-Virumaal teadlike noorte osakaal suurenenud – nooremate seas 12% (2005 – 14%, 2007 – 26%) ning vanemate vastajate hulgas 14% (2005 – 24%, 2007 – 38%). 2003. aastal oli 14-15-aastaste näitaja 21% ja 19-24-aastaste puhul 34%. Piirkonnas „muu Eesti“ on muutused toimunud 14-15-aastaste seas ning protsess on vastupidine – 2005. aastal ei omanud ühtegi valearusaama 34% vastajatest ning 2007. aastal 27% (2003. aastal oli näitaja 21%).

Kõrgharidust omavatest või omandavatest 19-29-aastastest noortest eristuvad selgelt kaks madalama **haridustasemega** gruppi. Kui 3. tasemega noorte seas on õigesti vastanud rohkem kui pool, siis 1. ja 2. tasemega noorte hulgas umbes kolmandik (vt joonis 54). Ekslikke arusaamu väljendava indikaatori tase oli mõlemas vanusrühmas haridustasemeti sama ka 2005. aastal.

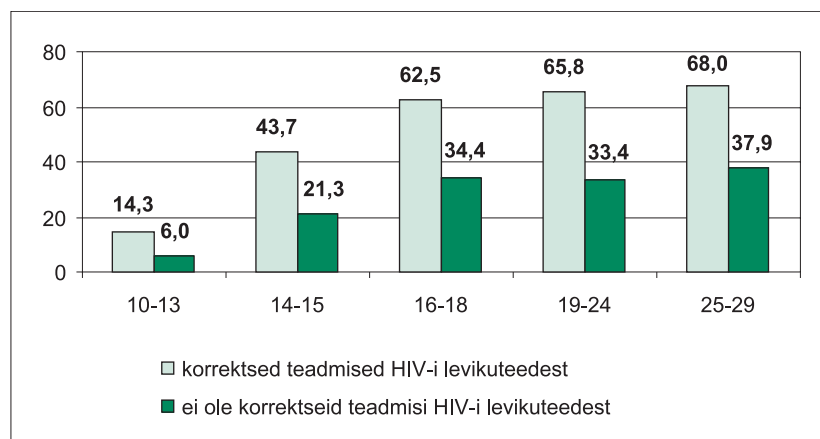
Joonis 54: 19-29-aastased noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, haridustasemeti lõikes (%)

Kõige vähem (umbes neljandik) on õigete arusaamadega noori töötute hulgas. Olulisel määral erinevad nad kõikidest ülejäänud **staatusgruppide**st. Ühel ajal õppivate ja töötavate noorte näitaja on kõige kõrgem – rohkem kui pooled nendest teavad, et HIV-nakkus ei levi olmekontaktides. Oluliselt erinevad nad lisaks töötutele ka töötavatest ja majanduslikult mitteaktiivsetest noortest (vt joonis 55).

Joonis 55: 19-29-aastased noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, sotsiaalse staatuse lõikes (%)

Analüüsi käigus võrreldi omavahel HIV-nakkuse levikuteedega seotud teadmisi ning arusaamu HIV-i levimise võimalusest olmekontaktides. Sarnaselt varasematele küsitlusaastatele tuleb esile, et noorte hulgas, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest, on oluliselt rohkem neid, kes teavad, et HIV-i ei ole võimalik nakatuda igapäevaelu suhtluskontaktide kaudu (vt joonis 56).

Joonis 56: Noored, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, seoses teadmiste tasemega HIV-nakkuse levikuteedest, vanusrühmades (%)

5.2. Suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse

Noortele esitati viis väidet seoses situatsioonidega, kus tekib kokkupuude HIV-i nakatunud inimesega. Nende alusel (mis on esitatud tabelis 19) vaadatakse, kuidas noored HIV-nakkuse kandjatesse suhtuvad. Ka siin arvu-tatakse viie väite baasil välja indikaator, mis kajastab tolerantse suhtumise taset noorte seas. Esimese kolme väite osas arvestatakse indikaatorisse sellega nõustujad, viimase kahe puhul aga mittenõustujad.

Sarnaselt varasematele küsitlusaastatele kasvab kooliõpilaste hulgas vanusega nende hulk, kes on valmis erinevates olukordades HIV-i nakatunud inimesega suhtlema. Kõige rohkem on vastajate hulgas noori, kes ei lõpetaks HIV-i nakatunud tuttava või sõbraga suhtlemist. 10-13-aastaste seas on selliselt vastanud üle poole, 14-15-aastaste hulgas rohkem kui 80% ning vanemas grupis 90%. Kõige vähem nõustatakse sellega, et HIV-i nakatunud õpetaja võib koolis edasi töötada – nii väidab 10-13-aastastest neljandik, 14-15-aastastest rohkem kui pooled ja ligi 2/3 vanematest kooliõpilastest. 10-13-aastaste seas on vähe ka neid, kes oleksid nõus HIV-i nakatunud inimesega ühes lauas sööma (vt tabel 19).

Täiskasvanud noorte kahte vanusrühma omavahel võrreldes ei tule 19-24- ja 25-29-aastaste vahel esile ühtegi erinevust. Seetõttu on nende andmed tabelis 19 kajastatud ühtse vanusrühmana. Valdavalt on 19-29-aastaste hulgas väitele tolerantset vastanute osakaal sama, mis vanemas eas koolinoortel (16-18-aastased). Erinevus tuleb esile vaid seose väitega „oleksin nõus sööma ühes lauas HIV-i nakatunud inimesega“, mille puhul 19-29-aastaste hulgas on nõustuvat vastust andnud noori rohkem (vt tabel 19).

Tabel 19: Noored, kes on valmis kokkupuuteks HIV-i nakatunud inimestega, vanusrühmades (%).

Väide	10-13	14-15	16-18	19-29
oleksin nõus sööma ühes lauas HIV-i nakatunud inimesega (nõustumine)	22,5	59,2	69,5	75,4
oleksin nõus töötama/ õppima ühes kollektiivis/ klassis inimesega, kes on nakatunud HIV-i (nõustumine)	35,2	66,7	73,8	71,9
õpetaja, kes on nakatunud HIV-i, võib koolis edasi õpetada (nõustumine)	22,8	49,6	60,5	59,4
lõpetaksin toiduainete ostmise kauplusest, kus müüja on nakatunud HIV-i (mittenõustumine)	30,4	55,1	66,3	62,9
lõpetaksin oma tuttava või sõbraga suhtlemise, kui ta on nakatunud HIV-i (mittenõustumine)	52,7	82,1	90,1	90,1
Tolerantne vastus kõigile 5-le väitele	6,7	27,4	40,0	40,2

Võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastaks enamuse ankeedis esitatud situatsioonide osas kooliõpilaste suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse paranenud. 19-29-aastaste grupis oli toimunud mitmesuguseid muutuseid. 2007.

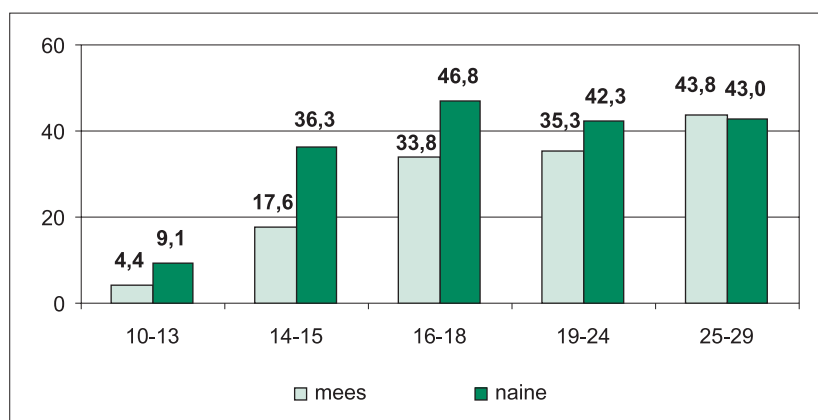
aasta andmed erinevad eelmisest küsitluskorrast vähe. 14-18-aastaste seas on 5% võrra suurenenud noorte osahulk, kes on nõus HIV-i nakatunud inimesega ühes lauas sööma (2005. aastal 54% ja 2007. aastal 59%). 16-18-aastaste grupis on 5% võrra rohkem noori, kes jätkaks toiduainete ostmist poest, kust töötab HIV-i nakatunud müüja (2005 – 61%, 2007 – 66%). 19-29-aastaste grupis on positiivne muutus toimunud kahe situatsiooniga seoses: 4% võrra on suurenenud noorte osahulk, kes töötaksid ühes kollektiivis HIV-i nakatunud inimesega (2005 – 68%, 2007 – 72%) ning 3% on rohkem neid, kes jätkaksid tuttava/sõbraga suhtlemist, kui ta on nakatunud HIV-i (2005 – 87%, 2007 – 90%).

Viie väite alusel arvatud tolerantsust väljendava indikaatori järgi suureneb kooliõpilaste hulgas vanuse kasvades HIV-i nakatunud inimestesse salliva suhtumise tase. 10-13-aastaste hulgas on tolerantselt suhtuvaid noori alla kümnendiku, 14-15-aastaste seas rohkem kui neljandik ning 16-18-aastaste grupis 40%. 19-29-aastaste andmed ei erine vanematest koolilastest (vt tabel 19). Kui jagada 19-29-aastaste kahte gruppi, ilmneb 25-29-aastaste noorte kõrgem tolerantsuse tase – 19-24-aastaste seas on indikaatori seis 39% ja vanemate hulgas 44%.

Võrreldes 2003. aastaga suurenes 2005. aastaks kõigi väidete osas tolerantselt vastanud noorte hulk – 10-13-aastaste seas 3%, 14-15-aastaste osas 11%, 16-18-aastaste hulgas 16% ning 19-29-aastaste puhul 4%. Kahe viimase küsitlusaasta võrdluses tuleb esile vaid üks muutus. Kui jagada 19-29-aastaste grupp kaheks, on eelmise küsitluskorraga võrreldes 25-29-aastaste seas HIV-i nakatunud inimestesse sallivalt suhtuvate noorte hulk suurenenud (2005 – 38%, 2007 – 44%).

Üldiselt on **neiud** tolerantsemad kui **noormehed**, vaid 25-29-aastaste seas ei tule sugudevahelist erinevust esile. Suurim erinevus ilmneb 14-15-aastaste grupis, kus tütarlaste hulgas on võrreldes noormeestega poole võrra rohkem HIV-i nakatunutesse positiivselt suhtuvaid noori (vt joonis 57).

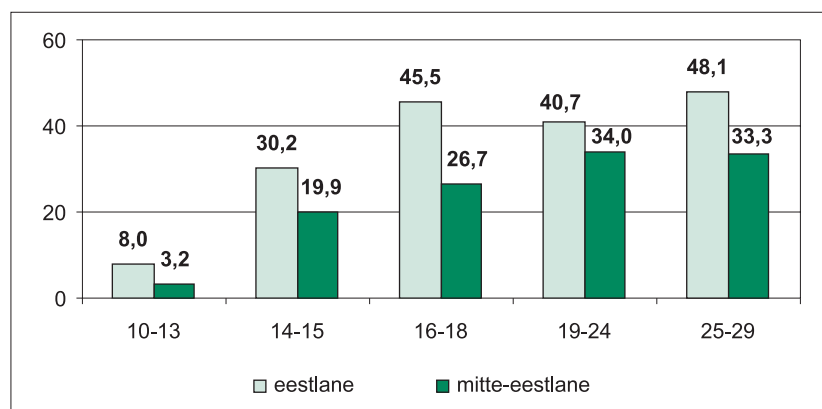
2005. aastal oli võrreldes 2003. aastaga suhtumine HIV-i nakatunutesse muutunud valdavalt tolerantsemaks, välja arvatud 10-13-aastased poisid ning 19-29-aastased mehed ja naised, kelle hulgas ei olnud muutuseid toimunud. 2007. aastal tuleb võrreldes eelmise küsitlusaastaga esile salliva suhtumise taseme suurenemine 25-29-aastaste meeste hulgas – 2005. aastal oli näitaja seis 37% ja 2007. aastal 44%.

Joonis 57: HIV-i nakatunud inimestesse tolerantselt suhtuvad noored, sugude lõikes (%)

Rahvusgruppides ilmnevad erinevused kõikides vanusrühmades ning võrreldes muust rahvusest noortega on eestlaste tolerantse suhtumise tase oluliselt kõrgem. Ka varasemalt on selline trend esile tulnud. Suurim rahvustevaheline erinevus on näha 16-18-aastaste hulgas, kus eestlaste seas on viiendiku võrra rohkem viiele väitele korraga tolerantselt vastanud noori (vt joonis 58).

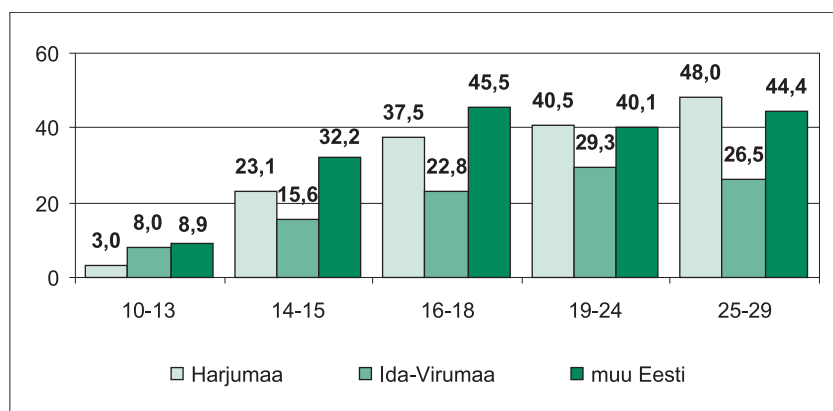
2005. aastal suurenes esimese küsitluskorraga võrreldes eestlaste tolerantse suhtumise tase kõikides vanusrühmades ning mitte-eestlaste puhul 16-18-aastaste grupis. 2007. ja 2005. aasta võrdluses on näha vaid üks muutus – 14-15-aastaste mitte-eestlaste grupis oli tolerantselt suhtuvaid noori 2005. aastal 13% ning 2007. aastal 20% ehk oluliselt enam.

Joonis 58: HIV-i nakatunud inimestesse tolerantselt suhtuvad noored, rahvusrühmade lõikes (%)

Asustuse tüübi alusel ei tule 2007. aasta andmetes esile ühtegi erinevust. 2005. aastaks oli võrreldes 2003-ndaga tõusnud tolerantsuse tase praktiliselt kõikides vanusrühmades nii linna- kui maanoorte seas. Vaid 19-29-aastaste linnanoorte puhul oli tolerantsuse tase jäänud samaks. 2007. aastaks on salliva suhtumisega noorte osakaal jätkuvalt tõusnud 16-18-aastaste maanoorte grupis (indikaatori seis: 2003 – 25%, 2005 – 36%, 2007 – 44%). 19-29-aastaste vanusrühma kaheks jagades tuleb 19-24-aastaste seas võrreldes 2005. aastaga esile muutus maanoorte hulgas (2005 – 31%, 2007 – 38%) ning 25-29-aastaste puhul linlaste seas (2005 – 37% ja 2007 – 46%).

Võrreldes ülejäänud **piirkondadega** on Ida-Virumaa noorte suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse vähem salliv. Üldisest trendist eristuvad 10-13-aastased, kelle seas on madalaim tolerantsuse tase Harjumaal elavatel noortel, ning 14-15-aastased, kelle puhul Ida-Viru- ja Harjumaa andmed olulisel määral ei erine. Ida-Virumaa erinevus Harjumaast ja muust Eestist on kõige suurem 25-29-aastaste seas. Ida-Virumaa noorte näitaja on võrdluses Harjumaaga 21,5% ja muu Eestiga 18% võrra väiksem (vt joonis 59).

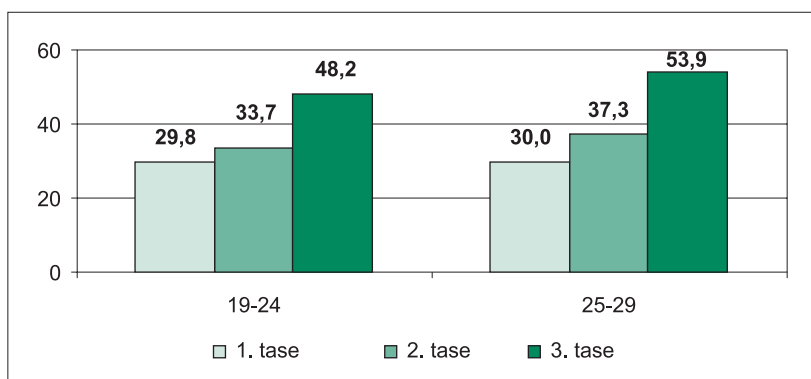

Joonis 59: HIV-i nakatunud inimestesse tolerantselt suhtuvad noored, piirkondade lõikes (%)

2003. ja 2005. aasta võrdlusest tõusis Ida-Virumaal tolerantsuse näitaja 16-18-aastaste seas väga suurel määral (2003. aastal näitaja oli 12% ja 2005. aastal 39%). 2007. aastaks on aga näitaja seis kahanenud 17% võrra ning 23% 16-18-aastastest Ida-Virumaal elavatest noortest suhtub viirusekandjatesse sallivalt. 2005. aastaks muutus paremaks ka Harjumaa ja piirkonna „muu Eesti“ noorte suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse. 2007. aastal on tolerantsuse tase jätkuvalt tõusnud 19-24-aastaste seas piirkonnas „muu Eesti“ (muutus 7,5%) ning 25-29-aastaste grupis Harjumaa noorte hulgas (muutus 6%). 10-13-aastaste puhul tuleb esile tolerantse suhtumise vähenemine Harjumaal 7% võrra.

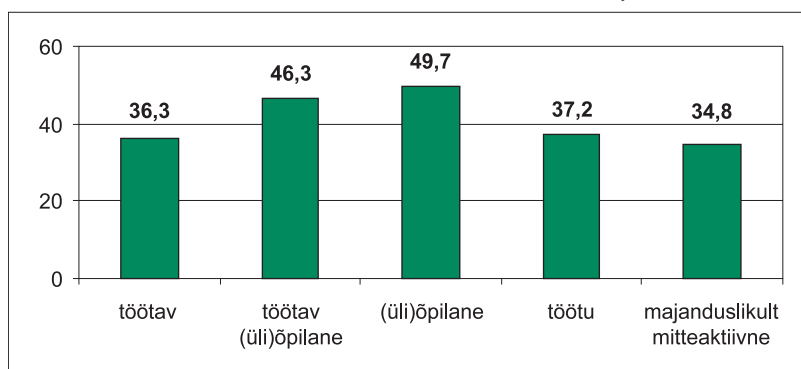
Kõrgeima **haridusega** 19-29-aastased noored on HIV-i nakatunute suhtes oluliselt sallivamad kui kahes madalama haridusega grupis. Kui kõrgharidusega või seda omandavatest noortest suhtuvad umbes pooled viirusekandjatesse sallivalt, siis madalaima ja keskmise haridustasemega noorte hulgas on selliseid kolmandiku jagu (vt joonis 60). Kahel eelmisel küsitlusaastal püsis tolerantsuse tase ühesugusena. 2007. aastaks on 25-29-aastaste kõrgeima haridusega noorte positiivse suhtumise tase tõusnud 8% võrra.

5. HIV-I NAKATUMISEGA SEOTUD ARUSAAMAD JA USKUMUSED

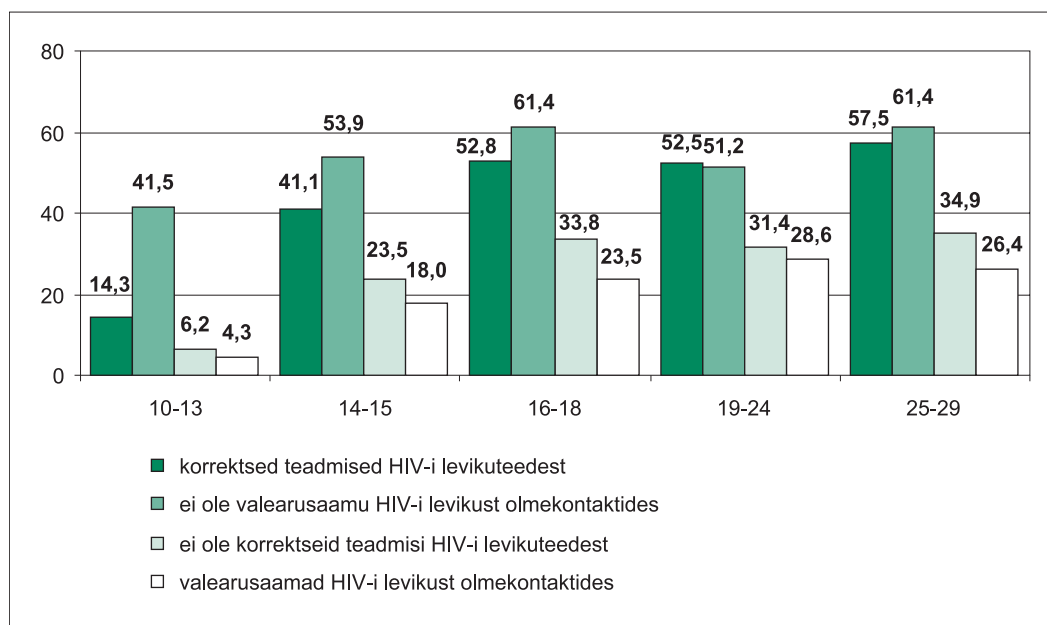
Joonis 60: 19-29-aastased, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse, haridustasemete lõikes (%)

19-29-aastaseid **sotsiaalse staatuse** alusel analüüsid tuleb esile kõrgeim salliva suhtumise tase nii töötavate kui mittetöötavate (üli)õpilaste hulgas. Olulisel määral erinevad nad töötavatest ning majanduslikult mitteaktiivsetest noortest. Õppivatest noortest pooled on andnud kõigile viiele väitele korraka tolerantse vastuse, töötajate ning majanduslikult mitteaktiivsete seas on selliseid umbes kolmandik (vt joonis 61).

Joonis 61: 19-29-aastased, kellel on tolerantne suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse, saatusgruppide lõikes (%)

Sarnaselt kahele varasemale küsitlusaastale ilmneb, et noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest ja puuduvad valearusaamad viiruse levikust olmekontaktides, on HIV-iga inimeste suhtes oluliselt sallivamad. Eriti tuleb see esile puudutavalt noori, kellel ei ole ekslike arusaamu HIV-nakkuse edasikandumisest olmekontaktide kaudu (vt joonis 62).

Joonis 62: Tolerantsuse tase seoses teadmistega HIV-i levikuteedest ja arusaamadega HIV-i levikust olmekontaktides, vanusrühmades (%)

5.3. HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused

Järgnevalt käsitletakse mitmeid HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumusi, mis otseselt noorte teadmisi ei väljenda, kuid võivad mõjutada suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse ning nende endi riskikäitumist. Vastamiseks pakuti neli väidet, mis on näidatud tabelis 20. 2003. aastal esitati narkomaane ja homoseksuaale käsitlev väide ühe ütlusena, 2005. aastal aga eraldi. Seetõttu on võimalik võrrelda väidete „HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem“ ja „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ puhul 2005. ja 2007. aasta andmeid.

Kõige sagedamini nõustuvad noored sellega, et viirusekandja on ise oma HIV-i nakatumises süüdi. 10-13-aastaste seas on selliselt arvavaid noori väikseimal määral – 41%. 14-15- ja 19-29-aastaste hulgas arvavad nii umbes pooled ning 16-18-aastaste grupis üle poole. Ankeedis esitatud HIV-i ja AIDS-i temaatikaga seotud uskumustest on kõige vähem levinud arusaam, mille kohaselt HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalsete inimeste probleem. 10-13-aastastest leiab nii ligi viiendik, ülejäänud vanusrühmades on selle väitega nõustujaid vaid mõni protsent (vt tabel 20).

Kui vaadelda kahte suuremat vanusrühma, siis nende seas on nooremate ja vanemate arvamused suhteliselt homogeenid. 14-18-aastaste seas erinevad nooremate ja vanemate vastajate arvamused väidete „HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem“ ja „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ puhul. Mõlemal juhul on need uskumused 14-15-aastaste seas enam levinud kui 16-18-aastaste vanusrühmas. Täiskasvanud noorte gruppi kaheks jagades ilmneb vaid üks erinevus – 19-24-aastastest usub, et HIV-i nakatunud inimese elu kaotab mõtte, 19% ja 25-29-aastastest 16%. Et ülejäänud väidete puhul olulisi erinevusi esile ei tule, siis on tabelis 20 näidatud andmed esitatud ühes vanusrühmana – 19-29-aastased.

Küsitlusaastate võrdluses tulevad esile üldiselt positiivsed muutused ning kõige enam on neid 14-15-aastaste noorte seas. Kahte esimest küsitlusaastat võrreldes vähenes antud vanusrühmas nende noorte osakaal, kelle arvamuse kohaselt on inimesed ise süüdi oma HIV-i nakatumises. 2005. ja 2007. aasta võrdluses on aga vähenenud ülejäänud kolme väitega nõustujate osakaal 2-5% võrra. 10-13-aastaste seas on aasta-aastalt vähenenud laste osakaal, kes nõustuvad väitega „Inimesed, kellel on HIV, on ise selles süüdi“. Kui 2005. aastaks toimus väite „kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte“ osas negatiivne muutus, siis 2007. aastaks on väitega nõustujate hulk taas vähenenud esimese küsitlusaasta tasemele. 19-29-aastaste noorte seas ilmneb üks erinevus 2005. ja 2007. aasta andmete vahel. Nimelt on 4% võrra vähenenud noorte osahulk, kes usuvad, et inimese elu kaotab HI-viirusega nakatumisel mõtte. Ainus negatiivne muutus kahe viimase küsitlusaasta vahel tuleb esile 16-18-aastaste grupis – 5% võrra on suurenenud nende osakaal, kes leiavad, et HIV-i nakatunud on selles ise süüdi (vt tabel 20).

Tabel 20: HIV- ja AIDS-iga seotud uskumustega nõustuvad noored vanusrühmades 2003-2007 (%)

Väide	10-13			14-15			16-18			19-29		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
inimesed, kellele on HIV, on ise selles süüdi	53,7	46,5	41,1	58,0	53,3	53,3	53,7	51,9	57,4	55,3	51,7	50,9
kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte	30,3	36,3	29,4	24,8	28,0	22,7	20,7	20,9	22,8	20,5	22,5	18,3
HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem	-	14,8	16,1	-	5,2	3,2	-	2,6	1,2	-	2,0	1,7
HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem	-	21,6	18,8	-	15,9	11,3	-	8,9	7,9	-	6,2	6,4

Üldiselt on HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused **noormeeste** seas enam levinud kui **neidude** hulgas. Erinevused varieeruvad 2-10% vahel. Kõikides vanusrühmades on võrreldes tütarlastega noormeeste hulgas enam levinud arusaam, et HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem. Homoseksuaalidega seotud väite puhul tuleb sugudevaheline erinevus esile vaid 10-13-aastaste hulgas. 14-15- ja 16-18-aastaste grupis ilmneb, et noormeeste seas on enam neid, kelle arvamuse kohaselt kaotab HIV-i nakatunud inimese elu mõtte. Kahes vanemas grupis selgub noormeeste ja neidude vaheline erinevus seoses väitega „Inimesed, kellel on HIV, on ise selles süüdi“ (vt tabel 21).

Tabel 21: HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumustega nõustuvad noored sugude lõikes (%)

Väide	10-13		14-15		16-18		19-29	
	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine
inimesed, kellele on HIV, on ise selles süüdi	43,6	38,6	54,6	51,5	61,8	52,6	53,5	48,2
kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte	32,2	26,4	27,7	17,7	26,0	19,2	18,7	17,9
HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem	18,6*	13,3	3,6	2,5	1,3	1,1	1,9	1,5
HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem	23,5	14,0	14,3	8,4	10,4	4,9	7,6	5,3

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) sugude vahel vanusrühmade sees

Enamasti on **muust rahvusest** noorte hulgas võrreldes **eestlastega** HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused enam levinud. Vaid 19-29-aastaste hulgas on eestlaste seas 6% võrra rohkem noori, kes usuvad, et HIV-i nakatunud inimesed on ise selles süüdi. Suuremad rahvustevahelised erinevused ilmnevad kahes nooremas vanusrühmas. 10-13-aastaste puhul on võrreldes eestlastega muust rahvusest noorte hulgas 10% rohkem neid, kelle arvamuse kohaselt on inimene ise süüdi HIV-i nakatumises, 9% rohkem neid, kes märkisid et HIV ja AIDS ainult homoseksuaalide probleem ning 14% võrra rohkem noori, kes peavad HIV-i ja AIDS-i ainult narkomaanide probleemiks. 14-15-aastaste seas on eestlaste ja mitte-eestlaste erinevused seotud väidetega, mille järgi inimese elu kaotab HIV-i nakatumisel mõtte ning HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem. Esimesel juhul on mitte-eestlaste näitaja suurem 15% ja teise väite osas 11% võrra. 16-18- ja 19-29-aastaste puhul on rahvustevahelised erinevused alla kümne protsendi ja need on näidatud tabelis 22 tumedas kirjas.

Tabel 22: HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumustega nõustuvad noored rahvusrühmade lõikes (%)

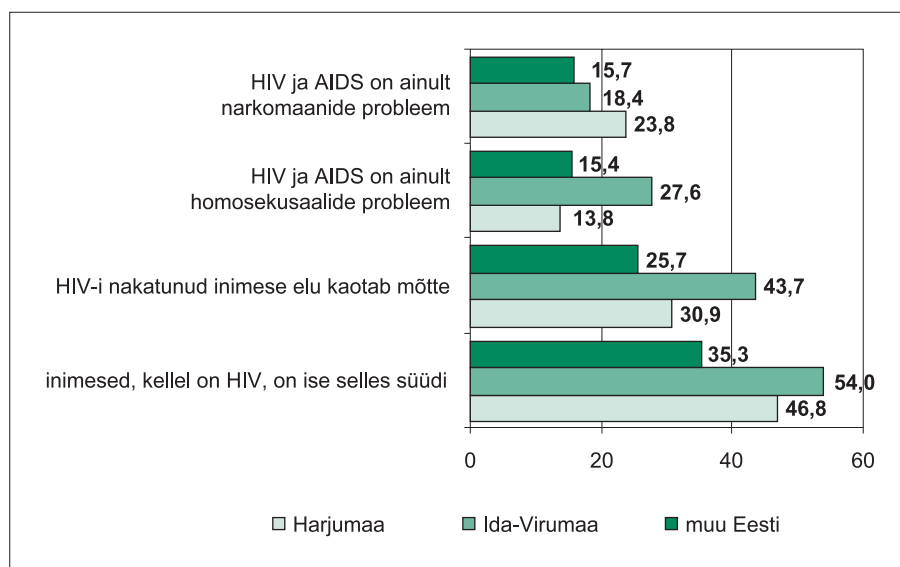
Väide	10-13		14-15		16-18		19-29	
	E*	ME	E	ME	E	ME	E	ME
inimesed, kellele on HIV, on ise selles süüdi	38,4**	48,4	52,6	55,2	55,4	61,8	52,9	46,6
kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte	27,4	34,4	18,6	33,5	20,6	28,0	16,4	22,8
HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem	13,8	22,4	2,6	4,2	0,2	3,6	1,7	1,6
HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem	15,1	28,8	8,2	19,4	6,6	10,7	5,4	8,7

* E – eestlane; ME – mitte-eestlane

**Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) rahvusgruppide vahel vanusrühmade sees

Asustuse tüüpi analüüsi aluseks võttes tulevad linna- ja maanoorte vahel esile mõned erinevused. Koolilaste puhul ilmneb, et linnas elavate noorte seas on enam HIV/AIDS-iga seotud uskumustega nõustujaid. 10-13-aastaste puhul tuleb esile, et linnanoortest 45% ja maanoortest 33% usub, et HIV-i nakatunud inimesed on ise selles süüdi. 29% 14-15-aastastest linnas elavatest noortest ja 13% maanoortest arvavad, et inimese elu kaotab HIV-i nakatumisel mõtte. Väite puhul „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ on 14-15-aastaste linnanoorte näitaja 13% ja maanoorte näitaja 8%. 16-18-aastaste vanusrühmas usub 26% linnanoortest ja 18% maal elavatest noortest, et inimese elu kaotab nakatumisel mõtte. Täiskasvanud noorte seas on trend vastupidine ja erinevused tulevad esile kahe väite osas. Maal elavatest noortest 3% arvavad, et HIV ja AIDS ainult homoseksuaalide probleem ning 8% peavad HIV/AIDS-i üksnes narkomaanidega seotuks. Linnanoorte hulgas on need näitajad vastavalt 1% ja 6%.

Piirkondlikud erinevused ilmnevad koolilaste hulgas. 10-13-aastaste grupis on regionide andmed erinevad kõikide väidete osas. Võrreldes Harju- ja Ida-Virumaaga on mujal Eestis vähem lapsi, kes nõustuvad väitega „Inimesed, kellele on HIV, on ise selles süüdi“. Väidetega „HIV-i nakatunud inimese elu kaotab mõtte“ ja „HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem“ nõustujaid on teistest piirkondadest rohkem Ida-Virumaal. Harjumaal on piirkonnaga „muu Eesti“ võrreldes suurem hulk 10-13-aastaseid, kes peavad HIV-i ja AIDS-i ainult narkomaanide probleemiks (vt joonis 63).

Joonis 63: 10-13-aastased noored, kes nõustuvad HIV/AIDS-iga seotud uskumustega, piirkondade lõikes (%)

14-15-aastaste grupis tuleb piirkondlik erinevus esile väite „HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem“ osas. Võrreldes Ida-Virumaaga on mujal Eestis selle väitega nõustujaid oluliselt rohkem – vastavalt 22% ja 9% (Harjumaa 12%). 16-18-aastaste seas tuleb statistiliselt oluline erinevus esile seoses homoseksuaalidega seotud väitega. Käesoleval aastal ei sattunud mujalt Eestist valimisse ühtegi noort, kes antud väitega nõustusid. Harjumaa oli näitaja 2% ja Ida-Virumaal 5%.

19-29-aastaste **haridustasemete** lõikes tulevad erinevused esile kahe väite osas: 1) HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem, 2) HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem. Võrreldes kõrgeimalt haritud noortega (3. tase) on madalaima haridusega vastajate (1. tase) seas nimetatud uskumused enam levinud. Esimesel juhul on 3. tasemega noorte näitaja 1% ja 1. taseme puhul 3% (keskmise haridusega noorte näitaja 2%). Teise väitega seoses on kõrgeima haridustasemega vastajate näitaja 5% ning 1. tasemega noorte näitaja 10% (keskmise tasemega noorte puhul 7%).

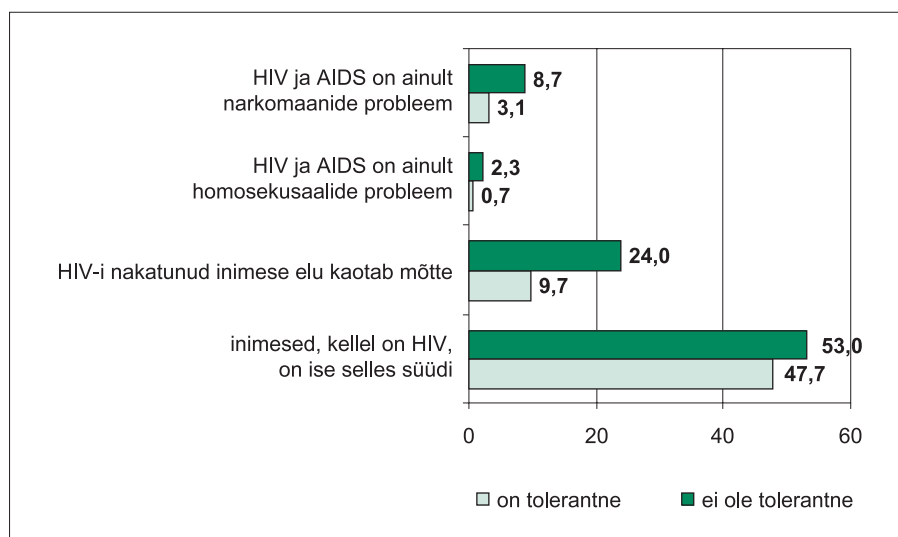
Sotsiaalsete **staatusgruppide** vahel tuleb esile üks erinevus ning omavahel erinevad õppivad noored ning samaaegselt töötavad ja õppivad noored. Esimeses grupis usub 46%, et inimene on ise süüdi oma HIV-i nakatumises. Teises grupis on see näitaja 56%.

Lisaks analüüsi ankeedis esitatud uskumuste seost mitmete indikaatoritega: korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, väärarusaamad HIV-i levikust olmekontaktides ning suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse.

Üldistades võib öelda, et noorte seas, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikust, kes ei oma sellega seoses väärarusaamu ning kes on sallivad HIV-i nakatunud inimeste suhtes, on HIV/AIDS-iga seotud uskumused vähem levinud.

Kõige selgemalt tulevad erinevused esile seoses suhtumisega nakatunutesse. 10-13- ja 14-18-aastaste seas ilmnevad erinevused kolme väite osas: 1) kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte, 2) HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem, 3) HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem. Antud väitega nõustujate osakaal on väiksem nende kooliõpilaste hulgas, kes suhtuvad HIV-i nakatunud inimestesse sallivalt. Esimese väite puhul on erinevused kõige suuremad. 10-13-aastaste grupis on 11% nakatunutesse sallivalt suhtuvaid noori, kes antud uskumusega nõustuvad. Mittetolerantsete seas on see näitaja 31%. 14-18-aastaste puhul vastavalt 11% ja 29%.

19-29-aastaste grupis on erinevust näha kõigi ankeedis esitatud uskumustega seoses. Võrreldes HIV-i nakatunud inimestesse sallivalt suhtuvate noortega on mittetolerantsete seas 14% võrra vähem neid, kelle arvates kaotab HIV-i nakatunud inimese elu mõtte (vt joonis 64). Teiste väidete puhul on erinevus 2-6%.

Joonis 64: HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumustega nõustuvad 19-29-aastased seoses suhtumisega HIV-i nakatunud inimestesse (%)

Valearusaamade indikaatori puhul tuleb 10-13-aastaste seas erinevus esile ühe ning vanemate vastajate hulgas kolme väitega seoses. 10-13-aastaste hulgas, kellel ei ole ekslikke arusaamu HIV-i levikust olmekontaktides, on oluliselt vähem vastajaid, kes nõustuvad väitega „HIV ja AIDS ainult narkomaanide probleem“. Väärarusaamu mitteomavatest lastest nõustuvad sellega 6% ja ekslikke arusaamu omavatest lastest 20%. 14-18- ja 19-29-aastaste seas tulevad erinevused esile järgmistele väidetega seos: 1) kui inimene nakatub HIV-i, siis ta elu kaotab mõtte; 2) HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem ja 3) HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem. 14-18-aastaste puhul on suurimaks erinevuseks, et võrreldes valearusaamu omavate noortega on neid mitteomavate noorte grupis 9% vähem kolmandana toodud väitega nõustujaid (osakaalud vastavalt 13% ja 4%). 19-29-aastaste grupis selgub suurim erinevus seoses esimesena toodud väitega. 14% noortest, kellel ei ole valearusaamu HIV-i võimaliku leviku kohta olmekontaktides, arvavad, et HIV-i nakatunu elu kaotab mõtte. Ekslikke arusaamu omavate täiskasvanute seas on see näitaja 22%.

Seoses teadmistega HIV-nakkuse levikuteedest tulevad erinevused esile 14-18- ja 19-29-aastaste seas. Korrektsete teadmistega 14-18-aastastest noortest 18% usub, et inimese elu kaotab nakatumisel mõtte ning 6% leiab, et HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem. Noorte puhul, kes ei vastanud kõigile HIV-levikuga seotud teadmiste küsimustele õigesti, on näitajate seis vastavalt 24% ja 11%. 19-29-aastaste grupis on erinevused järgmised:

- 16% korrektsete teadmistega täiskasvanud noortest usub, et HIV-i nakatunu elu kaotab mõtte, mittekorrektsete teadmistega noorte grupis on see näitaja 20%;
- HIV ja AIDS on ainult narkomaanide probleem – näitajad vastavalt 4% ja 8%;
- HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalide probleem – näitajad vastavalt 1% ja 2%.

5.4. Kokkuvõtte peatükist

Raporti viies peatükk käsitles noorte arusaamu ja uskumusi seoses HIV/AIDS-i teemaga ning suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse.

Arusaamad HIV-i levikust olmekontaktides

- Kõige enam on noorte seas levinud väärarusaam, et HIV-i võib nakatuda viirusekandjaga samadest toidunõudest süües. Nii arvab 1/2 10-13-aastastest, viiendik 14-15-aastastest ning 15% 16-18- ja 19-29-aastastest noortest. Suur osa 10-13-aastastest lastest peab võimalikuks ka nakatumist ühes basseinis ujudes ning ülejäänud vanusrühmades on teiseks levinud väärarusaamaks nakatumine ühist tualetti kasutades.
- Kõige vähem on levinud ekslik arusaam HIV-i nakatumise võimalikkusest kallistamisel. 10-13-aastastest usub seda kolmandik ning vanematest vastajatest alla kümnendiku.
- 7% 10-13-aastastest, 26% 14-15-aastastest, 44% 16-18-aastastest, 45% 19-24-aastastest ning 50% 25-29-aastastest ei oma ekslikke arusaamu HIV-nakkuse võimalikust levikust olmekontaktide kaudu. Need on noored, kes vastasid korraga õigesti kõigile neljale väitele.
- Võrreldes 2005. aastaga ei ole väärarusaamu mitteomavate noorte osahulk muutunud.
- Mitmes vanusrühmas (14-15, 19-24, 25-29) on võrreldes muust rahvusest noortega eestlaste hulgas rohkem õigete arusaamadega vastajaid.

- Kõrgharidust omavate või omandavate 19-29-aastastest noorte seas on teiste haridustasemetega võrreldes oluliselt vähem noori, kes arvavad, et HIV nakkus levib olmekontaktides.
- Teistest staatusgruppidest oluliselt vähem on väärarusaamu mitteomavaid noori töötute vastajate seas. Staatusgruppide jaotus puudutab 19-29-aastaseid.

Suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse

- Kõige enam on noorte hulgas neid, kes ei lõpetaks suhtlemist HIV-i nakatunud tuttava või sõbraga. Nii väidavad 10-13-aastastest rohkem kui pooled, 14-15-aastastest 82% ja vanemates vanusgruppides 90% vastajatest.
- Kõige väiksem osakaal noori on nõus sellega, et HIV-i nakatunud õpetaja võiks koolis edasi töötada – 10-13-aastastest neljandik, 14-15-aastastest pooled ning vanematest vastajatest umbes 60%.
- Kõigile viiele HIV-i nakatunutesse suhtumist väljendavatele väidetele vastavad tolerantselt 7% 10-13-aastastest, 27% 14-15-aastastest, 40% 16-18-aastastest, 39% 19-24-aastastest ja 44% 25-29-aastastest noortest.
- Võrreldes 2005. aastaga on nakatunutesse sallivalt suhtuvate noorte osakaal suurenenud 25-29-aastaste seas.
- Neiu on HIV-i nakatunute suhtes tolerantsamad kui noormehed (va 25-29-aastased).
- Võrreldes muust rahvusest noortega on eestlaste seas enam tolerantsid noori. Vanemates vanusrühmades (16-18, 19-24, 25-29) leidub Ida-Virumaal teistest piirkondadest vähem HIV-i nakatunutesse sallivalt suhtuvaid vastajaid.
- Kõrgeima haridusega 19-29-aastased noored on HIV-i nakatunute suhtes oluliselt sallivamad, kui kahe madalama grupi haridust omavad vastajad. Sotsiaalse staatuse alusel on kõige tolerantsmaks grupiks õppimisega seotud 19-29-aastased.

HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused

- Kõige sagedamini nõustuvad noored väitega, et HIV-i nakatunud inimene on selles ise selles süüdi. Nii vastasid 41% 10-13-aastastest ning mõnevõrra üle poole teiste vanusrühmade esindajatest.
 - Kõige vähem on levinud uskumus, mille kohaselt HIV ja AIDS on ainult homoseksuaalsete inimeste probleem. Antud väitega nõustub alla viiendiku 10-13-aastastest ja mõni protsent ülejäänud vanusrühmade noortest.
 - Võrreldes 2005. aastaga on osade väidete puhul vähenenud noorte osahulk, kelle seas on levinud HIV/AIDS-iga seotud uskumused (va 16-18-aastased).
 - Üldiselt on HIV-i ja AIDS-iga seotud uskumused noormeeste seas enam levinud kui neidude hulgas.
 - Enamasti on muust rahvusest noorte hulgas võrreldes eestlastega rohkem vastajaid, kes nõustuvad väidete-ga seotuna HIV/AIDS teemaliste uskumustega.
-
- Noorte hulgas, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, on oluliselt rohkem vastajaid, kes teavad, et HIV ei nakka olmekontaktides.
 - Noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest ja puuduvad väärarusaamad nakkuse levikust olmekontaktides, on HIV-i nakatunud inimeste suhtes sallivamad.
 - Üldistades saab öelda, et noorte seas, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikust, kes ei oma sellega seoses väärarusaamu ning kes on sallivad HIV-i nakatunud inimeste suhtes, on HIV/AIDS-iga seotud uskumused vähem levinud. Kõige selgemalt tuleb esile seos nakatunutesse suhtumise ja uskumuste vahel.

6. SEKSUAALSUHTED JA KONDOOMI KASUTAMINE

Kuuendas peatükis käsitletakse noorte suhtumist kondoomi kasutamisse. Samuti kajastatakse seksuaalparterite ja kondoomi kasutamiseiga seotud küsimusi. Seksuaalelu kohta uuriti 14-29-aastastelt noortelt, 10-13-aastastelt kooliõpilastelt küsiti, kas ja millistel põhjusel nad on kondoomi ostnud.

6.1. Suhtumine kondoomi kasutamisse

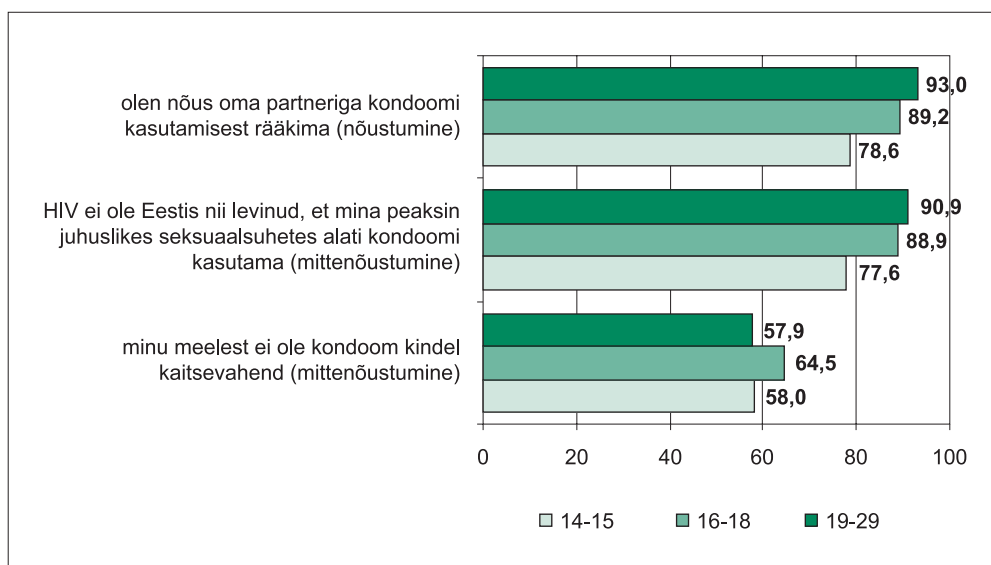
14-18- ja 19-29-aastastele esitati ankeedis kolm väidet, mis käsitlevad kondoomi kasutamata jätmise võimalikke põhjusi. Noored hindasid oma nõusolekut väidetega 5-pallisel skaalal (1 – täiesti nõus; 2 – pigem nõus, 3 – pigem ei ole nõus, 4 – üldse ei ole nõus, 5 – ei oska öelda). Analüüsis vaadatakse nende noorte osakaalu, kes on andnud kondoomi kasutamise suhtes positiivseid hinnanguid. Vastajatele esitatud väited ja edaspidi analüüsitavad hinnangud on järgmised:

- 1) väide „minu meelest ei ole kondoom kindel kaitsevahend“ – hinnangud „pigem ei ole nõus“ ja „üldse ei ole nõus“;
- 2) väide „olen nõus oma partneriga kondoomi kasutamisest rääkima“ – hinnangud „täiesti nõus“ ja „pigem nõus“;
- 3) väide „HIV ei ole Eestis nii levinud, et mina peaksin juhuslikes seksuaalsuhetes alati kondoomi kasutama“ – hinnangud „pigem ei ole nõus“ ja „üldse ei ole nõus“.

Väidete põhjal arvutati välja ka indikaator, mis väljendab noorte osahulka, kelle hoiakud kondoomi kasutamise suhtes on positiivsed. Analoogiliselt eespool kirjeldatud indikaatoritega arvestatakse näitajasse need noored, kes väljendasid kõigi kolme väite osas positiivset hoiakut. 2003. aastal suhtumist kondoomi kasutamisse ei küsitud ning 2005. aastal olid need esitatud teistsuguselt. Seetõttu andmeid varasemate küsitlusaastatega ei võrrelda.

Kõige väiksemal määral leidub noori, kes peavad kondoomi kindlaks kaitsevahendiks ehk ei nõustu eeltoodud väitega number üks. 16-18-aastaste grupis on positiivse suhtumisega noori ligi 2/3 ning 14-15- ja 19-29-aastastest ligi 60%. Kahe ülejäänud väite osas on soosiva hoiakuga vastajaid oluliselt rohkem ning ühe vanusrühma sees mõlema väite puhul võrdväärset tasemel. Kõige madalam on näitaja 14-15-aastaste seas – väitele kaks ja kolm on positiivse vastuse andnud umbes kolmveerand vastanutest. Teistes vanusrühmades on kondoomi kasutamise suhtes positiivse hoiakuga noori 90% ringis (vt joonis 65).

Kui 14-18-aastaste kooliõpilaste vanusrühmas tuleb kõikide väidetega seoses esile erinevus 14-15- ja 16-18-aastaste vastajate vahel, siis 19-29-aastaste grupis esineb üks erinevus. Nimelt 25-29-aastaste grupis on mõnevõrra rohkem neid noori, kes ei nõustu väitega „HIV ei ole Eestis nii levinud, et mina peaksin juhuslikes seksuaalsuhetes alati kondoomi kasutama“. Näitaja 19-24-aastaste seas on 90% ja vanemate hulgas 93%. Joonisel 65 ja edaspidi on 19-29-aastaseid vähese grupisest erinevuste tõttu käsitletud ühtse vanusrühmana.

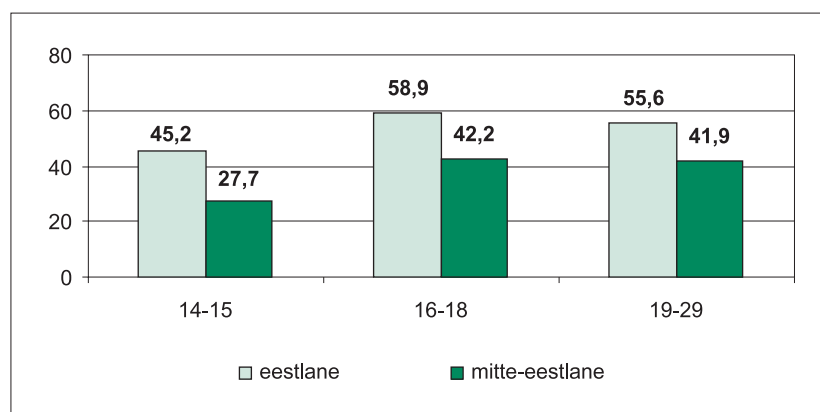

Joonis 65: Noored, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt, vanusrühmades (%)

Kolme väite alusel arvatud indikaatori järgi on kondoomi kasutamisse positiivselt suhtuvaid noori 14-15-aastaste seas vähem kui kahes vanemas vanusrühmas. 14-15-aastaste grupis on indikaatori seis 40%, 16-18-aastaste seas 54% ja 19-29-aastastest vastab kõigile väidetele positiivselt 52% noortest.

14-15- ja 19-29-aastaste grupis on võrreldes **noormeestega neidude** seas enam vastajaid, kelle hoiakud on positiivsed. 14-15-aastastest noormeestest suhtub kondoomi kasutamisse positiivselt 34% ja neidudest 46%. 19-29-aastaste hulgas on näitajad vastavalt 48% ja 55%.

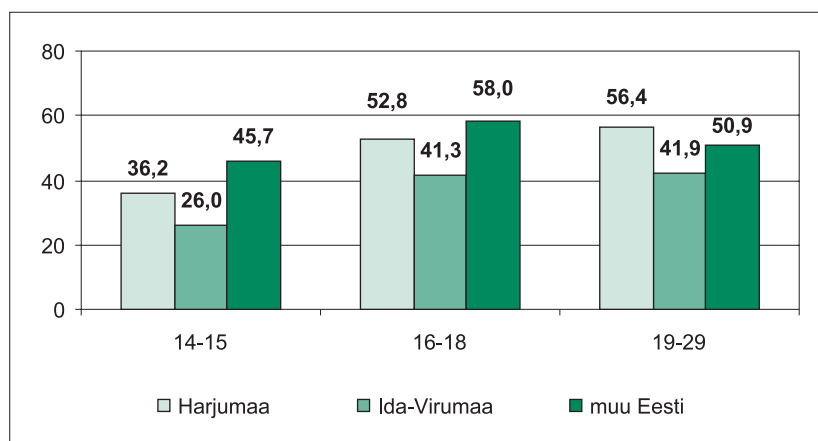
Kõikides vanusrühmades on **eestlaste** hulgas **muust rahvusest noortega** võrreldes rohkem positiivse suhtumisega vastajaid. Kahes vanemas vanusrühmas on eestlaste grupis soosiva hoiakuga noori rohkem kui pool ning 14-15-aastaste seas mõnevõrra alla poole. Mitte-eestlaste puhul jääb vanemastes gruppides näitaja alla 50%-i ning 14-15-aastaste seas neljandiku ringi. Suuremad on rahvustevahelised erinevused koolilaste hulgas – nii 14-15- kui 16-18-aastaste puhul 17% (vt joonis 66).

Joonis 66: Noored, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt, rahvuste lõikes vanusrühmades (%)

Asustuse tüüpide järgi on erinevus märgata 16-18-aastaste vanusrühmas, kus võrreldes linnanoortega on maal elavate vastajate hulgas rohkem kondoomi kasutamisse positiivselt suhtujaid – osakaalud vastavalt 49% ja 63%.

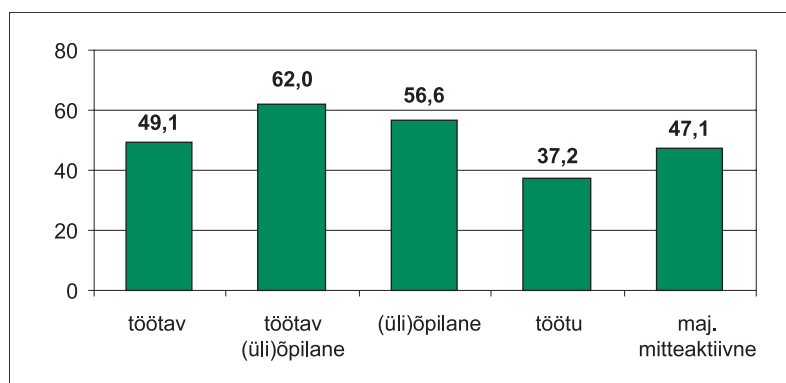
Piirkondlikud erinevused selguvad kõikides vanusrühmades. Koolilaste osas on kõige positiivsemalt kondoomi kasutamisse suhtuvad noored piirkonnas „muu Eesti“. 14-15-aastaste puhul tuleb antud piirkonna erinevus esile nii Harju- kui Ida-Virumaaga võrreldes, 16-18-aastaste seas võrreldes Ida-Virumaaga. 19-29-aastaste grupis on vähem positiivse hoiakuga noori Ida-Virumaal – erinevus tuleb esile nii Harjumaaga kui muu Eestiga võrreldes (vt joonis 67).

Joonis 67: Noored, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt, piirkondade lõikes vanusrühmades (%)

Andmeid 19-29-aastaste haridustasemete lõikes analüüsid tuleb esile, et **haridustaseme** kasvades suureneb noorte osahulk, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt. Madalaima haridustasemega noortest väljendavad soovimatult suhtumist 35%, keskmise haridusega noortest 48% ja kõrgeima haridustasemega noortest 63%.

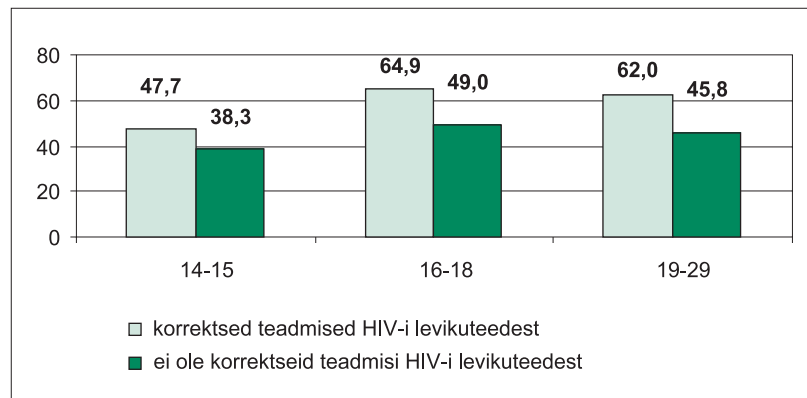
Staatusgruppides selgub näitaja madalaim tase töötute hulgas ning olulisel määral erinevad nad õppimisega seotud noortest (nii ainult õppivatest kui samaaegselt õppivatest ja töötavatest noortest) (vt joonis 68).

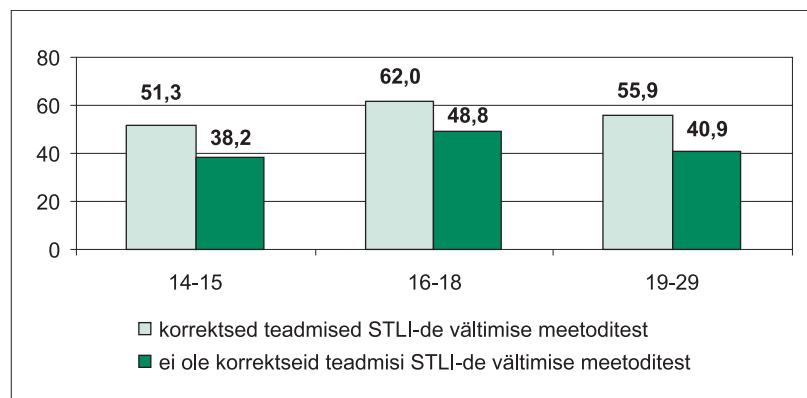
Joonis 68: 19-29-aastased noored, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt, staatusgruppide lõikes (%)

Eeltoodud indikaatori seis mõjutab kõige enam väide „minu meelest ei ole kondoom kindel kaitsevahend“, antud väitele positiivselt vastanud noori on kõige väiksemal hulgal. Taoline tulemus võib olla seotud asjaoluga, et väite sõnastus on teadlikkumate noorte jaoks mitmeti mõistetav. Kuigi kondoom on ainus vahend, mis lisaks soovimata rasedusele hoiab ära ka STLI-desse ja HIV-i nakatumist, ei anna ka kondoom päris sajaprotsendilist kaitset. Samuti võivad väitega mitte nõustuda noored, kellel on esinenud kondoomi purunemist (kuigi kondoomi purunemine on seotud selle ebaõige kasutamisega või mittekvaliteetse kondoomiga). Seetõttu võib edaspidi kaaluda indikaatori arvutamist vaid kahe väite põhjal.

Analüüsi käigus võrreldi kondoomi kasutamisega seotud positiivseid hoiakuid korrektsete teadmistega HIV-nakkuse levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest. Kõikides vanusrühmades tuleb selgelt esile, et noortel, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikust ja STLI-de vältimise meetoditest, on positiivsem hoiak kondoomi kasutamise suhtes (vt joonis 69 ja 70).

Joonis 69: Kondoomi kasutamisse positiivselt suhtuvad noored võrdluses teadmistega HIV-i levikuteedest, vanusrühmades (%)

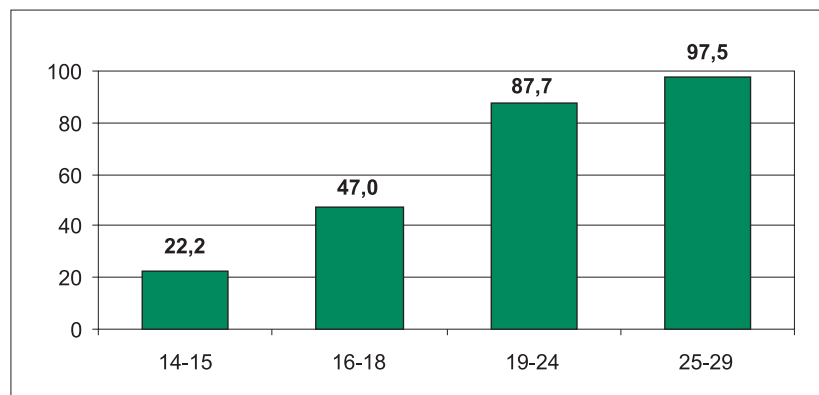

Joonis 70: Kondoomi kasutamisse positiivselt suhtuvad noored võrdluses teadmistega STLI-de vältimise meetoditest, vanusrühmades (%)

6.2. Seksuaalpartnerid

Seksuaalvahekorra kogemus

14-15-aastastest kooliõpilastest on seksuaalvahekorras olnud viiendik ning 16-18-aastastest ligi pooled. Kahes vanemas vanusrühmas on seksuaalvahekorras olnud väga valdav enamus vastajatest – antud kogemus puudub 12%-l 19-24-aastastest ja 2,5%-l 25-29-aastastest (vt joonis 71). 2007. aasta andmed ei erine kahe varasema küsitlusaasta andmetest.

Joonis 71: Seksuaalvahekorras olnud noored vanusrühmades (%)

Sugudevaheline erinevus tuleb esile 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas. Mõlemas grupis on neidude hulgas rohkem seksuaalvahekorras olnud vastajaid. 16-18-aastastest neidudest omab seksuaalvahekorra kogemust 53% ning noormeestest 41%, 19-24-aastaste hulgas vastavalt 90% ja 85%. Küsitlusaastate võrdluses on muutus näha 16-18-aastaste tütarlaste puhul. Kui kahel varasemal aastal on seksuaalvahekorras olnud 43-44% antud vanusrühma neidudest, siis 2007. aastal 53%.

Võrreldes 14-15-aastaste **eestlastega** on **muust rahvusest** noorte seas kümnendiku võrra rohkem seksuaalvahekorra kogemuse omajaid – osakaalud vastavalt 20% ja 30%. Küsitlusaastate jooksul on muutused toimunud muust rahvusest kooliõpilaste seas. 14-15-aastaste puhul erinevad 2007. aasta andmed olulisel määral esimese küsitlusaasta andmetest – 2003. aastal omas seksuaalvahekorra kogemust 18% ja 2007. aastal 30% (2005. aasta näitaja on 24%). 16-18-aastaste puhul ilmnis muust rahvusest noorte hulga muutus 2003. ja 2005. aasta võrdluses, käesoleva aasta andmed on jäänud samale tasemele eelmise küsitlusaastaga (2003 – 40%, 2005 – 48%, 2007 – 51%).

Asustuse tüübi järgi andmeid analüüsid tuleb linna- ja maanoorte erinevus esile 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas ning võrreldes maanoortega on linlaste hulgas rohkem seksuaalvahekorras olnud vastajaid. 16-18-aastaste seas on seksuaalvahekorra kogemust omavate maanoorte osakaal 36% ja linnanoorte puhul 54%. 19-24-aastaste grupis on erinevus väiksem – maal elavatest noortest on seksuaalvahekorras olnud 85% ja linnanoortest 89%.

Võrreldes kahe eelmise küsitlusaastaga on 16-18-aastaste linnanoorte seas seksuaalvahekorra kogemust omavate noorte osakaal suurenenud. 2003. ja 2005. aastal oli näitaja 46-47% ning 2007. aastal 54%. 19-24-aastaste maanoorte hulgas on aga 2007. aastal seksuaalvahekorras olnuid oluliselt vähem kui 2003. aastal – osakaalud vastavalt 85% ja 92% (2005. aasta näitaja on 87%). 25-29-aastaste vanusrühmas suurenes seksuaalvahekorras olnud maanoorte osakaal 2005. aastal võrreldes 2003.-ndaga (näitajad vastavalt 98% ja 93%) ning 2007. aasta andmed ei erine eelmisest küsitlusaastast (näitaja 96%).

Piirkondlikud erinevused esinevad 19-24-aastaste vanusrühmas. Võrreldes Harju- ja Ida-Virumaaga on mujal Eestis oluliselt vähem seksuaalvahekorra kogemusega noori. Harjumaal on taoliselt vastanud 91%, Ida-Virumaal 92% ja mujal Eestis 85%. Küsitlusaastate erinevus tuleb esile kooliõpilaste hulgas. 14-15-aastaste puhul on 2007. aastal võrreldes 2003. aastaga piirkonnas „muu Eesti“ suurenenud seksuaalvahekorra kogemusega noorte osakaal – 2003. aastal 14% ja 2007. aastal 23% (2005. aastal 18%). 16-18-aastaste Harjumaal noorte hulgas tõusis seksuaalvahekorras olnute osakaal 2005. aastaks ning käesoleval aastal on see samal tasemel (2003 – 43%, 2005 – 50%, 2007 – 51%).

Keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal on 14-15-aastaste grupis 13,7, 16-18-aastastel 15,3, 19-24-aastastel 16,8 ja 25-29-aastaste puhul 17,4. 16-18-aastaste keskmine vanus esmakordse seksuaalvahekorra ajal tõusis 2005. aastaks võrreldes 2003. aastaga (keskmine vanus oli vastavalt 15,3 ja 15,1). Käesoleval küsitlusaastal ei ole üheski vanusrühmas muutusi toimunud.

14-15- ja 16-18- aastaste vanusrühmas on **noormehed** võrreldes tütarlastega seksuaaleluga alustanud veidi varem (vt tabel 23).

Tabel 23: Keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal sugude lõikes (seksuaalvahekorras olnutest)

Vanusrühm	mees	naine
14-15	13,3	14,0
16-18	15,1	15,4
19-24	16,9	16,8
25-29	17,5	17,4

25-29-aastase seas tuleb esile, et **muust rahvusest** noored on mõnevõrra varem seksuaaleluga alustanud kui **eestlased** – keskmised vanused vastavalt 17,0 ja 17,6.

Nii 19-24- kui 25-29-aastaste seas ilmneb trend: mida kõrgem on noorte haridustase, seda hiljem on alustatud seksuaaleluga (vt tabel 24).

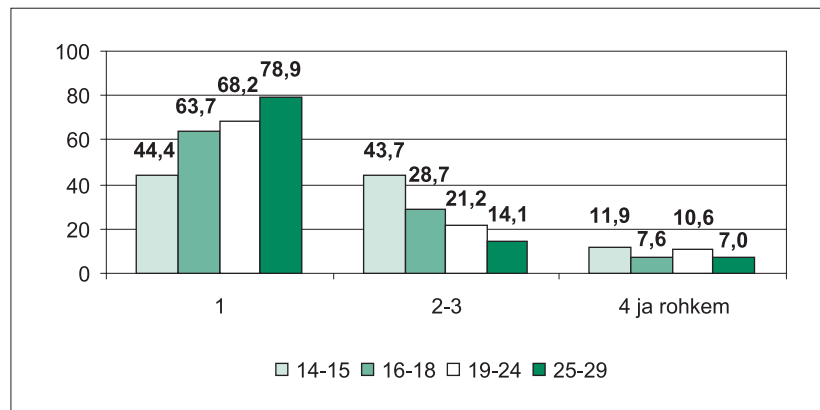
Tabel 24: 19-29-aastaste keskmine vanus esimese seksuaalvahekorra ajal haridustasemetel lõikes (seksuaalvahekorras olnutest)

Haridustase	19-24	25-29
1. tase	16,0	16,0
2. tase	16,8	17,3
3. tase	17,3	17,9

Seksuaalpartnerite hulk

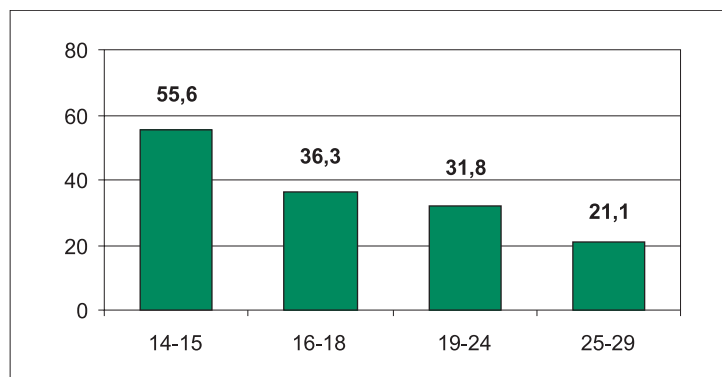
Ühe aspektina vaadatakse riskikäitumist seksuaalsuhtes selle järgi, kui palju on vastajatel erinevaid seksuaalpartnereid. Antud juhul väljendab vastav indikaator noorte osahulka, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud rohkem kui üks seksuaalpartner.

Kõige rohkem on erinevaid seksuaalpartnereid 14-15-aastastel. Küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul oli seksuaalvahekorras olnutel keskmiselt 2,05 partnerit (varieerudes 1-10 partneri vahel). 16-18-aastastel oli keskmiselt 1,81 (1-25) ja 19-24-aastastel 1,79 (1-20) seksuaalpartnerit. Kõige vähem on erinevaid partnereid 25-29-aastastel – keskmiselt 1,56 (1-15). Joonisel 72 on näidatud seksuaalpartnerite arvu sagedusjaotus vanusrühmades, kust on näha, et vanuse kasvades suureneb noorte hulk, kellel oli viimase aasta jooksul üks seksuaalpartner ja väheneb nende osakaal, kes olid vahekorras 2-3 inimesega.

Joonis 72: Seksuaalpartnerite arv viimase 12 kuu jooksul vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

Eelkirjeldatud olukorda kajastab selgelt ka seksuaalpartnerite hulgaga seotud indikaator. Seksuaalvahekorras olnud 14-15-aastastest rohkem kui poodel oli küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul rohkem kui üks seksuaalpartner. 16-18- ja 19-24-aastaste seas on selliseid noori umbes kolmandik ning vanimate vastajate hulgas viiendik (vt joonis 73). Võrreldes 2003. aastaga vähenes 2005. aastaks mitme seksuaalpartneriga noorte osakaal 16-18- ja 19-24- aastaste grupis. Käesoleval aastal ei ole 2005. aastaga võrreldes olulisi muutuseid toimunud.

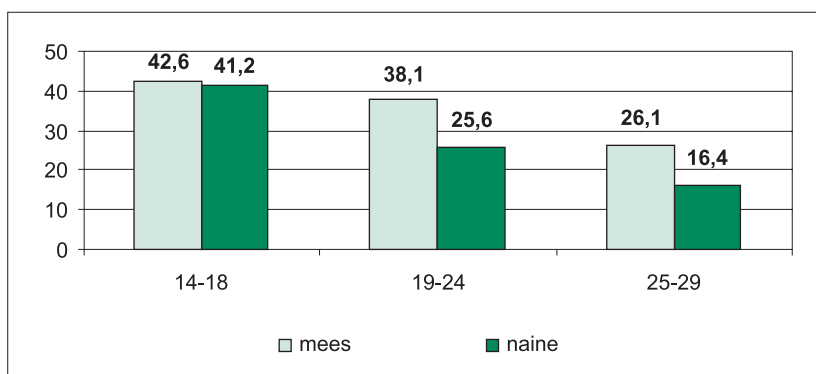

Joonis 73: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

Sugude, rahvuse ja asustuse tüübi lõikes esitatakse andmeid kolmes vanusrühmas: 14-18-, 19-24- ja 25-29-aastased, kuna kooliõpilaste grupi sees vanusrühmades erinevusi ei esine.

Sugudevaheline erinevus tuleb esile täiskasvanud noorte hulgas, kus võrreldes neidudega on noormeestel olnud enam seksuaalpartnereid. 19-24-aastaste seas on sugudevaheline erinevus 12% ning 25-29-aastaste puhul 10% (vt joonis 74).

2003. ja 2005. aasta võrdluses ilmnis mitme seksuaalpartneriga vastajate osakaalu vähenemine 14-18- ja 19-24-aastaste noormeeste seas ning 14-18-aastaste neidude hulgas. Käesoleval aastal on aga rohkem kui ühe partneriga vahekorras olnud 14-18-aastaste tütarlaste osakaal tõusnud 2003. aasta tasemele (2003 – 41%, 2005 – 34%, 2007 – 41%). Ülejäänud gruppides ei ole kahe viimase aasta jooksul muutuseid toimunud.

Joonis 74: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner, sugude lõikes vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

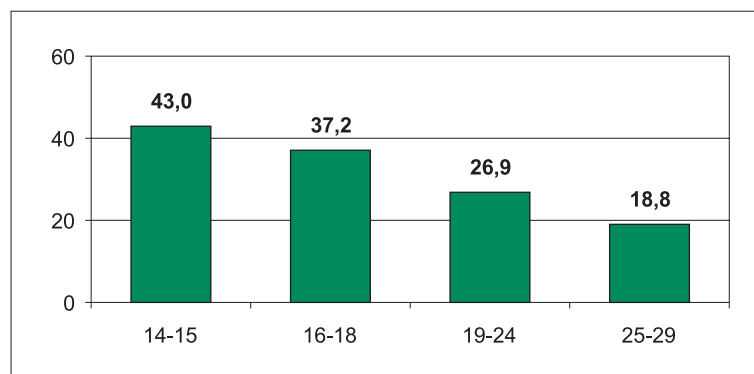
Rahvusgruppide vahelisi erinevusi 2007. aastal esile ei tule. 2003. ja 2005. aasta võrdluses oli 14-18- ja 19-24-aastaste eestlaste puhul vähenenud mitme seksuaalpartneriga noorte osatähtsus. Käesoleval aastal on analoogset muutust näha 25-29-aastaste hulgas ning võrreldes 2005. aastaga on antud vanusrühmas 5% võrra vähenenud mitme seksuaalpartneriga eestlaste osakaal. 2005. aastal oli taoliselt vastanuid 24% ja 2007. aastal 19%.

Kõige vanemas vanusrühmas on näha ka **linna- ja maanoorte** vahelist erinevust. Võrreldes linnas elavate 25-29-aastaste vastajatega on maanoorte seas oluliselt vähem neid, kes on viimase 12 kuu jooksul olnud seksuaalvahekorras rohkem kui ühe partneriga – osakaalud on vastavalt 23% ja 15%. 2005. aastaks oli 14-18-aastaste maanoorte ja 19-24-aastaste linnanoorte seas vähenenud mitme partneriga noorte osakaal. 2007. aastal ei ole toimunud ühtegi muutust.

Juhupartnerid

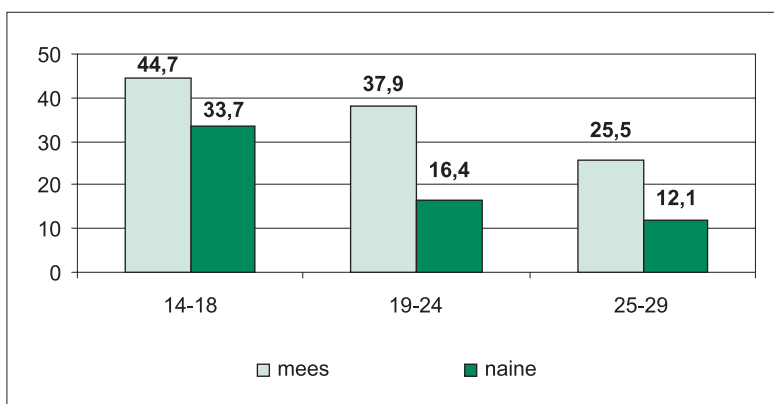
2003. aastal küsiti noortelt seksuaalpartnerite kohta kasutades mõistet „ühe-öö partner“. Järgnevatel küsitlusaastatel vahetati see aga välja mõiste „juhupartner“ vastu, mistõttu pole andmed esimese küsitlusaastaga korrektselt võrreldavad ning alljärgnevalt vaadatakse 2005. ja 2007. aasta andmeid.

2005. aastal erinesid kooliõpilaste grupis 14-15- ja 16-18-aastased üksteisest ning 16-18-aastaste hulgas oli enam juhupartneriga vahekorras olnud noori. Käesoleval aastal taolist erinevust esile ei tule ja umbes 40% kooliõpilastest on viimase 12 kuu jooksul olnud juhuvahekorras. Täiskasvanud noorte puhul omas taolisi suhteid rohkem kui neljandik 19-24-aastastest ning viiendik 25-29-aastastest (vt joonis 75). Võrreldes 2005. aastaga ei ole muutusi toimunud.

Joonis 75: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud juhupartnereid, vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

Neidude hulgas on **noormeestest** vähem neid, kellel on olnud juhusuhteid. Suurim erinevus tuleb esile 19-24-aastaste vanusrühmas, kus noormeeste näitaja on 22% suurem. Teistes vanusrühmades on sugudevaheline erinevus 11-13% (vt joonis 76). Võrreldes 2005. aastaga on 19-24-aastaste naiste näitaja vähenenud – 2005. aastal omas viimase 12 kuu jooksul juhupartnereid 22% neidudest ehk 6% enam kui 2007. aastal.

Joonis 76: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul olnud juhupartnereid, sugude lõikes vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

Rahvusrühmade võrdluses erinevad eestlased ja muude rahvuste esindajad 25-29-aastaste grupis ning mitte-eestlaste seas on enam juhusuhetes olnud noori. Eestlaste näitaja on 16% ja mitte-eestlaste puhul 25%. Kahe küsitlusaasta võrdluses rahvusrühmades muutusi ei esine.

25-29-aastaste seas on näha erinevusi ka **asustuse tüübi** alusel. Võrreldes maanoortega on linlaste seas rohkem juhusuhetes olnud vastajaid – vastavalt 11% ja 22%. Kahe viimase küsitlusaasta võrdluses on 19-24-aastaste maal elavate noorte grupis 8% võrra vähenenud juhupartneriga seksuaalvahekorras olnute osakaal (2005 – 33%, 2007 – 25%).

Muud seksuaalsuhted

Lisaks uuriti noortelt seksuaalvahekorra kogemuse kohta samast soost partneriga ning partneriga, kellele tasuti seksi eest rahas või mõnel muul viisil. Viimati nimetatud partneri kohta küsiti vaid 19-29-aastastelt. 2005. aastal puudus küsimus seksuaalvahekorra kohta omasoolisega.

Samast soost partneriga on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul seksuaalvahekorras olnud 5% (n=25) 14-18-aastastest ning 1% (n=16) 19-29-aastastest. Sotsiaal-demograafiliste näitajate alusel erinevusi ei ilmnenud. Võrreldes 2003. aastaga ei ole need näitajad muutunud – siis märkis omasoolisega seksuaalvahekorda 2% 14-18-aastastest ja 1% 19-29-aastastest.

Partneriga, kellele maksti seksi eest rahas või muul viisil, oli eelneva aasta jooksul vahekorras olnud 3% (n=48) 19-29-aastastest noortest. Võrreldes kahe varasema küsitlusaastaga ei ole need andmed muutunud. Nii 2003. kui 2005. aastal oli seksi eest tasunud 4% vastajatest. Sugude lõikes on 2007. aastal seksi eest tasunud noori meeste hulgas rohkem – meestest vastas antud küsimusele jaatavalt 5% ning naistest 1%. Võrreldes eestlastega on muust rahvusest noored sagedamini seksuaalvahekorras tasu eest – osakaalud vastavalt 2% ja 4%.

6.3. Kondoomi kasutamine

Järgnevalt vaadatakse riskikäitumise taset seksuaalsuhtes indikaatorite abil, mis väljendavad noorte osakaalu, kes:

- kasutasid kondoomi esimese seksuaalvahekorra ajal;
- kasutasid viimase 12 kuu jooksul seksuaalvahekorras juhupartneriga iga kord kondoomi;
- kasutasid kondoomi viimase seksuaalvahekorra ajal juhupartneriga.

Indikaatorite arvutamisel arvestatakse vaid nende noortega, kes on olnud seksuaalvahekorras. Seksuaalvahekorra kogemuseks loetakse vaginaalset ja/või analset vahekorda. Mida suuremad on eeltoodud näitajad, seda vähem on noorte seas riskivat seksuaalkäitumist.

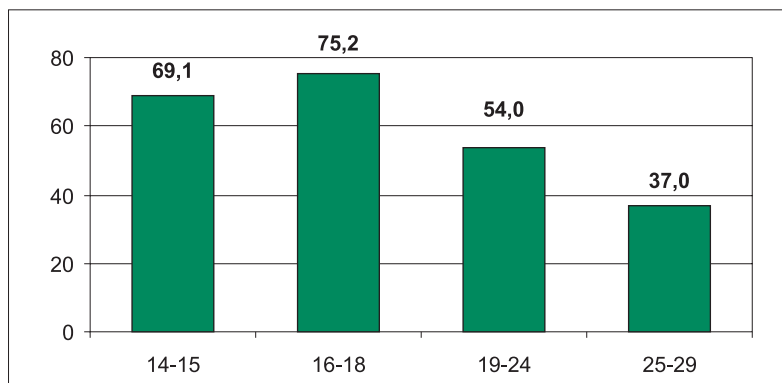
Eraldi küsitakse kondoomi kasutamise kohta 12 kuu jooksul ja viimase vahekorra aja. Esimesena mainitu näitab järjepidevust kondoomi kasutamisel ning teine näitaja täiendab esimest, kuna viimast vahekorda mäletatakse kõige täpsemalt ning vastates ei ole võimalik teha üldistusi.

2003. aastal eristati kondoomi kasutamise kohta küsides ankeedis kolm partneri tüüpi – püsipartner, lühiajaline partner ning ühe-öö partner. Järgnevatel küsitlusaastatel kasutati kahte mõistet – püsipartner ja juhupartner. Kuna erineva sõnastuse tõttu ei ole andmed 2003. aastaga korrektselt võrreldavad, vaadatakse järgnevalt 2005. ja 2007. aasta näitajaid.

Kondoomi kasutamine esimese seksuaalvahekorra ajal

Kooliõpilaste hulgas leitud täiskasvanud noortest enam neid, kes kasutasid esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi. 14-15-aastastest kasutas kondoomi kaks kolmandikku ja 16-18-aastastest kolmveerand. 19-24-aastaste seas on jaatavalt vastanud üle poole ning 25-29-aastaste grupis üle kolmandiku (vt joonis 77). Kui 2005. aastal erinesid 14-15- ja 16-18-aastased omavahelises võrdluses (ning 16-18-aastaste seas oli enam kondoomi kasutajaid), siis käesoleval aastal erinevused puuduvad.

Võrreldes esimese küsitlusaastaga suurenes 2005. aastaks esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud noorte osakaal erinevates vanusrühmades 13-18% (erandiks olid vaid 14-15-aastased). Käesoleval aastal on andmed jäänud 2005. aasta tasemele.

Joonis 77: Esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

2005. aastal tulid esile paljud erinevused soo, rahvuse ja piirkonna lõikes ning mitmetes vanusrühmades olid võrreldes 2003. aastaga toimunud positiivsed muutused. 2007. aastal tuleb gruppidevahelisi erinevusi esile vähe ning võrdluses 2005. aastaga on näha vaid ühte muutust.

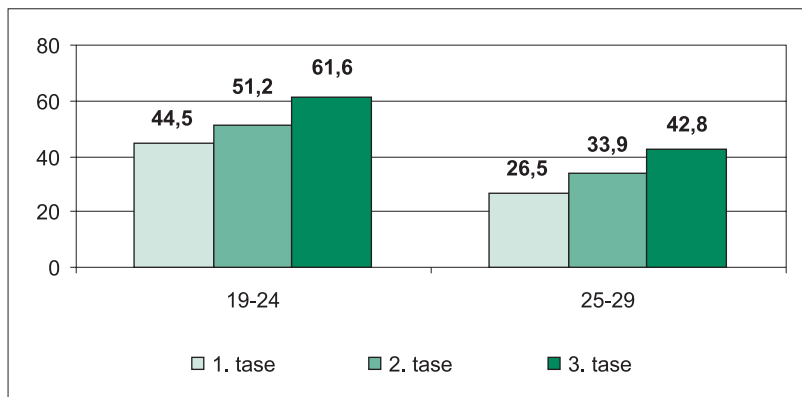
2007. aasta andmetes **sugudevahelisi** erinevusi ei esine. Võrreldes 2005. aastaga on 14-15-aastaste tütarlaste seas märgatavalt suurenenud esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud vastajate osakaal. 2005. aastal oli see näitaja 63% ja 2007. aastal 78%.

25-29-aastaste vanusrühmas on võrreldes **eestlastega mitte-eestlaste** grupis 12% vähem neid, kes kasutas esimese vahekorra ajal kondoomi – osakaalud vastavalt 41% ja 29%.

Võrreldes 19-24-aastaste **linnanoortega** on **maal elavate noorte** hulgas 11% vähem esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanuid – osakaalud vastavalt 58% ja 47%.

Samas vanusgrupis tuleb esile ka **piirkondlik** erinevus. 19-24-aastaste Harjumaa noorte seas on võrreldes „muu Eestiga“ enam esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanud noori. Näitajad on järgmised: Harjumaa – 59%, Ida-Virumaa – 55%, muu Eesti – 50%.

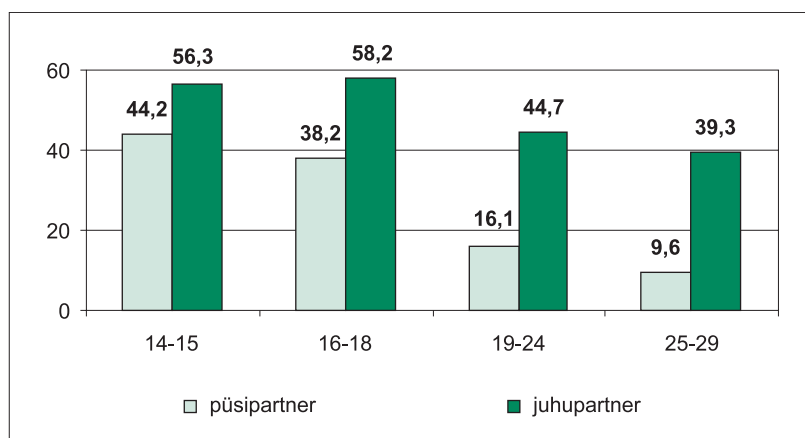
Haridustasemete lõikes on 19-29-aastaste seas kõige rohkem esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanuid kõrgeima haridustasemega noorte hulgas. Antud grupp erineb nii madalaima kui keskmise haridusega noortest. See trend ilmneb nii 19-24- kui 25-29-aastaste seas (vt joonis 78).

Joonis 78: Esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud 19-29-aastased haridustasemete lõikes (% seksuaalvahekorras olnutest)

Kondoomi kasutamine viimase 12 kuu jooksul

Võrreldes täiskasvanud noortega on kooliõpilaste hulgas enam neid, kes kasutasid küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Selline trend tuleb esile nii püsi- kui juhupartneritega seoses. Kooliõpilastest on püsipartneriga vahekorras olles alati kondoomi kasutanud umbes 40% vastajatest ning juhupartneri korral ligi 60%. 19-29-aastaste seas on püsipartneriga iga kord kondoomi kasutanud vähem kui viiendik ning juhuvahekorras olles umbes 40% noortest. 14-18-aastaste gruppi kaheks jagades ei esine nooremate ja vanemate vastajate vahel erinevusi. 19-29-aastaste vanusrühma kaheks jagades on erinevused märgata seoses püsipartneriga. 25-29-aastaste seas on püsisuhtes iga kord kondoomi kasutanud 6% vähem kui 19-24-aastaste grupis (vt joonis 79). Kokkuvõttes on täiskasvanud noorte seas vähe vastajaid, kes kasutavad püsipartneriga alati kondoomi. Vanemates vanusrühmades on noortel ka stabiilsemad suhted ja vähem erinevaid partnereid.

Joonis 79: Viimase 12 kuu jooksul iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud vanusrühmades partneri tüüpide lõikes (% vastava partneriga seksuaalvahekorras olnutest)

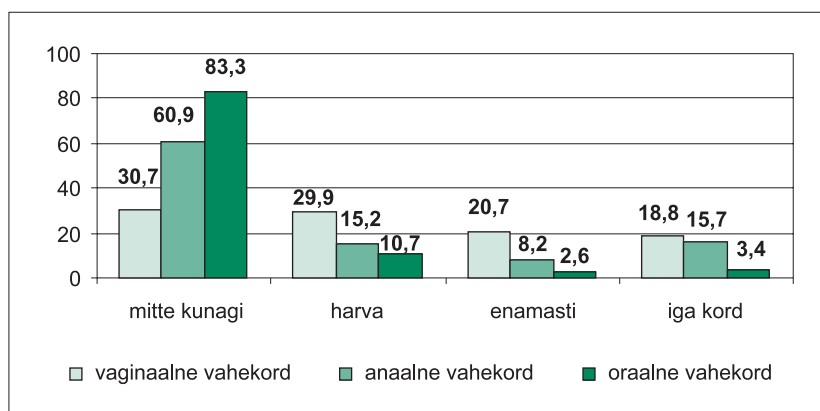
Võrreldes 2005. aastaga tuleb esile üks erinevus kõige vanemas grupis. 2005. aastal kasutas 25-29-aastastest püsipartneriga iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi 7% ehk veidi vähem kui 2007. aastal. Kahe viimase küsitlusaasta võrdluses ei erine noorte osakaal, kes kasutasid viimase 12 kuu jooksul juhuvahekorras iga kord kondoomi. 14-15-aastaste grupis on aga 2007. aastaks enam kui kümnendiku võrra vähenenud vastajate hulk, kes ei kasutanud juhupartneriga vahekorras olles kordagi kondoomi (2005 – 15%, 2007 – 3%).

Sotsiaal-demograafiliste näitajate alusel ei tule 2007. aasta andmetes esile ühtegi erinevust. Võrreldes 2005. aastaga on toimunud kaks muutust 19-29-aastaste vanusrühmas. Suurenenud on antud vanusrühma mitte-eestlaste osakaal, kes on küsitlusele eelnenud aasta jooksul juhuvahekorras olles alati kondoomi kasutanud (2005 – 35%, 2007 – 50%). Positiivne muutus on toimunud ka kõrgeima haridustasemega 19-29-aastaste noorte grupis – 2005. aastal kasutas juhupartneriga iga kord kondoomi 36% ning 2007. aastal 50%.

Lisaks küsiti 19-29-aastastelt kondoomi kasutamise sagedust viimase 12 kuu jooksul erinevate seksimisviiside (vaginaalne, anaalne ja oraalne vahekord) korral. Partneri tüübi alusel ei ole siinjuures andmeid eristatud. Küsitlusele eelnenud aasta jooksul on vaginaalses vahekorras olnud 94% (n=1732), anaalses vahekorras 24% (n=440) ning oraalsetes vahekorras 63% (n=1151) 19-29-aastastest seksuaalvahekorras olnud noortest.

Kõige harvem kasutatakse kondoomi oraalsetes vahekorras – viimase 12 kuu jooksul ei ole seda kordagi teinud üle 80%-i 19-29-aastastest noortest. Kõige sagedamini kasutatakse kondoomi vaginaalses vahekorras – küsitlusele eelnenud aasta jooksul ei kasutanud sellises vahekorras kordagi kondoomi vähem kui kolmandik. Anaalses vahekorras ei kasutanud kordagi kondoomi rohkem kui pooled 19-29-aastastest (vt joonis 80).

19-29-aastaste vanusrühma kaheks jagades ei tule vastajate vahel erinevusi esile anal- ja oraalvahekorra puhul. Vaginaalses vahekorras olles on 19-24-aastased sagedamini kondoomi kasutanud kui 25-29-aastased. Taolises vahekorras ei kasutanud eelneva 12 kuu jooksul kordagi kondoomi 28% 19-24-aastastest ning 36% 25-29-aastastest. Iga kord kasutas kondoomi 22% 19-24-aastastest ning 14% 25-29-aastastest

Joonis 80: 19-29-aastaste noorte kondoomi kasutamise sagedus viimase 12 kuu jooksul erinevate seksuaalvahekordade ajal (% vastavas vahekorras olnutest)

Võrreldes 2005. aastaga on kondoomi kasutamine erinevate seksimisviiside korral muutunud sagedasemaks:

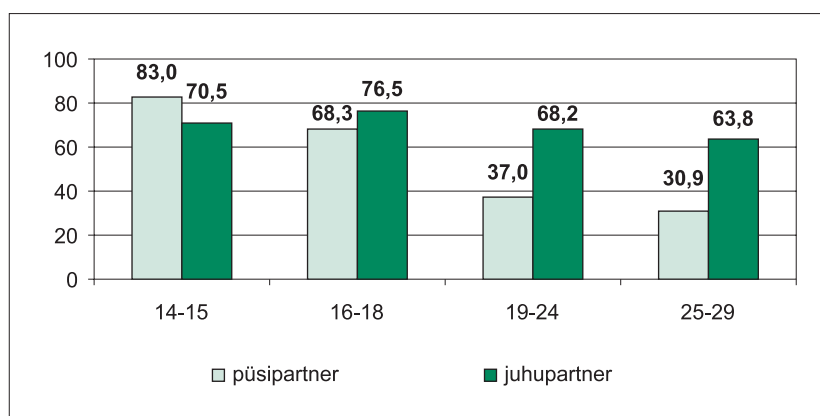
- vaginaalse vahekorra puhul on 5% võrra vähenenud noorte osakaal (2005. aastal 36% ja 2007. aastal 31%), kes ei kasutanud kordagi kondoomi ning 4% võrra suurenenud igal korral kondoomi kasutanute hulk (2005 – 15%, 2007 – 19%);
- anaalse vahekorra puhul on 8% võrra vähenenud mitte kordagi kondoomi kasutanute osakaal (2005 – 69%, 2007 – 61%) ning 5% võrra suurenenud seda iga kord teinud noorte hulk (2005 – 11%, 2007 – 16%);
- oraalse vahekorra puhul on 3% võrra vähenenud mitte kordagi kondoomi kasutanute osakaal (2005 – 86%, 2007 – 83%) ning 3% võrra suurenenud harva kondoomi kasutanute hulk (2005 – 8%, 2007 – 11%).

Kondoomi kasutamine viimase seksuaalvahekorra ajal

Viimase seksuaalvahekorra andmeid on vaadatud nende noorte grupis, kes on küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul olnud (vaginaalses ja/või anaalses) seksuaalvahekorras.

Kooliõpilaste puhul on viimase vahekorra ajal kondoomi kasutanute hulk ühesugusel tasemel nii püsi- kui juhu-partneri korral. Täiskasvanute hulgas on suurem osakaal neid noori, kes kasutasid juhuvahekorra ajal kondoomi. Vanuse kasvades langeb noorte hulk, kes püsipartneriga viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutasid – 14-15-aastastest tegi seda 83%, 16-18-aastastest umbes 2/3 ning kahes vanemas vanusrühmas ligikaudu kolmandik. 2005. aastal kerkis esile 16-18-aastaste vanusrühm teistest kõrgema kondoomi kasutamise taseme poolest juhusuhtes. 2007. aastal vanusrühmad antud näitaja osas ei erine ning üldistades saab öelda, et umbes 2/3 noortest kasutas viimase juhuvahekorra ajal kondoomi (vt joonis 81).

Nelja vanusrühma eraldi analüüsid ei tule võrdluses 2005. aastaga esile ühtegi muutust. Kui aga 19-24- ja 25-29-aastased üheks täiskasvanud noorte grupiks liita, ilmneb positiivne muutus. 2005. aastal kasutas viimase juhusuhte ajal kondoomi 59% 19-29-aastastest ning 2007. aastal 67%.

Joonis 81: Viimase seksuaalvahekorra ajal kondoomi kasutanud vanusrühmades partneri tüüpide lõikes (% vastava partneriga seksuaalvahekorras olnutest)

Sotsiaal-demograafiliste andmete lõikes kajastatakse järgnevalt juhu-partneriga seotud näitajat. 2007. aasta andmetes gruppide vahelisi erinevusi esile ei tule. Võrreldes 2005. aastaga on märgata positiivseid muutuseid peamiselt 19-29-aastaste grupis ning piirkondade lõikes ka 14-18-aastaste vanusrühmas.

Viimasel korral juhupartneriga kondoomi kasutamise osas tulevad 19-29-aastaste hulgas esile järgmised muutused:

- eelmise küsitlusaastaga võrreldes on 10% võrra suurenenud kondoomi kasutanud meeste osakaal (2005 – 60%, 2007 – 70%);
- 9% võrra on suurenenud kondoomi kasutanud eestlaste osakaal (2005 – 57%, 2007 – 66%);
- samavõrra on suurenenud kondoomi kasutanud linnanoorde osakaal (2005 – 59%, 2007 – 68%);
- 12% võrra on suurenenud viimases juhuvahekorras kondoomi kasutanud kõrgeima haridusega (kõrgharidus omandamisel või lõpetatud) 19-29-aastaste noorte osakaal (2005 – 56%, 2007 – 68%).

14-18-aastaste puhul on Harjumaal elavate noorte grupis 2005. aastaga võrreldes 15% võrra suurenenud viimase juhuvahekorra ajal kondoomi kasutanud noorte osakaal. 2005. aastal oli näitaja 70% ning 2007. aastal 85%.

Kondoomi kasutamine muude seksuaalsuhete korral

25-st 14-18-aastasest, kes olid küsitlusele eelneva 12 kuu jooksul vahekorras samast soost partneriga, kasutas iga sellise vahekorra ajal kondoomi 8 ning kordagi ei teinud seda 11. Küsimusele viimase vahekorra kohta samast soost partneriga vastas 11 noort ning neist 7 kasutas kondoomi. 16-st 19-29-aastasest, kes olid vahekorras oma-soolisega, kasutas aasta jooksul iga kord kondoomi 1 vastaja ja kordagi ei teinud seda 9. Viimase vahekorra ajal samast soost partneriga kasutas kondoomi samuti 1 vastaja.

Partneri puhul, kellele tasuti seksuaalvahekorra eest rahas või muul viisil, kasutas viimase 12 kuu jooksul alati kondoomi 81% taolises vahekorras olnud 19-29-aastasestest noortest. Viimase vahekorra ajal tegi seda 99%. Viimasel korral kondoomi kasutamise tase on 2007. aastal olulisel määral suurem kui 2003. ja 2005. aastal, mil antud näitaja oli vastavalt 89% ja 91%.

6.4. Kondoomide hankimine

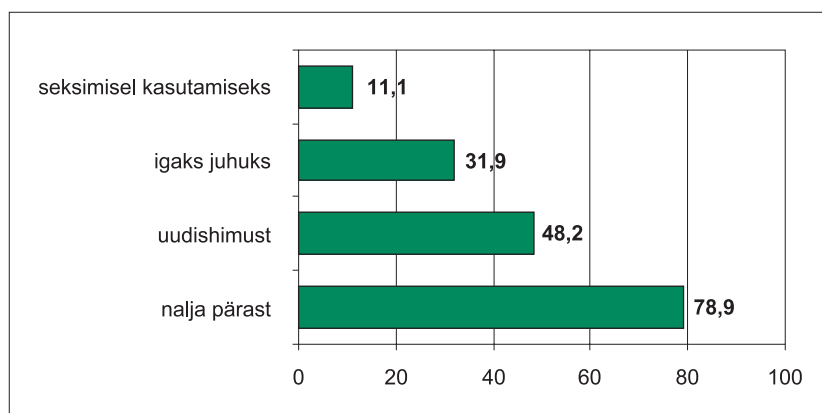
Järgnevalt vaadatakse, kui suur osa noortest kannavad endaga kondoomi kaasas ning kui suurel osal on eelnevat 12 kuu jooksul jäänud kondoomi kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida. Erineva küsimise viisi tõttu ei ole 2007. aasta andmed võrreldavad esimese küsitlusaastaga, küll aga on võrdlus esitatud 2005. aasta andmetega seoses. Kondoomide kaasaskandmisega seotud küsimust 2005. aastal ei esitatud. 10-13-aastastele antud küsimusi ei eristatud. Laste käest uuriti, kas nad on kondoomi ostnud ja millistel põhjustel nad seda teinud on.

Kondoomide hankimine 10-13-aastaste seas

10-13-aastasest lastest on kondoomi ostnud 18%. Poiste hulgas on see näitaja 26% ja tüdrukute grupis 10% ehk oluliselt madalam. Selline trend on esile tulnud ka kahel varasemal küsitlusaastal. 2005. aastal rahvusgruppide ning linna- ja maanoorte andmed omavahelises võrdluses ei erinevad. 2007. aastal esinevad erinevused sarnanevad esimesele küsitlusaastale. 10-13-aastaste eestlaste grupis leidub mitte-eestlastest rohkem noori, kes on oma elu jooksul kondoomi ostnud – vastavalt 20% ja 13%. Võrreldes linlastega on maal elavate laste hulgas rohkem kondoomi ostnud – vastavalt 16% ja 22%.

Sarnaselt eelmistele küsitlusaastatele on kolmveerand kondoomi ostnutest teinud seda nalja pärast, umbes pooled uudishimust ning kolmandik igaks juhuks, kui peaks vaja minema. Kümnendiku jagu on neid lapsi, kes väidavad, et on kondoomi ostnud seksimisel kasutamiseks (vt joonis 82). 10-13-aastastelt aga ei küsitatud, kas nad ka tegelikult seksuaalvahekorras olnud on.

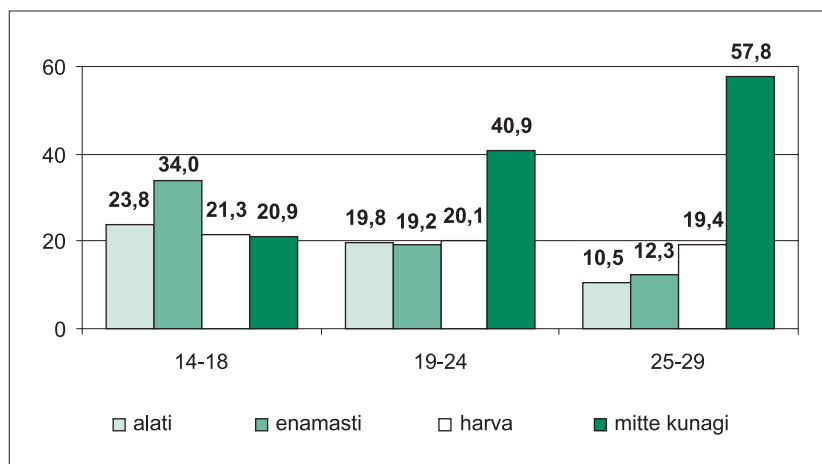
Võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastaks vähenenud noorte osahulk, kes ostsid kondoomi igaks juhuks või seksimisel kasutamiseks. 2007. aasta andmed ei ole võrreldes 2005. aastaga olulisel määral muutunud.

Joonis 82: 10-13-aastaste kondoomi ostmise põhjused (% kondoomi ostnutest)

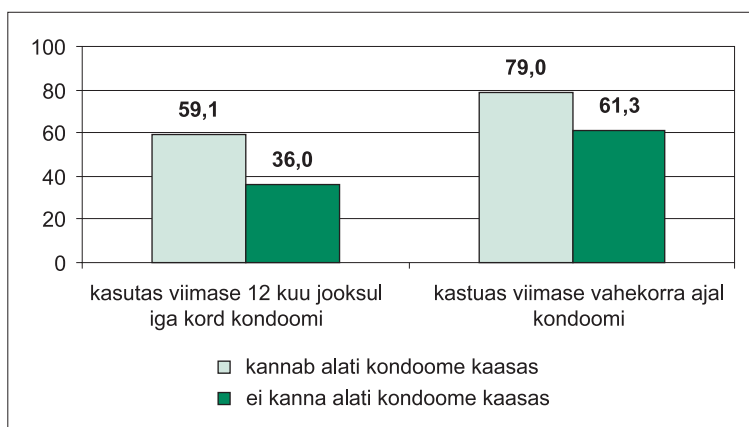
Kondoomide kaasas kandmine

Mida vanemad on 14-29-aastased vastajad, seda enam on nende hulgas noori, kes ei ole kunagi kondome kaasas kandnud. 14-18-aastastest ei võta kunagi kondome ühes viiendik, 19-24-aastastest umbes 40% ja 25-29-aastastest üle poole. Alati kannab kondome kaasas 14-18-aastastest neljandik, 19-24-aastastest viiendik ja 25-29-aastastest kümnendik (vt joonis 83). Antud trend tuleb esile seetõttu, et valdav enamus täiskasvanud noortest, kes ei kannu kondoomi kaasas, omab püsipartnerit. 19-24-aastastest kondoomi mitte kunagi kaasas kandvatest noortest 73% elab koos püsipartneriga ning 19%-l on püsipartner, kellega ei elata koos. 25-29-aastaste puhul on need näitajad 86% ja 9%. Nii 19-24- kui 25-29-aastastest kondoomi mitte kunagi kaasas kandvatest noortest 2% on küsitlusele eelnenud 4 nädala jooksul olnud suhetes juhupartneriga. Alati kondoomi kaasas kandvatest noortest moodustavad nad umbes neljandiku (19-24-aastased – 27% ja 25-29-aastastest 22%).

Joonis 83: Kondoomide kaasas kandmise sagedus viimase 12 kuu jooksul (% seksuaalvahekorras olnutest)

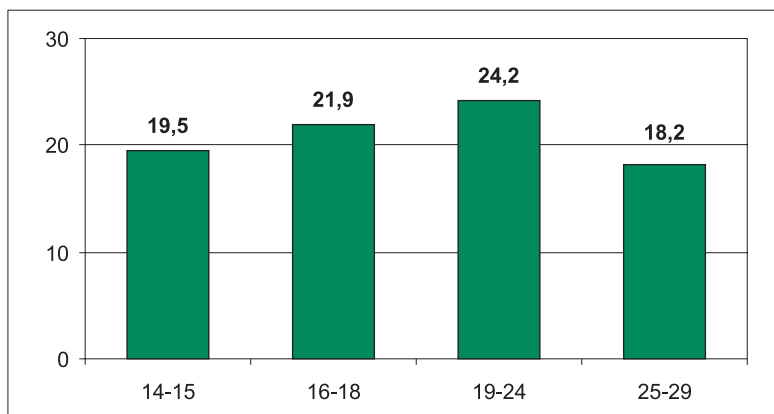
Analüüsi käigus uuriti kondoomi kaasas kandmise seost selle kasutamisega juhusuhtes. Täiskasvanud noorte puhul tuleb esile, et need, kes kandsid küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul alati kondome kaasas, kasutasid juhupartneriga seksuaalvahekorras olles kondoomi ka sagedamini. Erinevused tulevad esile nii viimase 12 kuu kui viimase juhuvahekorra puhul (vt joonis 84).

Joonis 84: Juhupartneriga kondoomi kasutamise seos kondoomide kaasaskandmisega (% juhupartneriga seksuaalvahekorras olnutest)

Kondoomi kättesaadavus

Umbes viiendik seksuaalvahekorra kogemusega noortest väidavad, et neil on jäänud kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida. 14-18-aastaste vanusrühma kaheks jagades olulist erinevust esile ei tule. 19-29-aastaste puhul on 19-24-aastaste seas võrreldes vanematega 6% võrra rohkem neid, kellel on kondoom antud põhjusel kasutamata jäänud (vt joonis 85). Võrreldes 2005. aastaga ei ole antud näitajad muutunud.

Joonis 85: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul jäänud kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida, vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

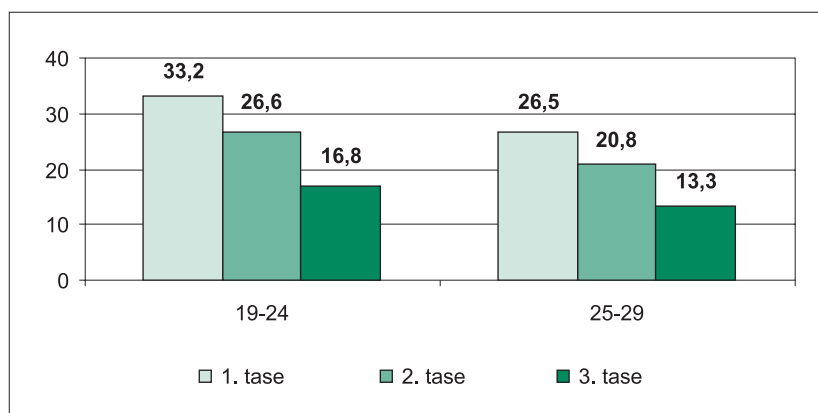
Täiskasvanud noorte puhul on võrreldes eestlastega muust rahvusest noorte hulgas oluliselt rohkem neid, kellel on kondoom jäänud kasutamata selle hankimise võimaluste puudumise tõttu. 19-24-aastaste eestlaste seas on näitaja 22% ja mitte-eestlaste puhul 29%. 25-29-aastaste hulgas on osakaalud 15% ja 25%.

Linna- ja maanoorte erinevus tuleb esile 16-18-aastaste vanusrühmas. Võrreldes maal elavate noortega on linnlaste seas rohkem noori, kellel kondoom on jäänud küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida – osakaalud vastavalt 14% ja 25%.

Piirkondlikud erinevused on statistiliselt olulised 19-24-aastaste grupis ning võrreldes kahe ülejäänud piirkonnaga on Ida-Virumaal rohkem noori, kellel on kondoom jäänud kasutamata selle hankimise võimaluste puudumise tõttu. Taoliselt vastanud noorte osakaal piirkonniti on järgmine: Ida-Virumaa – 34%, Harjumaa – 20% ja muu Eesti – 24%.

16-18-aastaste seas ei tule piirkondlikku erinevust esile, kuid võrreldes 2005. aastaga on käesolevaks aastaks Ida-Virumaal suurenenud noorte osakaal, kellel jäi kondoom kasutamata hankimisvõimaluste puudumise tõttu. 2005. aastal jäi kondoom eeltoodud põhjusel kasutamata 13% 16-18-aastaste noorte puhul; 2007. aastal väidab nii 32% vastajatest.

Kõrgeima **haridusega** 19-29-aastaste seas on kõige vähem vastajaid, kes väidavad, et kondoom jäi kasutamata, kuna seda ei olnud võimalik saada. Selle poolest erinevad nad nii 1. kui 2. haridustasemega noortest ning antud erinevus tuleb esile nii 19-24- kui 25-29-aastaste grupis (vt joonis 86).

Joonis 86: Noored, kellel on viimase 12 kuu jooksul jäänud kondoomi kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida, haridustasemete lõikes (% seksuaalvahekorras olnutest)

6.5. Kondoomi kasutamata jätmise põhjused

Selgitamaks, miks osad noored ei kasuta kondoomi, esitati 14-18- ja 19-29-aastastele rida võimalikke kondoomi kasutamata jätmise põhjusi. Esitatud väited erinesid mõnevõrra kooliõpilaste ja täiskasvanud noorte puhul. Vastajatele anti võimalus ka ise põhjuseid juurde kirjutada. Lisaks ankeedis ette antule märkis suur osa vastajaid põhjustena ise juurde „soov rasestuda“ või „me kasutame muid rasestumisvastaseid vahendeid“. Seetõttu on antud põhjused tabelis 29 esitatud koos ankeedis ette antutega. Andmeid küsiti viimase seksuaalvahekorra kohta. Vastuste osas ei ole aga võimalik eristada, kas viimane vahekord oli püsi- või juhupartneriga. Kondoomi kasutamata jätmise põhjuseid nimetas 38% 14-15-aastastest, 42% 16-18-aastastest, 66% 19-24-aastastest ja 73% 25-29-aastastest seksuaalvahekorras olnud noortest. Ülejäänud vastajad kas ei ole seksuaalvahekorras olnud, kasutasid kondoomi või ei märkinud vastust antud küsimusele.

Kõige sagedamini märgitud põhjuseks kondoomi kasutamata jätmisel oli „mul on kindel partner ja meil on vastastikune usaldus“. Nii märkis 86% 25-29-aastastest, üle kolmveerandi 19-24-aastastest ja üle poole kooliõpilastest. Enam märgiti põhjustena ka seda, et kondoom vähendab mõnutunnet ning „ma ei usu, et mu partneril on HIV või muu sugulisel teel leviv haigus“. Antud väiteid tõi kondoomi mitte kasutamise põhjustena esile umbes kolmandik kõigist vanusrühmadest. Erandiks on 25-29-aastased, kelle puhul väitis mõnevõrra väiksem hulk (neljandik) vastajatest, et kondoom jäi kasutamata, kuna see vähendab mõnutunnet.

Kui muidu on 14-15- ja 16-18-aastaste vastused ühtlased, siis väite „mul on kindel partner ja meil on vastastikune usaldus“ puhul on vanemad kooliõpilased antud vastust rohkem valinud. 14-15-aastastest märkis nii 36% ja 16-18-aastastest 66%. Vanusrühmade vahelised erinevused tulevad (lisaks väidetele, mis on seotud kindla partneriga ja kondoomi mõnutunde vähendamise) esile muude rasestumisvastaste vahendite kasutamise. Taolist kondoomi mitte kasutamise põhjust nimetab kümnendik 14-18- ja 19-24-aastastest ning mõni protsent kõige vanematest vastajatest (vt tabel 25).

Tabel 25: Kondoomi kasutamata jätmise põhjused viimase seksuaalvahekorra ajal vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

Põhjus	14-18	19-24	25-29
mul on kindel partner ja meil on vastastikune usaldus	57,4	78,4	86,3
minu partner ei soovinud kondoomi kasutada	7,8	12,4	9,8
kondoom vähendab mõnutunnet	33,4	31,2	25,4
kondoomi pealepanemine vahekorra ajal on tülikas	9,7	12,2	10,1
ma ei usu, et mu partneril on HIV või muu sugulisel teel leviv haigus	31,6	31,7	30,6
häbenen kondoomi kasutada	0,3	0,4	0,1
kasutame muid rasestumisvastaseid vahendeid	9,0	9,4	3,1
häbenen kondoomi osta	3,8	0,1	-
sõbrad ja tuttavad ka ei kasuta kondoomi	0,4	0,5	-
filmides ei kasutata kunagi kondoomi	1,5	-	-
soov rasestuda	-	2,2	3,9
muud põhjused	12,6	5,0	4,4

14-18-aastased nimetasid lisaks tabelis 25 toodule veel järgmiseid viimase vahekorra ajal kondoomi kasutamata jätmise põhjuseid:

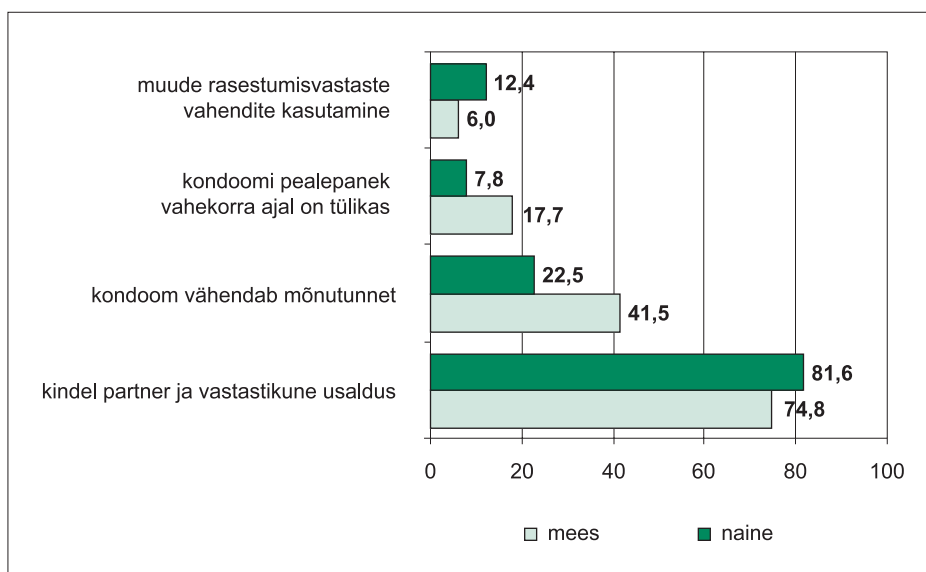
- kondoom ei olnud käepärast (n=6);
- ei pidanud vajalikuks kondoomi kasutada (n=3);
- kondoomi ei olnud võimalik hankida (n=2);
- kondoomid said otsa (n=2);
- unustasime kasutada; ei olnud aega kasutada (n=2);
- ei viitsinud; ei viitsinud minna poodi (n=2);
- ei olnud aega osta; unustasime osta (n=3);
- osad kondoomid, mida poest on võimalik osta, on kasutamiskõlbmatud;
- mu partneril pole võimalik isaks saada;
- kahe naise vahel pole see vajalik;
- olime väikesed;
- allergia kondoomide vastu.

19-29-aastased märkisid ankeeti veel järgmiseid põhjuseid:

- kondoom ei olnud käepärast (n=15);
- kondoomi ei olnud saadaval (n=3);
- ei pidanud vajalikuks kondoomi kasutada (n=4);
- ei mõelnud kondoomi kasutamise peale; lihtsalt jäi kasutamata (n=3);
- mul on ükskõik (n=2);
- mulle/meile ei meeldi kondoomiga seksida (n=2);
- alati ei taha kondoomi kasutada;
- ei ole üldse kondoomi kasutanud;
- ei olnud aega kasutada; ei viitsi tegevust katkestada; unustasime kasutada (n=3);
- unustasime osta; ei olnud aega osta (n=2);
- kondoomid said otsa;
- ei olnud raha kondoomi ostmiseks (n=2);
- kondoomid ei püsi peal; kondoomid lõhkevad (n=2);
- raske leida sobivat preservatiivi;
- ei meeldi kondoomi hais;
- kondoom ajab mind hulluks;
- erektsioon nõrgeneb kondoomi peale panemise ajal;
- kuivus;
- seks muutub valulikuks;
- olen rase; mu partner on rase (n=6);
- seksin samast soost partneriga (n=2);
- oleme mõlemad partneriga HIV-i nakatunud, milleks kondoomi kasutada (n=2);
- olime oraalvahekorras (n=2);
- partneril ei olnud ovulatsiooni faasi; vahekord toimus enne menstruatsiooni tsükli (n=2);
- ta oli täiskasvanud kogenud naine;
- oleme kristlased;
- allergia kondoomide vastu; allergia lateksi vastu (n=4);
- tekitab ärritust;
- ei mäleta.

Lisaks üldisele hinnangule vaadatakse kondoomi kasutamata jätmisi ka **sugude** lõikes. 14-18-aastaste puhul tulevad noormeeste ja tütarlaste erinevused esile kolme põhjusega seoses. Tütarlapsed on kondoomi mittekasutamise põhjusena enam nimetanud kindla partneri olemasolu ja vastastikkust usaldust (67% neidudest ja 44% noormeestest) ning muude rasestumisvastaste vahendite kasutamist (14% neidudest ja 2% noormeestest). Noormehed nimetavad aga enam asjaolu, et partner ei soovi kondoomi kasutada (12% noormeestest ja 4% tütarlastest).

25-29-aastaste grupis nimetavad mehed põhjusena enam seda, et kondoom vähendab mõnutunnet (meestest 33% ja naistest 19%). Naistest nimetab 7% kondoomi mittekasutamise põhjusena muude rasestumisvastaste vahendite kasutamist, meeste hulgas on taoliselt vastanud 1%. Kõige rohkem sugudevahelisi erinevusi tuleb esile 19-24-aastaste vanusrühmas. Võrreldes noormeestega on neidude hulgas enam vastajaid, kes märkisid kondoomi mittekasutamise põhjusena kindla partneri olemasolu ja vastastikkust usaldust ning muude rasestumisvastaste vahendite kasutamist. Vähem nimetasid naised aga asjaolu, et kondoom vähendab mõnutunnet ning seda on vahekorra ajal tülikas peale panna (vt joonis 87).

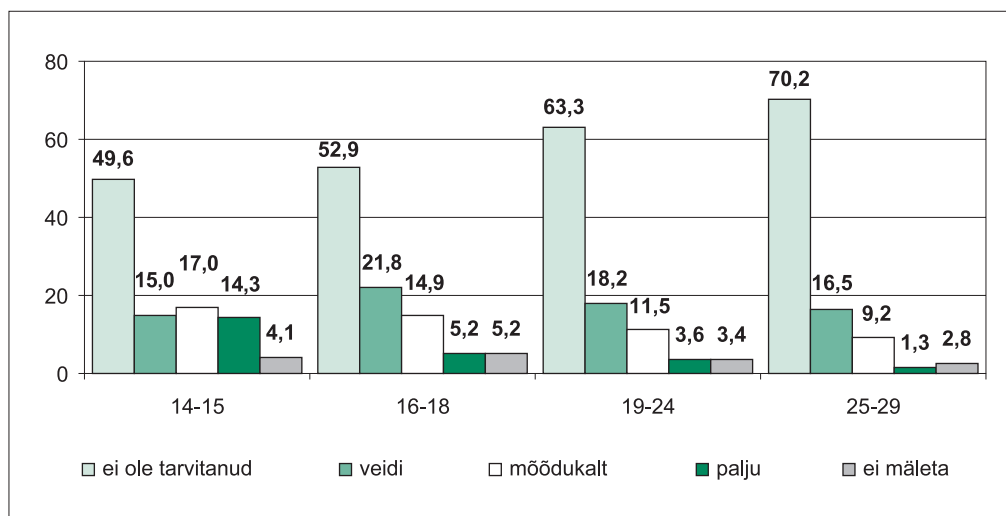

Joonis 87: 19-24-aastaste kondoomi kasutamata jätmise põhjused viimase seksuaalvahekorra ajal sugude lõikes (% seksuaalvahekorras olnutest)

Alkoholi tarvitamine enne seksuaalvahekorda

Üheks kondoomi kasutamata jätmise põhjuseks võib olla ka alkoholi tarvitamine enne seksuaalvahekorda. 14-18- ja 19-29-aastastelt noortelt uuriti, kas ja millisel määral nad enne viimast vahekorda alkoholi tarvitasid (nt õlut, veini, viina).

Umbes pooled kooliealistest olid enne viimast seksuaalvahekorda alkoholi tarvitanud. 19-24-aastastest oli seda teinud 33% ja 25-29-aastastest 27%. Valdavalt oli enda hinnangul alkoholi tarvitatud veidi või mõõdukalt. Viimase vahekorra eel palju alkoholi tarvitanud noori leidis kõige enam 14-15-aastaste grupis – rohkem kui kümnendik. 16-18-aastaste seas oli selliseid 5% ning vanemate noorte hulgas vähem (vt joonis 88).

Joonis 88: Alkoholi tarvitamine enne viimast seksuaalvahekorda vanusrühmades (% seksuaalvahekorras olnutest)

Kõigis vanusrühmades on **noormeeste** hulgas **neidudega** võrreldes rohkem vastajaid, kes tarvitasid viimase seksuaalvahekorra eel alkoholi. Kõige suuremat erinevust on märgata 19-24-aastaste grupis, kus meeste seas on viiendiku võrra enam enne vahekorda alkoholi tarvitanuid (meestest 44% ja naistest 23%). Kõige vähem sugu-
devahelisi erinevusi tuleb esile 14-18-aastaste vanusrühmas (vt tabel 26).

Tabel 26: Alkoholi tarvitamine enne viimast seksuaalvahekorda sugude lõikes (% seksuaalvahekorras olnutest)

Sagedus	14-18		19-24		25-29	
	mees	naine	mees	naine	mees	naine
ei ole tarvitanud	46,9*	56,6	52,4	73,6	62,0	78,9
veidi	17,8	21,7	23,0	13,6	19,5	13,1
mõõdukalt	21,3	10,3	15,2	8,1	12,5	6,0
palju	7,0	8,7	5,5	1,7	2,2	0,3
ei mäleta	7,0	2,7	3,9	3,0	3,8	1,7

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) sugude vahel vanusrühmade sees

Võrreldes **maanoortega** on **linnas** elavate 14-18-aastaste noorte hulgas rohkem vastajaid, kes tarvitasid enne viimast vahekorda üldse alkoholi (vastavalt 31% ja 49%) ning vähem neid, kes olid alkoholi pruukinud veidi (vastavalt 25% ja 9%).

19-29-aastaste andmeid **haridustasemete** järgi vaadates ilmneb, et kõrgeima haridusega noored erinevad mõlemast madalama haridustasemega grupist. Enne viimast vahekorda pruukis alkoholi 23% kõrgeima haridusega noortest. 1. ja 2. tasemegrupi näitajad on vastavalt 40% ja 35%. Mõningane erinevus tuleb esile ka nende osas, kes tarvitasid alkoholi mõõdukalt. Kui madalaima ja keskmise haridustasemega noortest pruukis alkoholi mõõdukalt rohkem kui kümnendik (vastavalt 15% ja 13%), siis kõrgeima haridusega noorte puhul 7%.

Sotsiaalsete staatusgruppide järgi on kõige vähem alkoholi tarvitajaid (12%) majanduslikult mitteaktiivsete noorte hulgas. Antud gruppi kuuluvad ka rasedus- või lapsehoolduspuhukusel viibijaid. Viimase seksuaalvahekorra eel leidis kõige enam alkoholi pruukimist töötute hulgas – seda märkis 48% antud grupi vastajatest. Ülejäänud gruppide puhul kõikus see näitaja 27-34% vahel.

6.6. Kokkuvõtte peatükist

Eelnevalt kajastati küsitletud noorte suhtumist kondoomi kasutamisse, seksuaalpartnerite hulka, riskikäitumist seksuaalsuhetes ning kondoomi kasutamata jätmise põhjusi. Seksuaaleluga seotud küsimusi 10-13-aastastele lastele ei esitatud.

Suhtumine kondoomi kasutamisse

- Kõige vähem on kondoomi kasutamise suhtes soosivat hinnangut antud seoses väitega „minu meelest ei ole kondoom kindel kaitsevahend“ – väitega ei nõustu ligi 2/3 16-18-aastastest ja 58% 14-15- ning 19-29-aastastest.
- Kahe ülejäänud väite puhul on positiivset suhtumist väljendanud noori oluliselt rohkem. Üle kolmveerandi 14-15-aastastest ja umbes 90% 16-18 ja 19-29-aastastest noortest ei nõustu väitega „HIV ei ole Eestis nii levinud, et mina peaksin juhuslikes suhetes alati kondoomi kasutama“ ning on valmis oma partneriga kondoomi kasutamisest rääkima.
- Eeltoodud kolme väite alusel arvutatud indikaatori järgi suhtub kondoomi kasutamisse positiivselt 40% 14-15-aastastest, 54% 16-18-aastastest ja 52% 19-29-aastastest vastajatest.
- Valdavalt suhtuvad neid kondoomi kasutamisse noormeestest soosivamalt (va 16-18-aastaste vanusrühm).
- Kõikides vanusrühmades on eestlaste hulgas muust rahvusest noortega võrreldes rohkem positiivse suhtumisega vastajaid.
- Koolilaste hulgas on kõige rohkem kondoomi kasutamisse positiivselt suhtuvaid noori piirkonnas „muu Eesti“. 19-29-aastaste grupis on Harjumaa ja „muu Eesti“ näitaja kõrgem Ida-Virumaa noorte omast.
- 19-29-aastaste noorte haridustaseme kasvades suureneb nende osahulk, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt. Staatusgruppides on näitaja tase madalaim töötute seas ning olulisel määral erinevad nad õppimisega seotud noortest.
- Noortel, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikust ja STLI-de vältimise meetoditest, on kondoomi kasutamise suhtes positiivsem hoiak.

Seksuaalpartnerid

- Oma elu jooksul on seksuaalvahekorras olnud 22% 14-15-aastastest, 47% 16-18-aastastest, 88% 19-24-aastastest ja 98% 25-29-aastastest noortest.
- Viimase 12 kuu jooksul on rohkem kui ühe partneriga vahekorras olnud 56% 14-15-aastastest, 36% 16-18-aastastest, 32% 19-24-aastastest ja 21% 25-29-aastastest seksuaalvahekorra kogemust omavatest noortest.
- Keskmise partnerite arv viimase aasta jooksul on noorimas grupis 2,05, 16-18-aastaste seas 1,81, 19-24-aastaste seas 1,79 ning vanimas vanusrühmas 1,56.

- Küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul oli juhupartnereid 43%-l 14-15-aastastest, 37%-l 16-18-aastastest, 27%-l 19-24-aastastest ja 19%-l 25-29-aastastest seksuaalvahekorra kogemusega noortest.
- Samast soost partneriga on viimase 12 kuu jooksul vahekorras olnud 5% 14-18-aastastest ja 1% 19-29-aastastest vastajatest.
- Partneriga, kellele maksti seksi eest rahas või muul viisil, on viimase 12 kuu jooksul vahekorras olnud 3% 19-29-aastastest (kooliõpilastele antud küsimust ei esitatud).
- Võrdluses 2005. aastaga ei ole eeltoodud näitajad muutunud.
- 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas on neidude seas enam seksuaalvahekorra kogemusega vastajaid. Täiskasvanud noorte puhul (19-29) on meestel olnud naistest enam seksuaalpartnereid. Kõigis vanusrühmadele on neidudel noormeestest vähem juhusuhteid. Valdav enamus 19-29-aastastest vastajatest, kes olid eelmise 12 kuu jooksul seksi eest maksnud, olid mehed.
- Asutuse tüübi alusel on 16-18- ja 19-24-aastaste vanusrühmas maanoortega võrreldes enam seksuaalvahekorras olnud linlasi. 2/3 viimasel aastal seksi eest tasunud 19-29-aastastest noortest elavad linnas.

Kondoomi kasutamine

- Oma esimese seksuaalvahekorra ajal kasutasid kondoomi 69% 14-15-aastastest, 75% 16-18-aastastest, 54% 19-24-aastastest ning 37% 25-29-aastastest noortest.
- Haridustasemete lõikes on 19-29-aastaste seas kõige rohkem esimese vahekorra ajal kondoomi kasutanuid kõrgeima haridustasemega noorte hulgas.
- Juhupartneriga seksuaalvahekorra olnutest on viimase 12 kuu jooksul antud partneri korral iga kord kondoomi kasutanud 56% 14-15-aastastest, 58% 16-18-aastastest, 45% 19-24-aastastest ning 39% 25-29-aastastest vastajatest. Viimase juhuvahekorra ajal kasutas kondoomi 71% 14-15-aastastest, 77% 16-18-aastastest, 68% 19-24-aastastest ning 64% 25-29-aastastest noortest.
- Eeltoodud näitajad ei ole võrdluses 2005. aastaga muutunud.
- Vahekorras partneriga, kellele tasuti seksi eest, kasutas viimase 12 kuu jooksul alati kondoomi 81% taolist partnerit omanud 19-29-aastastest noortest. Viimase vahekorra ajal kasutas kondoomi 99% seksi eest maksnud 19-29-aastastest vastajatest. Võrreldes 2005. aastaga on see näitaja olulisel määral suurenenud.
- 19-29-aastastelt küsiti kondoomi kasutamise sagedust eelnenud 12 kuu jooksul ka erinevate seksimisviiside korral. Kõige harvem kasutatakse kondoomi oraalset vahekorras – 83% oraalvahekorras olnud noortest ei teinud seda eelnenud aasta jooksul kordagi. Oraalse vahekorra kogemust omas 63% vastajatest.
- Kõige sagedamini kasutatakse kondoomi vaginaalses vahekorras – vaginaalvahekorras olnud 19-29-aastastest noortest 31% ei teinud seda viimase aasta jooksul kordagi. Vaginaalses vahekorras oli 94% noortest.
- Anaalse vahekorra ajal ei kasutanud mitte kunagi kondoomi 61% 19-29-aastastest vastajatest, kes omasid viimase 12 kuu jooksul analvahekorra kogemust. Anaalses vahekorras oli olnud 24% noortest.
- Võrreldes 2005. aastaga on 19-29-aastaste hulgas vähenenud nende osakaal, kes erinevate seksimisviiside korral kordagi kondoomi ei kasutanud. Antud analüüsi juures ei ole eristatud juhu- ja püsipartnereid.

Kondoomide hankimine

- 10-13-aastastest 18% on kondoomi ostanud. Valdavalt tehti seda nalja pärast või uudishimust. Kümnendik väitis, et ostis kondoomi seksimisel kasutamiseks.
- Vanuse kasvades suureneb noorte osahulk, kellel ei ole kondoomi ühes. Kooliõpilastest ei kannu kunagi kondoomi kaasas viiendik, 19-24-aastastest 41% ja 25-29-aastastest enam kui pooled. Valdav enamus täiskasvanud noortest, kes ei kannu kondoomi kaasas, omab püsipartnerit.
- 19-29-aastastest, kes kandsid küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kondoomi kaasas, kasutasid juhu-partneriga seksuaalvahekorras olles seda sagedamini.
- 20% 14-15-aastastest, 22% 16-18-aastastest, 24% 19-24-aastastest ja 18% 25-29-aastastest seksuaalvahekorra kogemusega noortest väidavad, et neil on viimase 12 kuu jooksul jäänud kondoomi kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida.

Kondoomi kasutamata jätmise põhjused

- Kõige sagedamini nimetati kondoomi kasutamata jätmise põhjusena kindla partneri olemasolu ja vastastikkust usaldust – 86% 25-29-aastastest, kolmveerand 19-24-aastastest, kaks kolmandikku 16-18-aastastest ning üle kolmandiku 14-15-aastastest. Sagedamini nimetati põhjustena ka asjaolu, et kondoom vähendab mõnutunnet ning arvamust, et partneril ei ole HIV-i või STLI-d.
- Umbes pooled kooliõpilastest, enam kui kolmandik 19-24-aastastest ning 30% 25-29-aastastest noortest tarvitasid enne viimast seksuaalvahekorda alkoholi.

Indikaatorid ennetusprogrammidele

Eesti riikliku HIV-i ja AIDS-i strateegia (aastateks 2006-2015) raames vaadatakse interventsioonide tulemuslikkuse hindamisel 15-29-aastaste noorte seksuaalse riskikäitumise taset järgmiste indikaatorite abil:

- 15-29-aastaste noorte osakaal, kes ei ole seksuaaleluga alustanud enne 15. eluaastat;

- 15-29-aastaste noorte osakaal, kes on viimase 12 kuu jooksul seksuaalvahekorras juhupartneriga kasutanud iga kord kondoomi.

Antud vanusrühma noortest 85% ei ole seksuaaleluga alustanud enne 15. eluaastat. Võrreldes 2003. ja 2005. aastaga ei ole olulisi muutuseid toimunud – 2003. aastal oli näitaja 83% ja 2005. aastal 87%. Küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kasutas 48% 15-29-aastastest noortest juhuvahekorras alati kondoomi. 2005. aastal vastas nii 44% ning vahepeal olulist muutust toimunud ei ole.

Lisaks jälgitakse riikliku strateegia raames 15-29-aastaste noorte suhtumist kondoomi kasutamisse ning kondoomide kättesaadavust. Selleks kasutatakse kahte indikaatorit:

- 15-29-aastaste noorte osakaal, kelle hoiakud kondoomi kasutamise suhtes on positiivsed;
- 15-29-aastaste noorte osakaal, kellel on viimase 12 kuu jooksul jäänud kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida.

Suhtumist kondoomi kasutamisse mõõdeti kolme väite abi, mis on esitatud peatükis 6.1. 51% 15-29-aastastest noortest väljendas kõigi kolme väitega seoses positiivset suhtumist kondoomi kasutamisse. Varasematel aastatel taolist indikaatorit ei mõõdetud. 22% 15-29-aastastest noortest väidavad, et neil jäi küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida. See näitaja ei erine 2005. aasta seisust, mil samamoodi vastas 20% antud vanusrühma noortest.

2003. aasta oktoobrist kuni 2007. aasta septembrini tegutsenud Ülemaailmse AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondi Eesti programmi raames olid sihtrühmaks 15-24-aastased noored. Riskikäitumise taset hinnates vaadati nende noorte hulka, kes olid viimase 12 kuu jooksul seksuaalsuhetes juhupartneriga iga kord kondoomi kasutanud. 15-24-aastastest kasutas küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul juhupartneriga alati kondoomi 50%. 2005. aastal oli näitaja samal tasemel – siis kasutas iga kord kondoomi 48% sihtrühmast.

7. HIV-TESTIMINE

Järgnevas peatükis uuritakse, kas noortel on esinenud kahtlusi, et neil võib olla mõni sugulisel teel leviv infektsioon ning mida on sel juhul ette võetud. Samuti kajastatakse vastajate teadmisi HIV testi tegemise võimalustest ning vaadatakse, kui suur hulk Eesti noori on käinud HIV-ile testimas. Andmeid STLI-de kahtluse ning HIV-testi tegemise kohta küsiti 14-18- ja 19-29-aastastelt.

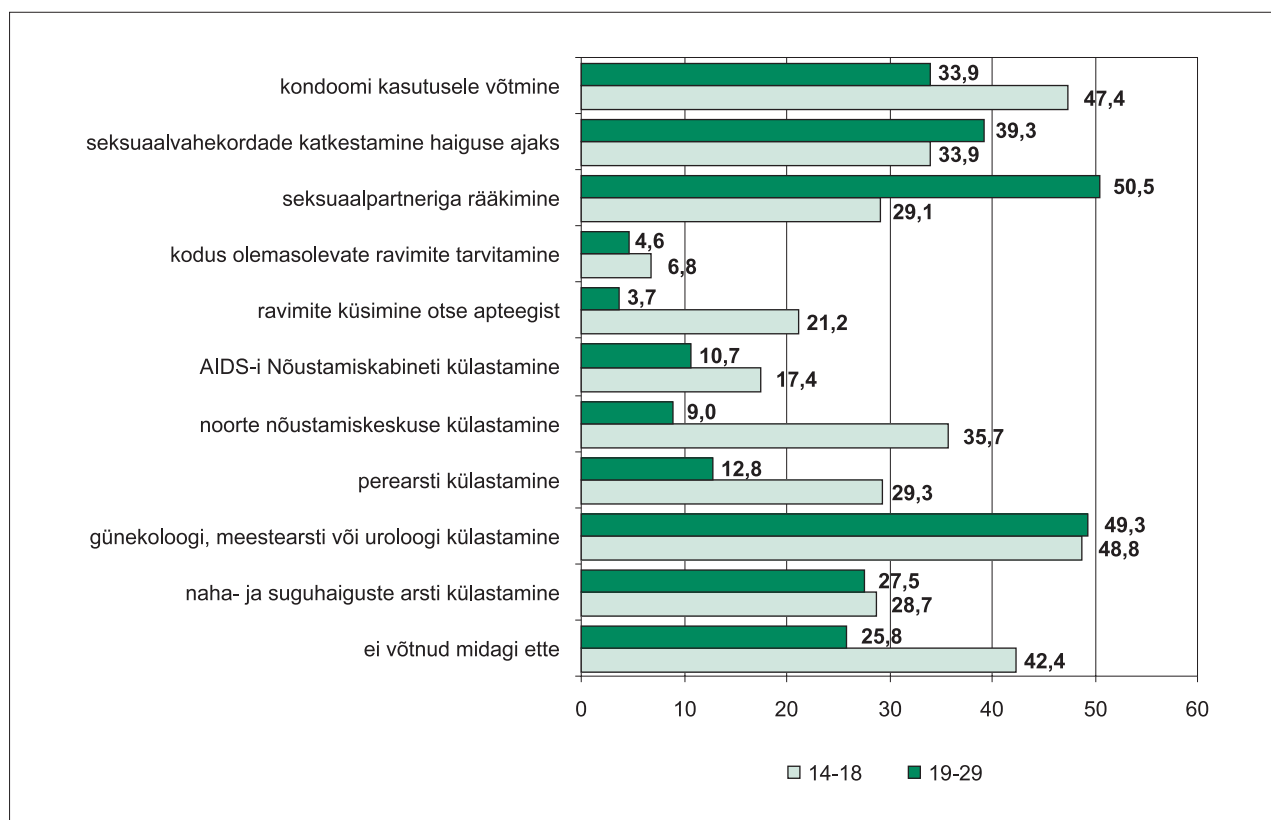
7.1. Käitumine STLI-de kahtluse korral

STLI-de kahtluse kohta küsiti noortelt ka 2003. aastal. Eelmise küsitluse ajal antud küsimusteblokki ankeedis ei olnud. Käesoleva aasta andmetel on 8% (n=41) 14-18-aastastest ja 12% (n=218) 19-29-aastastest seksuaalvahekorras olnud noortest eelnenud 12 kuu jooksul kahtlustanud enda puhul nakatumist mõnesse STLI-sse. Näitaja ei ole võrreldes 2003. aastaga muutunud (siis olid osakaalud vastavalt 6% ja 14%). Väike erinevus tuleb esile eestlaste ja muu rahvuse esindajate vahel 19-29-aastaste vanusrühmas ning võrreldes eestlastega on mitte-eestlaste hulgas enam neid, kellel on tekkinud suguhaigusesse nakatumise kahtlus – vastavalt 11% ja 15%.

Kõige sagedamini on STLI-de kahtluse korral pöördutud arsti poole. Umbes pooled mõlema vanusrühma vastajatest on pöördunud günekoloogi, meestearsti või uroloogi poole ning üle viiendiku on külastanud naha- ja suguhaiguste arsti. 14-18-aastaste hulgas on üle neljandiku ka neid noori, kes läksid STLI-de kahtluse korral perearsti juurde. Üle kolmandiku kooliõpilastest pöördus noorte nõustamiskeskusesse ning AIDS-i Nõustamiskabinetti pöördujaid leidis alla viiendiku (AIDS-i Nõustamiskabinetis saab testida HIV-ile ja süüfilisele). Pooled kooliõpilastest hakkasid suguhaiguse kahtluse korral kasutama kondoomi ning kolmandik ei olnud haiguse ajal seksuaalvahekorras. Üle neljandiku noortest rääkis tekkinud olukorrast oma seksuaalpartneriga, 42% aga väitsid, et ei võtnud STLI-de kahtluse korral mitte midagi ette (vt joonis 89).

Noorte nõustamiskeskusesse, AIDS-i Nõustamiskabinetti või perearsti poole pöördujaid on 19-29-aastaste seas vähem kui kooliõpilaste grupis – umbes kümnendik. Pooled täiskasvanud noortest on oma kahtlusest rääkinud ka seksuaalpartnerile ning rohkem kui kolmandik on haiguse ajaks katkestanud seksuaalvahekorrad või/ja hakanud kondoomi kasutama. 26% märkis, et ei võtnud STLI-de kahtluse korral mitte midagi ette (vt joonis 89). 19-29-aastaste gruppi kaheks jagades on üldiselt 19-24- ja 25-29-aastaste käitumisviisid sarnased. Vaid noorte nõustamiskeskusesse pöördunuid on 19-24-aastaste seas enam – 15% (25-29-aastastest 2%) ning 25-29-aastaste seas on rohkem neid, kes rääkisid oma kahtlustest seksuaalpartneriga – 72% (19-24-aastastest 55%). Esimesena toodud näitaja seisab seoses asjaoluga, et noorte nõustamiskeskused on suunatud kuni 24-aastastele inimestele.

Sarnased trendid tulid nii 14-18- kui 19-29-aastaste seas esile ka 2003. aastal. STLI-de kahtlustega vastajate suurem hulk 19-29-aastaste seas võimaldab võrrelda ka sotsiaal-demograafilisi grupe. Ainukese erinevusena tuleb esile, et võrreldes **meestega** on **naiste** hulgas 28% vähem vastajaid, kes ei võtnud STLI-de nakatumise kahtluse korral midagi ette – osakaalud vastavalt 46% ja 18%.

Joonis 89: Käitumine STLI-desse nakatumise kahtluse korral vanusrühmades (% noortest, kellel on tekkinud kahtlus)

7.2. HIV-testi tegemine

Teadmised testimise võimalustest

Saamaks ülevaadet, kui võrd on noored teadlikud HIV-testi tegemise võimalustest, esitati neile loetelu kõigist kohtadest, kus saab lasta ennast testida: AIDS-i Nõustamiskabinet, noorte nõustamiskeskus, perearst ja eriarst. 10-13-aastaste puhul ei olnud eraldi küsitud selle kohta, kas eriarsti juures on võimalik testida. 2003. aastal küsiti AIDS-i Nõustamiskabineti kohta teisiti kasutades väljendit „AIDS-i anonüümne kabinet“.

Nii nagu kahel varasemal küsitlusaastal, on ka 2007. aastal noored kõige enam teadlikud testimise võimalusest eriarsti juures ja AIDS-i Nõustamiskabinetis. Vähem on teada, et HIV-testi saab teha ka noorte nõustamiskeskustes ja perearsti kaudu. Vanuse kasvades suureneb teadlikkus testi tegemise võimalusest nii AIDS-i Nõustamiskabinetis kui noorte nõustamiskeskuses (vt tabel 27). Üldiselt on 14-18- ja 19-29-aastaste grupi sees teadlikkus HIV-testi tegemise võimalustest ühtlased. Vaid AIDS-i Nõustamiskabineti puhul on neid vanusrühmi kaheks jagades märgata nooremate ja vanemate vahelist erinevust. 14-15-aastaste seas teab AIDS-i kabinetist kui testimiskohast 50%, 16-18-aastaste grupis 59%. 19-24-aastaste noorte puhul on antud näitaja 66% ja 25-29-aastaste osas 77%.

Kolme küsitlusaasta võrdlusel tulevad esile järgmised muutused (vt tabel 27):

- 2005. aastaks oli 10-13-aastaste seas suurenenud noorte hulk, kes teadsid AIDS-i Nõustamiskabinette kui HIV-testi tegemise kohti, kahes vanemas rühmas oli aga protsess vastupidine. Käesoleval aastal on võrreldes 2005. aastaga 10-13-aastaste seas teadmine sellest testimiskohast vähenenud 10% võrra ja 14-18-aastaste hulgas 4% võrra. 19-29-aastaste seas on aga toimunud positiivne muutus 3% ulatuses.
- Noorte nõustamiskeskuste puhul on muutused kolme aasta jooksul toimunud 14-18- ja 19-29-aastaste seas. Võrreldes 2003. aastaga oli 2005. aastaks mõlemas vanusrühmas teadmine nimetatud testimisvõimalusest vähenenud. Käesoleval aastal on aga märgata teadlikkuse tõusu. 14-18-aastaste grupis on teadmises suurenenud 4% võrra ning 19-29-aastaste seas 11%.
- Võrreldes 2003. aastaga suurenes järgmiseks küsitlusaastaks teadmine eriarsti juures testi tegemise võimalusest 14-18- kui 19-29-aastaste seas. 2007. aastal on 14-18-aastaste grupis teadlikke noorte hulk samal tasemel, 19-29-aastaste puhul on toimunud 4%-line negatiivne muutus.
- Informeeritus arsti juures HIV-testimise võimalusest on aastate lõikes muutunud 10-13-aastaste laste hulgas (10-13-aastastelt ei küsitud eraldi pere- ja eriarsti kohta). Teadlikkus tõusis 2005. aastaks ja on samal tasemel ka käesoleval aastal.

Tabel 27: Teadmised HIV-testi tegemise kohtadest vanusrühmades 2003-2007 (%)

Testimiskoht	10-13			14-18			19-29		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
AIDS-i Nõustamiskabinet	36,5	53,4	43,6	65,3	58,9	54,8	85,5	66,0	69,1
noorte nõustamiskeskus	17,6	20,2	16,6	25,3	18,0	21,8	24,3	19,9	31,0
(pere)arst	23,9	43,8	43,1	20,0	20,6	22,0	17,3	17,5	19,7
eriarst	-	-	-	64,7	76,5	72,9	68,9	74,1	71,5

Enamasti teavad **neiud noormeestest** paremini, kus on võimalik ennast HIV-i suhtes testida lasta. Vastupidine trend tuleb esile 10-13-aastaste seas seoses noorte nõustamiskeskustega ning 16-18-aastaste hulgas seoses perearstiga. Tabelis 28 on statistiliselt olulised erinevused näidatud tumedas kirjas.

Tabel 28: Teadmised HIV-testi tegemise kohtadest sugude lõikes vanusrühmades (%)

Testimiskoht	10-13		14-15		16-18		19-24		25-29	
	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine
AIDS-i Nõustamiskabinet	40,5	45,9	45,7	54,8	49,5	68,8	57,7	74,0	71,8	83,1
noorte nõustamiskeskus	19,2*	13,8	23,5	20,3	17,6	25,9	23,4	40,4	18,5	41,6
(pere)arst	42,1	43,5	23,3	21,5	24,8	17,6	18,5	20,8	16,6	23,9
eriarst	-	-	67,0	78,0	72,8	74,0	69,4	73,9	65,2	76,9

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) meeste ja naiste vahel vanusrühmade sees

Eestlaste ja mitte-eestlaste andmeid võrreldes võib üldiselt välja tuua trendi, mille kohaselt muust rahvusest noorte seas on rohkem neid, kes teavad AIDS-i Nõustamiskabinetti ja noorte nõustamiskeskuseid kui HIV-testi tegemise kohti. Eestlased on aga enam kursis pere- ja eriarsti juures testimise võimalusega. Erandiks on siinjuures 10-13-aastased lapsed (vt tabel 29).

Tabel 29: Teadmised HIV-testi tegemise kohtadest rahvusrühmade lõikes vanusrühmades (%)

Testimiskoht	10-13		14-15		16-18		19-24		25-29	
	E*	ME	E	ME	E	ME	E	ME	E	ME
AIDS-i Nõustamiskabinet	40,6**	51,2	46,1	61,4	55,2	67,4	64,6	68,7	77,7	75,7
noorte nõustamiskeskus	16,5	17,5	16,5	35,8	15,9	36,0	29,6	36,9	29,5	30,1
(pere)arst	40,6	49,8	24,6	17,1	23,7	15,8	20,4	17,4	20,9	17,7
eriarst	-	-	75,8	63,0	78,2	62,1	74,2	65,4	75,3	62,2

* E – eestlane; ME – mitte-eestlane

** Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) rahvusgruppide vahel vanusrühmade sees

Asustuse tüübi alusel andmeid võrreldes ilmnevad erinevused 14-15-, 16-18- ja 19-24-aastaste seas. Võrreldes maal elavate noortega on linnanootega enam vastajaid, kes teavad, et HIV-testi saab teha AIDS-i Nõustamiskabinetis ja noorte nõustamiskeskuses. Eriarsti puhul tuleb esile vastupidine tendents (vt tabel 30).

Tabel 30: Teadmised HIV-testi tegemise kohtadest asustuse tüüpide lõikes vanusrühmades (%)

Testimiskoht	10-13		14-15		16-18		19-24		25-29	
	linn	maa	linn	maa	linn	maa	linn	maa	linn	maa
AIDS-i Nõustamiskabinet	44,3	41,5	56,5*	40,4	64,1	49,5	68,2	61,3	77,3	76,7
noorte nõustamiskeskus	15,4	19,1	25,9	15,2	26,3	13,9	32,0	31,3	30,2	28,0
(pere)arst	43,3	42,3	22,5	22,9	22,0	20,6	18,3	22,5	20,5	18,4
eriarst	-	-	68,8	77,7	69,5	80,1	69,4	76,2	70,0	75,2

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) asustuse tüüpide vahel vanusrühmade sees

Piirkondlikud erinevused ilmnevad järgmiselt:

- AIDS-i Nõustamiskabineti osas saab esile tuua 10-13- ja 14-18-aastaseid. 10-13-aastaste puhul on võrreldes Harju- ja Ida-Virumaaga mujal Eestis elavate noorte hulgas vähem vastajaid, kes teavad, et AIDS-i kabineti saab HIV-ile testida (osakaalud on vastavalt 50%, 48% ja 39%). Vanemate kooliõpilaste puhul on Ida-Virumaal elavate noorte teadlikkus suurem – 14-15-aastastest teab AIDS-i Nõustamiskabinetti 69% ja 16-18-aastastest 68%. 14-15-aastaste grupis erineb see näitaja nii Harjumaa (50%) kui muu Eesti näitajast (47%). 16-18-aastaste puhul tuleb erinevus esile võrreldes piirkonnaga „muu Eesti“, kus teadlikke noori on 55% (Harjumaal antud see näitaja 61%).
- 33% 14-15-aastastest ja 32% 16-18-aastastest Ida-Virumaal elavatest noortest teavad testimiskohana noorte nõustamiskeskust. Harjumaal ja mujal Eestis on sellest võimalusest teadlike noorte osakaal oluliselt väiksem. 14-15-aastaste seas on näitajad vastavalt 22% ja 20% ning 16-18-aastaste seas 20% ja 21%.
- Võrreldes Harju- ja Ida-Virumaaga on perearsti ja eriarsti juures testimisvõimalusest enam teadlikud 19-24-aastased mujal Eestis elavad noored. Perearsti puhul on osakaalud vastavalt 16%, 17% ja 23% ning eriarsti puhul 68%, 66% ja 76%.

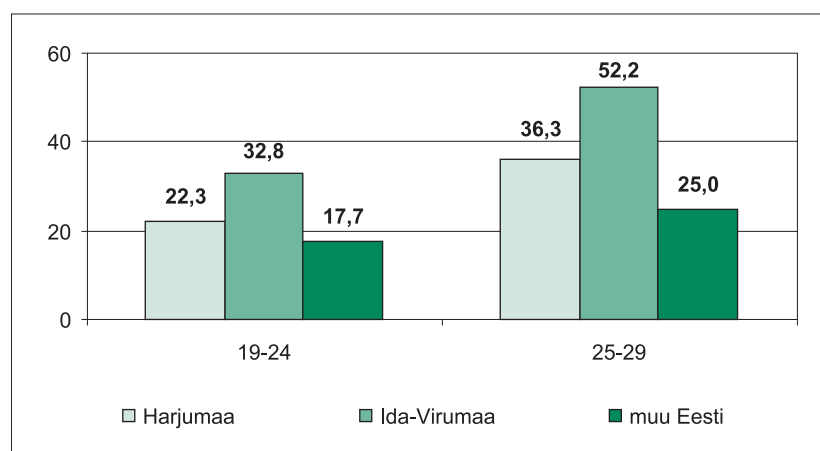
19-29-aastaste andmeid **haridustasemeti** analüüsid tulevad erinevused esile AIDS-i Nõustamiskabineti ja perearstiga seoses. Võrreldes kahe madalama haridustasemega on kõrgema haridusega noorte seas rohkem vastajaid, kes teavad antud testimiskohtadest. 19-24-aastastest 3. haridustasemega noortest teavad AIDS-i Nõustamiskabinetti 73% ja 25-29-aastastest 84%. 19-24-aastaste 1. ja 2. haridustasemega noorte näitajad on vastavalt 59% ja 62% ning 25-29-aastaste vastavad osakaalud on 64% ja 73%. Perearsti puhul tuleb erinevus esile 25-29-aastaste grupis: kõrgeima haridustasemega (3. tase) noortest teab seda testimiskohta 25%; 2. tasemega noortest 17% ja 1. haridustasemega vastajatest 10%.

Staatusgruppide andmed erinevad seoses AIDS-i kabineti ja eriarstiga. AIDS-i Nõustamiskabinettidest on vähem teadlikud töötud noored (55%). Ülejäänud staatusgruppides on see näitaja 67-76%. Eriarst juures testimisvõimalus on enam teada majanduslikult mitteaktiivsetele noortele – 80% teab seda testimisvõimalust. Ülejäänud gruppides on näitaja 68%-73%.

HIV-testi tegemine

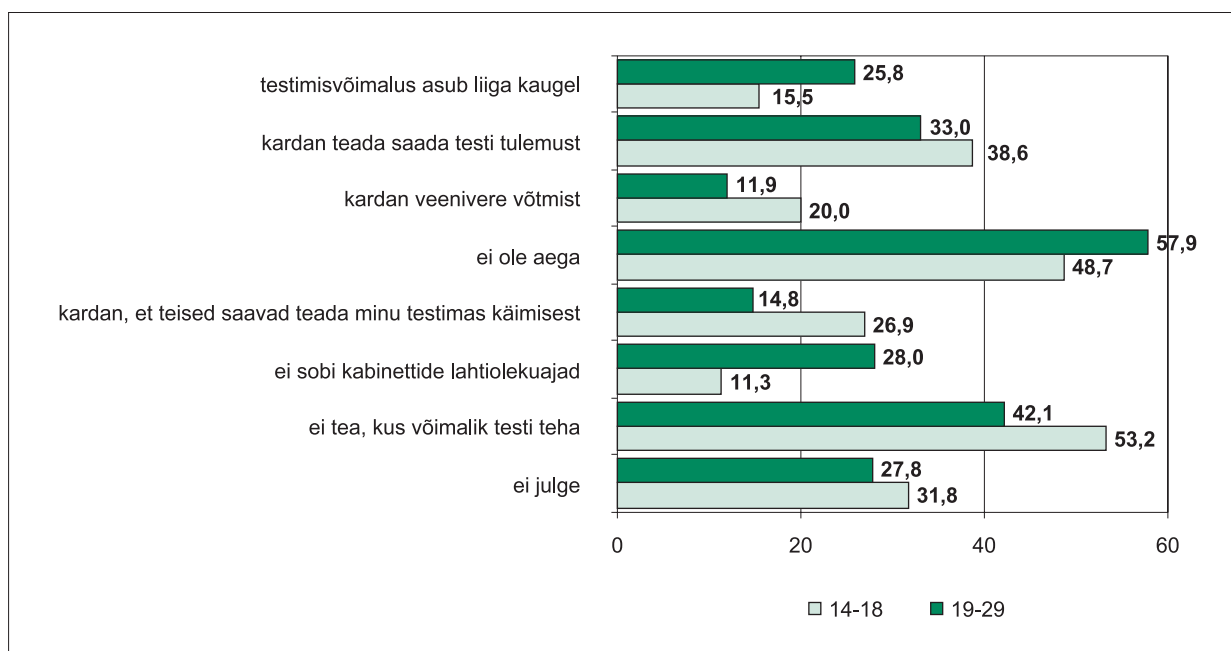
14-18-aastastest kooliõpilastest on oma elu jooksul käinud HIV-testi tegemas 3% (n=38), 19-24-aastastest 21% (n=295), 25-29-aastastest noortest 33% (n=209). 19-24-aastastest testimas käinutest tegi seda küsitlusele eelnenu 12 kuu jooksul 43% ning 25-29-aastastest 32%. Käesoleva aasta näitajad ei erine olulisel määral kahe varasema küsitlusaasta andmetest.

Sotsiaal-demograafiliste näitajate alusel saab HIV testi teinud vastajaid analüüsida 19-29-aastaste grupis. **Naiste** hulgas on märgatavalt suurem osakaal HIV-testi teinud noori kui **meeste** seas. 19-24-aastaste puhul on osakaalud vastavalt 26% ja 17% ning 25-29-aastaste puhul 43% ja 23%. **Rahvusgruppide** vaadates on näha, et muust rahvusest noored on eestlastest enam testimas käinud. 19-24-aastaste seas on osakaalud vastavalt 34% ja 16% ning 25-29-aastaste hulgas 47% ja 27%. **Asustuse tüübi** alusel tulevad erinevused esile 25-29-aastaste seas. Linnanoortest on testimas käinud 38% ja maal elavatest noortest 19%. **Piirkondadest** eristub Ida-Virumaa, kus on teistest regioonidest enam oma elu jooksul HIV-ile testimas käinud noori (vt joonis 90). Majanduslikult mitteaktiivsete noorte seas on HIV-testi teinud 50%, ülejäänud **staatusgruppides** varieerub see näitaja 16-24% vahel.

Joonis 90: 19-29-aastased noored, kes on elu jooksul HIV-testi teinud, piirkondade lõikes (%)

8% 14-18-aastastest ning 15% 19-29-aastastest väidavad, et neil on ette tulnud olukorda, kus nad ei ole vaatamata soovile saanud HIV-testi teha. Selliselt vastanud noorte tase oli samasugune ka eelmistel küsitlusaastatel. Kõige sagedamini põhjendati seda aja nappusega või info puudumisega sellest, kus HIV testi teha saab. 19-29-aastastest kolmandik ja kooliõpilastest üle kolmandiku märkisid, et kardavad teada saada oma testi tulemust ning üle neljandiku täiskasvanud noortest ja kolmandik 14-18-aastastest lihtsalt ei julge testima minna (vt joonis 91).

Joonis 91: HIV-testi tegemata jäämise põhjused vanusrühmades (% nendest, kellel on test tegemata jäänud)

2005. aastal ei esinenud esimese küsitluskorraga võrreldes HIV-testi tegemata jäämise põhjustes olulisi erinevusi. 14-18-aastaste hulgas on käesoleval aastal 2005. aastaga võrreldes 11% vähem vastajaid, kellel jäi test tegemata, sest testimisvõimalus asus liiga kaugel ning 8% võrra vähem neid, kellele ei sobinud kabinettide lahtioleku ajad. 19-29-aastaste seas on 9% võrra suurenenud noorte osahulk, kellel jäi HIV-test tegemata, kuna kabinettide lahtiolekuajad ei sobinud.

7.3. Kokkuvõtte peatükist

Seitsmes peatükk andis ülevaate noorte käitumisest STLI-de kahtluse korral, teadmistest seoses HIV-testi tegemise võimalustega ning HIV-ile testimas käimisest.

STLI-desse nakatumise kahtlus

- 8% 14-18-aastastest ja 12% 19-29-aastastest seksuaalvahekorras olnud noortest on eelnenud 12 kuu jooksul kahtlustanud enda nakatumist mõnesse STLI-sse. See näitaja oli sama ka 2003. aastal (2005. aastal antud küsimust ei esitatud).
- Kahtluse korral on kõige sagedamini pöördutud günekoloogi, meestearsti või uroloogi poole. 42% 14-18-aastastest ja 26% 19-29-aastastest, kes kahtlustasid endal suguhaiguse esinemist, ei võtnud aga mitte midagi ette.
- 19-29-aastaste naiste hulgas on meestega võrreldes oluliselt vähem vastajaid, kes STLI-de kahtluse korral ei teinud mitte midagi.

HIV-testi tegemise võimalused

- Kõige rohkem noori teavad, et HIV-testi on võimalik teha eriarsti juures ning AIDS-i Nõustamiskabinetis. 14-18- ja 19-29-aastastest on eriarsti juures testimise võimalusest teadlikke ligi kolmveerand ning AIDS-i kabinetist teavad rohkem kui pooled. 10-13-aastastest lastest on arsti või AIDS-i Nõustamiskabinetti märkinud üle 40%-i.
- Võrreldes 2005. aastaga on koolinoorte seas (10-13- ja 14-18-aastased) vähenenud AIDS-i Nõustamiskabinetist kui testimiskohast informeeritud vastajate osakaal. 19-29-aastaste hulgas on antud näitaja aga tõusnud. Noorte nõustamiskeskuste puhul on teadlikkus tõusnud 14-18- ja 19-29-aastaste seas. Eriarsti juures HIV-ile

- testimise võimalusest teavad 19-29-aastased noored varasemast vähem.
- Valdavalt teavad neiu noormeestest paremini, kus on võimalik ennast HIV-i suhtes testida lasta.
 - Mitte-eestlased teavad testimiskohana enam AIDS-i Nõustamiskabinetti ja noorte nõustamiskeskust, eestlased aga pere- ja eriarsti vastuvõttu. (Erandiks on 10-13-aastased lapsed.)
 - 14-15-, 16-18- ja 19-24-aastaste puhul on võrreldes maal elavate noortega linnanoorde seas enam vastajaid, kes teavad, et HIV-testi saab teha AIDS-i Nõustamiskabinetis ja noorte nõustamiskeskuses. Eriarsti puhul tuleb esile vastupidine tendents.
 - Võrreldes kahe madalama haridustasemega on kõrgema haridustasemega täiskasvanud noorte seas (19-29-aastased) rohkem vastajaid, kes teavad testimiskohtadena AIDS-i kabinetti ja perearsti.

HIV-testi tegemine

- Kogu elu jooksul on lasknud ennast HIV-ile testida 3% 14-18-aastastest, 21% 19-24-aastastest ning 33% 25-29-aastastest Eesti noortest. 43% 19-24-aastastest testimas käinutest tegi seda küsitlusele eelnenud aasta jooksul ning 25-29-aastaste seas oli see näitaja 32%.
- 19-29-aastased naiste seas on suurem osakaal HIV-testi teinud vastajaid kui meeste grupis.
- 19-29-aastased mitte-eestlased on enam testimas käinud kui eestlased. Võrreldes Harjumaa ja piirkonnaga „muu Eesti“, on Ida-Virumaal rohkem oma elu jooksul HIV-ile testimas käinud noori.
- Majanduslikult mitteaktiivsete noorte seas (kelle hulka kuuluvad ka rasedus- ja lapsehoolduspuhkusel viibijad) on suurem osakaal HIV-testi teinud vastajaid kui teistes staatusgruppides.
- 8% 14-18-aastastest ning 15% 19-29-aastastest väidavad, et neil on ette tulnud olukord, kus vaatamata soovile on HIV-test tegemata jäänud.
- Võrreldes eelmiste küsitlusaastatega ei ole eeltoodud andmed muutnud.
- Kõige sagedamini toodi põhjuseks, miks HIV-test tegemata jäi, aja puudumist ning info puudumist HIV-testimise kohtade osas.

8. RISKIRÜHMAD

8.1. Näitajad riskirühmades

Noorteuurimuse raporti viimases peatükis kirjeldatakse erinevaid seksuaalse riskikäitumise tasemeid. Selleks arvutati välja riskeeriva seksuaalkäitumise skoor järgmiste komponentide alusel:

- seksuaalpartnerite arv viimase aasta jooksul
(0 = üks seksuaalpartner või mitte ühtegi partnerit; 1 = kaks ja enam seksuaalpartnerit);
- kondoomi kasutamine viimase 12 kuu jooksul seksuaalvahekorras juhupartneriga
(0 = kasutas kondoomi iga kord; 1 = ei kasutanud iga kord kondoomi);
- kondoomi kasutamine viimase seksuaalvahekorra ajal juhupartneriga
(0 = kasutas kondoomi, 1 = ei kasutanud kondoomi).

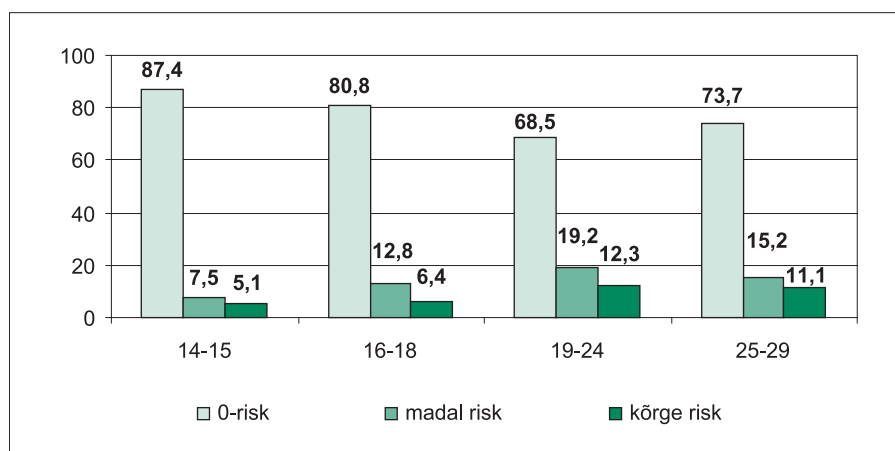
Peale kolme komponendi liitmist saadi riskiva seksuaalkäitumise skoor vahemikus 0 kuni 3 ning mida suurem on skoor, seda enam riskikomponente see sisaldab. Skoori alusel jagati uuritavad kolme riskirühma:

- 0-riskitasemega grupp – noored, kes ei ole kunagi seksuaalvahekorras olnud või kelle üldskoor on 0;
- madala riskitasemega grupp – noored, kelle riskiva seksuaalkäitumise skoor on 1;
- kõrge riskitasemega grupp – noored, kelle riskiva seksuaalkäitumise skoor on 2-3.

Peatükis analüüsitakse 14-18-aastaste ja 19-29-aastaste vastajate andmeid, kuna 10-13-aastastele seksuaaleluga seotud küsimusi ei esitatud. Käesoleva küsitluskorra andmeid võrreldakse 2005. aastaga. 2003. aastal kasutati juhupartneri kohta küsimisel erinevat mõistet.

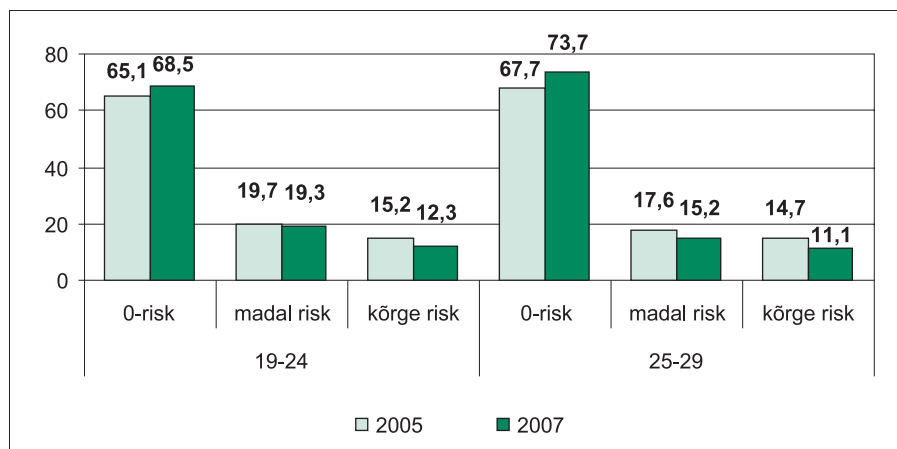
Jagunemine riskitasemete vahel

Kõige enam on noorte hulgas seksuaalsuhetes riskivabalt käituvaid vastajaid (skoor 0). Suurimal määral on nad esindatud 14-15-aaste vanusrühmas (ligi 90%) ning kõige väiksemal hulgal 19-24-aastaste seas (kaks kolmandikku). Toodud näitajad on seotud asjaoluga, et 0-riskiga gruppi kuuluvad ka need noored, kes ei ole alustanud seksuaaleluga ning 14-15-aastaste seas on selliseid 78%. Lisaks on 25-29-aastastel noortel võrreldes 19-24-aastastega vähem juhupartnereid ning sagedamini elatakse koos püsipartneriga (vt ptk 3.1 ja ptk 6.3), skoori arvutamisel arvestatakse aga kondoomi kasutamist juhupartneriga. Seksuaalkäitumises madala riskiga noori (skoor 1) on kõige vähem 14-15-aastaste hulgas (alla kümnendiku) ning kõige enam (viiendik) 19-24-aastaste vanusrühmas. Viimatimainitud grupp erineb antud näitaja poolest 14-15- ja 16-18-aastastest. Seksuaalkäitumises kõrge riskitasemega noori (skoor 2-3) on kooliealiste hulgas 5-6% ning täiskasvanud noorte seas veidi enam kui kümnendik (vt joonis 92).

Joonis 92: Noorte jagunemine riskigruppidesse vanusrühmades (%)

Võrreldes 2005. aastaga tulevad muutused riskirühmades esile 19-24- ja 25-29-aastaste seas ning mõlemas grupis on need positiivsed. 19-24-aastaste puhul on 4% võrra suurenenud 0-riskiga noorte osakaal, 25-29-aastaste grupis on 6% võrra tõusnud 0-riskiga noorte osakaal ning 4% vähenenud seksuaalsuhetes kõrge riskitasemega noorte hulk (vt joonis 93).

Joonis 93: Noorte jagunemine riskigruppidesse vanusrühmades, 2005-2007 (%)

Sugudevaheline erinevus tuleb esile 16-18-aastaste kooliõpilaste ja täiskasvanud noorte grupis. 16-18-aastaste puhul on võrreldes noormeestega tütarlaste seas 7% võrra vähem 0-riskiga noori. 19-29-aastaste vanusrühmades on olukord vastupidine: võrreldes naistega on meeste hulgas rohkem seksuaalsuhetes riskeerivalt käitujaid. Nii 19-24- kui 25-29-aastaste grupis on meeste hulgas kümnendiku võrra vähem 0-skooriga noori ning 6% rohkem kõrge riskiga gruppi kuulujaid (vt tabel 31).

Võrreldes 2005. aastaga on muutnud kooliealiste noormeeste andmed. 14-15-aastaste noormeeste hulgas on 5% võrra vähenenud madala riskiga gruppi kuulujate osakaal. 16-18-aastaste noormeeste puhul on 7% suurenenud 0-riskiga ja 6% vähenenud madala riskiga noorte osakaal.

Tabel 31: Noorte jagunemine riskigruppidesse vanusrühmades sugude lõikes (%)

Riskigrupp	14-15		16-18		19-24		25-29	
	mees	naine	mees	naine	mees	naine	mees	naine
0-risk	86,3	88,5	84,2*	77,3	64,1	73,0	68,7	78,3
madal risk	6,7	8,1	11,0	14,9	20,6	18,0	17,4	13,3
kõrge risk	7,0	3,4	4,8	7,8	15,3	9,0	13,9	8,4

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) sugude vahel vanusrühmade sees

14-15-aastaste grupis on võrreldes eestlastega mitte-eestlaste hulgas vähem 0-riskiga (osakaalud vastavalt 90% ja 82%) ja rohkem kõrge riskikäitumisega noori (osakaalud 3% ja 9%). Kahe küsitlusaasta erinevused ilmnevad 25-29-aastaste eestlaste seas. Võrreldes 2005. aastaga on käesolevaks aastaks suurenenud 0-riskigrupi kuulujate osakaal (vastavalt 68% ja 76%) ning vähenenud seksuaalsuhetes kõige riskeerivamalt käituvate noorte hulk (vastavalt 15% ja 10%).

Asustuse tüüpi analüüsi aluseks võttes ilmnevad erinevused 16-18- ning 25-29-aastaste vanusrühmas. 16-18-aastaste puhul on võrreldes linnanoortega maal elavate noorte hulgas 10% rohkem vastajaid, kes ei käitu seksuaalsuhetes riskeerivalt ning 7,5% võrra vähem madala riskiga vastajaid. 25-29-aastaste puhul on maal elavaid 0-riskiga noori 11% võrra rohkem ja kõrge riskiga gruppi kuulujaid 6% vähem kui linlaste seas (vt tabel 32).

Võrreldes kahe aasta taguse olukorraga on 2007. aastaks täiskasvanud maanoorte hulgas riskeeriv käitumine vähenenud. 19-24-aastaste puhul on 8% võrra suurenenud 0-riskiga ja 7% võrra vähenenud kõrge riskiga noorte osakaal. 25-29-aastaste puhul on 11,5% võrra suurenenud mitteriskeerijate osakaal ning 7% võrra vähenenud madala riskiga gruppi kuulujate hulk.

Tabel 32: Noorte jagunemine riskigruppidesse asustuse tüüpide lõikes vanusrühmades (%)

Riskigrupp	14-15		16-18		19-24		25-29	
	linn	maa	linn	maa	linn	maa	linn	maa
0-risk	86,9	88,4	77,4*	87,5	67,2	71,0	70,4	81,7
madal risk	7,7	7,1	15,4	7,9	19,7	18,4	16,7	11,6
kõrge risk	5,4	4,5	7,2	4,6	13,1	10,6	12,9	6,7

* Tumedas kirjas on esile toodud statistiliselt olulised erinevused ($\alpha \leq 0,05$) asustuse tüüpide vahel vanusrühmade sees

Piirkondlikke erinevusi 2007. aasta andmetes esile ei tule. Võrreldes 2005. aastaga on muutused toimunud 14-15-aastaste Harjumaal elavate noorte seas, kus on suurenenud 0-riski gruppi kuulujate hulk (2005 – 81%, 2007 – 89%) ja vähenenud kõrge riskiga noorte osakaal (2005 – 7%, 2007 – 3%).

Haridusgruppides selguvad erinevused 19-24-aastaste keskmise ja kõrgema haridustasemega noorte vahel. Kõrgema haridustasemega noorte hulgas on 7% rohkem neid, kes seksuaalsuhetes ei riski, ning 6% vähem kõige riskeerivamalt käitujaid. Osakaalud kõrgema haridusega grupis on vastavalt 72% ja 9% ning keskmise haridustasemega grupis 65% ja 15%.

19-24-aastaste vanusrühmas on võrreldes 2005. aastaga muutunud 1. ja 3. haridustasemega noorte riskikäitumine ning 25-29-aastaste grupis puudutab see 1. haridustasemega noori. Muutused on järgmised:

- 19-24-aastaste madalaima haridusega grupis on suurenenud 0-riskiga noorte osakaal (2005 – 58%, 2007 – 69%) ning vähenenud kõrge riskiga gruppi kuulujate hulk (2005 – 20%, 2007 – 12%);
- 19-24-aastaste kõrgeima haridustasemega grupis on vähenenud kõrge riskiga noorte osakaal (2005 – 14%, 2007 – 9%);
- 25-29-aastaste madalaima haridusega grupis on suurenenud seksuaalsuhetes madala riskiga noorte hulk (2005 – 14%, 2007 – 25%) ning vähenenud kõrge riskiga vastajate osakaal (2005 – 18%, 2007 – 6%).

Sotsiaalsete staatusgruppide seas tulevad esile majanduslikult mitteaktiivsed noored. Nende hulgas on 87% seksuaalsuhetes mitte riskivaid noori (ülejäanud gruppides 62-72%) ning 3% kõrge riskitasemega noori (ülejäanud gruppides 12-17%).

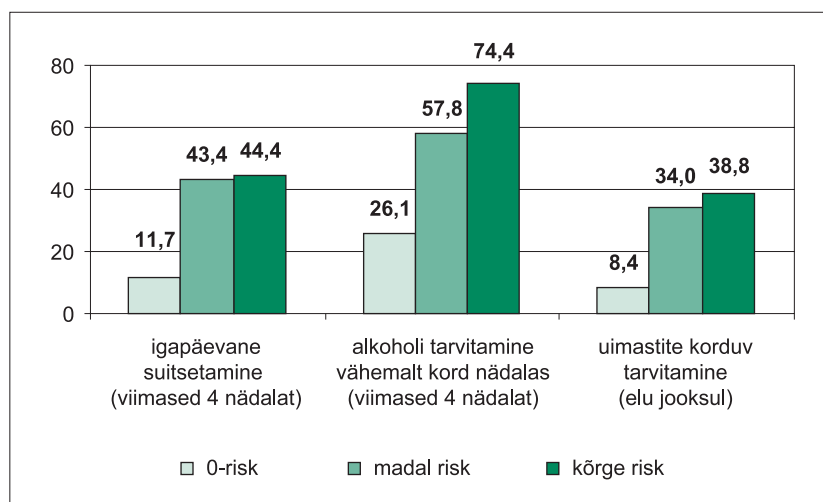
Teadmised ja tolerantsus

Analüüsi käigus vaadati erineva riskikäitumisega noorte teadmiste taset seotuna HIV-i levikuteedega, STLI-de vältimise meetoditega ning emalt lapsele HIV-i edasikandumisega, samuti HIV-nakkuse levikuga seotud valearusaamade levikut ning suhtumist HIV-i nakatunud inimestesse. Ainukesed erinevused gruppide vahel ilmnevad (sarnaselt 2005. aastaga) seoses korrektsete teadmistega STLI-de vältimise meetoditest. 19-29-aastaste puhul on riskivabalt käituvate noorte hulgas oluliselt rohkem vastajaid, kes omavad STLI-de vältimise meetoditest korrektseid teadmisi – 74%. Madala ja kõrge riskitasemega noored omavahelises võrdluses ei erine ning korrektseid teadmisi omavad vastavalt 66% ja 65% vastajatest. 14-18-aastaste seas tuleb aga esile vastupidine trend ning paremaid teadmisi omavad kõrge riskiga noored. Erinevus tuleb esile võrreldes 0-riskiga grupiga. STLI-de vältimise meetoditest omavad korrektseid teadmisi 43% suurima riskikäitumisega kooliõpilastest ning 28% 0-riskiga noortest (madala riskiga noorte näitaja on 34%).

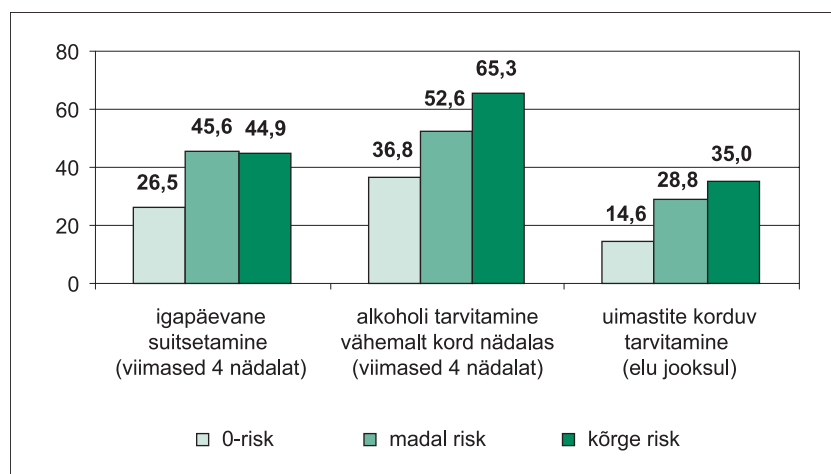
Sõltuvusainete tarvitamine

Seksuaalsuhetes riskivamalt käituvad noored tarvitavad enam tubakatooteid, alkoholi ja uimasteid. Antud trend tuli esile ka 2005. aastal.

Nii 14-18- kui 19-29-aastaste vanusrühmas selgub, et igapäevasuitsetajate ja uimasteid korduvalt tarvitavad noorte osakaal on väikseim nende hulgas, kes ei käitu seksuaalsuhetes riskeerivalt. Madala ja keskmise riskitasemega noored ei erine omavahelises võrdluses olulisel määral. Alkoholi tarvitamise puhul tuleb esile trend: mida kõrgem on noorte riskeeriva käitumise tase, seda enam on nende hulgas vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitavaid noori (vt joonis 94 ja 95).

Joonis 94: 14-18-aastaste noorte sõltuvusainete tarvitamine riskirühmade lõikes (%)

Joonis 95: 19-29-aastaste noorte sõltuvusainete tarvitamine riskirühmade lõikes (%)

8.2. Kokkuvõtte peatükist

- Kõige enam on Eesti noorte hulgas seksuaalelus riskivabalt käitujaid – 14-15-aastaste seas 87%, 16-18-aastaste grupis 81%, 19-24-aastaste hulgas 69% ning vanimate vastajate puhul 74%.
- Seksuaalsuhetes kõrge riskikäitumisega noori on kooliõpilaste hulgas 5-6% ning täiskasvanud noorte seas 11-12%.
- 19-29-aastased naised riskeerivad seksuaalelus meestest vähem. 16-18-aastaste seas on olukord vastupidine.
- Võrreldes 2005. aastaga on muutused toimunud kahes vanemas grupis. 19-24-aastaste seas on suurenenud mitte riskivate noorte osakaal ning 25-29-aastaste hulgas on lisaks mitteriskeerijate osakaalu suurenemisele vähenenud kõrge riskitasemega noorte hulk.
- Erinevate riskitasemetega noorte teadmiste tase seoses HIV-nakkuse levikuteedega on ühtlane. Erinevusi ei tule esile ka seoses suhtumisega HIV-i nakatunud inimestesse.
- 19-29-aastaste grupis ilmneb, et 0-riskiga noorte hulgas on võrreldes kahe ülejäänud grupiga rohkem noori, kes omavad korrektseid teadmisi STLI-de vältimise meetoditest. 14-18-aastaste seas on olukord vastupidine: võrreldes mitte riskivate noortega on antud teemal korrektsete teadmistega noori oluliselt enam kõrgeima riskitasemega vastajate seas.
- Seksuaalelus mitteriskijad tarvitavad tubakatooteid ja uimasteid oluliselt vähem kui kahte riskeerivalt käituvate noorte gruppi kuulujad. Mida kõrgem on noorte riskeeriva käitumise tase seksuaalelus, seda enam on nende hulgas sagedasi alkoholi tarvitajaid.

KOKKUVÕTE

Uurimust „HIV-i teematikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas“ teostati 2007. aastal kolmandat korda. Andmeid kogutakse isetäidetava ankeedi alusel koolide külastamise käigus (10-18-aastased) ja postiküsitluse teel (19-29-aastased) iga kahe aasta tagant. 2007. aastal oli andmete kogumise perioodiks aprill kuni juuni. Valimiks on lihtne juhuvalim noorte populatsiooni erinevates kihtides ning analüüsis on kasutatud 4 291 10-29-aastase noore andmeid üle kogu Eesti. Kogutud andmed on kaalutud üldkogumi jaotumise järgi sotsiaal-demograafiliste näitajate lõikes.

Kuna kõige esimene küsitlus oli ühtlasi ka pilootuurimuseks, on 2005. aastal mõnede küsimuste esitust muudetud ning 2003. aasta andmed ei ole osati järgnevate aastatega hästi võrreldavad. 2005. ja 2007. aasta andmed on kõigi võtmeküsimuste osas omavahel korrektselt võrreldavad.

Sõltuvusainete tarvitamine

Nagu ka eelnevatel küsitluskordadel, kasvab vanusega kiiresti nende kooliõpilaste osahulk, kes on vähemalt korra elu jooksul suitsetanud, alkoholi joonud, purjus olnud või narkootikume tarvitanud. Sõltuvusainete tarvitamise tase on noorte hulgas kõrge ja see on jätkuvalt väga tõsiseks probleemiks.

Küsitlusele eelnenud nelja nädala jooksul on suitsetanud alla kümnendiku 10-13-aastastest, umbes kolmandik 14-15-aastastest ja üle neljakümne protsendi 16-18-aastastest kooliõpilastest. Igapäevasuitsetajaid on 14-15- ja 16-18-aastaste puhul ligi viiendik. 10-13-aastastest lastest on viimase kuu jooksul alkoholi tarvitanud üle kümnendiku. 14-15-aastastest jõid alkoholi enam kui pooled ning neljandik tegi seda vähemalt kord nädalas. 16-18-aastaste puhul on alkoholi pruukinud kolmveerand vastajatest ja enam kui kolmandik tegi seda kord nädalas või sagedamini. Suur osa koolinoortest olid seejuures ka purjus. Täiskasvanud noorte hulgas (19-29-aastased) on viimase nelja nädala alkoholi tarbimise ja purju joomise tase umbes sama nagu vanimate kooliõpilaste grupis. Pea viiendik 14-15-aastastest ja ligi kolmandik 16-18-aastastest on vähemalt korra narkootikume tarvitanud. 10-13-aastastest lastest väidab nii kaks protsenti ning 19-29-aastaste grupis on see näitaja neljakümne protsendi ringis.

14-15-aastaste kooliõpilaste hulgas on kokkupuude narkootikumidega aasta-aastalt tõusnud. Suurenenud on antud vanusrühma noorte hulk, kellele pakuti viimase kuu jooksul narkootikume ning kelle tutvusringkonnas on narkootikume proovinud või tarvitavaid inimesi (muul viisil kui süstides). Võrreldes 2003. aastaga on 2007. aastaks vähenenud nende 14-15-aastaste hulk, kes ei ole kunagi ise narkootikume proovinud. 10-13-aastaste puhul on muutusi märgata seoses alkoholi tarvitamisega. 2005. aastaga võrreldes ei ole küll suurenenud eelnenud nelja nädala jooksul alkoholi tarvitanud laste osakaal, kuid alkoholi pruukinute hulgas on tarvitamise ja purjus olemise sagedus suurenenud.

Teadmised, arusaamad ja suhtumised

Seksuaalsel teel levivate infektsioonide vältimise meetodite osas omab korrektseid teadmisi viiendik 10-13- ja 14-15-aastastest, nelikümmend protsenti 16-18-aastastest, kaks kolmandikku 19-24-aastastest ja üle kolmveerandi kõige vanema grupi noortest. Kui 2005. aastaks oli teadmiste tase tõusnud pea kõikides vanusrühmades, siis 2007. aastaks on näitaja jäänud samale tasemele eelmise küsitluskorraga.

Nii 2005. kui 2007. aastal teavad väga valdav enamus noortest, et HIV-i võib nakatuda süstides eelnevalt kasutatud süstlaga ning et nakatumise riski on võimalik vähendada kasutades iga seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Jätkuvalt on noorte seas kõige enam segadust seoses küsimusega, kas sääsehammustuse kaudu võib HIV-nakust saada. Antud küsimus mõjutab ka teadmiste indikaatori seisut. Kui viie küsimuse põhjal omab HIV-i levikuteedest korrektseid teadmisi kuus protsenti 10-13-aastastest, üle viiendiku 14-15-aastastest ning umbes kolmandik vanematest vanusrühmadest, siis sääsehammustuse küsimusega mitte arvestades vastab neljale küsimusele korraga õigesti üle kahe korra enam noori. 16-18-aastaste puhul ulatub teadmiste tase sellisel juhul üle seitsmekümne protsendi ning 19-29-aastaste seas kaheksakümne protsendini.

Võrreldes 2005. aastaga on muutuseid näha kahes grupis – 25-29-aastaste teadmiste tase HIV-nakkuse levikuteedest on tõusnud, kuid 16-18-aastaste seas on see vähenenud. 25-29-aastaste grupi positiivsed muutused puudutavad naissoost vastajaid, eestlasi ja linnanoori. Negatiivsed muutused 16-18-aastaste vanusrühmas puudutavad mitte-eestlasi, Ida-Virumaa ja piirkonna „muu Eesti“ vastajaid ning linlasi. 2005. aastal olid 16-18-aastaste teadmised HIV-i levikuteedest kõigist vanusrühmadest kõige paremal tasemel. Tänu vahepeal toimunud langusele on see 2007. aastal samal tasemel täiskasvanud noortega.

Kõigis vanusrühmades on enim noori, kes ekslikult arvavad, et HIV-i võib nakatuda viirusekandjaga samadest toidunõudest süües. Kõige vähem levinud on väärarusaam HIV-i nakatumise võimalikkusest kallistamisel. Ühtegi ekslikku arusaama ei oma alla kümnendiku 10-13-aastastest, veerand 14-15-aastastest, üle neljakümne protsendi 16-18- ja 19-24-aastastest ning pooled vanima grupi esindajatest. Võrreldes 2005. aastaga ei ole väärarusaamu mitte omavate noorte osahulk muutunud.

Umbes kuuskümmend portsenti noortest ei nõustu väitega, et HIV-i nakatunud rase naine ei saa midagi ette võtta vähendamaks HIV-i edasikandumise riski emalt lapsele. Seejuures omavad korrektseid teadmisi emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamiseks alla kümnendiku 14-18-aastastest kooliõpilastest ning alla viiendiku täiskasvanud noortest (10-13-aastastele antud küsimust ei esitatud). Kõige enam on noored kursis sellega, et rinnapiimaga mittetoitmise kaudu saab vältida imiku nakatumist HIV-i.

Kuigi eeltoodud indikaatori seis on madal, on võrreldes 2005. aastaga kõikides vanusrühmades mõnevõrra suurenenud noorte osakaal, kes omavad korrektseid teadmisi emalt lapsele HIV-i edasikandumise riski vähendamiseks. 16-18-aastaste seas puudutab positiivne muutus noormehi, mitte-eestlasi, Ida-Virumaal elavaid noori ja linlasi. Teistes vanusrühmades taolist erisust sotsiaal-demograafiliste andmete lõikes ei ilmne.

Suurim osakaal noori väidavad, et nad ei lõpetaks suhtlemist HIV-i nakatunud tuttava või sõbraga. Kõige vähem nõustutakse aga sellega, et HIV-i nakatunud õpetaja võiks koolis edasi töötada. Kõigile nakatunud inimestesse suhtumist väljendavatele väidetele tolerantselt vastanute osakaal ei ole suur – alla kümnendiku noorimastest, umbes neljandik 14-15-aastastest, nelikümmend protsenti 16-18- ja 19-24-aastastest ning veidi enam 25-29-aastastest noortest. Võrreldes 2005. aastaga on nakatunutesse sallivalt suhtuvate noorte osakaal suurenenud 25-29-aastaste grupis ning see muudatus puudutab mehi, Harjumaa elanikke, linnanoori ning kõrgeima haridustasemega vastajaid.

Seksuaalpartnerid ja kondoomi kasutamine

Seksuaalsuhetega seotud küsimusi 10-13-aastastele ei esitatud. Oma elu jooksul on seksuaalvahekorras olnud üle viiendiku 14-15-aastastest ja ligi pool 16-18-aastastest noortest. 19-24-aastaste puhul on see näitaja ligi üheksakümmend protsenti ja 25-29-aastaste seas ligi sada portsenti. Seksuaalvahekorras olnutest on viimase 12 kuu jooksul enam kui ühte partnerit omanud noori kõige enam 14-15-aastaste seas – üle poole. 16-18- ja 19-24-aastaste grupis on selliseid umbes kolmandik ning kõige vanemate hulgas viiendik. Juhupartnerite olemasolu viimasel aastal märkis üle neljakümne protsendi kõige noorematest, üle kolmandiku 16-18-aastastest kooliõpilastest, üle neljandiku 19-24-aastastest ja viiendik 25-29-aastastest seksuaalvahekorra kogemusega noortest.

Kondoomi kasutamisse suhtub positiivselt nelikümmend portsenti 14-15-aastastest ning veidi üle poole vanemate gruppide vastajatest. Noortel, kellel on korrektsed teadmised HIV-nakkuse levikust ja STLI-de vältimise meetoditest, on kondoomi kasutamise suhtes positiivsem hoiak. Teadmiste taseme ja reaalse käitumise vahel seksuaalsuhtes selge positiivne seos aga puudub.

Kooliõpilaste hulgas on kondoomi kasutamise tase oluliselt kõrgem kui täiskasvanud noorte seas. Oma esimese seksuaalvahekorra ajal kasutas kondoomi kaks kolmandikku 14-15-aastastest ja kolmveerand 16-18-aastastest. 19-24-aastaste grupis tegi seda üle poole vastajatest ning 25-29-aastaste seas üle kolmandiku. Juhupartneriga seksuaalvahekorras olnutest kasutas eelnenud kaheteist kuu jooksul antud partneri korral iga kord kondoomi üle poole kooliõpilastest, alla poole 19-24-aastastest ning umbes nelikümmend protsenti 25-29-aastaste vanusrühma esindajatest. Viimase vahekorra ajal juhupartneriga kasutas kondoomi umbes kolmveerand kooliõpilastest ja umbes kaks kolmandikku täiskasvanud noortest. Seksuaalpartnerite ja kondoomi kasutamise seotud näitajate osas ei ole andmed võrdluses 2005. aastaga muutunud.

Kõige sagedamini nimetati viimase vahekorra ajal kondoomi kasutamata jätmise põhjusena kindla partneri olemasolu ja vastastikkust usaldust. Enam nimetati põhjustena ka asjaolu, et kondoom vähendab mõnutunnet ning arvamust, et partneril ei ole HIV-i või STLI-d. Umbes viiendik seksuaalvahekorra kogemusega noortest väidavad, et neil on viimase kaheteist kuu jooksul jäänud kondoom kasutamata, sest seda ei olnud võimalik hankida. Vanuse kasvades suureneb noorte osahulk, kes ei kannu kondoomi endaga kaasas. Valdav enamus täiskasvanud noortest, kellel ei ole kondoomi kaasas, omab püsipartnerit. 19-29-aastased, kellel olid küsitlusele eelnenud aasta jooksul kondoomid alati kaasas, kasutasid juhupartneriga seksuaalvahekorras olles seda ka sagedamini (kooliõpilaste puhul antud seost ei ilmne).

Testimine

Umbes kümnendik nii koolinoortest kui 19-29-aastastest seksuaalvahekorras olnud vastajatest on eelnenud 12 kuu jooksul kahtlustanud enda nakatumist mõnesse STLI-sse. Kõige sagedamini pöörduiti sellisel juhul eriarsti poole, kuid üle neljakümne protsendi 14-18-aastastest ja neljandik 19-29-aastastest ei võtnud suguhaiguste kahtluse korral midagi ette.

Kõige rohkem noori teavad, et HIV-testi on võimalik teha eriarsti juures ning AIDS-i Nõustamiskabinetis. Oma elu jooksul on HIV-testi teinud mõni protsent 14-18-aastastest, viiendik 19-24-aastastest ja kolmandik 25-29-aastastest Eesti noortest. Võrreldes eelmiste küsitlusaastatega ei ole eeltoodud andmed muutunud. Kõige sagedamini toodi põhjuseks, miks HIV-test vaatamata soovile tegemata jäi, aja puudumist ning info puudumist HIV-testimise kohtade osas.

Eeltoodud teemade osas on küsitlusaastate võrdluses positiivseid muutusi toimunud vähe – kõige selgemad muutused on näha seoses teadlikkusega HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski vähendamisest. Tegemist on spetsiifilise teemaga, mis ei ole noorte hulgas erilist kajastamist leidnud. Siiski on selles osas viimasel ajal ilmselt jõudnud noorteni mõnevõrra enam informatsiooni kui varem. Näiteks oli 2006. aasta detsembris toimunud rahvusvahelisele AIDS-i vastu võitlemise päevale pühendatud ja televisioonis üle kantud heategevuskonserdi eesmärgiks koguda annetusi HIV-i nakatunud naistele sündinud imikutele rinnapiima asendajate ostmiseks. Konserdi käigus edastati vaatajatele antud teematist informatsiooni. HIV-i nakatunud imikute teema on kajastamist leidnud ka ajakirjanduses.

Ainekava raames võib noor koolis HIV-i ja AIDS-i teemaga kokku puutuda V-VI klassis või VIII-IX klassis. Suuresti oleneb teema käsitlemise intensiivsus kooli valikutest ja õpetaja ettevalmistusest. Praegu peetakse eelkõige probleemiks seksuaalharidusega seotud tundide ebahühtlast toimumist erinevates koolides, teema käsitlemise ebapiisavat mahtu ning osade inimeseõpetuse tunde andvate õpetajate vähest ettevalmistust tundlike teemade edastamisel nagu seksuaalelu, STLI-d, kondoomi kasutamine. Probleemvaldkondade täpsustamiseks oleks edaspidises uurimustöös vajalik kooli seksuaalhariduse senisest põhjalikum analüüs.

Mittetulundusühingute (MTÜ) abiga on eeltoodud lünka aastaid täidetud suunates koolidesse, kutsekoolidesse, ajateenijatele HIV/AIDS-i ja turvaseksi teemalisi koolitusi. Viimasel neljal aastal on seda valdavalt tehtud Ülemaailmse AIDS-i, Tuberkuloosi ja Malaariaga Võitlemise Fondi Eesti programmi raames. Programmi kõige intensiivsem tegevus langes 2004. ja 2005. aastale, mil koolitati aasta jooksul umbes 23 000 V-XII klasside õpilast ja umbes 5 000 kutsekoolide õpilast ja ajateenijat üle Eesti. 2005. aasta uurimuses ilmnes ka tendents teadmiste ja tolerantsuse taseme suurenemisele võrreldes 2003. aastaga. Vahepeal on aga masskoolitamise mahud vähenenud (seose vajadusega suunata enam ennetusprogrammi ressursse tööle süstivate narkomaanide ja HIV-i nakatunud inimestega) ning 2005. ja 2007. aasta andmeid võrreldes suuri erinevusi ei ilmne. Taoline masskoolitamine kooli väliste organisatsioonide poolt suudab aga nii või naa katta liiga vähe selleks, et omada pikaajalist mõju kogu noorte populatsioonile Eestis. Kooliõpilastele suunatud koolitused kestavad vaid poolteist tundi ning näiteks 2005. aastal suudeti koolitustega katta 16% kogu V-XII klasside õpilastest Eestis (antud klasside õpilasi oli 2004/2005 õppeaastal 145 387).

Kuigi masskoolitus ei suuda asendada kooli poolt antavat süsteemset seksuaalharidust, võiks taolise interventsiooniga siiski jätkata seni, kuni seksuaalharidus on piisavas mahus ja kohustusliku ainena lisatud kooli õppekavasse ning toimub vastavate õpetajate mitmekülgne baas- ja täiendkoolitus. Siinjuures ei tohi aga unustada, et väljastpoolt kooli saabunud valdkonna spetsialisti HIV-i ja AIDS-i teemaline loeng ei või vähendada seksuaalharidusega seotud tundide mahtu ja taset loengus osalenud klassides.

Paljud noored omandavad esimese seksuaalvahekorra kogemuse perioodil, mil nad käivad koolis. Koolil on võimalus tõstatada seksuaaleluga seotud küsimusi enne seksuaalse riskikäitumise algust ning panna alus edaspidisele eluviisile. Isiksuse kujunemise ajal teismeliseel on koolikeskkonnal võimalus arendada noorte enesehinnangut, eluoskusi ja käitumist interventsioonide abil, mis propageerivad tervist ning haiguste ennetust. Seksuaaltervise teemade käsitlemise viis lapsepõlves ja noorukieas kujundab pinda selleks, kuidas täiskasvanud elanikkond suhtub paljudesse terviseiga seotud küsimustesse. Oluliselt keerulisem on tekkinud harjumusi hiljem muuta, kui neid kujunemise käigus teismeliseel suunata.⁶

Küsitluste andmed näitavad koolis toimunud interventsioonide tõhusust. 2005. aasta noorteuurimuse andmete põhjal sai võrrelda klasse, mille õpilased olid läbinud üleriikliku ennetusprogrammi raames MTÜ-de poolt teostatud koolituse, nendega, kes koolitust saanud ei olnud. Koolituse läbinud V-XII klasside õpilastel olid paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest, vähem väärarusaamu HIV-i levikust olmekontaktides ja tolerantsem suhtumine nakatunud inimestesse. 2007. aasta noorteuurimuses on 14-18-aastaste õpilaste grupis, kes leiavad, et koolitundides on põhjalikult käsitletud HIV/AIDS-i, suguhaiguste ja kondoomi kasutamise teemat, suurem hulk

⁶ Vt World Health Organisation, 2003: WHO Information Series on School Health. Document eight. Lk 10-13

vastajaid, kes omavad korrektseid teadmisi HIV-i levikuteedest ja STLI-de vältimise meetoditest. Noored, kellel on korrektsed teadmised HIV-i levikuteedest, on HIV-i nakatunud inimeste suhtes sallivamad. Samasugused tendentsid ilmnesid ka 2005. aastal. Taolised tulemused näitavad, et teemadele nagu seksuaalelu, turvaline seks, HIV/AIDS ja STLI-d tuleks läheneda süsteemselt ja järjepidevalt läbi erinevate kooliastmete; arvestades seejuures noorte arengutasemega. 10-13-aastaste grupp on juba sobivas eas, et toodud teemadest rääkida, kuna 14-15-aastastest on vahekorras olnud iga viies noor ning seksuaalharidusega seotud teemade õpetamisega peaks alustama mõni aasta enne isiklike seksuaalkogemuste teket. Turvaseksi ja nakkustega seotud küsimusi saab siduda laiemate teemavaldkondadega nagu tunded, armastus, truudus jms. Noored ise märkisid 2007. aasta küsitlusel, et vajavad rohkem informatsiooni HIV/AIDS-i ravi, STLI-de vältimise, HIV-i levimise viiside ning HIV-testi tegemise võimaluste kohta.

Paljudes riikides on oluliseks ennetustöö eesmärgiks lükata edasi iga, millal noored kogevad esmakordselt seksuaalvahekorda ning seeläbi vähendada potentsiaalset HIV-i ja STLI-desse nakatumise riski. Siinjuures on indikaatoriks nende noorte osakaal, kes on alustanud seksuaalelu enne 15. eluaastat.⁷ Eestis on 14-15-aastastest seksuaalvahekorras olnud ligi viiendik ning see näitaja on püsinud stabiilsena kõigi küsitlusaastate jooksul. Kokku on 15% 15-29-aastastest noortest alustanud seksuaaleluga enne 15. eluaastat.

Oluline hulk vahekorras olnud koolinoortest on viimase aasta jooksul omanud enam kui ühte seksuaalpartnerit. Enam kui ühe partneriga vahekorras olemist ei saa pidada riskikäitumiseks, kui sellega kaasneb vastutus-tundlik kondoomi kasutamine. Samuti on loomulik, et teismeliseas kogetakse enam lühiajalisi suhteid või ka ühe-öö seksuaalsuhteid ning edasise arenemise ja küpsemise käigus muutuvad noorte omavahelised suhted pikemaajaliseks. Riskikäitumise ja nakkuste leviku osas on siinjuures kõige olulisem, kas taolistes seksuaalsuhtes kasutatakse kondoomi. Kondoomi kasutamise harjumused juhuvahekorras ei ole noorte hulgas aga kolme küsitluskorra võrdluses muutunud. Kooliõpilaste hulgas on üle neljakümne protsendi noori, kes juhusuhtes alati kondoomi ei kasuta ning täiskasvanud noorte grupis on selliselt käitujaid üle poole juhuvahekorras olnud noortest. Seetõttu vajab kõigi noortele suunatud interventsioonide juures tugevat läbimõtlemist teema, kuidas jõuda kaugemale teadmiste suurendamisest – kuidas jõuda selleni, et omandatud teadmised viiks edasi ka käitumise muutumiseni.

Väga suureks probleemiks, mis kindlasti mõjutab ka noorte riskikäitumist seksuaalsuhtes, on laialt levinud alkoholi tarvitamine. Uurimuse andmetes tuleb nii 2005. kui 2007. aastal esile konkreetne seos sõltuvusainete tarvitamise ja riskikäitumise vahel. Mida kõrgem on noorte riskeeriva käitumise tase seksuaalelus, seda enam on nende hulgas vähemalt korra nädalas alkoholi tarvitavaid noori. Enne viimast seksuaalvahekorda tarvitasid alkoholi umbes pooled kooliõpilastest ja umbes kaks kolmandikku täiskasvanud noortest. HIV/AIDS-i ja narko-maania strateegia kõrval ei ole Eestis riiklikku alkoholi tarbimise küsimustega tegelevat strateegiat.

Riskigruppide analüüsis ilmneb, et kokkuvõttes on vastajate hulgas siiski kõige enam seksuaalelus riskivabalt käituvaid noori – need on noored, kes ei ole kunagi seksuaalvahekorras olnud või kes kasutasid juhuvahekorras alati kondoomi. Kooliõpilaste seas on selliseid üle kaheksakümne protsendi, 19-24-aastaste hulgas kaks kolmandikku ning vanimate vastajate puhul kolmveerand. Seksuaalsuhtes suure riskikäitumisega noori on kooliõpilaste grupis alla kümnendiku ning täiskasvanud noorte puhul veidi üle kümnendiku. 19-29-aastaste seas on võrdluses 2005. aastaga riskikäitumise üldine tase mõnevõrra vähenenud.

Lõpetuseks tuuakse välja analüüsi käigus ilmnenu olulisemad erinevused sotsiaal-demograafiliste näitajate lõikes.

Vanusega seotud erinevused

Loomuliku tendentsina kasvab vanusega kiiresti oma elu jooksul erinevaid sõltuvusaineid tarvitanute osakaal ning seksuaalvahekorra kogemusega noorte hulk. Üldplaanis suureneb vanuse kasvades noorte osakaal, kellel on korrektsed teadmised seoses HIV-nakkuse levikuteedega ja STLI-de vältimise meetoditega. Sellised tendentsid tulid esile ka varasemate küsitluskordade ajal.

Nagu ka varasematel aastatel, on seksuaalvahekorra kogemusega kooliõpilaste seas võrreldes täiskasvanutega rohkem noori, kellel on viimase kaheteist kuu jooksul olnud enam kui üks seksuaalpartner ning kellel on juhusuhteid. See on seotud asjaoluga, et 19-29-aastaste grupis on oluliselt rohkem püsipartneriga inimesi.

Kooliõpilaste seas on 19-29-aastastest noortest palju enam neid, kes kasutasid elu esimese seksuaalvahekorra ajal kondoomi. Kuigi kooliõpilastel on enam partnereid ja juhusuhteid kui täiskasvanud noortel, kasutavad nad juhusuhtes rohkem kondoomi.

⁷ Vt Joint United Nations Program on HIV/AIDS, 2007: *Monitoring the Declaration of Commitment on HIV/AIDS. Guidelines on Construction of Core Indicators.* Lk 56

Eraldi tuleb esile, et 16-18-aastaste kooliõpilaste grupp on osati sarnane 19-24-aastastega. Seda seoses sõltuvusainete tarvitamisega, teadmistega HIV-nakkuse levikuteedest, väärarusaamadega HIV-i võimalikust levikust olmekontaktides ja suhtumisega HIV-i nakatunutesse. Samuti on 16-18-aastaste ja 19-24-aastaste grupis sarnane osakaal noori, kellel oli viimase kaheteist kuu jooksul enam kui üks seksuaalpartner.

Sooga seotud erinevused

Üldistades on neidudel noormeestest paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest (va 10-13- ja 25-29-aastased), emalt lapsele nakkuse edasikandumise riski vähendamise võimalustest (va 16-18-aastased), STLI-de vältimise meetoditest (va 10-13-aastased) ning HIV-testi tegemise võimalustest. 16-18- ja 19-24-aastastel neidudel on noormeestest vähem valearusaamu seotuna HIV-i võimaliku levikuga olmekontaktides. Tütarlaste hoiak HIV-i nakatunud inimeste suhtes on tolerantsem (va 25-29-aastased) ning nende suhtumine kondoomi kasutamisse on positiivsem kui noormeestel. Taolised teadmiste ja arusaamadega seotud erinevused tulid sugude lõikes esile ka eelnevatel küsitlusaastatel.

Riskikäitumise osas noormeeste ja neidude omavahelist selget erinevust esile ei tule. Kuigi kooliõpilaste puhul on noormehed neidudest varem seksuaaleluga alustanud, on 16-18- ja 19-24-aastaste naiste hulgas enam seksuaalvahekorras olnud vastajaid. Täiskasvanud noorte osas on meestel viimase kaheteist kuu jooksul olnud enam seksuaalpartnereid ning kõigis vanusrühmades on neidudel vähem juhusuhteid. Seksuaalkäitumise riskiskoori alusel on 19-29-aastaste puhul naiste seas rohkem seksuaalsuhetes mitteriskijaid ning oluliselt enam HIV-testi teinud noori. Samas 16-18-aastaste puhul on just noormeeste grupis enam neid, kes arvatud skoori alusel kuuluvad mitteriskijate gruppi (kas pole vahekorras olnud või ei käitu seksuaalsuhtes riskeerivalt).

Rahvusega seotud erinevused

Üldistades on eestlastel muust rahvusest noortest paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest (va 10-13- ja 19-24-aastased) ja STLI-de vältimise meetoditest (va 14-15-aastased). Samuti on eestlaste hulgas vähem valearusaamu seotuna HIV-nakkuse leviku võimalustega olmekontaktides (va 10-13- ja 16-18-aastased), tolerantsem suhtumine HIV-i nakatunud inimestesse ja suurem hulk vastajaid, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt. Valdavalt on muust rahvusest noored eestlastest suurema infovajadusega. Mitte-eestlaste väiksem teadmiste tase tuli esile ka 2003. ja 2005. aasta uurimuses. Samas ei ole rahvusgruppide vahelised erinevused nii selgelt näha riskikäitumises ning siin üldistust teha ei saa.

14-15-aastaste mitte-eestlasaste grupis on rohkem elu jooksul seksuaalvahekorras olnud noori ja suurem osakaal seksuaalsuhtes riskeerivalt käitujaid (riskiskoori alusel). Mõne näitaja osas tuleb esile ka 19-29-aastaste mitte-eestlaste grupp. Nimelt on antud vanusrühmas mitte-eestlaste hulgas enam neid, kellel on tekkinud viimase aasta jooksul suguhaiguse kahtlus ning rohkem HIV-testi teinud inimesi. 19-29-aastaste mitte-eestlaste puhul on eestlaste grupiga võrreldes suurem vastajate osakaal, kes väidavad, et neil on viimasel aastal jäänud kondoom kasutamata selle hankimisvõimaluse puudumise tõttu. 25-29-aastastel muu rahvuse esindajatel on enam juhusuhteid ja nende hulgas on eestlastest väiksem osakaal noori, kes kasutasid esimese vahekorra ajal kondoomi.

Asustusetüübiga seotud erinevused

Maa ja linnanoorde vahel selgesti eristuvaid ja enamus vanusrühmasid puudutavaid erinevusi esile ei tule. Mainida võib 25-29-aastaseid linnanoori, kellel on rohkem seksuaalpartnereid ja enam juhusuhteid kui maanoortel. Samuti on nende hulgas suurem osakaal HIV-testi teinud vastajaid ning neid, kes käituvad seksuaalsuhtes riskeerivalt (riskikäitumise skoori alusel).

Piirkondade lõikes puuduvad erinevused, mis näiteks ühte piirkonda teiste seast selgelt esile tooks.

19-29-aastaste sotsiaalse staatusega seotud erinevused

Analüüsis kasutatud staatusgruppide lõikes eristuvad osade näitajate poolest majanduslikult mitteaktiivsed noored ja töötud. Mitteaktiivsed noored on teistest staatusgruppidest teadlikumad sellest, kuidas vähendada HIV-nakkuse emalt lapsele edasikandumise riski. Nende hulgas on rohkem HIV-testi teinud vastajaid ja kõige suurem osakaal seksuaalelus mitteriskivaid noori. Eeltoodud näitajad on seotud asjaoluga, et mitteaktiivsete noorte grupist moodustavad suure osa rasedus- ja lapsehoolduspuhkusele viibivad naised.

Töötute hulgas on teiste staatusgruppidega võrreldes vähem noori, kellel on korrektsed teadmised STLI-de vältimise meetoditest ning rohkem vastajaid, kes omavad väärarusaamu seoses HIV-nakkuse võimaliku levikuga olmekontaktides. Võrreldes mitme teise staatusgrupiga (õppivad noored ning üheaegselt töötavad ja õppivad) on töötute hulgas vähem noori, kes suhtuvad kondoomi kasutamisse positiivselt.

19-29-aastaste haridusega seotud erinevused

Kõrgeima haridusega (kõrgharidus lõpetatud või omandamisel) noored suitsetavad vähem ja tarvitavad vähem alkoholi kui madalamate haridustasemetega vastajad. Neil on paremad teadmised HIV-nakkuse levikuteedest

ja STLI-de vältimise meetoditest ning vähem valearusaamu seoses HIV-i võimaliku levikuga igapäevastes kontaktides. Kõrgeima haridustasemega noored on HIV-i nakatunute suhtes tolerantsemad ning üldiselt hindavad oma informatsioonivajadust HIV-i ja AIDS-iga seotud teemadel väiksemaks kui kahe madalama haridusega grupi esindajad.

Haridustaseme kasvades suureneb kondoomi kasutamisse positiivselt suhtuvate noorte osahulk ning mida kõrgem haridustase, seda hiljem on 19-29-aastased noored alustanud seksuaaleluga. Kõrgeima haridusega noorte hulgas on rohkem vastajaid, kes kasutasid oma esimese vahekorra ajal kondoomi ning vähem neid, kes väidavad, et viimase kaheteist kuu jooksul on jäänud kondoomi kasutamata selle hankimisvõimaluse puudumise tõttu.

LISA: ANDMETE ESINDUSLIKKUSE ANALÜÜS

10-13 aastased

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
naine	399	50.25%	387.4	48.79%
mees	395	49.75%	406.6	51.21%
Kokku	794	100%	794	100%

$p = 0.414$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mitte-eestlane	175	21.90%	228.4	28.60%
eestlane	624	78.10%	570.6	71.40%
Kokku	799	100%	799	100%

$p < 0.001$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
maa	280	34.96%	295.6	36.90%
linn	521	65.04%	505.4	63.10%
Kokku	801	100%	801	100%

$p = 0.272$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	288	35.87%	296.0	33.50%
Ida-Virumaa	213	26.53%	86.9	10.82%
muu Eesti	302	37.61%	447.1	55.68%
Kokku	803	100%	803	100%

$p < 0.001$

14-15 aastased

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
naine	348	50.73%	335.2	48.87%
mees	338	49.27%	350.8	51.13%
Kokku	686	100%	686	100%

$p = 0.340$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mitte-eestlane	248	35.68%	198.7	28.60%
eestlane	447	64.32%	496.3	71.40%
Kokku	695	100%	695	100%

 $p < 0.001$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
maa	166	23.92%	258.6	37.26%
linn	528	76.08%	435.4	62.74%
Kokku	694	100%	694	100%

 $p < 0.001$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	278	40.00%	232.7	33.48%
Ida-Virumaa	176	25.32%	76.7	10.04%
muu Eesti	241	34.68%	385.6	55.48%
Kokku	695	100%	695	100%

 $p < 0.001$

16-18 aastased

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
naine	421	55.10%	371.8	48.67%
mees	343	44.90%	392.2	51.33%
Kokku	764	100%	764	100%

 $p < 0.001$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mitte-eestlane	279	36.38%	219.3	28.60%
eestlane	488	63.62%	547.7	71.40%
Kokku	767	100%	767	100%

 $p < 0.001$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
maa	237	30.90%	271.4	35.39%
linn	530	69.10%	495.6	64.61%
Kokku	767	100%	767	100%

 $p < 0.001$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	331	43.16%	270.1	35.22%
Ida-Virumaa	212	27.64%	91.9	11.98%
muu Eesti	224	29.20%	405.0	52.80%
Kokku	767	100%	767	100%

 $p < 0.001$

19-24 aastased

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
naine	796	57.89%	675.9	49.16%
mees	579	42.11%	699.1	50.84%
Kokku	1375	100%	1375	100%

 $p < 0.001$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mitte-eestlane	610	44.23%	394.3	28.60%
eestlane	769	55.77%	984.7	71.40%
Kokku	1379	100%	1379	100%

 $p < 0.001$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
maa	237	17.21%	457.0	33.19%
linn	1140	82.79%	920.0	66.81%
Kokku	1377	100%	1377	100%

 $p < 0.001$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	501	36.41%	494.8	35.96%
Ida-Virumaa	373	27.11%	189.1	13.74%
muu Eesti	502	36.48%	692.1	50.30%
Kokku	1376	100%	1376	100%

 $p < 0.001$ **25-29 aastased**

Sugu	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
naine	388	61.49%	301.1	49.14%
mees	243	38.51%	329.9	50.86%
Kokku	631	100%	631	100%

 $p < 0.001$

Rahvus	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
mitte-eestlane	263	41.29%	182.1	28.60%
eestlane	374	58.71%	454.9	71.40%
Kokku	637	100%	637	100%

 $p < 0.001$

Asustuse tüüp	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
maa	137	21.57%	158.9	25.03%
linn	498	78.43%	476.1	74.97%
Kokku	635	100%	635	100%

 $p = 0.043$

Piirkond	valimi-sagedus	valimi suhteline sagedus	oodatud	üldkogumi suhteline sagedus
Harjumaa	214	33.91%	279.1	44.23%
Ida-Virumaa	193	30.59%	68.1	10.79%
muu Eesti	224	35.50%	283.8	44.98%
Kokku	631	100%	631	100%

$p < 0.001$

